THOMÆ CAMPANELLÆ

Stylenſ. ord. Præd.

RATIONALIS PHILOSOPHIÆ:

vdelicet,

LOGICORVM LIBRI TRES,
iuxta propria dogmata.

PARS SECVNDA.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, ſub ſpicis maturis.

M. DC. XXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

THOMÆ CAMPANELLÆ DIALECTICÆ

LIBER PRIMVS.

DEFINITIO DIALECTICÆ.

CAPVT I.

Dialectica eſt ars ſeu inſtrumentum rationale ſapientis; quo ſermocinationem in omni ſcientia moderatur.

DECLARATIO.

ARTICVLVS I.

OMnis res declaratur per etymologiam, interpretationem, definitionem, & deſcriptionem. Etymologia eſt nominis expoſitio, vnde imponitur; vt Dialectica imponitur à dialogome quod Latine eſt diſputo. Interpretatio eſt vnius linguæ per aliam expoſitio, vt dicitur Dialectica, Græcis eſt qua-

Digitized by Google

Digitized by Google

THOMÆ CAMPANELLÆ DIALECTICÆ

LIBER PRIMVS.

DEFINITIO DIALECTICÆ.

CAPVT I.

Dialectica eſt ars ſeu inſtrumentum rationale ſapientis; quo ſermocinationem in omni ſcientia moderatur.

DECLARATIO.

ARTICVLVS I.

OMnis res declaratur per etymologiam, interpretationem, definitionem, & deſcriptionem. Etymologia eſt nominis expoſitio, vnde imponitur; vt Dialectica imponitur à dialogome quod Latine eſt diſputo. Interpretatio eſt vnius linguæ per aliam expoſitio, vt dicitur Dialectica, Græcis eſt qua-

Digitized by Google

ſi diſputatiua Latinis: & vocatur alio nomine Logica, à *logos*, id eſt ſermone, vt ſit quaſi ratiocinatiua.

Definitio eſt expoſitio ad quod imponitur nomen eſſentialiter per eſſentialia.

Deſcriptio vero, proprietates, & actus.

In definitione ponitur priùs vocabulum generale, quod ſignificat rei eſſentiam, in qua eſt ſimilis cæteris eiuſdem communitatis: deinde vocabula particularia, ſignificantia differentias, per quas diſtinguitur à rebus, quibus eſt ſimilis; ideo omnis definitio conſtat ex genere & differentia id eſt ex eſſentiali ſimilitudine, & diſſimilitudine. Dicimus ergo.

Dialectica *eſt Ars*, non autem ſcientia, quoniã ſcientia eſt de Deo, & de rebus à Deo factis, vt de mundo, de animalibus, de elementis &c. exiſtentibus ante operationem intellectus humani: Ars vero de factis poſt à ratione humana, ſiue extra animam, vt veſtis, domus, aſtrolabium; ſiue intra, vt vocabulum, ſyllogiſmus, fabula. Omnis ergo artis obiectum eſt ens rationis: finis verò vtilitas Sciẽtiæ verò ens rei, finis verò cognoſcere: quod tamen ens rei eſt ens rationis diuinæ, verbi Dei. Ens rationis fit ab artẽ vtiliter, ſiue ad docendum, ſiue ad operandum; vt fabula, litera, gladius; quod autem inutile, aut noxium eſt, non rectè dicitur ens rationis à ſophiſtis ſed ens irrationalitatis & deceptionis dici debet, vel actiuæ vt mendacia, nugæ, ſophiſmata & fabulæ, quæ nihil docent. vel paſſiuæ, vt falſa propoſitio hæreticorum, Deus eſt corporeus, Sol in ſe non eſt lucidus. Parabola enim vtilis ad docendum, eſt rationis ens, non deceptionis. Imperitè ergo vulgus Logicorum putat ens rationis eſſe hircoceruum & chimeram, & falſam propoſitionem, homo eſt aſinus: Cum hæc ſint entia irrationalitatis actiuæ, vel paſſiuæ, vel vtriuſque. Imo alij putant ſenſum facere ens rationis, quando remum factum eſſe iudicat in confinio aeris & aquæ: cum hoc & omnes apparentiæ in re falſæ, ſint deceptiones ſicuti qui pro Petro pingit Fabiũ, & audiens ſibilũ venti dicit eſſe diabolum. Logica ergo ars eſt tractans ens

rationis, & deceptionis, vt medicina ſanitatem, & ægritudinem.

Dicitur *inſtrumentum ſapientis.* Ars enim omnis eſt quaſi inſtrumentum vtile, & ſicut faber artis ſuæ inſtrumentis regulis faciens arcum & domum & gladium, regulat operationes ſuas mechanicas, ita ſapiens per logicam regulat fabricam ſcientiarum & ſermonem philoſophicum.

Et propterea additur *rationale*, ad differentiam inſtrumenti mechanici, quod licet ſit rationis, non tamen intra, ſed extra vſum habet. Aſtronomus per aſtrolabium notat curſus ſtellarum, ſed illud logicali ratione adaptat, quoniam eſt ſcientiæ inſtrumentum; ſicuti è contra datur inſtrumenti ſcientia & artis; qualis eſt Logica, Rhetorica, Poetica &c. Rectè S. Thom. ſuper Boet. de Trinit. q. 5. a. 1. ad 2. ait, *quoniam logica non eſt pars philoſophiæ ſpeculatiuæ principalis: ſed quoddam reductum ad eam quatenus ſubminiſtrat ſyllogiſmos, definitiones, &c. Scientiis, vnde ſecundum Boet. ſuper prædicam. non tam eſt ſcientia, quam ſcientia inſtrumentum.*

Alij vocant Logicam ſcientiam & artem quatenus docet ſyllogiſmos; ſed quatenus vtimur ea in aliis ſcientiis vocant inſtrumentum: Nos autem dicimus, ſcientiam tractare de ſubiecto determinato, in natura, in vento ante operationem noſtræ mentis, per regulas eius declarabili, & per ſe neceſſario ſciri: ſed ſyllogiſmus non eſt, nec nomẽ, nec definitio, ante opus mẽtis nec docetur propter ſe, ſed propter alias omnes ſcientias: & docere ſyllogiſmum eſt dirigere intellectum in operibus ſuis quod non poteſt niſi Deus primo principaliter, & intrinſecè: at ſecundariò exteriuſque Metaphyſicus ſapientiſſimus, qui ſcit quid ſit intellectus & opus eius, & anima, & diſcurſus. Logicus iſta ignorat, quomodo ergo poteſt diſcurſus regulas fabricari? eſt ergo Metaphyſicus magiſter ſcientiarum ſeruientium Theologiæ, qui fabricatur Logicam docentem, & ideo Plato ſuper omnes ſcientias Dialecticam exaltat. Et Ariſt. in Metap. cogitur logicã docere, & vo-

vocat ipſum modum ſciendi.

Deinde dixi *ſapientis*. Nam Metaphyſicus eſt ſapiens, alij ſunt ſcientes, & ad metaph. ſpectat tractare de ente reali, & de ente rationis, quod ratio facit humana: & hoc ens rationis tractatur à Grammatico, & Logico, & Poeta, & Rhetore, quorum moderator eſt Metaphyſicus.

Deinde dixi: *quod dirigit ſermocinationem in omni ſcientia*; quoniam ſunt alia inſtrumenta, quæ non in omni ſcientia dirigunt rationem: vt fabula ſolum in poeſi.

Item quoniam Logica non dirigit paſſiones poteſtatiui; vt Medicus, & Mathematicus: neque affectiones volitiui ipſius animæ vt Moralis, & Rhetor: ſed notiones cognoſcitiui, neque omnes. Neque enim ſenſum & memoriam, ſed diſcurſum, non ſubitaneum, qui ex ſenſu patiente ſtatim fit, ſed temporaneum, quem *mens* ex ſenſatis & memoratis obiectis elicit.

Et eſt duplex alius inuentiuus, qui etiam ad ſenſum ſpectat: finitque in nominatione & definitione, alius doctrinalis, qui ex his definitionibus & vniuerſalibus elicit concluſiones: & vterque mentalis & vocalis. Logicus ergo tractat de ſyllogiſmo vero, & de ſophiſtico, & de definitionibus veris & falſis vt illos ſequamur, hos diſſoluamus (vt Medicus de morbo & ſanitate, illo fugãdo, iſta ſeruanda & inſtaurãda) in omni ſcientia. Et quidem Logica eſt lingua ſciẽtiarum extrinſecus, intrinſecus vero mentis regula in cognoſcendo & inueſtigãdo res ſcibiles, ſermocinatio vtrũque dicit. Nã etiam quod abſque diſcurſu mẽtali ſtatim concipimus, non tamen abſque ſenſitiuo; & per hoc diſtinguitur à Grammatica quæ eſt inſtrumentum Reip. locutionem moderans: à Rhetorica quoque, quæ eſt legiſlatoris inſtrumentum ſuadendi bonum verum, diſſuadendique malum apparẽs bonum. Et à poetica, quæ eſt ars fingendi ſermonem numeroſum, & transferendi voces per metaphoras, & ſignificata per fabulas, ad docendum cum delectatione, vel occultandam veritatem cum ſecuritate, propter boni ſuaſionem, vnde figurata Rhetorica dici poteſt, vt in alio libro docebi-

bimus. Sunt autem ſcientiæ aliæ ſpeculatiuæ, quæ de rebus tractant ſcibilibus in natura inuentis, & hæ propriè ſcientię ſunt; alię practicæ, quæ potius artes dici debent, quoniam de intentionibus vtilibus, & de factis à ratione humana tractant: ſpeculatiuæ aliæ reales, vt Phyſica & Metaphyſica, & Mathematica, quatenus de rebus non ad vſum tractat, aliæ rationales, vt Logica, Grãmatica, Poëtica, & Rhetorica, in quantũ docent: ſed quoniam earum finis eſt regulare animos, dicendæ ſunt artes, & quidem rationales, eum, quoniam inſtrumenta quibus ratio humana regulatur, conſiderant. Tum quoniam obiectum ipſarum non eſt à natura ſed ab ratione in natura factum, & inuentum ad commodum ſciendi & docendi, & non errandi: nec per ſe: vnde ſi ſcientias quis eas voces dicat inſtrumentales. Quatenus enim docent, ſcientiæ forſan dici poſſent vel ex ſubiecto ſi non ex obiecto, ex hoc enim non datur ſciẽtia rationalis. Aliæ artes regulant exteriora, & dicũtur mechanicæ, & practicæ quæ verò interiora, liberales, quoniam liberant animum ab actionibus vilioribus. Practicarum tamen alię factiuæ vt agricultura, aliæ actiuę, vt Politica, aliæ mixtæ vt Medica.

Pręterea aliæ regulant poteſtatiuum vt Mathematica, aliæ cognoſcitiuum vt Logica; aliæ volitiuum vt Ethica; & iſtæ omnes fortaſſe dicuntur liberales, aliæ operatiuũ, vt manuales artes, & iſtæ ſunt mechanicæ: & ſeruiles. Quæ vel ſeruiunt poteſtatiuo vt militaris, vel cognoſcitiuo vt pictura, vel volitiuo vt coquinaria. Theologia autem omnibus vtitur ſcientiis & artibus tanquam ancillis: quarum magiſtra eſt Metaphyſica. Quæ Logicum pro omnibus parauit inſtrumentum.

Dicunt etiam *Logicam eſſe ſcientiam diſcretiuam veri à falſo*, id eſt inſtrumentaliter: hæc enim diſcretio principaliter & propriè Metaphyſici eſt per Logicum inſtrumentum à ſe paratum: omnis enim ars propria ſibi parat inſtrumenta, vel parata ab alio ſuſpicit.

DISTINCTIO.

Art. II.

Tres ſunt partes Logicæ.ſ. definitiua, enunciatiua, & argumentatiua.

PROBATIO.

TRes enim ſunt actus intellectus quos Logicus moderatur, ſcilicet conceptio, enunciatio & diſcurſus.

DECLARATIO.

PRimò enim intellectus apprehendit concipitque & nominat ſeu definit ſingularia diſcretiuis propriis notis, ſeu vocibus: vniuerſalia collectiuis communibus, notando ſimilia in quantum ſunt vnum, quò ſimilia vno vocabulo. Secundò enunciat quę concepit affirmando rerum notarum copulam & negando oppoſitionem. Tertiò diſcurrit ex his notis ad occultas & ignotas probando vel reprobando. Ideo actus Logici tres ſunt. Definire, dicere & argumentari. Ac proinde tres ſunt Dialecticæ partes. Vnde rectè quis dixit: eſt ars actuum rationis directiua.

Peripateticis dicuntur tres intellectus operationes, ſimplex apprehenſio: Compoſitio, diuiſio, & diſcurſus, non ſatis rectè. Apprehenſio enim non pertinet ad artem, ſicut definitio apprehenſi, ſed ad naturam. Item compoſitio & diuiſio pertinent ad artem definitiuam. Affirmatio autem & negatio ad enunciationem vt mox patebit: cætera benè.

Digitized by Google

De obiecto.

Art. III.

Obiectum Logicæ eſt ſermo philoſophicus.

PROBATIO.

ETenim principia, partes, & proprietates philoſophici ſermonis in ea tractantur. Omnis autem ſcientiæ ſermo eſt philoſophicus. Et fit definiendo, dicendo, & ſyllogiſando. Ens rationis excedit Logicam, quoniam de eo tractat etiam Grammaticus, & Rhetor, & Poeta. Argumentatio exceditur, quoniam etiam definitio & diuiſio, & alia tractantur in Logica: adæquatur ſolummodo ſermo Philoſophicus. Quapropter quando Albert. docet argumentationem eſſe obiectum Logicæ, loquitur de obiecto principali, ſic & Scotus. D. Thomas dicens ens rationis, de communi.

De arte definitiua dicendum eſſe.

CAP. II. Art. I.

AD definiendum perfectè rerum eſſentias neceſſe eſt compoſitiua vti methodo, ac diuiſiua, primò enim incertitudinem & multiplicitatem rerum ad ſupremam inter ſe ſeu transcendentalem ſimilitudinem colligimus, per quam merentur vocabulum vnum, quod dicitur ens: mox diuidimus ens in certos modos eſſendi generales, propterea que Logicis vocatos genera: quæ eadẽ methodo diuiduntur in ſtrictiores eſſendi modos, vocatos ſpecies, propterea de his noſter erit ſermo antequam definiamus.

Diuiſio.

Art. II.

Definitio duplex alia perfecta totam rei indicans eſſentiam, vt homo eſt animal rationale; alia imperfecta, vt homo: quod idem dicit quid rationale animal: ſed minus explicitè, & vtraque vocatur terminus, ſcilicet perfectus & imperfectus, quoniam inquiſitionẽ intellectus & rei terminant ſignificatũ.

DECLARATIO.

Terminus propriè eſt finis rei, vt agri & lineæ; quoniam ita terminat agrum hunc, vt non includat de alterius agro: nec excludat de hoc quem concludit. Tranſumptiuè ergo terminus in Logica dicitur omne vocabulum, quod includit rei naturam totam in ſignificando, terminatque: & excludit, exterminatque omnes alias, vt ly homo ita dicit naturam humanam totam licet non totaliter, quod excludit bouinam, lapideam, & omnes alias. Propterea eſt definitio imperfecta ipſius naturæ humanæ. Idem enim eſt finire quod terminare. Definitio tamen, totaliter & explicitè dicens naturam humanam eſt ly animal rationale, ſi quidem intellectus primò mouetur ab obiectis: concipitque ex notione rerum entitates: deinde notat rei entitatem conceptam ſigno mentali, quod eſt verbum menti impreſſum ſiue rerum conceptarum vt vnam ſiue vnitis rei, & illi dat notam ſeu nomen vnum: quod vocamus terminum & definitionem, quoniam inuenta ac ſignata re, & inquiſitio intel-

lectus terminatur, & res ipſa ſignata mentali nota (quæ in voce poſtea exterius expreſſa dicitur vocabulum) terminatur, quoniam vocabulum illud rem illam terminat, & aliis exterminat à ſe.

Ordinis aſſertio.

Art. III.

Quoniam terminus imperfectus apud homines prior eſt perfecto, ordine naturæ & doctrinæ, idcirco à terminis incipiemus ſermonem: quos deinde colligemus in Cathegorias, deinde diuidemus per ſuas differentias, deinde terminos perfectos, vocatos definitiones, & epilogum ſcientiæ, conſtruemus.

DECLARATIO.

Termini imperfecti ſunt nomina & verba & aliæ partes orationis, ex quibus conſtruitur definitio; quæ ſecundum vocem videtur oratio, ſed non eſt, vt infra patebit. In cœlo enim omne vocabulum eſt definitio, id eſt perfectus terminus, vt in p. Metaph. docuimus & quoniam apud nos prius eſt imperfectum quàm perfectum, & notitia totius ex notitia partium dependet propterea à terminis erit in arte definitiua incipiendum doctrinaliter, ſicut in inuentiua à ſingularibus ad generalia. Cathegoriæ ſunt decem genera, ad quæ rerum multiplicitas colligitur: Quæ mox per artem diuiſiuam diſcernentur ab inuicem.

Notand.

Art. IV.

Finis inuentiuæ ſcientiæ eſt principium doctrinalis, ideò termini ſunt ſemina, definitiones vero principia doctrinalium; inuentio ſpectat ad Metaphyſicum, doctrina ad Logicum, vtraque enim facultas eſt vniuerſalis.

DECLARATIO.

QVamuis inuentores ſcientiarum & artium fuerint ſæpè periti Mechanici, & illiterati, Logica naturali non artificiali præditi, tamen cognoſcere inuenta ſapientis eſt. Sapientiam Metaph. profitetur: ordinare autem ad docendum, Logici eſt, & propterea Stoici dixerunt à vocabulorum notione eſſe incipiendum, ideſt à definitionibus communibus imperfectis, & mox à perfectis, in quibus terminatur inquirentis animi labor. Cum enim inuenerit notat rem; eiuſque nota eſt terminus, vt cum bene inſpexerit, definit, ideſt epilogat totam ſcientiam de re inuenta. Iſti autem termini & epilogi cum docemus alios primo ponuntur, exque ipſorum declaratione ſcientia in diſcipulo generatur. Metaph. eſt communis philoſophia ad ſciendum, Logica eſt communis ad docendum, & vtraque in omni ſcientia includitur & præeſt.

ANIMADVERSIO.

Logica naturalis non eſt ars à Metaphyſico inuenta: ſed participatio quædam diuinæ artis & rationis, ſeu ver-

Digitized by Google

bi Dei, à quo dicimur rationales. Logica artificialis eſt ars directiua actuum rationis humanæ in omni ſcientia vt dictum eſt prius.

DECLARATIO.

NOn immerito D. Auguſt. ſcientias naturales attribuit æterni Dei potentiæ: Logicas & rationales ſapientiæ ſeu verbo: Morales Amori. Primæ humano poteſtatiuo, ſecundæ cognoſcitiuo, tertiæ volitiuo inſeruiunt. Logica ergo naturalis eſt lumen rationis humanæ à ratione diuina deriuatum. Logica artificialis eſt ſapientis ars directiua operationum animę rationalis, ideſt concipere, enunciare, & argumentari, vt dictum eſt prius. Conceptus impreſſus exprimit in ſe notiones primas, enunciatio dicit compoſitionem & diuiſionem earum. Argumentatio ſeu diſcurſus ex notorum lumine ad ignota procedit: & ideo triplicem diximus partem artificialis dialecticæ: quam ſapientia humana, imitando diuinam, inuenit.

De terminis.

CAP. III. Art. I.

DEFINITIO.

Terminus eſt ſignum notionum mentis, quo quidquid cognoſcit, diſtinctè notificat.

APPOSITIO.

Ideoque orationis conſtitutiuum immediatè.

DECLARATIO.

SIgnum eſt quid notum ducens in cognitionem ignoti: poſitum à natura, aut ab arte, vt à Deo: ideo & maximè conuenit ſenſilibus, quæ penitus nobis innoteſcunt.

Signum in hac definitione ponitur loco generis communis: omnis enim terminus eſt ſignum, ſed non è contra, omne ſignum terminus.

Dicitur *notionum mentis*; quoniam mens primò patitur ab obiectis, deinde noſcit obiectum; deinde afficitur benè vel malè, & amat vel odit. Terminus ergò non eſt paſſionum ſignum vt Ariſt. docet in Perhyerm. neque affectionum niſi quatenus cognoſcuntur; quod enim eſt paſſio in poteſtate, & affectio in voluntate, id notio eſt in intellectu. Terminus ergo ſignum notionum eſt, non reale, vt fumus ignis & ſonus paſſionis, ſed artificiale, vt vox ſcientię.

Et quando totã rem ſignificat, ſicuti eſt, vocatur definitio, quando ex parte, vocatur nomen, vel verbum, aut quæcumque pars orationis Grammaticalis.

Dicitur, *quo quidquid cognoſcit, &c.* intellectus enim non modo res noſcit in poteſtatiuum animæ agentes, ſed etiam ſe ipſum, & paſſiones, & affectiones, ſed alio modo: vel enim per ſe, vel per aliud, vel ſenſu, vel diſcurſu; & tunc eis notam apponit, ſicut armentarius caballis, diuerſas, vt poſſit ea ſibi & aliis cognita facere, nec vnum pro alio accipiatur: hæ autem notę ſeu ſigna ſunt termini, ſic dicti, quia terminant & diſcurſum mentis & ſignificatum vocabuli.

Dicitur, *conſtitutiuum orationis* corollariè ex proprietate, non ex eſſentia: eius enim eſt ſignificare: ſed vtitur illo intellectus in complexu notitiarum; ſicut nauifactor ligno natatili ad fabricam nauis natatilis, & dicitur ad differentiam ſigni mentalis, non conſtituentis, vt eſt cogitatus impreſſus menti, ſed non expreſſus ſer-

mone mentali, vel vocali, vel ſcripto.

Et dicitur *immediatè* ad differentiam ſyllabæ & literę, conſtituentium *mediatè*, & remotè. Intellectus conſtituit actiuè, terminus materialiter, & ſunt vt faber & lignum in conſtitutione Nauis. Quoniam omnis terminus eſt ſignum : ideo omnis eſt ſignificatiuus.

DIVISIO I.

Art. III.

Terminorum alius ſignificat naturaliter, vt heu, & ah, ah, ah, & homo in mente, cæteraque interiectiones, qualis gemitus infirmorum &c. Alius ad placitum vt homo, leo, in voce vel in ſcripto.

Significat naturaliter ille, qui apud omnes nationes idem repræſentat.

Ad placitum verò, qui ad impoſitoris voluntatem repræſentat aliquid determinatè, non autem apud omnes: non enim homo, apud Hebræos, & Scythas naturam humanam indicat, vti apud Latinos.

DECLARATIO.

OMnes videntes aliquid, mouentur ab eo ſecundum animam ; & iuxta illam impreſſionem exprimunt verbum mentale, & deinde per inſtrumenta vocis, quæ ſunt lingua, guttur, palatum, denteſque, imitanti verbum mentale, figurando illud in aere expirato per pulmonem; & quia in prima impreſſione conueniunt omnes, formant omnes eundem conceptum de re imprimente in animo ſui ſpeciem. Ideò verbum mentale impreſſum eſt, dem apud omnes, ſicut res, à quo generatur, omnes: enim homines videntes lapidem, dicunt eſſe corpus du-

Digitized by Google

rum, frangibile, inflexibile in mente. At quando exprimunt illud voce, diuerſi mode, imitantur conceptum mentis pro regionum frigore, & calore; coarctantibus, & relaſſantibus inſtrumenta. Vnde Germani in frigida regione plures conſonantes literas particulas vocis faciunt. Hiſpani in calida regione plures vocales. Itali in media regione miſcent, temperantes. Propterea in voce aliter ſignificat; ſed paſſiones naturales per interiectione expreſſa æqualiter vbique exprimũtur, & vix inſigni differẽtia diſcernũtur in rebus verò externis exprimẽdis, quas aliunde & non à ſe ipſis aliter ſe habent & aliter. Propterea vocabula ſunt ad placitum nationum, quæ autem Adam protulit, erant ſecundum rei propriã imitationem: mixtio autem hominum ea confundit, vt typro Græcè repræſentat tup. tup. verberatorum lignorum, rectè Latinè verbero vibrationem lori ſtridentis: ſed homo non habet hanc proprietatem; dicitur enim ab humo, à quo factus eſt. Sed in his non oportet reſpicere ad quod ſunt impoſita, nam lapis dicitur malè à pede lædendo, quoniã & lignum lædit pedem, & ferrum: ſed ad quod eſt impoſitum decet Logicum reſpicere: Vnde imponitur, Grammaticæ eſt conſiderare, ſed imponere Metaphyſicæ: niſi vulgus, & principes indocti hanc vſurparent authoritatem. Si quis Metaphyſicus linguam nouam faceret in ciuitate Solis, vocabula omnia ex rerum natura bene imitantia imponeret.

Subdiuiſio termini ad placitum.
Art. III.

Terminorum ſignificatiuorum ad placitum alius cathegoregmaticus alius ſynchathegicorus.

Cathegoregmaticus eſt qui per ſe ſupt us

& cum

& cum alio tam in oratione, quam extra orationem ſemper ſignificat ſe, & aliquid aliud, vt homo, lapis, curro, legens, & dicitur cathegorematicus gracè, prædicatiuus latinè. Siue enim curro ſolitariè, proferatur, ſiuè cum alio, vt ego Petrus curro, ſemper ſignificat actum currendi, præter ſui vt verbum eſt notitiam. Sunt ergo cathegorematici, nomen, verbum & participium.

Synchategorematicus dicitur quaſi compraedicatiuus, & conſignificatiuus, quia per ſe ſumptus præter ſe non ſignificat rem aliquam, ſed cum alio conſignificat, & habet officium in oratione.

Synchategorematici ergo ſunt pronomen, aduerbium, adnomium & coniunctio: vt ego, ille, velociter: per, ſicut, vel &c. quæ nihil ſignificant, niſi dicas, ego Petrus. Tunc enim ly ego habet officium indicandi Petrum, & ly omnis homo, Petrum & Paulum, et Franciſcum, & ſingula indiuidua contenta ſub ſignificatu hominis. Similiter ly velociter nil dicit, niſi addas, velociter currit ceruus: tunc enim qualificat actum currendi. Et ſic de cæteris.

Digitized by Google

DECLARATIO.

NOmina ergo ſubſtantiua, & adiectiua, quæ rem aliquam prędicant, ſunt cathegorematici termini: ſimiliter & verba quæ actionem, & paſſionem aut operationē determinatè ſignificant inter cathegorematica numerantur: participia itidem, quia ſignificant rem cum ſuo actu ſimul. Pronomina verò non ſignificantia rem certam, niſi cum alio ſiue vniuerſalia, vt *Omnis*, ſiue particularia, vt *aliquis*, ſiue ſingularia, vt *ego*, *& ille* &c. [quæ imperite inter nomina à Grammaticis ſcribuntur.] Et aduerbia quę verbum determinant in oratione qualitatem aut quantitatē, aut circunſtātias actuum conſignificando: & adnomia, quæ ad certum eſſendi, & operandi reſpectū modumque fuerunt; coniunctiones etiam, quę nihil ſunt, niſi aliud coniungant, & disjungant, vel conditionent, vel inferant: ſincathegorematica putantur: Etenim pronomen *ego* nil per ſe ſignificat, niſi cointelligatur ego Petrus & tu Paulus, ille Muſicus, &c. Nec *ly omnes* niſi ſubaudiatur, omnes homines, nec *quidam*, niſi quidam homo &c. Patronimica quoque quoniam non ſignificant, ſed conſignificant, inter pronomina in noſtra Grammatica reputantur. Non enim ly Priamides ſignificat niſi cointelligatur Hector filius Priami Habent hæc omnia officium ſupponendi pro perſonis & rebus, & ſtandi loco nominis eorum. Multò autem magis deriuata poſſeſſiua, vt Meus, tuus &c. & relatiua, qui, & numeralia duo, tria, & Gentilitia, vt noſtras, & demonſtratiua vt tu ille, iſte. Non enim ſignificant niſi cum alio, ſubintellecto, vt meus ſeruus, Petrus, qui: duo elementa, Noſtrates iuuenes: ille miles &c. vide Gram. 1.

Subdiuiſio cathegorematicorum.

Art. IV.

Terminorum cathegorematicorum, alius realis, alius rationalis, ſiue primæ intentionis & ſecundæ intentionis.

Terminus primæ intentionis eſt, qui ab intellectu conceptam rem immediate ſignificat, vt ly homo naturam humanam intellectam & per ly homo, in mente & voce expreſſam: & propterea dicitur realis & naturalis, ſignificat enim ens rei & naturæ.

Terminus ſecundæ intentionis ſignificat ſecundum conceptum ſeu notam, quam intellectus format de re, ergo mediatè rem repræſentat, ſed immediatè ens rationis: vt genus, ſpecies terminus, nomen. Poſtquam enim concipio naturam humanam, noto illam mihi, & ac ſimul notifico aliis hoc nomine Homo: *qui eſt terminus primæ intentionis: & deinde conſidero, quod ly homo eſt nomen à ratione formatum, & ſpecies prædicabilis in oratione de Petro et Paulo & aliis. Et hæc vocabula 2. impoſitionis ſeu intentionis termini vocantur, & rationales, de quibus*

eſt tota philoſophia rationalis videlicet Grammatica, Logica, Rhetorica, & Poëtica: ſicut termini reales ſpectant ad philoſophiam realem, videlicet phyſiologiam, ethicam, politicam, œconomicam: vtrique tamen ad Metaphyſic. ſecundæ autem intentiones fundantur in primis, ſicut ars in natura, & nauis in ligno et ferro, & cannabe.

DECLARATIO I.

OMnis quidem terminus eſt artificialis ſeu rationalis, ab arte nimirum ſeu ratione humana excogitatus & inuentus. Attamen quidam dicuntur primæ intentionis & reales, quia immediatè ad rem, quæ ab intellectu facta non eſt humano, ſignificat, vt ly homo, & circulus & omnia vocabula ſcientiarum realium. Aliqui verò ſecundæ, quoniam ſignificant immediatè quod inuenit ars ſeu ratio noſtra, vtiliter ad ſui commoditatem interiorem vel exteriorem, vt ly ſyllogiſmus, nomen, verbum. Cum enim in nomine homo intelligo naturam humanam, facio primam intentionem; cum verò conſidero, quod ly homo eſt nomen quadriliterum inuentum ad ſignificandum res ſignatas & ſe ſignificantem, formo ſecundam intentionem, & ens rationis.

DECLARATIO II.

ENs reale eſt id, quod in natura rerum reperitur ante conſiderationem intellectus humani, & ante opus artis humanæ, licet ſit opus artis diuinæ & ens rationis diuinæ autoris naturarum. Ens rationis verò eſt quidquid fit ab humana ratione propter ſuam vtilitatem, ſiue intra animam vt ſyllogiſmi, & termini, & fabulæ, &

ſermo, ſiue extra vt calceus, nauis, pictura, domus: quando autem ars cum natura concurrit, vt in Agricultura & Medicina, miſcentur entia rationis cum entibus rei, vt aratrum cum bobus: ſemper tamen ars innititur naturæ, quam imitatur, & præſupponit, ſicut nauis in ligno & aue, quam æmulatur, & ſyllogiſmus in diſcurſu. Non ergo ens rationis eſt ratio nec ratiocinatio naturalis, nec mens, & imaginatio. Sed id quod facit ratio in regulando ſe & ratiocinio, & ſenſu, ad diſcendum & ſciendum, & docendum ſine errore. Sicut nec pes & caput eſt ens rationis, ſeu artis, ſed calceus & pileus, quibus pedi, & capiti proſumus. Quando autem facimus aliquid inutiliter vel noxialiter, vt cũ imaginamur chimeram, aut dicimus, homo eſt aſinus, Deus non eſt bonus, tunc non facimus ens rationis, ſed ens irrationalitatis, & deceptionis, ſiue actiuæ, cum quis fabricatur mendaciũ de induſtria; ſiue paſſiuæ, cum falſum pro vero habet; & fabulam pro hiſtoria deceptus: vnde miror, quomodo ſophiſtæ vocãt id ſolùm ferè ens rationis quod eſt ens deceptionis: & in hoc adeò progreſſi ſunt, vt, dicant oculum etiam facere ens rationis, cum remum inconfinio Aëris & Aquæ fractum videt, qui reuera non eſt fractus. Propterea iterum notandum, quod quando poëtæ fabulantur de chimera, de centauro, ad docendum aliquid vtiliter, videlicet compoſitum hominem eſſe ex parte rationali, iraſcibili & concupiſcibili: item originem artis equeſtris, vel aliud quippiam officiosè, faciunt ens rationis: ſed ſi fingant ad decipiendum, & mentiendum ſine vtilitate aut cum noxa, tunc poëta ille facit ens irrationalitatis & deceptionis.

Quando autem dicunt philoſophi, quod negationes & priuationes & non entia ſunt entia rationis, quæ tamen à ratione non fiunt, ſed ſunt in natura, etiam homine nõ conſiderante, imo peripatetici ſimulacra rerum & vires & colores in aëre non permanentes, vocant intentiones, verum quidem dicunt, quoniam negatio & priuatio non poteſt ab animo apprehendi niſi per ſpeciem entis, & ſic apprehenſa fiunt entia rationis, & nominantur, & prædicantur: dicimus enim, nihilum eſt non ens, & intrant in propoſitiones.

At quatenus naturaliter cõſideratur nihil, m non eſt in anima nec extra animam, priuatio tamen vt ſubiectum priuat, eſt ratione ſubiecti, non ſui: item ſpecies tranſeuntes ſubitò vt iridis coloris, non rectè vocantur intentiones, niſi ſimilitudinariè, quia non permanent, ſed euaneſcunt, vti imaginaria res.

Sed cur ſcamnum & nauim non vocamus entia rationis, cum ſit rationis practicæ effectus? reſp. quoniam fundantur in ſenſibilibus realibus ita vt plus de re quam de intentione videantur habere, vocantur tamen entia artis, & non naturæ: & ſunt verè entia rationis: Vide Met.

Subdiuiſio terminorum ad placitum.

Art. V.

Terminorum alius abſtractus; alius concretus. Abſtractus eſt qui ſignificat rem vt per ſe exiſtentem, dantem eſſe & denominationem deriuatis ab ipſa, vnde propriè ſignificat ideam, vt humanitas, cuius participio omnis homo eſt & dicitur homo, & iuſtitia, cuius participio ſunt & dicuntur homines iuſti. Concretus ſignificat rem in ſubiecto vel quaſi ſubiecto, exiſtentem, quod participat eſſe & denominationem ab Abſtracto. Vt ly iuſtus, & ly homo: vnde propriè ſignificat ideatum.

DECLARATIO.

PRofectò res nulla fieri poteſt ab arte aut à natura, cuius idea non præceſſerit, ad cuius ſimilitudinem iſta fiant: ſicut homo facit hominem ad ſui ſimilitudinem, & lacus producit ranas ad ſimilitudinem genitarum ranarum, vel creatarum ad inſtar primæ ideæ: & ſcriptor facit

ſcripturam ſimilem ideæ caracterum, quos in mente habet, & in cartha exprimit: & ſine ideis non magis ſcriberet hoc quam illud. Hinc admoniti aut potius inſtinctu acti impoſitores vocabulorum, alia fecerunt inſtar idearum, vt albedo, humanitas, claritas, veritas, ſignificantia rem per ſe exiſtentem & ſine ſubiecto: Alia verò inſtar ideatorum participantiũ ideas vario quidem modo: & illa plerumque ſunt ſubſtantiua: iſta verò adiectiua: vt ab albedine, albus, alba, album, quæ ſignificant ſubiectum cui inſunt participationes albedinis. Homo quidem dicit ſubiectum non participans modò, ſed toticipans humanitatem, ſed non totaliter, alioquin humanitas eſſet in vno homine ſolo, ſicut deitas in vno tantum Deo. Participant ergo vocabula concreta abſtractum, & ab eo deriuantur, ita vt illud dicatur denominans, iſta denominata: denominatiuum enim forſan de vtroque dicitur.

Apud Grammaticos denominatus dicitur primitiuum, denominatum verò deriuatiuum, vt mons & montanus. Sed non ſemper deriuant Grammatici denominatum à denominante, quoniam reſpiciunt ad vocis extenſionem, non ad rem. Ideo deriuant iuſtitiam à iuſto, & humanitatem ab homine per additionem.

Fit denominatio aliquando ſola voce, ſed non re vt ſocrus & Socrates: aliquando re, ſed non voce, vt virtus & ſtudioſus: aliquando re & voce, vt virtus & virtuoſus. Oportet quidem ſæpè nomina flectere ac fingere contra vſum, licet in doctus murmuret Grammaticus: quoniam denominans ſignificat ens per ſe, & denominatum per participationem differunt caſu, & modo ſignificandi, & ambitu & contractione ſignificati, ſed non in Deo, vt habes in Theologia, vbi ſolum in modo ſignificandi opponuntur, quoniam intra Deum participatio non eſt, ſed toticipatio. Denominationes Raymũdi non ſunt inutiles: à nomine enim verbum, & participium multiplex, & actualitates, & realitates habemus: vt ab eſſentia eſſentiare, eſſentiabile eſſentiatum, eſſentiatiuum eſſentialitas, eſſentiatio, & eſſentiatura: de quibus in 1. Gram.

DECLARATIO.

Signum eſt quid notum ducens in cognitionem ignoti: poſitum à natura, aut ab arte, vt à Deo: ideo & maximè conuenit ſenſilibus, quæ penitus nobis innoteſcunt.

Signum in hac definitione ponitur loco generis communis: omnis enim terminus eſt ſignum, ſed non è còntra, omne ſignum terminus.

Dicitur *notionum mentis*; quoniam mens primò patitur ab obiectis, deinde noſcit obiectum; deinde afficitur benè vel malè, & amat vel odit. Terminus ergò non eſt paſſionum ſignum vt Ariſt. docet in Perhyerm. neque affectionum niſi quatenus cognoſcuntur; quod enim eſt paſſio in poteſtate, & affectio in voluntate, id notio eſt in intellectu. Terminus ergo ſignum notionum eſt, non reale, vt fumus ignis & ſonus paſſionis, ſed artificiale, vt vox ſcientię.

Et quando totā rem ſignificat, ſicuti eſt, vocatur definitio; quando ex parte, vocatur nomen, vel verbum, aut quæcumque pars orationis Grammaticalis.

Dicitur, *quo quidquid cognoſcit, &c.* intellectus enim non modo res noſcit in poteſtatiuum animæ agentes, ſed etiam ſe ipſum, & paſſiones, & affectiones, ſed alio modo: vel enim per ſe, vel per aliud, vel ſenſu, vel diſcurſu; & tunc eis notam apponit, ſicut armentarius caballis, diuerſas, vt poſſit ea ſibi & aliis cognita facere, nec vnum pro alio accipiatur: hæ autem notę ſeu ſigna ſunt termini, ſic dicti, quia terminant & diſcurſum mentis & ſignificatum vocabuli.

Dicitur, *conſtitutiuum orationis* corollariè ex proprietate, non ex eſſentia: eius enim eſt ſignificare: ſed vtitur illo intellectus in complexu notitiarum; ſicut nauifactor ligno natatili ad fabricam nauis natatilis, & dicitur ad differentiam ſigni mentalis, non conſtituentis, vt eſt cogitatus impreſſus menti, ſed non expreſſus ſer-

mone mentali, vel vocali, vel ſcripto.

Et dicitur *immediatè* ad differentiam ſyllabæ & literę, conſtituentium *mediatè*, & remotè. Intellectus conſtituit actiuè, terminus materialiter, & ſunt vt faber & lignum in conſtitutione Nauis. Quoniam omnis terminus eſt ſignum: ideo omnis eſt ſignificatiuus.

DIVISIO I.

Art. III.

Terminorum alius ſignificat naturaliter, vt heu, & ah, ah, ah, & homo in mente, cæteraque interiectiones, qualis gemitus infirmorum &c. Alius ad placitum vt homo, leo, in voce vel in ſcripto.

Significat naturaliter ille, qui apud omnes nationes idem repræſentat.

Ad placitum verò, qui ad impoſitoris voluntatem repræſentat aliquid determinatè, non autem apud omnes: non enim homo, apud Hebræos, & Scythas naturam humanam indicat, vti apud Latinos.

DECLARATIO.

OMnes videntes aliquid, mouentur ab eo ſecundum animam; & iuxta illam impreſſionem exprimunt verbum mentale, & deinde per inſtrumenta vocis, quæ ſunt lingua, guttur, palatum, denteſque, imitanti verbum mentale, figurando illud in aere expirato per pulmonem; & quia in prima impreſſione conueniunt omnes, formant omnes eundem conceptum de re imprimente in animo ſui ſpeciem. Ideò verbum mentale impreſſum eſt, dem apud omnes, ſicut res, à quo generatur, omnes: enim homines videntes lapidem, dicunt eſſe corpus du-

rum, frangibile, inflexibile in mente. At quando exprimunt illud voce, diuerſi mode, imitantur conceptum mentis pro regionum frigore, & calore; coarctantibus, & relaſſantibus inſtrumenta. Vnde Germani in frigida regione, plures conſonantes literas particulas vocis faciunt. Hiſpani in calida regione plures vocales. Itali in media regione miſcent, temperantes. Propterea in voce aliter ſignificat; ſed paſſiones naturales per interiectione expreſſa ęqualiter vbique exprimũtur, & vix inſigni differẽtia diſcernũtur in rebus verò externis exprimẽdis, quas aliunde & non à ſe ipſis, aliter ſe habent & aliter. Propterea vocabula ſunt ad placitum nationum, quæ autem Adam protulit, erant ſecundum rei propriã imitationem: mixtio autem hominum ea confundit, vt typto Græcè repræſentat tup. tup. verberatorum lignorum, rectè Latinè verbero vibrationem lori ſtridentis: ſed homo non habet hanc proprietatem; dicitur enim ab humo, à quo factus eſt. Sed in his non oportet reſpicere ad quod ſunt impoſita, nam lapis dicitur malè à pede lædendo, quoniã & lignum lædit pedem, & ferrum: ſed ad quod eſt impoſitum decet Logicum reſpicere: Vnde imponitur, Grammaticæ eſt conſiderare, ſed imponere Metaphyſicæ: niſi vulgus, & principes indocti hanc vſurparent authoritatem. Si quis Metaphyſicus linguam nouam faceret in ciuitate Solis, vocabula omnia ex rerum natura bene imitantia imponeret.

Subdiuiſio termini ad placitum.

Art. III.

Terminorum ſignificatiuorum ad placitum alius cathegoregmaticus alius ſynchathegicorus.

Cathegoregmaticus eſt qui per ſe ſupt us

& cum

& cum alio tam in oratione, quam extra orationem ſemper ſignificat ſe, & aliquid aliud, vt homo, lapis, curro, legens, & dicitur cathegorematicus gracè, prædicatiuus latinè. Siue enim curro ſolitariè, proferatur, ſiue cum alio, vt ego Petrus curro, ſemper ſignificat actum currendi, præter ſui vt verbum eſt notitiam. Sunt ergo cathegorematici, nomen, verbum & participium.

Synchategorematicus dicitur quaſi compradicatiuus, & conſignificatiuus, quia per ſe ſumptus præter ſe non ſignificat rem aliquam, ſed cum alio conſignificat, & habet officium in oratione.

Synchategorematici ergo ſunt pronomen, aduerbium, adnomium & coniunctio: vt ego, ille, velociter: per, ſicut, vel &c. quæ nihil ſignificant, niſi dicas, ego Petrus. Tunc enim ly ego habet officium indicandi Petrum, & ly omnis homo, Petrum & Paulum, et Franciſcum, & ſingula indiuidua contenta ſub ſignificatu hominis. Similiter ly velociter nil dicit, niſi addas, velociter currit ceruus: tunc enim qualificat actum currendi. Et ſic de cæteris.

DECLARATIO.

NOmina ergo ſubſtantiua, & adiectiva, quæ rem aliquam prędicant, ſunt cathegorematici termini: ſimiliter & verba quæ actionem, & paſſionem aut operationē determinatè ſignificant inter cathegorematica numerantur: participia itidem, quia ſignificant rem cum ſuo actu ſimul. Pronomina verò non ſignificantia rem certam, niſi cum alio ſiue vniuerſalia, vt *Omnis*, ſiue particularia, vt *aliquis*, ſiue ſingularia, vt *ego*, *&* *ille* &c. [quæ imperite inter nomina à Grammaticis ſcribuntur.] Et aduerbia quę verbum determinant in oratione qualitatem aut quantitatē, aut circunſtātias actuum conſignificando: & adnomia, quæ ad certum eſſendi, & operandi reſpectū modumque fuerunt; coniunctiones etiam, quę nihil ſunt, niſi aliud coniungant, & disjungant, vel conditionent, vel inferant: ſincathegorematica putantur: Etenim pronomen *ego* nil per ſe ſignificat, niſi cointelligatur ego Petrus & tu Paulus, ille Muſicus, &c. Nec *ly omnes* niſi ſubaudiatur, omnes homines, nec *quidam*, niſi quidam homo &c. Patronimica quoque quoniam non ſignificant, ſed conſignificant, inter pronomina in noſtra Grammatica reputantur. Non enim ly Priamides ſignificat niſi cointelligatur Hector filius Priami Habent hæc omnia officium ſupponendi pro perſonis & rebus, & ſtandi loco nominis eorum... Multò autem magis deriuata poſſeſſiua, vt Meus, tuus &c. & relatiua, qui, & numeralia duo, tria, & Gentilitia, vt noſtras, & demonſtratiua vt tu ille, iſte. Non enim ſignificant niſi cum alio, ſubintellecto, vt meus ſeruus, Petrus, qui: duo elementa, Noſtrates iuuenes: ille miles & c. vide Gram. 1.

Subdiuiſio cathegorematicorum.

Art. IV.

Terminorum cathegorematicorum, alius realis, alius rationalis, ſiue primæ intentionis & ſecundæ intentionis.

Terminus primæ intentionis eſt, qui ab intellectu conceptam rem immediate ſignificat, vt ly homo naturam humanam intellectam & per ly homo, in mente & voce expreſſam: & propterea dicitur realis & naturalis, ſignificat enim ens rei & naturæ.

Terminus ſecundæ intentionis ſignificat ſecundum conceptum ſeu notam, quam intellectus format de re, ergo mediatè rem repræſentat, ſed immediatè ens rationis: vt genus, ſpecies terminus, nomen. Poſtquam enim concipio naturam humanam, noto illam mihi, & ac ſimul notifico aliis hoc nomine Homo*: qui eſt terminus primæ intentionis: & deinde conſidero, quod ly homo eſt nomen à ratione formatum, & ſpecies prædicabilis in oratione de Petro et Paulo & aliis. Et hæc vocabula 2. impoſitionis ſeu intentionis termini vocantur, & rationales, de quibus*

Digitized by Google

eſt tota philoſophia rationalis videlicet Grammatica, Logica, Rhetorica, & Poëtica: ſicut termini reales ſpectant ad philoſophiam realem, videlicet phyſiologiam, ethicam, politicam, œconomicam: vtrique tamen ad Metaphyſic. ſecundæ autem intentiones fundantur in primis, ſicut ars in natura, & nauis in ligno et ferro, & cannabe.

DECLARATIO I.

OMnis quidem terminus eſt artificialis ſeu rationalis, ab arte nimirum ſeu ratione humana excogitatus & inuentus. Attamen quidam dicuntur primæ intentionis & reales, quia immediatè ad rem, quæ ab intellectu facta non eſt humano, ſignificat, vt ly homo, & circulus & omnia vocabula ſcientiarum realium. Aliqui verò ſecundæ, quoniam ſignificant immediatè quod inuenit ars ſeu ratio noſtra, vtiliter ad ſui commoditatem interiorem vel exteriorem, vt ly ſyllogiſmus, nomen, verbum. Cum enim in nomine homo intelligo naturam humanam, facio primam intentionem; cum verò conſidero, quod ly homo eſt nomen quadriliterum inuentum ad ſignificandum res ſignatas & ſe ſignificantem, formo ſecundam intentionem, & ens rationis.

DECLARATIO II.

ENs reale eſt id, quod in natura rerum reperitur ante conſiderationem intellectus humani, & ante opus artis humanæ, licet ſit opus artis diuinæ & ens rationis diuinæ autoris naturarum. Ens rationis verò eſt quidquid fit ab humana ratione propter ſuam vtilitatem, ſiue intra animam vt ſyllogiſmi, & termini, & fabulæ, &

ſermo, ſiue extra vt calceus, nauis, pictura, domus: quando autem ars cum natura concurrit, vt in Agricultura & Medicina, miſcentur entia rationis cum entibus rei, vt aratrum cum bobus: ſemper tamen ars innititur naturæ, quam imitatur, & præſupponit, ſicut nauis in ligno & aue, quam æmulatur, & ſyllogiſmus in diſcurſu. Non ergo ens rationis eſt ratio nec ratiocinatio naturalis, nec mens, & imaginatio. Sed id quod facit ratio in regulando ſe & ratiocinio, & ſenſu, ad diſcendum & ſciendum, & docendum ſine errore. Sicut nec pes & caput eſt ens rationis, ſeu artis, ſed calceus & pileus, quibus pedi, & capiti proſumus. Quando autem facimus aliquid inutiliter vel noxialiter, vt cũ imaginamur chimeram, aut dicimus, homo eſt aſinus, Deus non eſt bonus, tunc non facimus ens rationis, ſed ens irrationalitatis, & deceptionis, ſiue actiuæ, cum quis fabricatur mendaciũ de induſtria; ſiue paſſiuæ, cum falſum pro vero habet, & fabulam pro hiſtoria deceptus: vnde miror, quomodo ſophiſtæ vocãt id ſolùm ferè ens rarionis quod eſt ens deceptionis: & in hoc adeò progreſſi ſunt, vt, dicant oculum etiam facere ens rationis, cum remum in confinio Aëris & Aquæ fractum videt, qui reuera non eſt fractus. Propterea iterum notandum, quod quando poëtæ fabulantur de chimera, de centauro, ad docendum aliquid vtiliter, videlicet compoſitum hominem eſſe ex parte rationali, iraſcibili & concupiſcibili: item originem artis equeſtris, vel aliud quippiam officiosè, faciunt ens rationis: ſed ſi fingant ad decipiendum, & mentiendum ſine vtilitate aut cum noxa, tunc poëta ille facit ens irrationalitatis & deceptionis.

Quando autem dicunt philoſophi, quod negationes & priuationes & non entia ſunt entia rationis, quæ tamen à ratione non fiunt, ſed ſunt in natura, etiam homine nõ conſiderante, imo peripatetici ſimulacra rerum & vires & colores in aëre non permanentes, vocant intentiones, verum quidem dicunt, quoniam negatio & priuatio non poteſt ab animo apprehendi niſi per ſpeciem entis, & ſic apprehenſa fiunt entia rationis, & nominantur, & prædicantur: dicimus enim, nihilum eſt non ens, & intrant in propoſitiones.

Digitized by Google

ſcripturam ſimilem ideæ caracterum, quos in mente habet, & in cartha exprimit: & ſine ideis non magis ſcriberet hoc quam illud. Hinc admoniti aut potius inſtinctu acti impoſitores vocabulorum, alia fecerunt inſtar idearum, vt albedo, humanitas, claritas, veritas, ſignificantia rem per ſe exiſtentem & ſine ſubiecto: Alia verò inſtar ideatorum participantiũ ideas vario quidem modo: & illa plerumque ſunt ſubſtantiua: iſta verò adiectiua: vt ab albedine, albus, alba, album, quæ ſignificant ſubiectum cui inſunt participationes albedinis. Homo quidem dicit ſubiectum non participans modò, ſed toticipans humanitatem, ſed non totaliter, alioquin humanitas eſſet in vno homine ſolo, ſicut deitas in vno tantum Deo. Participant ergo vocabula concreta abſtractum, & ab eo deriuantur, ita vt illud dicatur denominans, iſta denominata: denominatiuum enim forſan de vtroque dicitur.

Apud Grammaticos denominatus dicitur primitiuum, denominatum verò deriuatiuum, vt mons & montanus. Sed non ſemper deriuant Grammatici denominatum à denominante, quoniam reſpiciunt ad vocis extenſionem, non ad rem. Ideo deriuant iuſtitiam à iuſto, & humanitatem ab homine per additionem.

Fit denominatio aliquando ſola voce, ſed non re vt ſocrus & Socrates: aliquando re, ſed non voce, vt virtus & ſtudioſus: aliquando re & voce, vt virtus & virtuoſus. Oportet quidem ſæpè nomina flectere ac fingere contra vſum, licet in doctus murmuret Grammaticus: quoniam denominans ſignificat ens per ſe, & denominatum per participationem differunt caſu, & modo ſignificandi, & ambitu & contractione ſignificati, ſed non in Deo, vt habes in Theologia, vbi ſolum in modo ſignificandi opponuntur, quoniam intra Deum participatio non eſt, ſed toticipatio. Denominationes Raymũdi non ſunt inutiles: à nomine enim verbum, & participium multiplex, & actualitates, & realitates habemus: vt ab eſſentia eſſentiare, eſſentiabile eſſentiatum, eſſentiatiuum eſſentialitas, eſſentiatio, & eſſentiatura: de quibus in 1. Gram.

Subdiuiſio.
Art. VI.

Terminorum abſtractorum alius præcedit concretum, & ſignat ideam, & rem ex toto, ſicut humanitas & veritas. Alius ſubſequitur, & ſignat idealitatem & quaſi ex parte, vt veracitas, entitas, realitas.

DECLARATIO.

AB humanitate dicitur homo, ſed non dicitur humanalitas poſtmodum ab homine, ſicut à re dicitur realitas, quæ non eſt res, ſed aliquid rei, vt eſſentialitas & formalitas: & quidem rara eſt iſta denominatio vbi præcedit idea, ſicut à veritate denominatur verum, & à vero veracitas. A forma quidem dicitur formalitas, ſed non præcedit terminus abſtractus, qui debet eſſe formeitas: iſta tamen regula neceſſaria eſt in Theologia, quoniam attributa Dei plura dicunt plures realitates & eſſentialitates, non tamen plures eſſentias ſecundum rem, licet ſecundum vocem, & in anima mens, notitia, & voluntas, ſunt vna eſſentia, vnaque res, teſte Auguſtino, non tres res, ſed tres realitates, non tres formæ, ſed tres formalitates, non accidentaliter ſed eſſentialiter; vidit hæc ſubtiliſsimus Scotus.

Alia diuiſio.
Art. VII.

Terminorum cathegoricorum, Alius incomplexus, alius complexus. Incomplexus

eſt, ille, qui vnum ſignificat, vt dictio, homo, ſapis, ſignifer, ſummus Pontifex. Complexus verò plurium ſignificata complectitur, vt hominem eſſe album, & talis eſt quaſi oratio.

DECLARATIO.

Dicitur terminus incomplexus, & ſimplex quo ad ſignificatum, & quo ad vocem, vt homo. Alius quo ad ſignificatum tantum & non vocem, vt ſummus Pontifex, ſignifer. Alius ſecundum vocem & non ſignificatum, vt hem, heu. Nam ſignificant admirationem, mirum, & admiratorem; dolentem, dolorem, & dolorificum; & habent vim orationes interiectiones. Similiter reſponſiones vnius dictionis, vt ſi dicam, vade domum, & tu reſpõdes, vado. Notandum quod etiam definitio eſt terminus incomplexus ſecundum rem, & non ſecundum vocem, quia omnes partes eius ſimul vnum ſignificant, vt animal rationale hominem.

Complexum verò non dicimus hic eſſe orationẽ; alioquin cum terminus ſit pars conſtitutiua orationis, & non oratio, idem eſſet pars ſui, & non id quod eſt. Vocatur autem terminus complexus infinitiuum verbum cum nomine, quatenus eſt pars orationis modalis; vt hominem currere, eſt poſſibile, vel in cathegorica compoſitũ, vt animal rationale albũ, eſt habitator ſeptimi climatis.

Diuiſio.

Art. VIII.

Terminorum cathegoricorum alius communis alius ſingularis. Terminus communis eſt

qui de pluribus dicitur, vt homo dicitur de Petro & Paulo et Thoma: & aqua de hac aqua, & de illa, et de iſta: & fit ab intellectu plura ſimilia vno nomine notante. Terminus ſingularis dicitur de vno ſolo indiuiduo: vt hic homo eſt Petrus, & Petrus *eſt hoc album: et fit ab intellectu rem vnam proprio nomine notante aut communem contrahẽte.*
Dicitur enim indiuiduum, ſeu ſingulare, ſeu perſona, per nomen diſcretum, vt Petrus*: & per terminum communem cum pronomine demonſtratiuo: demonſtramus enim digito ſingulare, vt hic homo, ille equus: & per circumlocutionem, vt filius Ianuarij, ſi Ianuarius habet vnicum filium: & per notam Logicam, ly, vt ly, homo eſt ſingulare, quoniam intelligitur materialiter non res, ſed hic terminus homo. Aliquis homo verò eſt indiuiduum vagum, et dicitur de pluribus.*

DECLARATIO.

QVamuis dicamus, hic homo eſt Petrus, & ille eſt Petrus, tamen ly Petrus ſolum nomen eſt commune, & non natura aliqua, quæ per ly homo importatur: ſed quando dicimus, Petrus eſt aliquis homo, & Carolus aliquis homo, nomen eſt, res particularizata &c. dicatur ideò eſt terminus communis per D. Tho. in 1. diſt. 1.

Nota quod indiuiduum dicitur de ſe ipſo ſecundum Boetium, vt Petrus eſt Petrus identicè: ſed nihil

notificat. Dicitur & de ſe aliter nominato, vt hic homo eſt Petrus, quem quæris, & notificat, quod ex parte latebat.

Diuiſio.

Art. IX.

Terminorum communium, alius æquiuocus: alius Metaphoricus: alius vniuocus: alius Analogus: alius ſynonimus: ſeu æquipollens.

DEFINITIONES.

Synonima ſunt plures termini eandem rem ſignificantes ſecundum rationem eſſentialiter vt amo, & diligo ſignificant eundem amoris affectum; & veſtis & indumentum, & tunica eandem rem: & propterea æquiualent, ſicut & definitio cum definito.

Æquiuocus verò eſt vocabulum vnum, ſignificans plures res diuerſarum naturarum; differentium eſſentialiter ſecundum illud nomen, vt populus, arborem & hominum multitudinem.

Vniuocus verò eſt, qui vno vocabulo ſignificat plura quorum ratio eſſentialis ſecundum illud vocabulum eſt eadem, vt homo & animal. Animal enim ſignificat hominem, vel leonem vel equem, &c. quorum ratio, ſeu definitio in quantum ſunt animalia eadem eſt: eſt enim animal corpus animatum ſenſitiuum; at homo & bos, & leo ſunt itidem corpus animatum ſenſitiuum.

Analogus verò ſignificat plures res ſub vna voce conuenientes in proportionalitatis ratione vna, vel in reſpectu ad vnum, vt remigium dicitur de alarum inſtrumento, & triremium: nam ſicut alis in aere natat auis, ſic remis in mare volat triremis.

Et animal dicitur ſanum per ſe; ſed vrina & medicina dicuntur ſana, reſpectu animalis, quatenus ſigna aut cauſa ſanitatis animalis.

Metaphoricus terminus eſt, qui transfertur de ſignificato proprio ad alienum, remanens idem voce, & ſimilitudine quadam, ſed non re; vt dicitur volare auis & ſagitta: ſed auis propriè: ſagitta per tranſlationem, & mutuationem, quia quid ſimile habet.

DECLARATIO.

Vocabula ſynonima, metaphorica, & æquiuoca confundunt ſcientiam & pertinent ad fallaciam. Ideò eis vtitur Rhetor, Sophiſta, & Poëta ex electione. Theologus verò metaphoris propter neceſſitatem, quia caremus nominibus rerum inuiſibilium, & per viſibilia nominamus. Semper autem ad analogiam declinat, quæ eſt media inter vniuocum, & æquiuocum, à qua degenerat metaphora: & vocatur æquiuocatio à conſilio quia prius conuenit nomen vni primo, & poſtea aliis reſpectu ad illud: vti fit in analogia attributionis, propterea per ſæpè cum analogia attributionis, aut vt melius proportionis colligatur, alioquin ad metaphoram labitur.

Datur terminus communis, qui dicitur analogans, vniuocans, & æquiuocans; & termini particulares, quibus conuenit, dicuntur analogati, vniuocati, & æquiuocati, & ratio diuerſa, vel eadem ſimpliciter, aut ſecundum quid intelligitur ſecundum quod importatur à nomine communi, cuius eſt definitio, ſeu deſcriptio; & propterea dicitur ratio nominis, nam ſtella, & piſcis ſecundum quod ſunt corpus, vniuocantur. Sed ſecundum quod habent hoc nomen canis, analogantur, poſſunt ergo eadem ſecundum diuerſas rationes vniuocari, & æquiuocari, & analogari. Metaphora enim eſt pars analogiæ attributionis.

Ly Petrus quoque metaphoricum eſt de Apoſtolo Pe-

tro,& de lapide; at de Petro Apoſtolo,& de Petro Lombardo.

Æquiuocum: quoniam ratio eſſentiæ numeralis eſt in eis diuerſa: & ſi ſpecie ſit eadem.

CAPVT IV. Art. I.

De vniuerſalibus prædicabilibus per methodum notionum collectiuam.

OMiſſis æquiuocis, & tranſlatis, ad vniuocos, & analogos terminos accedamus: ex his enim conficitur argumentatio & actus vnitiuus mentis notionum reperitur. Omnis autem terminus communis huiuſmodi, aut eſt tranſcendẽs, aut gennus, aut ſpecies;& hi ſemper ſunt communes. Additur eis differentia, proprium, & accidens, quæ ſunt communia, & vniuerſalia, quando ſunt differentię & propria, & accidentia, tranſcendentis, aut generis aut ſpeciei: ſunt verò ſingularia & particularia, quando iſtorum: eſt autem particularis omnis communis terminus particularizatus vt aliquod animal, aliquis homo: ſingulares vero idem ſingularizatus, aut perſonatus, vt hic homo eſt Petrus: ſunt ergo ſeptem termini vniuerſales, ſeu communes, qui nominantur prædicabilia à Peripateticis, quibus tamen tranſcendens, & indiuiduũ vagum non ponitur, & profectò propter inconſiderationem. Nec prædicatũ repugnans, quod eſt octauũ.

Vniuerſale ſumitur multipliciter, & qui fiat vniuerſale prædicatum.

Art. II.

Vniuerſale eſt nomen æquiuocum.

Et ſumitur pro ſigno ſyncathegorematico di-

ſtributiuo, vt omnis, nullus, quilibet.

2 Et pro vniuerſali in cauſando, vel materialiter, vt materia prima; vel formaliter, vt humanitas; vel finaliter, vt beatitudo, vel efficienter, vt Deus, & artifex.

3 Et pro vniuerſali in repræſentando, vt idea domus in mente mea omnes domus repræſentat.

4 Dicitur & vniuerſale in eſſendo, vt Deus: qui eſt omnia & in omnibus eminenter & ſimul cauſaliter.

5 Dicitur & vniuerſale in prædicando, & ſignificando, ſicut terminus communis aptus prædicari de multis, vt homo de Petro, Ioſepho, & aliis. Qui compoſitiua methodo fit ab intellectu comprehendente plura vt vnum, quo enim ſimilia ſunt vnum ſunt, poſſuntque vno nomine donari: quod illa ſignet, deque illis dicatur.

PROPOSITIO.

QVid ſunt tranſcendens, genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens, phyſice & notionaliter, ex vnitiua, & diuiſiua notionum operatione animæ declaratur.

DECLARATIO.

QVoniam intelligere humanum eſt per quoddam pati aut ex paſſione, prout patitur intellectus, ita concipit ſicut ſentio calorem, quia calidus fio, & dolorem, quia dolens: res autem cognoſcibiles agunt in

ſenſũ:& quæ diuerſo modo agunt diuerſas affectiones, ac proinde notiones in nobis imprimunt, ex quibus diuerſos conceptus formamus, & diuerſis nominibus connotamus; quæ verò ſimili modo agunt ſimilem affectionem, ac notionem in nobis generant. Vnde vnum de illis ſimilibus, quatenus ſimilibus, conceptum notionalem formamus, & vnico nomine notamus illa multa, nam quatenus ſimilia ſunt, vnum ſunt.

Quæcumque ſunt in rerum natura ſingularia ſunt, & diuerſa inter ſe, ſed quatenus ſimilia, ſunt vnum: primo ego Petrum cognoſco, & Paulum &c. & quia non ſunt in eodem loco, & carnibus & oſſibus, & figura & colore:, dico eos differre numero & nominibus differentibus noto, dicendo Petrum, & Paulum, &c.

Deinde video in eis eſſe aliquam ſimilitudinem eſſentialem, quia omnes habent ſenſum, & motum, & organa conſimilia corporis; & ratiocinationem, & tunc in quantum ſimiles ſunt in his, apprehendo eos vt vnum, & voco nomine vno, dicendo, *homo*; quatenus autem ſunt ſimiles in accidentibus vt in albedine & curuitate, & velocitate non ſemper: dico has ſimilitudines eſſe accidentales, quæ adſunt & abſunt: ſed quæ ſemper adſunt, proprias. Poſt hæc ſenſibus haurio Petrum eſſe ſimilem equo in ſenſu, & motu, ſed non in rationalitate: & tunc inuenio communiorem ſimilitudinem, & dico, *animal*, vnico vocabulo. Deinde quia conuenit cum lapidibus in corporeitate, facio huius ſimilitudinis communiorem cõceptum, & vocem, & dico, *corpus*, & quia ſubſiſtit ſicut Angelus, dico, *ſubſtantiam*: & quia eſt ſicut linea, & motus, & quæcumque ſunt in natura, dico *ens*.

Quapropter cum has communitates conſidero in ſecunda intentione, video alias ſuperiores, alias inferiores; & illas dico *genera*, tranſlato vocabulo à multitudine generatorum ab vno patre: has verò *ſpecies* à particulari apparentia. Vocabula quoque do eiſdem in quo differunt, & voco differentias. Quapropter ſecundum rem, ſpecies eſt communitas indiuiduorũ ſimilium comprehenſorum

ab anima vt vnum, & vno nominatorum termino, vt homo. Genus verò eſt communitas communitatum aliquarum vno nomine donatorum, quatenus in eo, quod ſimiles, vt vnum apprehenduntur. Tranſcendens eſt communitas omnium communitatum, vt ſimiles ſunt in eſſe, &c.

Diſtinctio autem ab intellectu in methodo diuiſiua per differentias fit: quas notat dum in quo diſſimiles ſunt res inueſtigat: eſt enim vera differentia proprietas, vel potius eſſentialitas, eius cuius eſt differẽtia, ergo identificatur cum eo, & diſtinguit ab aliis: & propterea alia eſt differentia generica, qua generum communitates diſſecientur, & dicitur diuerſitas. Alia ſpecifica, quæ propriè vocatur differentia: vt rationalitas diſtinguens communitatem hominum à communitatibus brutorum, & mox omnium: alia numeralis, qua Petrus non eſt Paulus: atque à Paulo ſeorſum numeratur & dicitur ſingularitas & hæcheitas, & indiuidualitas: vt ſimitas hæc, & audacia hęc, & hic locus, & hic pater, & hęc mater, & hæ actiones, & hæ affectiones, hæ carnes, hæc oſſa. Logicus autem conſiderat de his, non quomodo ſunt, & quomodo fiunt, ſed quomodo nomina ideſt notiones ad ſignata indiuiduis & communitatibus eorum, & communitatibus communitatum prædicantur in oratione propter quod dicuntur prædicabilia.

Prædicatio enim oratio eſt dicens coniunctionem, aut identitatem rerum notarum primitus, non notionum, ſi eſt affirmatiua: vel ſeparationem, & non entitatem, ſi eſt negatiua. Nec poſſent fieri prædicationes, niſi realiter inuenirentur in natura ſimilitudines eſſentiales, accidentales; ac differentiæ; coniunctio phyſica rerum diuerſarum eſſentiarum: vnde notiones fiunt. Notionum autem ſimilium ad quædam prædicamenta ideſt prædicabilium coordinationes reducit animus, vt poſſit facile ex illis ad omnia ſingularia noſcenda quę infinita ſunt per ſimilia ſaltem peruenire.

De

De vniuerſalis veritate.

IN diuino intellectu eſt vniuerſale cauſatiuum, modò ſignificatorum à ſe, vt idea hominis, cuius participio omnes homines ſunt vnus homo: & hoc eſt vniuerſale Platonicum. In rerum natura extra cauſam primam ſunt ſolum ſingulares homines, vt D. Thom. docet: Non autem vniuerſalis homo à parte rei, vt vult Scotus: Sed ſolum ſimilitudo ſingularium hominum eſſentialis: quæ ſimilitudo cum ſit influxus vnitatis, vt in Metaphyſica probauimus, non poſſet reperiri niſi ab vnius opificis vna idea prodierunt. In intellectu humano eſt vniuerſale cauſatum ab ipſo intellectu, ex ſimilitudine multorum ſingularium comprehenſorum vt vnum, vnoque propter hoc nomine donatorum, ideoque ſignificatiuum & prædicatiuum de indiuiduis. De quo dixit Ariſt. *intellectus facit vniuerſalitatem in rebus*: & contra Platonem dixit, *vniuerſale aut nihil eſt aut poſterius eſt*; hoc eſt poſt indiuidua, à quibus abſtrahitur: non enim Peripatetici vniuerſalis hominis participio, ſed Platonici plures homines ſunt vnus homo apud Porphyr. niſi deſipiat. Vniuerſale enim hoc non cauſat ſingulares, ſed cauſatur ab eorum ſimilitudine vt matre, ab intellectu vt patre: & hoc poteſt facere in lumine intellectus diuini, teſte Auguſtino. Homo autem vt eſt ſcientiæ obiectum, eſt ens reale, vt concludit Plato in Thæteto, non enim ſcientia realis tractat de homine vniuerſali, qui vt eſt in intellectu, eſt ens rationis, vnde concludebat dari ideas, eadem ratione Scotus dat vniuerſale à parte rei: cum enim Philoſophus tractat de homine, non tractat de homine mentali, neque de hoc aut illo homine reali, ſed de homine in cõmuni reali, ergo eſt à parte rei vniuerſale. Nec Plato ſatisfeciſſe ex toto huic quæſt. per ideas mihi videtur, ſed D. Thom. in opuſc. de ente & eſſen. dicens; quod homo vt in intellectu eſt vniuerſalis, vt in re, ſingularis: præciſè autem ſumptus nec vniuerſalis nec ſingularis, & ſic eſt obiectum ſcientiæ. Idem dic de omnibus obiectis ſcientiarum realium.

De Tranſcendente.

Art. III.

DEFINITIO.

Tranſcendens eſt terminus, vniuerſaliſsimam communitatum omnium rerum communitatem ſignificans: proptereaque in oratione prædicabilis immediatè de omnibus diuerſis generibus in quid analogum, vt ens, verum bonum & vnum.

DECLARATIO.

TRanſcendentes quidem ſunt tres, ens, verum, bonum: quæ ſunt obiecta, primum poteſtatis, ſecundum ſapientiæ, tertium amoris. Datur & vnum, quartus tranſcendens, qui eſt obiectum omnium primalitatum, quidquid enim reperitur in mundo, aut cogitatur, eſt ens rei vel rationis, quatenus habet eſſe in anima; vel extra à natura vel arte. Item eſt verum quatenus eſt ſimile ideæ, vnde deriuatur, vt gladius eſt verus cum ideæ artificis, iam adæquatur. Omnia autem vera ſunt, ſi ideis diuinis correſpondent. Deus autem per ſe verus eſt. Sunt tandem bona quatenus voluntati ſuæ cauſæ correſpondent: licet enim calor ſit malus frigori, non tamen eſt malus Deo, neque mundo, Dei ſimillimo. Omnia enim vt ſunt, ſunt bona.

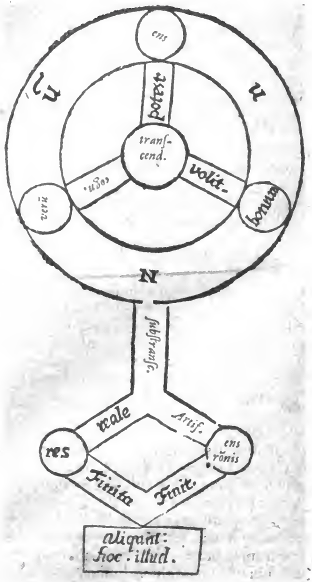
Eſt & vnum quatenus in ſe indiuiſum eſt, & idcirco aptum ſeruari. Neque enim numerus & res diuiſæ, ſunt quatenus diuiſæ, ſed quatenus vnitates.

Addunt peripatetici quintum & ſextum tranſcendens,

Res, Aliquid. Quidquid enim eſt extra nihil, eſt res, & eſt aliquid. Sed cũ Res dicatur ſolum de ente reali non rectè dicitur tranſcendens, quia ad ens rationis non extenditur, ideò ſub tranſcendens dici poteſt Nec Aliquid tranſcendens eſt, vt patuit in noſtra Metaph. quoniam ly Aliquid dicit aliud quid ab aliis: Deus autem non eſt aliquid, ſed omne ens eminenter: ſed forſan quatenus res omnes creatę participant non ens, receduntque per hoc à Deo, Deus poteſt dici Aliquid, quia non eſt non entitas rerum. At non eſſe non ens, eſt eſſe maximè ens. Propterea ly Aliquid impropriè de ipſo dicitur, metaphyſicè loquẽdo. Liceret quoque dicere, quod ly Hoc, & ly Quid, & omnia pronomina ſint tranſcendens: nihil enim eſt, quod non ſit, hoc, & quid, & illud, & ego: ſed iſta vocabula nihil dicunt præter vnum, & ens, pro vt indicantur.

ADNOTATIO.

VOcabula tranſcendentalia, quando ſumũtur vt partes eſſentiæ & non vt totum, non ponuntur in modũ totius. Quapropter poteſtas, ſapiẽtia, amor, quatenus eſſentiant apud Ambr. Aug. non ſunt tres res, nec tria entia, nec tria bona, nec tria vna, nec tria vera, nec tres eſſentiæ, ſed tres realitates, tres entitates, tres &c. eiuſdem rei, entis &c. ſed in homine, ente, noſcente, amante, intrinſecus, non ſunt tres humanitates, quoniam humanitas eſt quid totum vt eſſentia, & res & ens, non ſicut entitas ac eſſentialitas &c. Quapropter cum dicuntur res tres intelligo realitates eiuſdem rei, & ſic in Deo eſſentia eſt res vnum ens &c. attributa verò vt particulariter ſignificant, ſunt realitates, entitates, &c. Quapropter in generibus & ſpeciebus, quoniam ſignificant vt totum, non dices tres corporeitates eiuſdem corporis, ſed tres entitates. Nec tres animalitates ſed tres animalis realitates, entitates &c. niſi quis ſapiat aliter abuſiuè.

Digitized by Google

DECLARATIO II.

DEfinientes ergo diximus , quod ſit *terminus communiſſimus*,quaſi communitatem genericam notionis eius cum aliis notando non rei:ergo dicit quidquid eſt intra vel extra ment m , quoniam aliud eſt ens reale , vt homo, aliud rationis,vt negatio & relati , & not:o : quæ à ratione noſtra inuenta ſunt, & de his dicitur ens verum, &c.

Dixi,quod *prædicatur de diuerſis generibus*,quoniam genera non differant aliqua differentia: ſed diuerſa ſunt per modos eſſendi, vt patebit. Dixi *immediatè*, quoniam de ſpeciebus, & indiuiduis dicitur, ſed quatenus prius de generibus: non enim Petrus & homo eſſent ens, niſi animal eſſet ens.

Dixi *in quid analogum*, ad differentiam quiditatis vniuocæ qua genera prędicantur. Ratio enim quiditatiua animalis competit pariter homini, & leoni, & equo, licet perfectior fiat in homine propter additam rationalitatem ; ſed ratio entis, quæ eſt eſſe, prius, & eſſentialiter conuenit Deo: cæteris ver rebus participatiuè, non enim entia ſunt niſi quatenus ſunt ſigna idearum & effectus, primi entis, ſicut vrina non eſt ſana, niſi quia eſt ſignum & effectus ſanitatis animalis.

Dicuntur itidem entia proportionalitate. Nam ſicut Deus eſt, ita & creaturæ ſunt in eſſe ſuo, & ſicut ſubſtantia eſt ens per ſe, ita & accidens eſt ens per aliud, & quamuis in analogia attributionis ponatur in ratione participantium ipſum participatum, vt animal in ratione vrinæ in quantum ſana: non autem Deus in ratione creaturarum: hoc euenit, quia definitiones philoſophorum ſunt imperfectæ: Theologicæ verò quæ vſque ad primam cauſam eleuantur, ponunt Deum in definitione Angeli, & mundi, & animæ, vt in Metap. probatum eſt.

De eſſentia, & exiſtentia.

DECLARATIO III.

ENs dicit aliquando eſſentiam, vt humanitatem: aliquando exiſtentiam, vt hominem eſſe in rerum natura. Eſſentia eſt ab eo intellectu, qui eſt cauſa, vt eſſentia domus eſt idea artificis; quæ recipit exiſtentiam, dum lapidibus, cæmentis exprimitur per ædificationem; non autem eſt in intellectu cauſato: non enim humanitas in mente mea eſt eſſentia, & idea, ſed quid ab ideato homine in me impreſſum, repræſentans ideatum, & per illud ideam. In diuina autem eſt cauſaliter: vtrum autem diſtinguantur, diximus in Metaphyſicis, quod ſicut terminatum & terminus in natura. Sed eſſentia vt in cauſa diſtinguitur realiter ab exiſtentia extra cauſam.

De Genere.

Art. IV.

GEnus quoque multiplex ęquiuocumque nomen: nam dicitur genus principium generationis, vt maſculus & fęmina; hinc Grammatici acceperunt genus fæmininum, & maſculinum, & extenderunt ad neutrum, & promiſcuum. Dicitur & principium multorum, ordinem ad inuicem ab illo vno trahentium apud politicos. Vt Iſrael eſt genus Iſraelitarum, & Dominicus Dominicanorum. Eadem ratione, & patria genus eſt, vt Venetia Venetorum, & Germania Germanorum. Dicitur & genus collectio multorum dependentium ab vno principio per cognitionem ordinatim, vt Romanorum genus, & Iudęorum: & ita aſſumpſerunt Logici per tranſlationem nomen generis, etenim

Definitio.

Genus eſt terminus ſignificans ſimilitudinem eſſentialem multarum communitatum particularium, & propterea prædicatur de pluribus differentibus ſpeciebus immediatè in eo quod quid.

DECLARATIO.

POſui *terminum* loco generis; quoniam omne genus eſt terminus, & non è contra. Alij dicunt, quod *eſt natura communis prædicabilis de pluribus*; & decipiuntur, quoniam natura illa non reperitur, niſi in mente Dei idealiter quæ non prædicatur de ſpeciebus, ſed efficit ſpecies.

In rerum natura eſt ſimilitudo eſſentialis ſpecierum; quam intellectus conſiderat, & donat vno nomine; quod mox prædicatur de ſimilibus: & quidem non prædicaretur, niſi ſignificaret id, quod eſt in illis, de quibus prædicatur eodem modo. Eſt enim ſimilitudo influxus vnitatis, quam ſparſam in multis colligit intellectus, & vno nomine donat, ac prædicat de illis. Neque tamen genus prædicatur, vt eſt terminus, ſed vt ſignificat illam vnitatem à multis participatam.

Dicitur *de pluribus* ad differentiam tranſcendentis, quod prædicatur de omnibus. Genus enim eſt aliquod ens, non autem totum ens.

Dicitur *differentibus ſpeciebus* ad differentiam ſpeciei, quę de pluribus indiuiduis differentibus numero prædicatur.

Non dixi *differentibus ſpecie*, ſed ſpeciebus: quoniam ſpecies non differunt ſpecie, ſed differentiis ſpecificis: quod Porphyrius non conſiderauit.

Dixi *differentibus*, quoniam non prædicatur de ſpeciebus diuerſis, ſicut tranſcendens.

Dicitur *in quid*, ad differentiam differentiæ, & accidentis, quæ prædicantur *in quale*. Nam ſimilitudinem eſſentialem ſpecierum ſignificat genus, & non accidentalem, neque qualificatiuam.

Dicitur *immediatè*, quoniam & de indiuiduis prædicatur, ſed mediante ſpecie. Sic color prædicatur de albedine, & nigredine, & animal de homine, & leone: & ſignificat in quo iſtæ ſpecies conueniunt.

Vnde ſi quis roget, quid eſt homo? reſpondetur, animal. Qualis? rationale, vt mox patebit.

De ſpecie.

Art. V.

DEFINITIO.

Species ergo eſt terminus, ſignificans communitatem, & ſimilitudinem eſſentialem indiuiduorum, & propterea prædicatur de pluribus, differentibus numero, in eo quod quid.

DECLARATIO.

INdiuidua ſunt ſingularia, prout declaratum eſt in præcedenti cap. Ponitur *terminus* loco generis, vt ſupra.

Ponitur *ſignificans*, quia terminus non prædicatur niſi, vt ſignificat realiter; non enim Petrus eſt ſpecies: ſed eſt homo, realis, non vocalis, & mentalis, prout in termino concluditur.

Dicitur

Dicitur de pluribus differentibus numero ad differentiam generis.

In quid ad differentiam accidentis, & differentiæ.

Sunt enim eadem numero, vt Cæſar & Imperator, & Marcus & Cicero, & Petrus & ſuum accidens, aut proprium aut ratio. Sunt eadem ſpecie, quæ ſub communitate ſpecialiſſima continentur diuerſa numero, vt Petrus & Paulus ſub homine: hic aſinus, & ille aſinus ſub aſino.

Eadem genere quæ ſub eodem genere iacent, & differunt ſpecialiter, vt aſinus & homo ſub animali: ſub eodem generaliſſimo, vt homo & corpus & Planta. ſic è contra dicuntur alia numero differre: alia genericè, alia ſpecificè.

NOTANDVM.

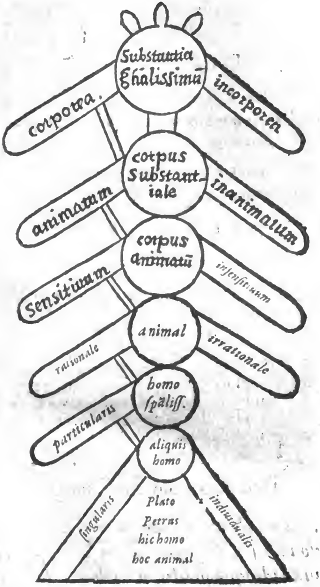
Atquidem ſpecies dicitur multipliciter p. pro apparentia & colore, vt ſpecies ignis eſt lux. Alio modo pro forma & diſpoſitione, vt ſpecies Virginis pulchræ. Item & pro idea, vt ſpecies domus in mente: & tandem pro particularitate, quomodo pulchritudo particularizat, & ab ipſa ad omnem particularitatẽ deriuatur. vt Iuriſconſulti dicunt delictum in ſpecie: & ex hoc tranſlatum eſt vocabulum, vt communitas particularium indiuiduorum vocatur ſpecies, ſicut communitas communitatum genus: & non à pulchritudine, vt dicunt Peripatetici, niſi remotè: ergo ſpecies vt ſpecies prędicatur de indiuiduis, & ponitur ſimul ſub genere, & de ea genus prædicatur.

De generaliſsimo & ſpecialiſsimo & ſubalterno.

PRopterea ſciendum eſt, quod in prædicabilibus datur genus generaliſſimum ſupra quod non eſt aliud genus, niſi tranſcendentia; quæ non ſunt genera, ſed de omnibus generibus prædicantur, itaque eſt genus, ita quod non eſt ſpecies. Datur & ſpecies ſpecialiſſima quæ ita eſt ſpecies, quod non eſt genus, quoniam ſub ipſa tantummodo indiuidua reperiuntur. Dantur verò in medio genera, & ſpecies; quæ dicuntur ſubalterna: quoniam reſpectu communitatis ſuperioris, ſunt ſpecies; reſpectu inferiorum, ſunt genera, vt animal eſt genus reſpectu hominis, & equi: ſpecies reſpectu corporis, & ſubſtantiæ; ſubſtantia autem ſemper eſt genus: vti homo ſemper ſpecies, vt patet in arbore iſta.

Sunt generaliſſima decem, vt in prædicamentis patebit: ſpecies verò innumeræ.

Digitized by Google

Substantia
gnaliſſimā
corporea.
incorporea
corpus
Substant-
iale
animatum
inanimatum
corpus
animatū
Sensitiuum
inſenſitiuum
animal
rationale
irrationale
homo
ſpāliſſ.
particularis
aliquis
homo
ſingularis
Plato
Petrus
hic homo
hoc animal
indiuidualis

De Indiuiduo vago.
Art. VI.
DEFINITIO.

Indiuiduum vagum eſt terminus, ſignificans exiſtentiam incommunicabilem, communem omnibus indiuiduis ſignatis, & propterea prædicabilis de pluribus diſtinctis numero in quid particulariZatum.

DECLARATIO.

QVoniam hęc domus eſt aliqua domus, ac domus in mente domificatoris eſt per ſe domus, & non aliqua & ſic homo in idea Dei eſt homo veriùs quàm in natura, inqua eſt potius aliquis homo, & ly aliquis conthrait omne ens ad exiſtentiam particularem diuiſam & incommunicabilem Singularia autem omnia habent hanc exiſtentiam incommunicabilem. Propterea cum ſit communis ſingularibus terminis ſignificans exiſtentiam, erit prædicabilis & vocatur à Peripateticis indiuiduum vagum, & D. Thomas prædicat illum ſicuti ſpeciem: nam Petrus eſt aliquis homo, ſicut eſt homo.

Definitio indiuidui ſignati.

Indiuiduum ſignatum eſt terminus ſignificans perſonam ſeu ſingularitatem cuiuſque rei finitæ ideoque prædicabilis de vno ſolo: vt Petrus eſt Petrus & hic homo & tu.

NOTABILE.

Dicitur etiam indiuiduum ſignatum perſona, quia per ſe ſonat aliquid ab aliis diſtinctum. Dicitur etiam ſuppoſitum, quia ſupponitur ſpeciei; dicitur & hypoſtaſis Græcè quaſi indiuiduum.

De prædicabilibus, quæ poſſunt eſſe communia et ſingularia.

Art. VII.

De differentia ſecundum diuiſiuam operationem notionum.

Poſt quam diximus de communitatibus particularibus & vniuerſalibus, ſumptis ex ſtrictioribus & amplioribus rerum cognationibus, & ſimilitudinibus eſſentialibus: de differentiis earum, quibus ab inuicem ſeparantur per operationem animæ, diuiſiuam notionum, dicendum eſt. Si enim differentiæ non reperirentur, omnia eſſent vnum, vt dicebat Parmenides, ſicuti ſi nulla eſſent conuenientia: nulla eſſet vnitas, ſed omnia eſſent nihil.

DEFINITIO.

Eſt quidem differentia largè ſumpta omne illud, quo res & non res ab inuicem diſtinguuntur, ſeu opponuntur.

DECLARATIO.

EST enim oppoſitio alia contradictoria, quæ eſt inter ens & non ens: alia diuerſificatiua, quæ inter genera entis: alia differentialis quæ inter ſpecies: alia ſingularis, quæ inter indiuidua, alia variatiua quæ accidentaliter diſtinguit. Alia relatiua. Et omnes iſtæ impropriè vocantur differentiæ, vt ſuo loco docebimus· ſed propriè dicta.

DEFINITIO.

Differentia eſt terminus, ſignificans id, quo per ſe diuiditur genus, & conſtituitur ſpecies: prædicaturque de genere disjunctim, & de ſpecie copulatim, & conuertibiliter, & de indiuiduis ſicut ſpecies, in quale quid.

DECLARATIO.

NAm alia eſt differentia accidentalis ſeparabilis, vocata propriè Alteritas & varietas: quæ facit id, cui ineſt, alterum à ſe vel ab alio: diuiditque accidentaliter, & non per ſe eſſentialiter; vt eſſe iuuenem facit differentiam ideſt varietatem à ſene, vel ab alio, & eſſe ſanum ab egro, & ſedentem à non ſedente. Alia eſt differentia accidentalis illata inſeparabilis, vt cicatricem habere, monoculum eſſe: quæ etiam facit alterum accidentale, & ſemper: ideoque & ipſa indiuiduis inhæret. Alia eſt differentia inſeparabilis ab intrinſeca manans natura, ſiue indiuidui, ſiue ſpeciei, ſiue generis & prædicatur per ſe, non tamen prorſus eſſentialiter, vt riſibilitas de hominis ſpecie, manducatiuum de animali, & maximum eſſe inter planetas de ſole: & omnis proprietas vt facit differre, dif

ferentia eſt. Tandem datur differentia eſſentialis, quam vocant maximè propriam Peripatetici: & hæc eſt, quę diuidit genus, & conſtituit ſpeciem, & eſt pars definitionis ſpeciei, & facit aliud non alterum, vt rationale & irrationale diuidunt animal: & conſtituunt hominem & brutum. Rationale enim eſt hominis differentia, per quam eſt aliud ab aſino, & intrat definitionem hominis ſimul cum genere; eſt enim homo animal rationale. Sic diuerſitas diuidit tranſcendens, & conſtituit genera: & ſingularitas diuidit ſpeciem, & conſtituit indiuidua.

Differentia eſſentialis prædicatur de ſpecie cuius eſt differentia cōuertibiliter, vt omnis homo eſt rationalis, & omne rationale eſt homo. Item prædicatur de omnibus de quibus prædicatur id, cuius eſt differentia, vt rationale de Petro & Paulo, ſicut homo: & ſenſitiuum de animali, & de contentis ſub animali, ſicut ly animal. Quapropter inconſiderate Porphyrius differentiā dicit prædicari ſolum de differentibus ſpecie; hoc enim verum eſt de generica, non de ſpecifica: aliæ enim diſtingūnt genus ſuperius: vt animatum & inanimatum diuidunt corpus; aliæ inferius, vt rationale & irrationale diuidunt animal. ergò dicendum eſt abſolutè, quod prædicatur de quocunque prædicatur id, cuius eſt differentia.

Et quidem prędicatur copulatiuè de ſpecie & indiuiduis: dicimus enim, homo eſt rationalis, & Petrus eſt rationalis. at de genere diſiunctim: non enim dices, animal eſt rationale: ſed animal eſt res rationale, vel irrationale. omnis enim prædicatio eſt æqua de æquis, vel ſuperioris de inferioribus.

Additur tandem, *In quale quid*: quoniam differentia dicit eſſentialem qualitatem ſpeciei, quam conſtituit.

NOTANDVM I.

POrrò Genus, ſpecies & differentia idem ſignificant materialiter. Animal enim in ſe includit hominem & rationale: ſimiliter homo, animal & rationale: & tan-

dem rationale includit in ſe animal & hominem, vt docet D. Thom. ſignificare enim materialiter eſt quidquid primo, & ſecundario, & quomodolibet per aliquod nomen importatur. ſignificare formaliter, eſt quod primò & determinatè importatur, & ideo diſtinguuntur formaliter in ſignificatis, quoniam genus importat quidquid eſt in ſpecie, & definitione, indeterminatè & quaſi materiam, vt lignum. Differentia verò quaſi perfectionem formalem, vt lignum triangulare; ſpecies quaſi aggregatum ex his implicitè. Definitio verò aggregatum explicitè. Animal enim videtur eſſe quaſi materia hominis, rationale quaſi forma, homo, vt compoſitum, & vtrumque ab vtroque importatur. Sed communitas maior eſt animal & plurium contentiua per differentias contrahibilis ad pauca: ſiquidem genus eſt materia confuſa in notionibus, differentia eſt forma diſtinguens, contrahens, & qualificans illud.

Contractio autem participatione non entis fit. Omnis enim differentia eſt terminatiua entis per non ens. Homo enim per rationale eſt non aſinus, non lapis &c. Vnde in Metaph. diximus, quodlibet aliquid, ens, hoc eſt finitum, & creatum ex eſſe, & non eſſe conſtare: & ideò in aliquo genere eſſe: Deum verò extra genera, quia nullam compatitur ſecum nihilitatem; ſed eſt eminenter quidquid poteſt eſſe, & cogitari.

NOTANDVM II.

Scire decet, quod quamuis homo per hoc quod eſt animal, differt à lapide, non propterea animal eſt differentia, quoniam non virtute ſua formaliter, vt genus eſt, facit differre, ſic enim eſt vnitiuum; ſed virtute differentiæ, quam includit materialiter, & qua conſtituitur formaliter, quæ eſt animatum; Nec Petrus differt ab aſino quia eſt homo, ſed quia eſt rationalis, licet in homine inſit differentia hæc.

De

De definitione vt prædicab.

Art. VIII.

SCiendum quod definitio formatur ex genere,& differentia, non ponitur prædicabile diſtinctum, ſed vt prædicabile.

Eſt terminus complexus ex genere & differentia, prædicabilis conuertibiliter de definito, & de ſuis ſuppoſitis, vti & definitum: ſed in quid qualificatum eſſentialiter.

DECLARATIO.

ID ratione differentię additum eſt.

Omnes autem differentiæ, quæ definitiones non intrant, prædicantur in quale accidentale, vel in quomodo, vel in quantum, quando, vel vbi: ſed quia differentiæ eſſentiales ſunt ignotæ, vtimur interdum accidentalibus inſeparabilibus, & affectibus propriis ad circumlocutionem eius. De his nos proprius expectat ſermo.

De proprio, deque multiplicitate proprietatum.

Art. IX.

DIcitur proprium quidquid diſtinguitur cõtra commune: nam ineſt ei cuius eſt proprium, & non aliis ſicut illud. & hoc multiplex. Nam

DIVISIO.

Aliud eſt proprium indiuiduale, vt Marcum ægrotare pedibus: Ideo dicitur Agrippa, & Ouidium magnum naſum habere: vnde dictus eſt Naſo: & Beniamin naſci moriente matre, ideoque interpretatur filius doloris. Aliud proprium ſpeciei, vt hominis eſſe Grammaticum, & corui crocitare. Aliud generis, vt animalis reſpirare, & corporis eſſe in loco.

OPortet etiam quodlibet horum diſtingui. Nam aliud competit ſoli, ſed non omni ſuo conſimili. Aliud omni, ſed non ſoli. Aliud ſoli & omni, ſed non ſemper. Aliud omni & ſoli & ſemper: & hoc eſt maximè proprium, vt eſſe Grammaticum ſoli homini competit, & reſpirare ſoli animali: ſed non omni homini, neque omni animali: multi enim ruſtici non ſunt Grammatici, & piſces aliqui non reſpirant.

Item eſſe nigrum competit omni coruo, & eſſe calidum omni igni, ſed non ſoli, nam & carbo eſt niger, & aer eſt calidus. Item frondeſcere competit omni arbori, & ſoli, ſed non ſemper, niſi in vere; & luminaribus eclipſari, non tamen ſemper, niſi in ſynodis, & diametris ad nodos. Tandem eſſe riſibile conuenit omni homini & ſoli, & ſemper in aptitudine, licet non in actu rideat, & tenebricoſam eſſe omnem materiam actu licet tecta ſit eius nigredo miſtura alboris: ſed per ſe lucere ſoli competit ſoli & ſemper. Ignis enim ab ipſo eſt: & annuam circulationem facere eiuſdem & ſemper eſt proprium, ſicuti lunæ menſtruam.

Sed quidem alia proprietas fluit ab eſſentia rei, ſicut

riſibilitas à rationalitate in homine. Alia ab ordine vniuerſi ſicut corpori omni & ſoli & ſemper coloratum eſſe, & tamen in quantum corpus non manat colorem, ſed in quantum ſubiicitur colorantibus calori, & frigori: neque ſol inquantum ſol eclypſatur ſed in quantũ luna inter ponitur. Similiter proprium eſt Saturni altiſſimum eſſe Planetarum; ſed hoc habet ab ordine rerum non à ſua eſſentia: ſed tamen in eſſentia requiritur idoneitas, vt in tali ordine locetur.

Item conſiderare licet, quòd quamuis homini omni, & ſemper conueniat eſſe animal: non tamen animal eſt proprietas eius ſecundo modo. Eſt quidem genus commune, ſed induit nomen proprietatis, quatenus in ſe differentiam claudit. Omnis enim differentia etiam ſimul proprietas eſt ea ratione, qua proprium diſtinguit commune. Rurſus differentia eſſentialis eſt proprietas radicaliter formaliter, quoniam ab ipſa emanat proprietas. Omnia autem latent in principiis ſuis, ſic & rationale eſt proprium 4. modo ipſi homini; dicitur etiam animal eſſe proprium genus homini, & rationale propria differentia, vt riſibilitas propria proprietas, aliqua ſupradictarũ proprietatum. ſed verè proprium eſt riſibilitas: & quod ex innata fluit virtute. Vocant ex hoc Iuriſconſulti proprium in Politica, quod iure aliquo conuenit alicui ſoli, vt Petro ſuademus. Apud Grammaticos verò ſuum nomen.

Definitio proprii

Eſt ergo proprium terminus ſignificans rerum conditiones, peculiares, & ideo prædicatur de illis conuertibiliter, & de ſuppoſitis, ſicut illa, in quale accidentale per ſe.

DECLARATIO.

Dixi *conditiones, ſiue generis, ſiue ſpeciei, ſiue indiuidui*, ad oſtendendum, quod dum res conditur, ſortitur ſuam proprietatem eſſentialem, de qua eſt ſermo.

Dixi, *peculiares*, ad differentiam communium, quas ſignificant genus, & ſpecies eſſentialiter, & accidens accidentaliter.

Dixi, *prædicatur conuertibiliter*, ad differentiam proprietatum communium & propriorum primi & ſecundi modi.

Dixi *& de ſuppoſitis*, ea ratione, qua ſupra loquens de differentia.

Dixi *in quale accidentale*, ad differentiam differentiæ quę prædicatur in quale eſſentiale.

Dixi *per ſe*, ad differentiam accidentis, quod prædicatur in quale accidentale per accidens. Accidit enim homini eſſe album & hirſutum. Ridere autem per ſe ineſt, ideſt fluit ab eſsentialibus principiis.

NOTANDVM.

QVatruplex enim eſt prædicatum per ſe, ideſt neceſſaria & eſſentialis aut definitionis, vel partis eius, puta generis, vel differentiæ, de definito, vt homo eſt animal, vel rationale: aut propriæ paſſionis de ſubiecto, & è contra, vt homo eſt riſibilis, & aſinus rudibilis. Aut effectus de propria cauſa, vt ædificator ędifica, t calor calefacit. Aut quando negatur conſortium, & ſubiectum, vt Petrus per ſe trahit nauim, ideſt ſolus, & non cum alio, & homo per ſe exiſtit, ideſt ſolitariè abſque ſubiecto, ſicut album, quod exiſtit in ſubiecto. Et iſte modus perſeitatis eſt ad primorum ſimilitudinem: quoniam per ſe dicitur. quod non aliunde habet vt ſic ſit, aut operetur.

Datur etiã prædicatũ ſecundum quod ipſum, per quod explicatur: & per ly inquantum, & quo & quatenus, vt homo ſecũdum quod homo, eſt rationalis, & calor calet.

& potentia poteſt, & triangulus habet tres. Addit autem ſupra ly per ſe conuertibilitatem eſſentialitatis, homo enim per ſe eſt ſenſitiuus: ſed non ſecundum quod homo, ſed quatenus animal: nam non omne ſentit, eſt homo. Sicut omne rationale.

De accidenti.

Art. X.

DEFINITIO.

Propterea accidens eſt terminus ſignificans id quod rebus accidit præter earum eſſentiam, aut potentiam, aut intentionem, aut voluntatem, aut ordinem, aut conſuetudinem, et ideò prædicatur de eo, cui accidit in quale accidentale, vel quantum, vel quomodo, vel &c. per accidens.

DECLARATIO.

IN hac definitione complectente omnia prædicamenta accidentalia, ponitur *terminus ſignificans*, loco generis.

Pono *præter eſſentiam,* quoniam quod eſt de eſſentia eſt definitionis pars, vel proprietas, & nullo pacto accidit, ſed eſt de complemẽto eſſentiæ. Ergo hæc prædicata ſunt accidentia: homo eſt albus, eſt currus, eſt Grammaticus, eſt ſedens, eſt longus, & in platea &c. quoniam non ſunt de eſſentia.

Dixi *rebus accidit,* quoniam reſpectu cuiusvis rei datur accidens, ita quod & ſubſtantia eſt accidens aliquando, ſicut hæc, triangulus eſt ligneus, linea eſt alba, hæc albedo eſt in homine, domus eſt lateritia, vel lapidea, nam

triangulo accidit eſſe ligneum: ſi enim eſſentiale eſſet illi ligneum eſſe, non poſſet reperiri, niſi in ligno: & accidit domui eſſe lateritiam, quamuis lateres ſint ſubſtantia. Sumitur enim prædicabile accidentale ex eo quod diſtinguitur contra eſſentiam, non contra ſubſtantiam.

Dixi *præter potentiam*, quoniam accidit imbecilli nano occidere gigantem, & non ineſt ex ſui natura, vt differentia, & proprietas.

Dixi *præter intentionem*, quoniam quæ intenduntur à natura vel ab intellectu per ſe fiunt: ſic ergò accidit naturæ facere monſtrum: & fodienti ſepulchrum inuenire theſaurum.

Dixi autem *præter voluntatem*, quoniam multa, quæ non intendimus, tamen volumus. non enim eſt præter voluntatem inuenire theſaurum foſſori, licet ſit præter intentionem: neque eſt præter intentionem nautæ proiicere merces in mare, licet ſit præter voluntatem.

Dixi *præter ordinem naturæ*, vt cum pluit ſub cane dicitur accidens. & cum in hyeme floret arbor.

Addidi *præter conſuetudinem*, vt accidit Sanatus Veneto iniuſta facere: ex quibus patet, quod aliquid eſt de eſſētia, & intentione, & voluntate, & ordine reſpectu vnius rei, & non reſpectu aliarum, vt lignum eſt de eſſentia arboris, & non circuli: inuenire theſaurum de intentione ſcientis ibi latere, & non de neſcientis. Verberari diſcipulum de voluntate magiſtri, & non diſcipuli: pluere ſub cane de ordine Dei & non ſolis & terræ: & iniuſtitia Veneti Senatus de conſuetudine iniuſti. omne enim per accidens reducitur ad ſuum per ſe: & omne per ſe ad ſecundum quod ipſum.

NOTANDVM I.

Porrò ſciendum quod accidens propriè dicitur, quando ſubiecto præter eſſentiam ineſt. Sed quando præter potentiam, dicitur ſors: quando præter intentionem, caſus: quando præter voluntatem fortuna: quando

præter ordinem, & conſuetudinem dicitur contingens: & caſuale ac fortuitum, vt in Me taphyſ. dictum eſt.

Ponitur, quod *prædicatur de eo, cui accidit*, quoniam ſemper accidit ferè indiuiduo, & ſingulari: non enim quod toti Speciei, aut generi ineſt, eſt accidens, ſed proprietas, vel eſſentia, aut ab his fluens: non enim accidit coruo eſſe nigrum, ſed eſſe album, ponitur tamen inter prædicata accidentalia; quoniam non intrat eſſentialem rationem corui. vel dic, omne accidens ſequi principia indiuidualia exiſtentiæ & non ſpecifica, niſi ratione indiuidualium.

Dixi *per accidens* ad differentiam proprii quod per ſe prædicatur.

NOTANDVM.

TRiplex eſt per accidens prædicatio, aut quando prædicatur accidens de ſubiecto, vt homo eſt albus: aut è contra vt album eſt homo. Aut accidens de accidenti, vt album eſt Muſicum, & quidquid opponitur ei, quod diximus per ſe; vt Medicus ædificat per accidens, quia non in quantum Medicus; & Petrus trahit nauim per accidens, hoc eſt, per alios, vt per nautas. Sed hoc minus pertinet ad hoc prædicatum: ſic ſol frigefacit per accidens: & frigus per accidens calefacit, quando cogit calorem roborari, & ignis per ſe liquefacit, & per accidens indurat.

Non ergo ſumitur in hoc loco accidens pro eo quod opponitur ſubſtantiæ, ſed eſſentiæ cuiuſque rei. Eſſentiæ enim circuli accidit eſſe plumbeum. ſic ideis omnia videntur accidere apud Platonem. Nam domui, quæ eſt in mente domificatoris, accidit fieri lapideam extrà: ſicut homini in mente Dei fieri carneum: ſed hoc verum eſset ſi humanitas carneam materiam ſibi non vendicaret, vt dictum eſt in Metaph. & propterea accidens non modo prædicatur in quale per accidens, ſed inquantum & quomodo, & in agere & pati, & in omni prædicamento, in

omni enim interrogatione poteſt reſponderi per accidens, vt circulus de quo eſt? Reſp. Ferreus: quantus eſt? quid agit? quid patitur? cui ſimilis &c. vide quæſtiones in Topicis.

NOTANDVM.

Aliud accidens eſt inſeparabile, vt candor in cigno: Aliud ſeparabile, vt ſedere, & album eſſe in homine.

CORRECTIO.

Peripatetici autem dicunt, *Accidens eſſe id, quod adeſt, & abeſt præter ſubiecti corruptionem:* Et *quod contingit eidem ineſſe, & non ineſſe*, vt ſedere, ægrotare &c. ſed hæc definitio etiam in Phyſica eorum eſt erronea. Nam calor febrilis, & mors & combuſtio adueniunt cum ſubiecti corruptione, & tamen accidentia ſunt. Item calor corrumpit aquam in vaporem, & tamen illis videtur accidens Imò dicunt, quod vni eſt ſubſtantia, alteri non eſſe accidens, at falſum: nam eſſe ligneum ſubſtantia eſt plantæ, circulo verò accidens. Congelatio quoque accidens eſt aquæ, & tamen deſtruit aquam.

Item omnes formæ ſubſtantiales accidunt materiæ præter eius corruptionem.

Propterea alij dicunt quod adeſſe & abeſſe ſumuntur logicè, ita quod ſenſus eſt. Accidens eſt cuius affirmatio & negatio non deſtruunt ſubiecti definitionem. nam ſiue dicatur coruus eſt niger, ſiue albus, non propterea hæc ratio (*coruus eſt animal volatile crocitans*) deſtruitur. Hac etiam ratione differentię ſpecificæ prædicantur per accidens de genere, & omne inferius de ſuperiori. Nam ſiue dicas, eſt ens per ſe ſiue non per ſe, remanet tamen Ens: & animal eſt rationale, & eſt non rationale, tamen remanet definitio animalis. Primo animal eſt corpus animatum ſenſibile.

Hæ

Hæ rationes acutæ ſunt, ſed non ad mentem Ariſtotelis, vnde eas acceperunt; vt totam definitionem realem transferunt ad intentiones; quoniam fallax eſt illa propotio. *Quod vni eſt ſubſtantia, alteri non eſt accidens*, & Porphyrius errauit vt meliores probant. Mors autem (aiunt) & combuſtio non ſunt prædicata accidentalia, ſed remota. Verum nihil dicunt de febri, quæ eſt accidens poſitiuè Propterea Ammonius calorem febrilem putat eſſe ſubſtantiam, nos autem calorem & frigus eſſe de conſtitutione rerum, & intentione naturæ: ſed ſatis ad præſentem tractatum.

De prædicabilibus negatiuis, & de repugnante prædicabili.

Art. XI.

DIctum eſt de prædicabilibus affirmatiuis, nunc de negatiuis dicere oportet. Et quoniam oppoſitorum eadem eſt diſciplina; ſicut affirmatur genus, & ſpecies in quid, ita etiam negatur in quid, ſimiliter homo eſt aſinus, vel albedo eſt falſa prædicatio in eo quod quid. At cum dico, homo eſt mortuus, ſi ly homo ſupponit pro eo, qui non eſt amplius homo, ſed vocatur nomine hominis, quòd fuit, quia non eſſe per eſſe indicamus, eſt prædicatio per ſe, ſicut ædificator ædificat, & interfectus interiit, quoniam non eſſe eſt de eſſentia non entis, ſi autem ſupponit pro eo qui fuit homo eſt prædicatio repugnans.

DEFINITIO.

Repugnans autem eſt terminus indicans effectum impotentiæ vel non entitatis, vel finitatis, quam omne finitum ens participat, & ideo prædicatur per ſe ex parte exiſtentiæ, quoniam fluit ab impotentia poſſe mori, ex parte verò eſſentiæ per accidens.

DE PRÆDICAMENTIS generatim.

CAP. V.

Vtilitas Prædicamentorum, & ratio ipſa inſtituendi.

Art. I.

Voniam eſſentiæ rerum puræ non reperiuntur in mundo ſenſibili, ſicut in intelligibili: ſed mixtæ ſunt, vt neſcias, quid cuique eſſentiale, aut proprium & accidens ſit. Animal rationale, videl. & circulus & albedo nunquam reperiuntur, ſed humanitas miſta eſt cum calore, ſapore, & figura, quantitate, actione: ſic circulus eſt miſtus cum ligno vel lapide, vel aqua & cum albore, rubedine. Albedo verò cum pariete, & carne, & circulo, & homine, & ſic de cæteris. Proptereà fit vt alterum de altero prædicetur. Prædicatio autem affirmatiua indicat rerum coniunctionem; vt homo eſt albus, indicat albedinem homini coniunctam eſſe, ſicut negatiua diſiunctionem: vt homo non eſt volatilis, indicat volatum & alas homini non eſſe coniunctas.

Verum enimuerò coniunctio eſt rerum diuerſarum ſecundum eſſentiam, & horum eſt prædicatio: ſed quia homo cognoſcit res ab extrinſeco, tranſtulit prædicationem ad ea, quæ non ſunt coniuncta, niſi notionaliter, ſed ſunt vnum: vt cum dico, homo eſt rationalis: non enim rationale eſt coniunctum homini ſicut res rei cum ſit ipſemet homo; ſed iunguntur, ſicut notio notioni eiuſdem rei: ſic cum dico, Deus eſt bonus, videor coniungere bonitatem cum Deo, quæ tamen eſt ipſe Deus, non per con-

iunctionem, ſed per eſſentiam. Vt ergò abſque confuſione, quid cuique enti conueniat ſecundum eſſentiam ſuam & ſecundum coniunctionem & per accidens, & rerum naturas, prout homini datur in hac vita, agnoſcamus, ſcientias venando, & doceamus communicando, oportuit ipſas eſſentias ad quaſdam coordinationes redigere, & ſuis communitatibus ſpecificis & genericis ordinare, & differentiis & proprietatibus ſigillare. Vocantur autem à Peripateticis hæ coordinationes, Prædicamenta: prout ab Archita Tarentino acceperunt, quia prædicabilia in eis adunantur; quæ ſunt termini incomplexi ſignificantes rerum communitates maiores & minores, vt dictum eſt. Prædicamenta autem non differunt, ſed diuerſa ſunt, quoniam ſub nullo genere vniuoco conueniunt, nec inuicem tranſmutantur, ſed ſub diuerſis generaliſſimis ordinantur, quæ ſub Ente tranſcendenti reperiuntur.

Ex quibus & quæ ſiunt Prædicamenta.

Art. II.

INdiuiduorum fieri prædicamentum non poteſt, ſed geneologia, quoniam de ſeipſis prędicantur tantum, vt Petrus eſt Petrus: quæ prædicatio nihil notificat, niſi quando aliquid latens notatur, vt cũ dico, hic homo eſt Petrus, vel Petrus eſt primogenitus Ionæ: vbi fit coniunctio quidem notionum & non rerũ. Item omnia notare atque notificare eſt homini impoſſibile, etiam ſi vixiſſet à Mundi initio vſque ad finem, & vbique: nec quidem Angelo, quoniam niſi peruenerint ad actum exiſtentiæ, non cognoſcuntur ab eo: ſolus Deus illa ſcit, *in cuius conſpectu* (ait Salomon) *ſicut momentũ ſtateræ & ſicut gutta roris antelucani eſt orbis terrarum.* Ergo quæcunque ſunt, fuerunt, & erunt, ſunt illi nota quaſi in momento: & peruia comprehenſaque ſicut gutta. Sunt tamen aliqua indiuidua numerabilia, vt ſeptem ſub ſpecie, Planeta, & ſub elemento, duo vel quatuor

& Sol vnus & Phenix vna. Sed tamen quæ latent in iſtis, sũt innumerabilia & obſcura ita vt ſolum ſcias numerum. Et adhuc dubitatur à Pythagoreis, & Democraticis, & Galilæo. Et horum eſſentias noſſe eſt æquè difficile ac Arenæ grana, guttas pluriarum, & lucis vias. Quapropter indiuidua ſunt extra Artem Platoni, humanam dico, ſed non diuinam. Fiunt diſtinctiones indiuiduorũ & communitates, ſed per materiales differentias: vt hominum alij Europei, alij Aſiatici, &c. à loco: item à temperie, alij calidi, alij frigidi, &c. Item à profeſſione: ſed accidentaliter.

Species autem quæ ſunt indiuiduorum communitates, ſunt numero pauciores, ideo cognoſcibiliores; ſed ex indiuiduorum inſpectione tanquam vnum notatorum: ergo ordinabiliores & prædicamento aptiores: in multis tamen difficile. Nec enim Plinius & Theoph. & Dioſcorides, & Vlyſſes Aldob. omnes ſpecies plantarum, aut animalium diuturno ſtudio inuenere. Ex America & ſuppolaribus Regionibus & Tropicis inceſſanter nouæ afferuntur ſpecies. Stellarum quoque, quæ vnũ genus videbantur, & ſpecies duæ, Fixa, & Errans, iam plures ſpecies Teleſcopio pãduntur; & quę intra ipſas ſtellas ſunt, rerum ſpecies neſcimus: imo diſputatur vtrum ſint plures ſpecies hominum, Pygmei, Gigantes, Aſtomi, Monoculi, Satyri, Piloſi, Syrenes, &c. Metallorum ſpecies ſeptem enumerauimus, lapidum nondum exploratæ omnes. Nec ſpecies Atomorum Lucretio patent. Nec Magnorum elementorum ſine lite, ſint vnum, duo, tria, aut quatuor: quorum particulæ & vires, & congreſſiones innumerabiles. Porrò accidentium ſpecies infinitæ, etſi videantur nobis notæ, ſpecies ſaporum, colorum, odorum, ſonorum, & qualitatum tangiblium: Entitates tamen latent, & fortaſſe nec vnius qualitatis ſpecies aſſequeris. v. g. quæ inter denſum & rarum ſunt, lentor, mollities, viſcoſitas, lubricoſitas, fluor, humor, vapor; & horum ſpecies multæ. At gradus caloris & concinnationis quis attinget? Et tamen ex his fiunt ſpecies quemadmodum Arythmetici numeri.

Digitized by Google

Genera autem ſunt pauciora numero, in quibus confundimus ſpecies, veluti in ſpeciebus indiuidua, vt vel ſic eorum multitudo confusè ſciatur, & ſi non diſtinctè vt in ſe ipſis. Nam in Mundo inferiori animal, planta, metallum, lapis, ſunt genera ſubalternata mixto. Cuius genus eſt corpus compoſitum, aliud ſimplex, vt ignis, aliud miſtum, vt planta. Sed ſupra corpus colligendo omnia corpora, inuenimus genus vnum, idque eſt ſubſtantia, omne enim corpus ſubſtantia eſt.

Super ſubſtantiam inuenimus tranſcendens Ens, ſub quo quidquid eſt verè ens vt ſubſtantia, vel aliquo pacto ens ſeu potius entitas entium vt accidens, continetur, vt quantitas, qualitas, vis, actus, actio, paſſio, ſimilitudo, oppoſitio, & circunſtantia, tempus, locus, cauſalitas, effectiuitas, &c. quæ non ſunt, ſed inſunt, & adſunt: vndè entia non ſunt, ſed entitates entis, cuius gratia dicuntur entia.

De Tranſcendentium prædicamento.

TRanſcendens vnum eſt omnia continens propterea ſecundum rem non facit prædicationes: non enim poteſt ſubjici, ſicut nec indiuiduum, alterum extremum, prædicari ſecundum rem. Sed ſecundum rationem plures notiones de eodem contemplante, fiunt prædicationes & prædicamentum Metaphyſicum. Ens enim conſidero dici, quia poteſt eſſe quidquid eſt, & ſic videtur obiectum potentiæ. Item quidquid eſt vt ſapientiæ obiicitur, appellatur Verum, & vt Amori, Bonum: tria ergo ſunt tranſcendentia, Ens, Verum, Bonum: & hæc de inuicem prædicantur, & de cunctis entibus. Nec te moueat quod tibi ſerpens & diabolus eſt malus: hoc enim accidit ex malitia Phyſica & morali, qua tibi aduerſantur, ſunt tamen bona in quantum ſunt entia ſicut tu es: ergo tibi ſic non ſunt contraria, ergo nec mala. Ignis etiam malus aquæ, ſed non Deo & Mundo, & enti toti: & quoniam non eſt malum vt ens, ſed vt hoc ens, propterea facere

oportet ſubtranſcendentia: Hoc, Illud, Aliquid, Rem, Notionem ideſt, Ens rationis; ſiquidem particulatitas ſeu contractio ipſorum ſecernit à Tranſcendentalitate. Ens enim verum & bonum, dicuntur de Deo & de creaturis, ſed Aliquid non poteſt dici de Deo: neque Hoc, cum non ſit indiuiduum nec ſpecies nec genus, nec aliud quid ab alijs, cum omnia contineat in ſe eminenter. Res verò dicitur ſolum de ente reali, ideo etiam ſubtranſcendens videri debet. Vnum autem omnino Tranſcendens eſt, quoniam omne ens & omne verum, & omne bonum eſt vnum, & è conuersò: eſtque entis quaſi vita. De his autem in Metaph. tractatur: at in Logica ſolum in quantum prædicabilia.

REGVLÆ.

1. Ens Verum, Bonum, Vnum, prædicantur de cunctis rebus & notionibus & de Deo Analogicè.

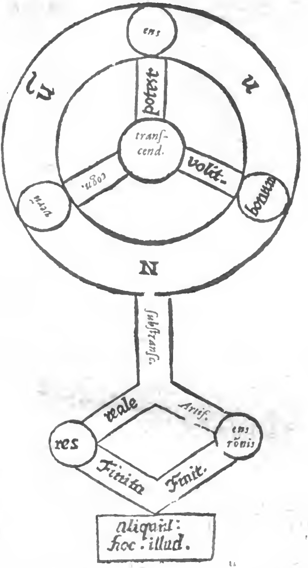
2. Item prædicantur de ſe inuicem notionaliter & realiter, non vt res de re, ſed realitas de realitate: Ens eſt verum, & è contra; ens eſt bonum & è contra, & ſic vnum, &c.

3. Item Tranſcendentia diſtinguũtur ab inuicem ratione, & realitate non autẽ re: & hoc dicunt Thomiſtæ ratione ratiocinata, & ſic Scotiſtæ à parte rei. Poſſumus dicere formaliter non realiter à formalitate, non à forma.

4. *Res* prædicatur de omni ente reali, ſed non rationis, Analogicè, ſicut ens rationis de omnibus artificiatis notionibus intra vel extra mentem.

5. *Hoc* Grammaticaliter dicitur de cunctis entibus rei & rationis: non autem realiter, non enim de Deo dicitur niſi Grammaticè teſte S. Thoma.

6. *Aliquid* dicitur de omni ente finito tantum; non de infinito niſi abuſiuè.

ens
poteſt
tranſ-
cend.
cogn.
volit.
verum
bonum
N
reale
Artif.
ens
rōnis
res
Finita
Finit.
aliquid:
hoc . illud.

De Entis diuiſione ad prædicamenta.

Art. III.

1 ENs nominaliter ſumptum dicit eſſentiam: participialiter exiſtentiam. Eſſentia eſt id quod eſt ſecundum ſe; exiſtentia eſt ſecundum alia entia. ergo quod non eſt per ſe & à ſe & de ſe, habet eſſentiam diſtinctam ab exiſtentia. Aliud.n. eſt homo, & hominem eſſe; i. exiſtere extra cauſam, & cum aliis & in aliis, & ab aliis.

2. Quod de ſe eſt, omninò eſt, nec habet exiſtentiam diſtinctam ab eſſentia: nec eſt in prædicamento, in quo eſt aggregatio multorum, & hoc eſt Ens: quod autem eſt non in ſe, nec de ſe, ſed cum aliis, eſt in illorum miſtura, & prædicamento, & finitur ab illis.

3. Ens ergo primitus diſtinguitur in Ens: Infinitum, quod per ſe omninò eſt, & Finitum, quod aliquo modo eſt Ens, & cum aliis; Aliquid enim eſt.

Ens in potentia Phyſica, eſt imperfectum ens actu, ſed Metaphyſicè, ens actu eſt ipſum infinitum, cui nil deeſt quod poſſit habere: Ens potentia eſt finitum, cui poteſt addi.

4. De Ente infinito prædicatur, ens primò & per ſe & ſecundum quod ipſum. Dicitur enim ſimpliciter EST, ſicuti Moyſi reuelatum eſt, & Pythag. & Plat. ſciuerunt. De nulla verò Re Finita dicimus Eſt, niſi cum additione vel ſubaudita, quoniam non eſt omnino, ſed aliquo modo, & tempore, & loco, & ergo aliquod Ens.

5. Ens eſt, dicitúrque, analogicè de QVI EST, & de his quę aliquo modos ſunt. Similiter verum, & bonum, & vnum. non.n. ſunt entia, vera, bona, vna, niſi vt Entis, veri, boni, vnius, ſigna & effectus. veluti per ſe dicitur ſanum de Animali: de Vrina, & Eieta, & Medicina, & cibo per reſpectum ad Animal. de ſe .n. non dicerentur ſana, niſi quia ſunt ſignum, aut effectus, aut occaſio ſanitatis

tis in animali. Sic Finita omnia entia non ſunt, niſi quia effectus & ſigna, & participium Entis: & ſecundum acceſſum & receſſum à primo graduantur.

6. Scotus ergò Logicè nimis ſpeculando facit Ens vniuocum. Quod in Metaph. concedi non poteſt. neque enim intellectus ſobrius poteſt cogitare quid etiam in notionibus prius Deo, quod de ipſo & de creaturis dicatur vniuocè: ergò non eſt ly Ens quid prius re vel ratione obiectiua, ſed ſecundum rationem tantum ratiocinantem ex parte noſtri, vt dicunt Thomiſtæ. Ego dicerem, ſecundum deceptiuam irrationalitatem. Nec æquiuocè dicitur Ens, vt Porphyr. putat: cum realis etiam ſimilitudo ſit inter cauſam primam & effectus: Genera autem & ſpecies vniuocè prædicantur.

De finiti entis diuiſione in ſua prædicamenta.

INVESTIGATIO.

Ens non diſtinguitur per ſingularitates ſicut ſpecies : nec per differentias ſicut Genera, ſed per diuerſos modos eſſendi, diuerſa genera conſtituentes generaliſſima ; ex quibus per ſubalterna genera & ſpecies progredimur vſque ad ſpecialiſſimas, & indiuidua, & ſic conſtituimus prædicamenta.

DEFINITIO.

PRædicamentum eſt coordinatio prædicabilium à Generaliſſimo vſque ad indiuidua, per ſpecierum differentias progrediendo.

REGVLA I.

Diuerſorum prædicamentorum ſunt diuerſæ differentiæ, & genera, & ſpecies, & indiuidua, & proprietates realiter: nec conueniunt in ſubſtantia, nec mutantur in inui-

cem. Accidentia tamen poſſunt eſſe eadem prædicamenta, ergo ſunt impermiſta.

2. Quidquid ponitur in prædicamento eſt ens reale: vel realis locum tenet, non æquiuocum, nec Metaphyſ.

3. Ordo prædicamentorum primò ponit indiuidua ſignata, ſuper hæc ponit indiuidua vaga, ſuper vaga ſpecies, ſuper ſpecies genera ſubalterna, quæ ſunt ſpecies ad ſuperiora: in ſupremo eſt genus generaliſſimum.

4. Generaliſſimum de omnibus inferioribus ſiue recta in linea, ſiue in obliqua prædicatur, & nulli ſubiicitur ſui prædicamenti: indiuidua verò omnibus ſubiiciuntur, & de nullis prædicantur. ſicut nec inferiora de ſuperioribus: non enim ſuperiora ſubiiciuntur inferioribus: non enim dicimus, animal eſt homo, vel hic homo niſi ſingularitate, adæquentur.

5. Omne ſuperius ſi particularizetur aut ſingularizetur poteſt ſubijci inferiori, dicimus.n. hæc ſubſtantia eſt homo, hic homo eſt Petrus.

6. Quidquid prædicatur de indiuiduo ſiue eſſentialiter, ſiue accidentaliter, prædicatur de omnibus ſuperioribus in recta linea particularizatis, vt Petrus eſt homo, aut albus: ergo aliquod animal eſt homo, & aliqua ſubſtantia eſt alba.

7. Quidquid prædicatur de Generaliſſimo eſſentialiter, non autem accidentaliter, prædicatur etiam de cunctis inferioribus in recta & obliqua linea. Nam, ſi ſubſtantia eſt ens per ſe: ergò & homo, & Petrus eſt ens per ſe: ſed non ſi ſubſtantia eſt alba, homo eſt albus.

8. Omnis prædicatio eſt æqui de æquis, vel ſuperioris de inferiori. Nec.n. non dicam, homo eſt animal, vt quidam putant, ſed aliquod animal; hoc.n. verum eſt Phyſicè, ſed non notionaliter. Nec.n. notificaret hominem cum cæteris animalibus per eſſentialem ſimilitudinem, ſi æqua ſolùm de ęquis prędicarentur.

9. Quæ ſunt diuerſorum prædicamentorum non prædicantur de inuicem, niſi denominatiuè accidentaliter, vt corpus eſt album, non autem albedo, & albedo humana eſt, non autem homo.

10. Quando prædicatur denominatiuè aliquid de aliquo eiuſdem prædicamenti, non fit accidentalis prædicatio, ſed ſe habent ad inuicem; ſicut pars cum toto, aut cauſa cum effectu & è contra, vt homo eſt materialis eſt carneus, eſt animatus: caro eſt humana.

11. Atquæ ſunt eiuſdem prædicamenti prædicantur de inuicem eſſentialiter, notionaliter, non autem accidentaliter coniunctionaliter.

12. Prædicatio generis & ſpeciei & differentiæ, & proprij, dicitur per ſe, prædicatio per ſe, quando eſt conuertibilis, dicitur etiam ſecundum quod ipſum.

13. Quidquid ſcire homo deſiderat, videat ſub quo genere vel ſpecie ſit, & quibus differentiis conſtituitur. Item inſpicienda eſt natura primum, quæ innoteſcit conſideratis cauſis, principiis & primalitatibus, & quãtitate, qualitate, virtute, actu, actione, paſſione, ſimilitudine, oppoſitione, & circumſtantiis loci, temporis, &c. Quorum omnium conſideratio Metaphyſici eſt: hic autem ſola prædicatio inquiritur.

DECLARATIO.

APud peripateticos additur Enti, Vero, Bono, & Vno tranſcendentibus Aliquid, & Res. quæ ſubtranſcendentia eſſe probauimus. Præterea diſtinguunt Ens, in ens rei, & rationis. Item in ens actu, & potentia. Item in ens per ſe, & per accidens, item in ens ſimpliciter, & ſecundum quid. Item in ens finitum, & infinitum. Item in ſubſtantiam & accidens. Item in decem prædicamenta, quæ ſunt Quid, Quantum, Quale, Ad aliquid, Actio, Paſſio, Vbi, Quando Situs, Habere.

At quidem clarior veriorque diſtinctio eſt in ens infinitum, & finitum: de quibus eſt entis prædicatio analoga, & quidem ens per ſe & ſimpliciter, & actu, eſt ſolum ens infinitum. Cætera enim ſunt entia per ipſum non per ſe & de ſe: & ſecundum quid, id eſt, aliquod ens, & in potentia, quia eis poteſt aliquid addi perfectionis ſaltem acciden-

talis.& hoc ens finitum diſtinguitur in decem genera. Prius autem in ſubſtantiam & accidens, id eſt, ens perfectum & imperfectum, etenim ſubſtantia dicitur ens per ſe, & actu,& ſimpliciter,reſpectu accidentis,quod diuidunt in nouem prædicamenta: non autem abſolute, & reſpectu Primi Entis, reſpectu cuius etiam ens rationis,id eſt, artificiatum eſt omnis creatura:& propè nihil, teſte Dauid Diuiſio igitur Entis in reale & rationis eſt reſpectu entis quod facit Deus,& quod facimus nos. Deus enim eſt ſuperens, ſuperſubſtantia ſuperres, teſte Diony. Nota quod peripatetici diſtinguentes ens in ſubſtantiam, & accidens debent facere duo generaliſſima. Accidens enim eſt illis generaliſſimum ad nouem prædicamenta. Nobis autem diſtinguentibus per modos eſſendi, accidens pertinet ad ens circunſtans.

De varia prædicamentorum conſtitutione.

Art. IV.

VEnari prædicamenta Metaphyſici eſt, atque diſponere, hic autem prælibare modos vtiliter contenti erimus.

Ens Finitum inuenio aliud per ſe abſolutum, perfectúmque vt homo, lignum, &c. & verari ens per ſe & ſubſiſtens, quoniam firmam habet eſſentiam ſub exiſtentia,& accidentibus ab exiſtentia acceſſoriis. Aliud partiale, imperfectúmque, niſi cum alio ſit,& propter aliud, & hoc vel ſubſtat, vt locus, qui eſt ens, vt ſubſtet locatis, quaſi Baſis & fulcimentum.

Aliud ſubeſt, vt materia, quæ imperfecta eſt,& nec eſt, niſi, vt formis,& cauſis agentibus ſubſit.

Aliud ineſt, vt forma, quæ vt materiam formet, & qualificet in tali eſſe eſt, non autem per ſe.

Aliud præeſt, vt artis poteſtas, calor, & frigus, qui non ſunt, niſi vt agant in materia ad ſui formationem, nec poſ-

ſunt non agere, vt noſtri opifices ab opere abſtinentes, ſicut nec materia non materiare, nec forma non formare, nec locus non locare, &c.

Aliud adeſt, vt ſimilitudo, & diſſimilitudo, hoc eſt ad aliud eſt; vt idea, neque enim eſt idea, niſi ad ideabile, & ideatum.

Aliud coëxiſtit, vt tempus, ideſt ipſa rerum ſucceſſio; non enim poſſunt res finitæ exiſtere, niſi in ſucceſſione, & poſt non eſſe; nec tempus eſt, niſi res exiſtant. Eſſentiæ enim extra tempus ſunt.

Aliud inexiſtit, vt accidentia extrinſecus aduenientia; quæ nec ſunt in alio niſi exiſtente: eſſentia enim accidentibus caret.

Aliud prodeſt, vt finis, cuius gratia res fit, & eſt; & dicitur prodeſſe, quia procul, & vltimus eſt, iuuátque, vt res ſit cauſalitate valida, vel pro aliis eſſe, quæ ſunt ad ipſum.

Aliud extat, vt quod ex conſtitutione egreditur accidens: non ab exteriore manans cauſa: ſed propter exteriora, ad quæ fiunt quaſi egreſſiones, vocatæ proprietates, conditiones, operationes, & cætera. Non enim homo eſt rectæ figuræ, niſi vt cælum ſuſpiciat; nec oculus rotundus, & tranſpicuus, niſi, vt vndique lucem, coloratáſque res accipiat, aut admittat. Nec pedes haberet, & planos, niſi tellus exterior inambulanda foret: quapropter piſces pedibus carent. Eſſentiarum enim conditor exiſtentię accommodat, & coëxiſtentibus, conſtitutionem rerum; & qualificat, & condit coniunctum.

Ex diuerſis itaque iam dictis eſſendi imperfectis modis in mundo corporali conſtituitur vnus, ad quem reſpiciunt, abſolutus, perfectúſque, qui eſt rerum ſubſiſtentium; ex quibus vnum facimus prædicamentum aggregando notiones particulares, ſub vniuerſaliſſima, quæ nobis ſubſiſtentia dicitur vel ſubſtantia? ſed impropriè forſan: hæc enim vox ad ſubſtantem locum, & materiam pertinet, dicitur tamen compoſitum ſubſtantia, quoniam ſubſtat accidentibus.

Et licet prædicamenta plura iſtorum imperfectorum diuerſitas conſtituat: quandoquidem de inuicem non prædicantur niſi accidentaliter extrinſecè denominatiuè & cōiunctionaliter. Nec enim dicimus, materia eſt forma, nec agens, nec idea, nec finis, nec tempus, nec locus, nec accidens; ſed formata, acta, ideata, finalizata, &c. & ſic è conuerſo. Nec materia habet eſſe materiam à forma, &c. Haud tamen in Logica, vbi prædicationes attenduntur modò, prædicamenta iſtorum fiant, quæ tamen in Metaph. diuerſificant Ens imperfectum. Perfectum tamen Ens prædicatur de eis denominatiuè eſſentialiter, & in obliquo; notiones enim ſuæ generales, ſpecialeſque omnes ſignificant totum ſubſiſtens, non partem, niſi ſimilitudinariè. Animal enim prædicat hominem rationalem, non materiam hominis; licet ſit quaſi materia, & rationale quaſi forma notionaliter, ergò pertinent ad hoc prædicamentum imperfecti illi modi, vt partes ad totum; & in inuentione ſcientiæ conſiderantur ſeorſum in origigine ſubſiſtentis cuiuſque rei, & in prædicationibus ſe habent, vt dictum eſt partialiter.

Ex conſtitutione deinde totius ſubſiſtentis conſequuntur extantia, quaſi eſſentialitates, & complementa ſubſiſtentiæ: quæ ſunt Quantitas, Figura, vis, Actus, Actio, Paſſio, & habent correſpondentiam prædicamentis analogis aliorum mundorum; de qua in Metaph. & quoniam ſequūtur eſſentiam cum exiſtentia; Exiſtentiæ autem cauſæ ſunt, locus, tempus, materia, forma, agens, idea, & finis, propterea iſta prædicamenta diuerſitatem habent inter ſe, quoniam ex diuerſis oriuntur. Quantitas enim ex materia eſt tanquam eius effuſio extans, & ex loco commenſurato: Figura ex forma, & loco, virtus ex vnione agentis cum forma. Actio & Paſſio ex potentia, & impotentia agentis & materiæ, & tempore; omnia tamen propter finem ſunt. Deinde ſequitur ſimilitudo, & diſſimilitudo, quæ ab Idea & ideatis proficiſcuntur, & reſpectum habent non ad perfectionem ſubſtantiæ, niſi quatenus ſuæ ideæ ſimilis ſt; nec eſt hoc, niſi ſimile ſit huic; ſed ad res,

exiſtentes, vt ſunt relationes formaliores, & accidentaliores. Accidens tandem ſiue adhærens ſiue adiacens exterius facit aliud prædicamentum, & tamen non eſt ſubſiſtentis complementum, neque res aliqua præter iam dictas; ſed alterius ad alterum additione fit; ac quia habet ſpecialem modum prædicandi, & notificandi, ponitur vnum prædicamentum, quod etiam Circunſtantia dici queat. Vbi & Quando pertinent ad exiſtentiam & conſiderantur in iſtorum naturis ſigillatim. Relatio autem ad ſimilitudinem & diſſimilitudinem ſpectat.

Profectò Accidens, & Actio, & Paſſio, & Vbi & Quando, & Similitudo & Diſſimilitudo, ſunt potius prædicata exiſtentiæ, quàm eſſentiæ: & tamen radix ipſorum in eſſentia, cætera potius ad eſſentiam pertinent compoſitam, ex qua egrediuntur; ſed tamen ſimilitudinem habent & in ſimplici.

Quot Prædicamentorum modi.

QVatuor ergo genera prædicamentorum habes.

1. Alia enim prædicant exiſtentialiter, & coexiſtentialiter de ſubſiſtentibus, vt Quando, Vbi ac Accidens, licet in ſuis Categorijs eſſentialiter, & notionaliter, ſic enim eſt eſſentialis hæc, dies eſt tempus, & locus ſubſtat: ſicut hæc, homo eſt animal, & linea eſt longitudo.

2. Alia prædicant eſſentiam partialiter, vt materia, forma, agens, finis, & idea.

3. Alia totaliter vt ſubſiſtentiæ notiones in ſuo prædicamento; ſimiliter Quantitatis, & Figuræ, & Actus & Actionis & Paſſionis in ſuo, quæ tamen de ſubſiſtentibus prædicant complementum ſubſiſtentiæ vel realitates eſſentiæ exiſtentis, ſicut proprietates, & conditiones, & egreſſiones; dicuntur tamen accidentia, ſed propria, neque enim accidentalis eſt, homo eſt quantus, & figuræ rectæ; alioquin non quantus, & non figuratus poſſet homo reperiri, ſicut reperitur non albus, dicitur tamen ac-

cidentalis ad eſſentiam non ad ſubſiſtentiam; & hæc dicuntur ineſſe: ſed alio modo eſſendi, In, atque accidentia illata exterius. Vnde Sanctus Auguſtinus relationem in diuinis, nec ſubſtantiam eſſe, nec accidens, dixit in quodam ſermone, ne tres faciat ſubſtantias, nec æternet accidens. Mediat ergò proprium, & eſſentialitas, inter ſubſtantiā & verum accidens, ſimilitudo, & diſſimilitudo ſubſequuntur ad rei cum rebus coëſſentiatam, & coexiſtentiatam ſimul connotionem: & in quolibet iſtorum prædicamentorum genus ſupremum vniuocum eſt: quoniam de mundo vt corporali tantum fiunt.

4. Datur enim quartus modus prædicamentorum, qui ſupremum habet tranſcendens analogum genus, vt ens.

1. Eſſentia exiſtentiáque de omnibus reperta prædicari, quoniam inter ſe analogam habet ſimilitudinem. Vnde notiò analogica ſuprema poſſit celebrari, & hoc reſpondet ſubſtantię in Phyſicis.

2. Similiter finitudo: omnis enim rei limes, per quem tantum eſt hoc, quod non plus, eius eſt eſſentialis magnitudo & tantitas correſpondens prædicamento quantitatis in Phyſica.

3. Similiter qualitas omnis enim finita eſſentia, & coexiſtentia finitatis ſuæ modum habet, qui eſt qualitas, & quatenus diſtinguit vnum ab altero, vocatur differentia, & quemadmodum ponuntur in prædicamentis genera, & ſpecies ad eſſentiam notificandam, ſic differentiæ & proprietates ad qualitatem eſſentialem, vel accidentalem, vel mediam. Vnde non potuit vniuocum prædicamentum facere qualitas apud nos, ſicut apud Ariſt. ſed qualitas, homini eſt ſubſtantialiter rationalitas, ſicut loco capacitas, triangularitas triangulo, lineæ rectitudo, &c. propterea cum Ens, Verum, Bonum, & quæ ex his neceſſitas, Contingentia, Poſſibilitas, Harmonia, & Accidens ſint in omni prædicamento; ſimiliter & qualitas horum modus. Accidens enim vniuerſaliter eſt analogum, cum omne prædicamentum omni prædicamento accidat, & circunſtet:

Digitized by Google

ſtet: huiuſque modus accidentalis, qualitas. Item quando Primalitates conſtituūt, Ens finitum, Poteſtas, Sapientia, & Amor, & Impotentia, Inſipientia, & Diſamor, modus horum in rebus vt finitis, etiam qualitas dicitur, & reſpondet figuræ in Phyſicis, quæ eſt modus quantitatis materialis.

4. Ponitur etiam Actus omnis rei prædicamentum analogum, vt actus eſſentiæ, eſſentiare: formæ, formare: hominis hōmificare: calidi calere: intellectus intelligere, intranea ratione iſta conſiderando: & reſpondet actui ſeu operationi, qua res Phyſica ſeruatur, vt ſol motu, terra quiete.

5. Item virtus, quæ reſpicit exteriora obiecta ſicut poteſtatiuum ad poſſibile, cognoſcitiuum ad cognoſcibile, appetitiuum ad appetibile; & omnis facultas ex his eſt, vt viſiua, retentiua, augmentatiua, &c. Reſpondet Phyſicis viribus actiuis in prædicamento vniuoco, quæ ſunt calor, frigus, ſapor, &c.

6. Actio, & Paſſio licet exiſtentiam Phyſicam dicant, tamen radicem habent in eſſentia, & ſic ſunt analoga: egrediuntur enim ex actu, & virtute.

8. Similitudo, & Diſſimilitudo ſunt intrinſecus vnitas, & pluralitas; & ſic in omni re analogicè comperiuntur, etiam ſi non habeat exiſtentiam: Propterea Plato componit res ex identitate, & diuerſitate, ideſt ex vno & pluralitate.

10. Accidens non eſt prædicamentum analogum niſi eſſentiæ exiſtentis, vt infra patebit.

DE PRÆDICAMENTO ſubſtantiæ.

CAP. VI.

Quid ſit & quot modis dicitur ſubſtantia: & à quo, & ad quod.

Art. I.

Si ſubſtantia ſecundum id, à quo imponitur nomen, conſiderata diuideretur, ideſt à ſubſtando: omne Ens aliquo modo ſubſtans etiam vt baſis, ſubſtantia dici poſſet: atque diuidi in primam, ſecundam & tertiam.

DEFINITIO PRIMÆ.

Ita vt prima ſubſtantia, baſis omnium, quæ propriè principaliter & maximè ſubſtare dicitur, nulloque eſt in ſubiecto, eſſet ſpatium vniuerſitati corporum ſubſtans.

DECLARATIO.

DIcitur quidem ſubſtantia à ſubſtando: & ideò quidquid ſubſtat aliis rebus, ſubſtantia largo modo dici queat, vt Fides Apoſtolo eſt ſubſtãtia ſperandarum rerum. Bonáque exteriora, quibus ſubſtentatur vita, dicuntur ſubſtantia Eccl. 13. Sed propriè ſubſt antia dicitur id, quod aliorum eſſentiæ vel exiſtentiæ vt baſis aut ſubiectum ſubſtat. Igitur baſis intranea corporis mundani ſecundum veteres Phyſicos, quibus Ambr. & Auguſt. aliique ſancti Doctores ſuffragantur, dicitur propriè ſubſtantia prima: ad differentiam Dei: qui licet ſit ſubſtantia prima ac maxima, ſi ſumatur

ſubſtantia pro eo, quod res eſt, ideſt pro eſſentia, vt docet idem Aug. ſuper Pſal. 68. Tamen ſi propriè, & vnde imponitur nimirum à ſubſtando, Deus non eſt ſubſtantia niſi impropriè & abuſiuè, vt docet idem Auguſt. 7. Trin. 5. vbi nefas impiumque reputat dicere, Deum ſubſtare, aut ſubſiſtere, aut ſupponi. Hinc Richar. & D. Thom. 1. d. 34. q. 1. ar. 1. docet omne vocabulum compoſitum ex ly ſub, à Deo eſſe alienum. Componeretur enim ex ſubiecto & accidente, ex eſſentia & actu: ex ſuppoſito & natura. Propterea in d. 8. q. 4. ar. 2. & d. 23. q 1. art. 1. & d. 26. q. 1. ar. 1. inquit: Deus impropriè dicitur ſubſtantia & ſolum ſecundum rationem, quatenus ſua eſſentia relationibus ſubſtare intelligitur: quibus non verè ſubſtat, cum in eo ſit idem relatio & ſubſtantia. Nec ſubſtat vt indiuiduum ſpeciei, licet nos aſſueti noſtrorum entium notionibus, ſic intelligamus, perſonam etiam diuinam vocando ſubſtantiam indiuiduam, quod græcè hypoſtaſis dicitur: Latinè etiam ſuppoſitum. Propterea Auguſt. Eſſentiæ nomen ſolum adaptat Deo, & Dionyſ. appellat Superſubſtantiam, Superens, Superintelligens, &c. vt omnem ſubiectionem excluderet. Profectò ſi Deus hac ratione eſſet ſubſtantia à ſubſtando: verè tunc paſſiuè eſſet prima ſubſtantia primumque ſubiectum: propter quod Auicebron putat Deum eſſe ſpatium, primitus ſubſtans Mundo: & Dauid Dedinando, materiam primam: Non aduertentes, quod ſpatium & Materia ſubſtant & ſubſtentant paſſiuè, & recipiendo; non autem actiuè & operatiuè, vt Deus. Qui cum eſſentias corporeas educeret ad exiſtentiam ſubſtrauit ſpatium vacuum prius ſaltem natura, vt innuit Amb. Epiſt. 31. & Auguſt. in lib de cognit. veræ vitæ cap. 18. *Locus* (dicens) *eſt ſpatium quod quodlibet corpus occupat, longitudine latitudine & altitudine menſuratum.* Ergo, inquit, eſt vt baſis exiſtentium corporum intranea penetrans & penetrata: non autem pars eſſentialis eorum: non enim componit cum eſſentia: Materia verò baſis formarum cum eis componens vt pars eſſentialis: Compoſitum verò baſis accidentium, cum eis accidentaliter componens.

Dicitur ergo ſpatium *propriè ſubſtare*, ad differentiam rerum quæ non ſubſtant, atque ſola ratione dicuntur ſubſtantiæ: vel quia non ſunt accidentia: item ad differentiam eſſentiæ (ait D. Thomas) quæ ſubſtare ſuo actui dicitur, vt eliciens illum, non vt ſtans ſub illo.

Additur *principaliter* ad differentiam compoſiti, quod quidē propriè ſubſtat, ſed non principaliter: materia enim eſt principium cuius ratione ſubſtat compoſitum corporeum: & eſſentia cuius ratione ſubſtat eſſentiatū incorporeum. Falsò enim Auer. Angelicas eſſentias negat dici ſubſtantias: ideóque corpus eſſe generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ vult; deceptus eo, quod putat idē in eis eſſe intelligere & eſſe, ſicut in Deo; ideóque non ſubſtare putauit. Item additur, *maximè*, ad differentiam materiæ, quæ licet propriè ac principaliter ſubſtet formis: haud tamen maximè, prius enim & pluribus ſubſtat ſpatium, teſte Auguſtino: quoniam & corporibus ſubſtat: propterea Ariſt. in 4. Phyſ. diuinum quoddam & primum ſubſtentans pronunciat eſſe locum, ſi Mundus corporeus in eo creatus locatuſque eſſet, vt dicebat Orpheus: Cui Chriſtiani conſentiunt Phyſici, vt etiam notat Auer. ſed non Ariſtotelici. Eſt ergo ante omnia locus ſubiectiuè & paſſiuè, non actiuè & entitatiuè, vt Deus æternus, ſed à Deo.

DE SVBSTANTIA SECVNDA.

Subſtantia ergò ſecunda eſt quæ propriè & principaliter, ſed non maximè ſubſtat, nec ſubſiſtit, niſi forſan imperfectè.

DECLARATIO.

Namque non ſubſtat corporibus cum ſit ipſa corpus de genere ſubſtantiæ, vt etiam S. Thomas docet Opuſc. 42. ſed dimenſionibus ſubſtat corporalibus, & formis ſubſtantialibus, ac proinde accidentalibus, & paſſionibus, & numeris, & cauſis Agentibus. Idemque principium eſſendi eſt. Dicitur etiam, *non ſubſiſtit* ad dif-

ferentiam compoſiti & eſſentiati perfecti, ideſt, non eſt per ſe ſeorſum à compoſito, vt infra declarabimus. Hæc eſt materia prima corporea moles, apud SS. Baſ. & Iuſtinum, ſubiectum principale, cui ſubeſt baſis exiſtentiarum locus: Proptereáque etiam ipſa vocatur locus formarum Platoni. Informis, iners, abnumera, apta de ſe cunctis Phyſicis formis informari, operationibus operari, & numeris diſtingui. Eique analogatur eſſentia finita, apta exiſtentiam ſubire, & actus, & operationes.

DE TERTIA SVBSTANTIA.

Tertia ſubſtantia eſt quæ propriè ſed non principaliter, nec maximè ſubſtat, ſed certò ſubſiſtit: ideóque nō in ſubiecto, ſed in baſi ſubiectorum aliqua eſt: vt lapis, & Petrus, aut extra, vt Angelus.

DECLARATIO.

SI quidem lapis conſtat ex ſua materia, & duritie frangibili, quæ ſua eſt forma: ideò non poteſt aliam formam ſubſtantialem ſuſcipere, quin ipſa deſtruatur, poteſt tamen accidentales ſolùm recipere vt lineas motum, frigus, calorem extraneum. Vt autem ſic ſubſtet, habet à materia: propterea dicitur *propriè ſubſtare*, ſed non *principaliter*, vt materia, nec maxime vt ſpatium. Additur, *certò ſubſiſtit*. Quoniam ſolum compoſitum ex materia & forma vt homo & lapis, vel ex eſſentia & exiſtentia actuve, vt Angelus, ſubſtantiæ completæ ſunt, ideóque ſubſiſtunt, ergo & ſolis accidentibus ſubſtant: non autem formis ſubſtantialibus, quæ dant eſſe; alioquin ceſſarent eſſe quod prius. Materia verò & forma, & actus non ſubſiſtunt; imò nec eſſentia ſine actu exiſtendi, niſi in Deo, vt mox declarabimus.

ANIMADVERSIO.

HAnc Tertiam ſubſtantiam ſolam Ariſt. in prædicamento conſiderauit. Materia enim & forma, & manus, & pes, id eſt, partes eſſentiales & integrales, ſunt in prædicam. Logico, reductiuè tantum vt monet S. Thom. quas in phyſiologia ſubſtantiis connumerat. Nam 2. de An. diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum: & 5. Metaph. T. 15. Diuidit autem in Logicis notionibus ſubſtantiam in primam & ſecundam, id eſt, in ſingularem & communem. At quidem perperam ſingulari tribuit definitionem primæ ſubſtantiæ ſubreptam ſpatio, contra Architæ, eiuſdem inuentoris placitum: videlicet *propriè, principaliter, & maximè ſubſtare.* Cum reuerà non ſubſtet propriè niſi accidentibus, quemadmodum Aug. & Thomas ritè conſiderant; & non principaliter, nec maximè, vt dictum eſt. Vniuerſalibus verò non ſubſtat niſi ſecundum notionem, id eſt, in prædicatione notionali; non coniunctionali, etiam ſecundum Ariſt. & in ideatione ſecundum Platonem.

NOTANDA EX D. THOMA. 1.d.23.q.1.

ESſentia & Natura, vt ex dictis liquet, ſunt Tranſcendentalia nomina cuilibet prædicamento, & ſignificantur, vt quo, ſicut humanitas & Albedo: & vt quod, ſicut homo & Albus. Subſiſtentia & ſubſtantia dicunt eſſentiam determinatam ad hoc eſſendi genus, quod eſt eſſe per ſe, ex nominis impoſitione. Dicitur quippè ſubſiſtentia eſſentia, quatenus ſuo eſſe, actuique eſſentiali ſubſtat: ſubſtantia verò vt ſubſtat accidenti, vel naturæ communi; quomodo etiam ſuppoſitum dicitur & hypoſtaſis: vt ſubſtat, id eſt naturæ, indiuiduum & perſona, vt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab aliis: & per ſe ſeorſum ſonans. Secundum verò id ad quod imponitur nomen, ſubſiſtens, eſt ens per ſe, vt homo & Petrus, &

quidem principalius ſubſiſtit homo quam Petrus : ille primò & ſui gratia : Petrus ſecundò, & quia homo eſt. Partes autem eſſentiales & integrales non dicuntur ſubſiſtere, niſi forſan vt quo.

Subſtantia verò eſt ens ſubſiſtens, atque ſubiectum accidentibus, vt homo, & Petrus, ſed forſan hic magis: ſicut enim Petrus habet ab homine, id eſt, à natura, vt ſubſiſtat: ſic natura à Petro vt ſubſtet, apud S. Thom. conſtitutiua autem pars eſſentialis vel integralis ſunt reductiuè in pręd. quoniam nec ſubſiſtunt, vt ſic, nec ſubſtant, in notionibus, niſi quatenus vt res per ſe ſignificantur.

DISTINCTIO SVBST. APVD ARIST.

Ariſt. diuidit alio modo ſubſtantiam, in primam & ſecundam. Prima eſt, ait, quæ propriè principaliter & maximè ſubſtare dicitur; quæ neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto dicitur: ſecundæ autem ſubſtantiæ ſunt genera & ſpecies, in quibus inſunt primæ.

DECLARATIO ET CORRECTIO.

Sed diuiſio hæc inanis. Nam in ſingularem & vniuerſalem diuiſio, non eſt magis ſubſtantiæ, quam quantitatis & qualitatis; vt linea iſta, & linea. Albedo mea, & Albedo. Iſta enim diuiſio eſt notionum, & non rei de qua in prę由dicamentis eſt ſermo. Item tribuit ſubſtantiæ ſingulari, propriè, principaliter & maximè ſubſtare: quod falſum eſt: ſubſtat enim ſolis accidentibus vt dictum eſt, non formis, nec corporibus. tertio falsò quidem ſingularis dicitur ex hoc ſubſtantia prima, quia non eſt in ſubiecto, nec dicitur de ſubiecto: vniuerſalis verò ſecunda, quia licet non ſit in ſubiecto tamen dicitur de ſubiecto. Non enim ſpecies dicitur de indiuiduo coniunctionaliter, ſed notionaliter: ergò eſt prędi-

catio rationis & non rei, cum dico Petrus eſt homo, nec enim homo eſt in Petro vt accidens, ſed vt eadem res concepta ſine ſingularitatibus: & ideo purior. Petrus enim ſignificat hominem cum hæcceitate & accidentibus extraneis: homo puram eſſentiam: purum autem prius eſt impuro. Præterea pluribus ſubſtat Homo, quàm Petrus: quidquid enim prædicatur de Petro accidentaliter & quidditatiuè, prædicatur de homine, & non è conuerſo; niſi in quidditatiuis: non enim ſi homo eſt albus, Petrus eſt albus: imò, ait D. Thom. in p. diſt. 23. q. 1. ſubſiſtentia per prius conuenit homini, quam Petro, licet ſubſtantia per prius Petro. Petrus enim ſubſiſtit, quia homo ſubſiſtit, & non è contra: ſubſiſtere autem dat ſubſtantiæ dignitatem, non autem ſubiici accidentibus: ergò ſpecies eſt prius ſubſtantia, quam indiuiduum, vt Homo ſumptus præciſè, non vt eſt in intellectu vniuerſalis, nec vt in re ſingularis, ſed vt ſpecies: quemadmodum à Plat. conſideratur in Thææt. Accidit autem homini, vt ſic, eſſe Petrum, & non è contra: ergo potius ſingulare habet rationem accidentis, quam ſpecies. Tandem prædicari notionaliter ſicut homo de Petro, conuenit etiam indiuiduis, vocatis ab Ariſt. primis ſubſtantiis, vt cum dico. Hæc Stella eſt Iupiter, & ille homo eſt Petrus, & primus Planetarum eſt Saturnus: nec propterea Petrus eſt ſecunda ſubſtantia: ergò nec quia homo dicitur de Petro notionaliter eſt ſecunda ſubſtantia, nec ſignificat quale quid vt ipſe dicit, ſed quid purum: Petrus verò, quid impurum, & qualificatum. Nec ſublatis indiuiduis pereunt ſpecies, niſi quoad exiſtentiam, non quoad eſſentiam. Cum autem dicit primas ſubſtantias eſſe in ſecundis, ſecum pugnat: ex hoc enim ſequitur, quod ſublato homine tollitur Petrus, & non è contra. Dicunt indoctè ſequaces, quòd Petrus eſt in homine in potentia, Homo verò in Petro actu: ſi enim apud Ariſt. vniuerſale nihil eſt, aut poſt indiuidua eſt: ergò non poteſt eſſe Petrus, quia ly Homo eſt: ſed quia Petrus eſt, homo poteſt eſſe, quia poteſt ab indiuiduis abſtrahi: vniuerſale

enim

enim ideale Platonicum, & cauſatiuum negatur ab Ariſt. & ſolùm admittitur vniuerſale cauſatum in intellectu ab indiuiduis: quod non poteſt dici in ſui potentia habere indiuidua. Præterea Ariſt. ait, omni ſubſtantiæ proprium eſſe ſuſcipere contraria: hoc autem non conuenit Homini, vt eſt vniuerſale peripateticum: neque vt Platonicum, ſed præciſè ſumpto, vt D. Thomas docet, ſimiliter etiam ſubſiſtere, quod non conſiderauerunt carpentes Platonem.

Definitio ſubſtantiæ ſecundum id ad quod imponitur nomen.

Subſtantia eſt Ens Finitum, Reale, per ſe ſubſiſtens, perfectúmque, accidentium per ſe proximúmque ſubiectum.

DECLARATIO.

QVoniam prædicamentorum Generaliſſima definiuntur pro analogum tranſcendens, vti ſpecies per genus, diximus, *Ens*, & *Finitum*, quoniam infinitum non habet vnum eſſendi modum ſicut ſubſtantia, ſed omnes & ſine modo: dixi, *Reale*, quoniam non eſt ens rationis ſubſtantia: dixi *per ſe ſubſiſtens*, ſcil. ſuo actui, vt Angelus: dicitur autem *per ſe*, non vt diſtinguitur contra per accidens. Omnis enim eſſentia eſt per ſe, licet in alio: nec vt diſtinguitur contra ly coniunctum, id eſt, ſolitariè, ſicut Petrus per ſe trahit nauim, ſine adiutorio. Nec vt ſignificat à ſe & de ſe: ſic enim ſolus Deus eſt ens per ſe. Neque vt diſtinguitur contra ly inexiſtere in alio. Nam omne ens finitum exiſtit in alio, vt piſces in mari, & cælum in communi ſpatio: & mundus Mathematicus in Mentali. Sed vt diſtinguitur contra eſſe in alio, ſine quo non poteſt habere exiſtentiam, nec eſſentiam naturaliter: cuiuſmodi ſunt accidentia, quæ etiam ſi ſubſtant ſuo actui, vt forma formationi, & calor actui ſuo qui eſt calere, tamen ſubſtant, quatenus inſunt ſubiecto ſubſtentanti ipſorum eſſe: dicitur *perfectum*: quoniam compoſitum ex materia & forma per ſe exiſtit, vt homo: vel ex potentia & actu, vt

Digitized by Google

Angelus & mens humana. At partes integrales, vt manus & pes, & eſſentiales, vt materia & forma, quæ non ſubſiſtunt per ſe, non ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, niſi reductiuè, & potius dicendæ ſunt ſubſtantialitates: ſicut erant in prædicamento tranſcendentis eius realitates: neque ſic ſunt perfectæ res, ſed realitates: conſtitutiuæ tamen perfectorum: ſiquidem materia & calor ignis conſtituunt ignem: & forma & materia lapidis lapidem: quæ per ſe non ſubſiſtunt. Partes integrales integrant, & dum ſunt in toto ſubſiſtunt totius ſubſiſtentiâ. Separatæ. verò quaſi per ſe. Dicitur ergò tandem, *per ſe ſubiectum accidentium*. Quamuis enim vnum accidens ſubſtentet alterum, vt linea curuitatem, tamen hoc habet à ſubiecto cui ipſa ineſt: & ſic compoſitum habet etiam à materia, vt ſubſtet, non autem vt ſubſiſtat. Prædicationes autem fundantur per eſſe, In, ſicut in ſubiecto, vt homo eſt albus, vel quaſi ſubiecto, vt Petrus eſt homo: illæ coniunctionales, iſtæ notionales dicuntur.

De modis eſſendi, In; & conſequenter prædicandi.

Art. III.

PRopterea ſciendum quod eſſe, In, dicitur multipliciter, vno modo ſecundum conſiderationem. ſicut dicitur Petrus eſſe in ſe, Deus eſt in ſe, quatenus idem bis conſideratur, vt quod eſt, & in quo eſt. Propterea Parmenides negat vnum eſſe in ſe, id eſt Deum; quoniam non eſſet vnus; & ita eſſe, in, fundat prædicationem identicam, vt Deus, eſt Deus; quæ nihil notificat.

2. Proximus huic modus eſſendi, In, eſt ſicut ſpecies in indiuiduo, & Genus in vtriſque. Homo namque eſt in Petro, non ſicut aliud, ſed ſicut idem abſque hæcceitate & accidentibus, non tamen cum præciſione iſtorum: ſic Animal eſt in homine, ſicut idem indeterminatius & communius conſideratum.

3. Modus eſt,ſicut indiuiduum in ſpecie, vt Petrus in homine,& homo in Animali & Animal in ſubſtantia, non ſicut aliud, ſed ſicut pars in ſuo toto vniuerſali, & contractum in contrahibili,quod tamen totum eſt in vtroque vtrumque,ſed communius, aut particularius.

4. Modus eſt ſicut totum integrale, vel eſſentiale eſt in partibus,& pars in toto. Illud enim eſt iſtæ omnes, ſed iſtæ omnes ſunt illud; ſed non ſingulæ, vt domus in lignis, lapidibus, & cemento; & materia, & forma ſunt in domo,& è conuerſo.

5. Eſt,ſicut cauſa eſt in effectu participatiuè, & effectus in cauſa virtualiter,aut eminenter.

6. Dicitur & eſſe in poteſtate, vt omnia in manu Dei, & in ſcientia,vt omnia in ſcientia Dei,& in voluntate, vt bona in voluntate ſanctorum.

7. Item ſicut in continente,& conſeruante,vel actiuè ſicut res in Deo,& è conuerſo, vt Deus vbique; & Rex in Regno; vel paſſiuè,vt corpora in loco, & in corporibus circumdantibus,ſicut piſcis in mare.

8. Dicitur eſſe in tempore,vt pluuia in hyeme.

9. In fine, vt deſiderium in beatitudine.

10. Dicitur eſſe in Materia,vt gladius in ferro, & calor in igne.

11. Eſt tandem ſicut in ſubiecto, vt albedo in pariete,& hic modus inexiſtere dicitur,& proprius eſt accidẽtium,quæ non poſſunt abſque ſubiecto ſubſiſtere,& non dant eſſe ſubiecto eſſentiale, ſed accidentale; & hoc dumtaxat modo ſubſtantia non eſt in ſubiecto: aliis enim eſt.

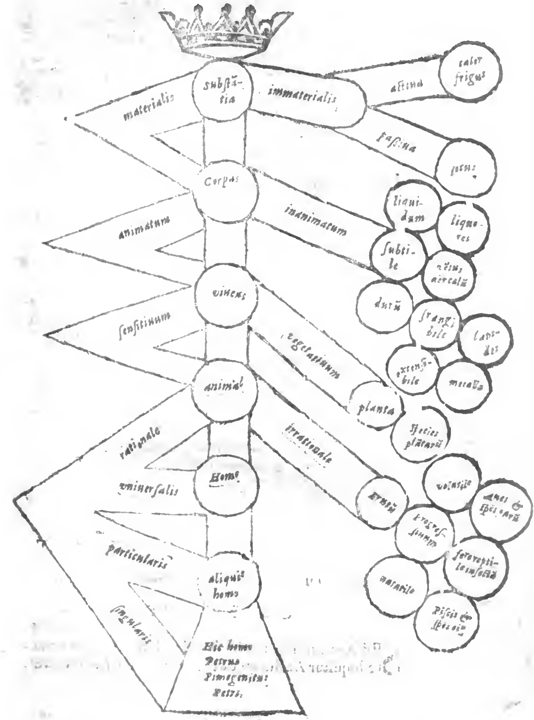
At omnes hi modi fundant prædicationem rectam, vt Petrus eſt albus, & in loco, & in memoria, vel obliquam vt Petrus eſt in platea, & Ionæ, &c. Verum quoniam accidentium eſt propriũ ineſſe,& prædicari de ſubſtantia: cum genera & ſpecies prædicantur, aliud eſſe In, ſignificant, vt nunc patuit,quàm accidentia. Propterea eſt quaſi æquiuocum prædicari in eis, ſicut & eſſe In; & ſic tam ſubſtantia,quam accidens, & vniuerſale & particulare prædicant ſuum In,quod Ariſt.non agnouit.

Subſtantia ergò particularis non eſt in ſubiecto, neque dicitur, niſi ſecundum intellectionis opus, & notionaliter quoniam habet plures notiones: dicimus enim, Hic homo eſt Petrus, & primus Pontifex eſt Petrus: & Ionæ filius eſt Petrus. Vniuerſalis verò prædicatur etiam per intellectionem: ſed non ineſt, vt in ſubiecto, ſed vt in ſemet particularizato; & omnis huiuſmodi prædicatio eſt vniuoca eſſentialis, & eodem modo Petrus eſt in hoc homine, & in primo Pontificum. Accidentium verò vniuoca accidentalis: vel æquiuoca, vt cum homo dicitur lætare. Differentiæ autem eſſentiales prædicantur, vt vniuerſalia, & vt particularia, ſicut nuper diximus, & per eas differt hoc prædicamentum, & quæ in eo ordinantur, ab aliis prædicamentis, & per proprietates.

Differentia Subſtantiæ ab aliis prædicamentis, eiúſque Actus.

Eſſentialis eſt differentia, ſeu diuerſitas ſubſtantiæ ab aliis, *Per ſe ſubſiſtere*; & non in ſubiecto: & ſic diſtinguitur, ſeu diuerſificatur à cæteris prædicamentis.

Idcircò actus eius eſt ſubſtantiare. Deinde diuiditur per differentias vſque in indiuidua, ſicut ex ſequenti arbore patet: quod gratia exempli poſitum eſt.

Digitized by Google

De Proprietatibus Subſtantiæ.

HÆc de eſſentia ſubſtantiæ, licet cum proprietatibus Ariſt. illam confundat; nunc ad proprietates accedamus.

PRIMA PROPRIETAS EX ARIST.

PRoprium (ait Ariſt.) *eſt ſingularis ſubſtantia ſignificare hoc aliquid: Vniuerſalis verò quale quid.*

CORRECTIO.

SEd errat, dum vult Platonem vexare: nam *quale quid*, eſt ſubſtantialis quiditas cum qualitate. Qualitas autem nulla eſt in genere & ſpecie, niſi differentia, quæ etiam in indiuiduis reperitur: at in ipſis inſuper indiuiduis inſunt accidentia, & qualitates: ergò potius ſignificat hoc quid qualificatum ipſa ſingularis ſubſtantia: ſpecies verò quid abſolutè: non enim hecceitatem, neque qualitatem habet admiſtam: item Petrus prædicatur de hoc homine, ſicut Rationale de Homine, nec propterea ſignificat qualequid. Neque ratio vniuerſalitatis eſt ideo qualitas, quia eſt ab intellectu, vt alij dicunt: nam & eſſe indiuiduum, & ſingularitas, ſunt termini intentionis, nec tamen dant qualitatem: terminorum enim eſt ſignificare, & non qualificare. Idea Platonis quoque eſſentia pura eſt, ſine qualitatibus & accidentibus, teſte Auguſt. & Iuſtino Philoſophis ſanctis.

PROPRIETAS SECVNDA EX ARIST.

Proprium eſt Subſtantiæ non habere contrarium.

CORRECTIO.

SEd hoc verum eſt de loco, & de Materia; & de his forſtè loquitur Architas; quem perperam Ariſt. imitatur.

Si enim ſubſtantiæ formales non eſſent contrariæ, tunc, neque pugna eſſet inter elementa, neque ſe ſe mutuò caſtigarent, neque eſſet actio, nec paſſio, generatio, & corruptio: at hanc pugnam quidam ipſorum tribuunt accidentibus propriis, vt calori & frigori (qui nobis videntur formæ ſubſtantiales actiuæ, ſicuti & Alexandro, & Hipocrati, & Galeno, & Olimpiodoro, & Ammonio) ſed cum proprietates fluant à ſubſtantiis, & agant tanquam ipſarum inſtrumenta, vt ipſi aſſerunt Peripatetici, profectò contrariæ magis & actiuæ magis erunt ſubſtantiæ formales. Neque enim duo gladij ſunt contrarij, niſi in duorum inuicem inimicorum manibus. Habitus autem & priuatio actionem dare non poteſt inſtrumentis, niſi ſint cauſæ agentes: vnde Ariſt. in primo Phyſicorum rectè probat duo eſſe principia ſubſtantiarum, ad agendum; & vnum ad patiendum. Priuatio ergò eſt vile contrarium, vt frigus reſpectu caloris; & tellus eſt priuatio ignis, vt ſæpè docet ex Parmenide: præſertim in primò de Gen. & corrupt. t. 18. Cum ergò formæ agentes, non dico paſſiuas, contrariæ ſint; compoſitæ quoque ſubſtantiæ contrariæ erunt, & principia contrarietatum accidentalium. Recipit autem contraria compoſitum, quia materiam in ſe habet nullis contrariam.

PROPRIETAS TERTIA EX ARIST.

3 *PRoprietas maximè conuenit ſubſtantiæ ſuſceptiuam eſſe contrariorum.*

DECLARATIO.

VEra eſt tantummodo de loco & de materia, ſeu corporea mole. Forma enim ſubſtantialis (quam Architas non appellauit ſubſtantiam, neque eſſe dicimus nos à ſubſtando) prorſus huius proprietatis eſt expers. Neque enim calor forma ignis actiua, ſecundum noſtra dogmata, neque igneitas peripatetica ſuſcipit frigus quin de-

ſtruatur; ſed corpus calori ſubiectum poteſt frigus quoque ſuſcipere viciſſim: contraria enim mutuò ſe ab eodem ſubiecto expellunt: ſuſcipit autem ſubſtantia compoſita contrarietatem reſpectu materiæ, ſi non ſint vehementes, ac deſtructiuæ: ſic manus calefit & frigeſit, albefit, & nigreſcit, ſed à multo calore ignitur, & aqua in vaporem corrumpitur. Anima quoque ſuſcipit ignorantiam, & ſapientiam: & creaturæ intellectuales mutantur, quoniam ſunt ſubſtantiæ mixtæ cum potentia aliqua paſſiua, quæ apta eſt, contrarietatibus: vt autem actus ſunt, nihil ſuſcipiunt, & ideò ſolus Deus non eſt ſuſceptiuus, quia nullam in ſe paſſiuam habet poteſtatem. Nullus ergò actus recipit, quin deſtruatur.

PROPRIETAS QVARTA.

Q*Varta proprietas, quòd ſubſtantia non ſuſcipit magis, & minus*; hoc eſt non intenditur, neque remittitur; ſicut calor tepeſcit, & ferueſcit: verumtamen creſcit, & decreſcit in quantitate per additionem, & ſubtractionem, vt planta, & animal.

CORRECTIO.

SEd neque iſta proprietas conuenit, niſi ſpatio, & moli corporeæ: ipſa enim Baſis corporum nullo pacto ſuſcipit magis & minus, neque magnum & paruum. Materia verò ſuſcipit magnum & paruum per additionem & ſubtractionem particularum intrinſecus vel extrinſecus additarum: ſed non ſuſcipit intenſionem, vel remiſſionem. Calor verò & frigus, & omnes formæ ſubſtantiales ex materia dependentes (hoc dico ad exceptionem Mentis humanæ) intenduntur & remittuntur: Alioquin naſcentes non roborarentur, neque occumbentes debilitarentur. Item cum omnia fiant ex quatuor elementis: vel, vt nos dicimus, ex duobus, niſi in magis & minus multipliciter alterarentur, non fierent ſecunda entia, ſed ipſa tantum

quatuor

quatuor ex inuicem. In hoc enim differunt elementa ab elementatis, quod in illis ſunt in eſſe intenſo, & potentiſſimo virtutes eſſentiales; in iſtis verò caſtigatæ & remiſſæ. Numquid palam piper non eſt ignis remiſſus? Dicunt accidentia remitti, non formas; ſed cum accidentia ſint effluxus formarum, & vires, non poſſent debilitari, formis non debilitatis: ſed hæc alibi.

De veris proprietatibus ſubſiſtentiæ.

QVapropter conceſſis his proprietatibus materiæ & loco & ſubiecto, quatenus quid materiale habet, dabimus cunctis ſubſtantiis vt proprium.

PRIMA PROPRIETAS.

N*On eſſe in ſubiecto accidentaliter.* Formæ enim ſubſtantiales ſunt potius in materia quàm in ſubiecto: & quaſi in regno; dant enim eſſe compoſito ſubſtantiale, licet reſpectu materię videantur accidentia, non tamen reſpectu compoſiti. Iſta proprietas naſcitur ab eſſentia ſubſtantiæ, quæ eſt per ſe ſubſiſtere: ex hac enim oritur vt non ſit in ſubiecto.

SECVNDA PROPRIETAS.

I*Tem eſſe principia accidentium innatorum*: omne enim accidens à Materia & Forma, & compoſitione earum, & reſpectibus oriuntur. Et ideò forma quæ magis in materia dominatur, eſt intenſior, teſte Alberto, & habet naturales potentias robuſtiores ad producendas operationes & accidentia: quæ verò minus dominatur, habet naturales impotentias. Vnde Auer. concedit magis & minus in formis ſaltem elementorum; at quidem non rectè; quoniam elementata ſunt ipſa elementa caſtigata & remiſſa, ergò in his potius relucet magis & minus.

Fit quoque generatio & corruptio ſecundum formam

ſubſtantialem, & compoſitum; ſecundum accidentia verò alteratio & mutatio.

DE QVANTITATE, PRÆDICAmento ſecundo.

DEFINITIO.

Quantitas eſt intima menſura ſubſtantiæ materialis.

DECLARATIO.

QVoniam materia eſt ipſa moles corporea, quæ replet vniuerſi vacuam baſim: eſt igitur corpus in genere ſubſtantiæ interminatum, eius autem terminus & menſura Quantitas dicitur. Omnis finita res, habet limitem ſuæ eſſentiæ, & gradũ, & hic limes dicitur Quantitas, & Tantitas trãſcendentalis, & ideò etiã Angeli ſunt quanti quantitate traſcendentali. Deus autem dicitur quantus & magnus metaphoricè: quoniam ſi non habet menſuram & terminum, non habet propriè quantitatem. Sed quoniam ex quantis noſtris ad eius immenſitatem aſſurgimus, vocamus Deum quantum, ſed ſine fine & termino; & ſic etiã S. Bern. dicit, in Deo trino eſſe numerũ ſine numero. Materia verò propriè quantificatur, quoniã tanta fit, quãta requiritur formæ regnanti in ea; & per formas vnitur & diuiditur. Propterea dicitur, *menſura ſubſtantiæ materialis*, additur *intima*, ad differentiam menſuræ quam artificialiter extrinſecus applicamus: & loci & temporis exterius menſuratiua.

COROLLAR.

SI ergò quantitas eſt finitudo & menſura, implicat contradictionem ponere quantum infinitum ſiue continuum ſiue diſcretum: infinitum ergo incorporeum eſt & per ſe vnum; quoniam diuidi, id eſt, finiri nequit.

DISTINCTIO QVANTITATIS.

Quantitas vt ab vnitate regitur, efficit Molem continuam: quæ diuiditur in magnum & paruum.

At quatenus à Diuiſione, facit numerum diſcretum, qui in multitudinem & paucitatem partitur.

At magnitudo ſeu moles quatenus propendit in ſitum, facit pondus.

Ergò triplex Quantitas, ſcilicet Numerus, Pondus, & Moles ſeu magnitudo, Menſuravè; ex his Raritas, & Denſitas, & horum intermedia.

DECLARATIO.

Vnitas tranſcendentalis eſt principij primi character. in quantitate autem principium eſt numeri, & dum poſitionem ſortitur, dicitur punctum, principium & vnitio omnis magnitudinis. Nec quia indiuiſibile, non principiet nec vniat quanta. *Quantitatis enim eſſentia eſt finire ſubſtantiam: extendere autem & diuidere eſt quantitatis vt continua eſt, & vt diſcreta eſt.*

NOTATIO.

PRofectò duplex eſt Quantitas, Tranſcendentalis, & prædicamentalis: illa reperitur in omni re, & vocari ſolet Quantitas virtualis in peripato; ſic Ciceronem magnum Rethorem, & malitiam diaboli magnam dicimus. Prædicamentalis autem naſcitur ex materialitate, & eſt per ſe in hoc prædicamento; per accidens in cæteris: nam dicitur albedo longa, quia eſt in longo corpore extenſa, *Extenſio autem per ſe eſt Quantitatis continuæ Paſſio.*

Quanti ergò materialis diuiſio, facit numerum quantitatiuum. Diſtinctio verò rerum quarumcunque facit numerum Tranſcendentalem. Vnio materialis facit quan-

titatem continuam, & pondus. Vnio Tranſcendentalis facit entis perfectionem & vitam.

DE QVANTITATE CONTINVA definitio.

Propterea magnitudo, ſeu Quantitas cotninna eſt, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem.

DECLARATIO.

DIcunt Peripatetici, vbicunque ſignes terminum, illud eſt principium, & finis aliorum, vt patet in medio lineæ ad quod copulantur partes.

Sed profectò alius eſt ſenſus huius definitionis Pythagoricæ: nam & terminus lineæ eſt punctus extremus, & tamen non eſt principium, & finis alterius, & alterius partis: ſed omnes partes habent illum punctum pro termino. At ſi diuidas lineam in duas partes, ille iam dictus punctus non erit vtriſque terminus, ſic ſuperficiei eſt terminus linea; non autem ſuperficiei Sphericæ; & corporis ſuperficies, vt nos declaramus; At diuiſo corpore, duæ erunt ſuperficies terminantes corpus. In Quanto autem non diuiſo terminus quilibet eſt omnium partium ſignatarum terminus iuxtà verum ſenſum.

De Speciebus quantitatis continuæ.

SVnt ergo tres ſpecies quantitatis continuæ ſcilicet *linea ſuperficies & corpus.*

Linea eſt longitudo ſine latitudine & profunditate.

Non addo vt Euclides, cuius extrema ſunt puncta, quoniam qui menſurat in Mathematica abſque extremis etiam lineam ſupponit, & intelligentiæ facilioris gratia fingunt à fluxu puncti illam cauſari. Qui cum punctualiter fluat tangatque punctorum generatorum continuatione lineam conſtituit.

Digitized by Google

Superficies eſt latitudo cum longitudine ſine profunditate; Quam fingunt fluente linea cauſari. Si tamen fluat lineaIiter, non punctaliter: vnde ex lineis videtur Platoni ſuperficies conſtare.

Corpus verò eſt profunditas cum longitudine, & latitudine: & fingitur fluxu ſuperficiei ſuperficiatim motæ cauſari, & poteſt infinitum imaginatione poni ſine extrema ſuperficie, ſed Phyſicè non datur, quoniam corpus eſſet Deus, &c.

An tempus & locus ſint quantitas.

PEripatetici addunt locum, & tempus inter ſpecies continuæ quantitatis, ſed tempus eſt quantum, non quantitas, cum enim ſit rerum ſucceſſio, quæ ſequitur miſtionem entis, & non entis, vt dixi in Metaph. non habet, quod ſit quantitas; ſed continuitas tranſcendens genera omnia, non tamen attingens Deum. Tempus autem motu Solis menſuramus; & motus non eſt quantitas, ſed quantus non quantitate hac prædicamentali, ſed latiori & per accidens reſpectu huius.

Locus verò non eſt quantitas niſi eminenter, ſi ſumatur pro ſpatio, & baſi rerum, vt Architas & Plato, & S. Auguſt. docent; ſed quantitatis baſis, & menſura primæua: longitudo enim & latitudo, & profunditas corporis à ſpatij longitudine, & profunditate, & latitudine dependet. Neque enim poſſet extendi, niſi in ſpatio, vlla quantitas materialis. Propterea Plato & Architas, qui ponunt quantitatem inter ſubſtantias, rectè ponunt locum ſpeciem quantitatis: ſed Ariſt. ineptè, quoniam ſi locus eſt ſuperficies ambientis, vt ipſe putat, tunc definiretur per ſpeciē ſuam diſparatam, ſicut, ſi dicas, homo eſt aſinus: ſimiliter enim ponitur ſuperficies, & locus ſub genere quātitatis continuæ, ſicut homo & aſinus ſub animali. Item cum locus ſit immobilis, & ſuperficies mobilis, nihil conueniunt: Turris enim ſimul mutaret locum & non mutare:, flante vento ſuperficies nouas induente: ſed reſpectus immobilis ad polos & ad centrum, non fundatur in ſuper-

ficie, quæ ſemper eſt altera; neque in turri, quia idem eſſet locus ſui, ergò in ſpatio immobili; & hic eſt ergò locus formalis apud D. Thom.

DE QVANTITATE DISCRETA.

DEFINITIO.

Quantitas autem diſcreta eſt, cuius partes omnes proprios habent terminos, nec ad vnum communem copulantur.

DECLARATIO ET DISTINCTIO ſpecierum numeri.

VOcatur numerus: & habet decem partes, quoniam omnis Quantitas menſurat, id eſt, notificat ſubſtantias: menſuramus autem omnia per id, quod eſt nobis notiſſimum. Notiſſimi autem ſunt digiti decies diſtincti in manibus noſtris: idcircò ad decem numerando peruenimus, & deinde replicamus: ſic liquores digitali vel vrceolo notiſſimo metimur replicando; & pondera grano replicato, ex quibus dragmas, & ex dragmis vncias, & ex vnciis libras. Et magnitudines palmo nobis notiſſimo in manu noſtra, & pede & digito.

Numerus ergò eſt quantitas diuiſa in plures vnitates; vel menſura quantorum diuiſorum, conſtat autem ex diuiſis vnitatibus; nihil enim eſt quod vnitatis expers eſt.

Numerus ſimplex decem ſpecies habet, vnitatem, binarium, ternarium, &c. Numerus compoſitus decadas, centurias, myriadas, & millionem.

AN ORATIO SIT QVANTITAS diſcreta.

ADdunt Peripatetici Orationem Quantitati diſcretæ; quoniam menſuratur breui, & longa; & partes eius ad nullum terminum communem copulantur; ſed profe-

ctò errant. Oratio enim vt ſignificat,eſt ſignum,& pertinet ad Similitudinẽ; vt verò eſt aër verberatus inſtrumẽtis vocalibus,eſt ſubſtantia ſub accidente; vt autem eſt ſonus ex multis ictibus factus,eſt quidam motus, motus autem operatio actio eſt & paſſio; non quantitas: eſt tamen longa & breui ſyllaba conſtans, quoniam in tempore fit, qui eſt ſucceſſio particularum motus. Potius ergò oratio habet à tempore, vt ſit quanta, quam vt ſit quantitas. Velocitas enim & tarditas pronunciationis ſyllabarum,eſt qualitas motus,indicis temporis. Omnis autem menſura extrinſeca præter id quod eſt menſura, eſt aliquid in ſe, vt palmus menſura eſt panni ſecundum quantitatem: ſed in ſe eſt manus expanſa, non autem quidquid menſurat eſt quantitas,niſi præter eſſe mẽſuram,non habeat aliud eſſe, quam quantitatis, vt linea præter eſſe menſuram,nullum eſſe habet ab intrinſeco,niſi quantitatis: motus autem habet: ſimiliter & tempus præter hoc, quod eſt menſura motus,eſt inſuper rerum viciſſitudo, & ſucceſſio, vt probatum eſt in Metaph.

DISTINCTIO QVANTORVM.

Q*Vantorum alia habent poſitionem; alia carent:* Habent quæ permanentiam partium & ſituationem & continuationem: ideóque linea, & ſuperficies, & corpus ſunt huiuſmodi: motus autem,& tempus, & oratio,& numerus carent poſitione, & vnitas numeralis palam,cui reſpondet punctus, qui eſt vnitas habens poſitionem in re. At profectò omne quantum vt materiale habet poſitionem. Idem autem eſt punctum in linea quod vnitas in numero, momentum in motu, inſtans in tempore.

De paſſionibus Materiæ, ex quibus oritur pondus, & diſpoſitiones Materiæ ad omnem formam.

ALia autem materialis diſpoſitio, affectióque pondus facit; ſequitur leuitatem,& grauitatem. Graui-

tas autem,& leuitas denſitatem & raritatem. Denſitas, & raritas vnitionis & diuiſionis participationem, hoc eſt, continuitatis, & diſcretionis: vnitatis,& numeri.

Quantitas conſtans ex vnitate, ſeu magnitudine & numero,habet nouem ſpecies: palam namque eſt,quod materia maximè vnita,ſit denſa: eſt enim denſitas corpulentiæ conſtrictio,& vnio.

Ad denſitatem ſequitur durities,& ſiccitas, & ponderoſitas, quæ vnum ſunt. Nam pumex, quia eius denſitas intercepta eſt raritatibus,non grauat.

Cum autem denſum craſſúmque corpus cæperit paulatim explicari, &, vt ita loquar,diſuniri, fit lentor, patet in cera igni parum admota.

Deinde magis expanſa moles lenta,fit mollis; Mollities autem cedit tangenti in profundum, quia eſt explicata partim, & ideò poteſt vniri. Siccum autem denſúmque non cedit,quia ita vnitum compactúmque eſt,vt non poſſit magis vniri.

Iterum molle amplius rarefactum à calore, fit viſcoſum, quod repugnet liquefactioni.

Viſcoſum autem fit lubricum,& fluit: quoniam partes eius participant diuiſionem, & numerum, & multitudinem magis.

Lubricum verò plus rarefactum fit fluor.

Fluor fit liquor,ſicut aqua,& ideò dicitur aqua multa, non lapis multus, quia illa plus numeri, hic plus vnitatis habet.

Liquor autem rarefactus fit vapor & fumus.

Fumus verò tenuitas inuiſibilis, & ſumma raritas. Rarum autem eſt quod continet pauciores partes in maiori ſpatio. Denſum verò eiuſdem vel plures in minori ſpatio.

Ad raritatem ſequitur leuitas, quæ ponderat ſurſum ad periferiam.

Ad denſitatem grauitas, quæ ponderat deorſum. Et quia ponderare eſt tendere ad ſuum cognatum: ideò lignum non ponderat in aqua, ſicut lapillus. Aëris enim cognatione tenetur, quia non eſt ſatis vnita, plumbum

verò,

Digitized by Google

verò, & aurum propter multam vnionem ſunt. Conſtat enim aurum ex partibus ſimilaribus ſe mutuo fortiter complectentibus. Ideóque omnes ſimul liqueſcunt, & ſimul indurantur æqualiter.

Sunt quidem hæ diſpoſitiones materiales, quaſi qualitates quantitatis, inditæ à cauſis agentibus calore & frigore. Omne enim prædicamentum proprias habet qualitates. Idcircò autem in eodem cum Quantitate locauimus, quoniam materiales, & conditiones his continentur, & ampliatio & ſtrictio ad quantitatem eſt.

Ex his palam eſt, quomodo materiales Quantæ res cunctæ habent pro materia propinqua has diſpoſitiones, vt caro mollitiem: neruus lentorem; os duritiem: Cera viſcoſitatem: Mercurius lubricoſitatem: Aqua ſalſa fluorem: dulcis liquorem: Ventus vaporem: Arbor viſcoſitatem, vaporem, & duritiem; lapis denſitatem & duritiem: Metallum denſitatem & viſcoſitatem; ideóque flectitur, & non frangitur, vt lapis: Minutum verò eſt ſiccum, ruptum in fruſtula, vt puluis.

Differentia & actus Quantitatis.

Differentia eſſentialis Quantitatis ſeu diuerſitas ab aliis Prædicamentis, huius conſtitutiua eſt intrinſeca Tantificatio. Actus verò eſt Quantificare ſubſtantiam.

De Proprietatibus Quantitatis & materialis paſſionis omnis.

1. *Proprium Quantitatis videtur Peripateticis non ſuſcipere magis & minus; neque habere contrarium.*

DECLARATIO.

VTrumq; verum eſt. Non enim cum ſit materialis affectio, quo poſſit ſuſcipere omnes formas, & determinata quantitas ad quamlibet formam requiratur, poteſt, ipſa formis eſſe contraria ſuſceptibilibus; multo autem minus ſibi: & iam declaratum eſt has eſſe conditiones materiæ in præcedenti prædicamento. Item cum Quantitas non ſit actiua res, ſed paſſiua, non intenditur, neque remittitur in ſubiecto, cum ipſa ſit ſubiectum. Nihil enim recipit materia, niſi prius quanta.

3. *Proprium autem magis eſt ſecundum ipſam dici magnum & paruum Maximum & Minimum: æquale & inæquale*: vt patet in numeris, & menſuris, & ponderibus. Suſcipit ergo maius & minus, ſed non magis, & minus, quoniam non augetur, neque minuitur, niſi per additionem, aut ſubtractionem, non autem per ſui multiplicationem, & debilitationem.

4. *Ergo proprium eſt ei, vt fiat ſecundum ipſam augmentum & decrementum.* Neque propterea eſt contrarietas in ea, ſed fit à formis actiuis ad plus & minus quantitatis determinantibus propterea ſubiecta materialia.

Similiter raritas, & denſitas non ſunt contraria actiua, ſed paſſiua, facta à formis contrariis, calore & frigore, ad commoditatem propriæ actionis ipſarum. Frigus enim melius immobilitat condenſata. Calor melius mouet rarefacta. Neque humidum, & ſiccum ſunt actiuæ qualitates, vt Ariſtoteles interdum docet, ſed paſſiuæ, vt in 2. de Gener. t. 8. & 4. Meteor. t. 1. melius docet; non enim aliquid immutant agendo, ſed mixtione ſui, & per calorem & frigus, quod vel occultum habent. Nam lapis omnia ſicca faceret. Neque humor humorem, nam aqua in aquam conuerteret ligna, & lapides, ſicut ignis, & calor in ignem: ſed ſui mixtione aliquid exſiccant, aut humectant, non autem actione, vt diximus in Phyſ.

Dicitur acutum, graue, leue, & aliæ paſſiones de rebus

immaterialibus, & non quantis, per tranſlationem.

5. *Item ſecundum ipſam fieri contractionem & extractionem* vt dictum eſt.

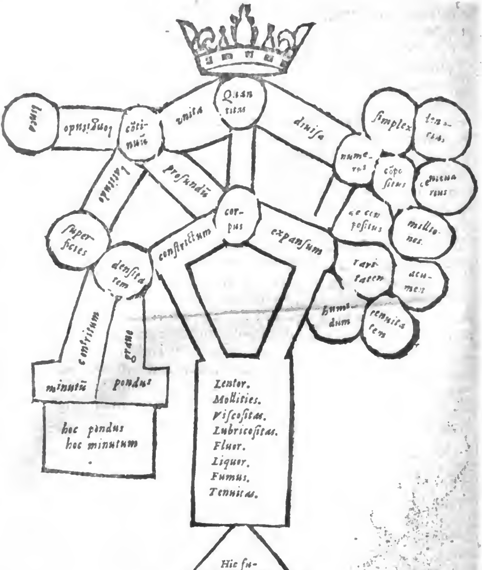
6. *Item ſecundum ipſam dici totum & partes*, nam de cæteris dicitur per tranſlationem quodammodo.

7. *Item ſecundum ipſam dici truncum & integrum & diminutum.*

8. *Item ſecundum ipſam dici perfectum, & imperfectum.* Eſt enim perfectum, quod totam ſibi debitam quantitatem acquiſiuit, & tranſlatum eſt ad perfectiones virtuales, & cuiuſcumque rei excellentiam, & quod illi nil deſit: Item & perfectus in bono, & in malo dicitur, vt perfectus Grammaticus, & perfectus latro. Imperfectum vero è contra.

9. Proprium Quantitatis *notificare nobis ſubſtantiam menſurando, numerando & ponderando per minima, & notiſſima, & inuariabilia*, vt digitus, Vnitas, & Granum.

10. *Maximè proprium eſt quantitatis tollere infinitatem.* Fluitque ab eſſentiali ſuo, quod eſt finire & metiri ſubſtantiam. Vnde valde errant, qui ponunt infinitum numerum, & infinitum corpus realiter, licet concedatur notionaliter. Omnis enim numerus partitur, & pariſet imparis finitur differentia; & omne corpus ſuperficie terminatur & diuiditur in partes, ergo finitur. Infinitas ergo ſolum in Monade incorporea indiuiſibili affirmatur. Vide Metaph.

Digitized by Google

DE 3. PRÆDICAMENTO, hoc eſt de Forma, ſeu Figura. Art. 3.

PRIMA ACCEPTIO FORMÆ.

Forma autem primò dicta eſt Figura corporis extrinſeca.

DEFINITIO FIGVRÆ.

Eſt autem Figura qualitas, ſeu modus, & diſpoſitio termini ſubſtantiæ ad vſum regnantis poteſtatis ordinata, vt circulus, triangulus, figura humana, gladij, &c.

DECLARATIO.

Dicitur *modus & qualitas*, loco Generis tranſcendentalis; quoniam ſecundum ſe non ſubſiſtit, ſed eſt modus & qualitas alterius, quod facit tale. Sicut enim Materiæ eſſentia dat eſſe, ita figura tale eſſe.

Dicitur *termini ſubſtantiæ*, qui eſt ipſa Quantitas: nam modus & talitas quantitatis eſt ſubſtantialis.

Dicitur *ordinata ad vſum regnantis*; quoniam Figura per ſe non requiritur, ſed ad vſum Virtutis actiuæ, quæ regnat in ea in materia, & vt poſſit proprias edere operationes & actiones, & paſſiones ſubire, accommodat ſibi molē ſuam ad opus, ſicut Circulus eſt in ſtella, vt poſſit moueri in gyrum. Sphericitas in terra, vt poſſit vndique ab inimico cœlo fugere. Oculus verò, vt vndequaque poſſit videre; & naſus, vt olfacere poſſit exhalationem, reſpicit deorſum; vnde calor ſurſum exhalat, talem habet figuram. Sic gladius, vt poſſit ferire, & penetrare, & falx vt poſſit rectè ſecare qui ea vtitur, figuram habent.

Ergo Ariſt. non rectè aufert cauſam finalem, & actiuam à figuris Mathematicis. Nam licet per ſe non agant, ne-

Digitized by Google

quæ finem intendant, coagunt tamen adiuuando, & ſunt propter finem cauſarum agentium.

DISTINCTIO FIGVRÆ.

HÆC *autem forma extrinſeca eſt alia ſimplex*, vt oualis vna ſuperficie contenta; *alia compoſita*, vt figura gladij, alibi acuta, alibi obtuſa pro penetratione, & tractione, & figura manus in multos digitos ex eadem planta extenſos: *alia eſt decompoſita*, vt figura hominis conſtans ex figura capitis, & manuum, & cæterarum partium: Et hoc euenit, quoniam ad diuerſa officia diuerſis partibus, & figuris indiguit, vt patet.

De ſecunda Formæ acceptione.

DEinde *nomen Formæ tranſlatum eſt ad ipſam rei intrinſecam qualitatem eſſentialem terminantem rei conſtitutionem*, vt forma aquæ eſt vltimus liquefactionis gradus, qui ipſam in eſſe aquæ conſtituit. Præcedentes verò gradus vocantur præparationes & diſpoſitiones, at vltimus, forma, ſpecies, & enthelechia, & habitus. Sic forma aëris eſt vltimus habitus attenuationis aquæ, in quo non eſt amplius aqua, ſed aër. Et videtur eſſe temperies virtutis agẽtis cum materialibus partibus diſpoſitis ita, vt talis forma huius entis propria nominetur.

Et quia dat eſſe rei, dictum eſt, quod omnis forma eſt eſſentia & natura rei. Palàm enim in arteficiatis, ferrum in quo nõ eſt forma gladij, non dicitur gladius, ſed ferrum, & in naturalibus, ſi formam manus non habet, non manus, ſed caro, aut ſemen, aut aliud eſt. Neque ſyllogiſmus fit ex orationibus, niſi in forma dante eſſe ſyllogiſticum.

De Tertia Formæ acceptione.

DEinde *nomen formæ traductum eſt ad omnem entitatem, quæ dat materiei aliquod eſſe ſic, quamuis accidentale.*

Vnde ſciẽtia vocatur forma, & qualitas animæ & lux aëris & ſolis, & ſanitas ſani.

De Quarta acceptione.

DEinde *ad rem informantem intrinſecus, ſic calor & frigus,* dicuntur formæ actiuæ, & ſimiliter anima, quatenus efformat corpus, & informat ab intus.

De Quinta Formæ acceptione.

DEinde *forma vocata eſt Idea & imago, ad cuius exemplum aliquid fit*; ſicut Moyſes ad exemplar viſum in monte fabricatur Arcam; & Diſcipulus ad exemplar datum à magiſtro, ſcribit, & Deus iuxta Ideas à ſe excogitatas creauit mundum, & quæ in eo ſunt.

De ſermone Formali & materiali.

ET quia Forma dat eſſe rei Materia verò ſuſtentat & recipit eſſe. Idcirco Logici dant vocabulis ſignificatum formale, & materiale, quod ſcilicet dat eſſe ſignificatiuum principaliter, & quod ſuſtentat illud. Sicut hoc nomen, homo, formaliter ſignificat naturam humanam: materialiter vero vocem quæriliteram: & ſpeciem predicabilem ſpecialiſſimè.

Item & quod ſecundario ſignificat, poteſt dici materiale ſignificatum, vt homo ſignificat Petrum, Martinum, & indiuidua materialiter. Formaliter vero ſolam hominis eſſentiam.

Dantur & formæ ſyllogiſmorum ſimilitudinariæ, & omnium notionum.

Forma ergo analogiam ſapit, ſed figura eſt vniuocum genus huius Prædicamenti.

Quòd omnis modus Formæ eſt à cauſa formante.

OMnis forma phyſica exterior deriuatur ab interiori. Nam ſicuti particulæ materiales ab intus diſponuntur, ita ad extrà exprimuntur in ſuperficie. Vnde res liquidæ & tenues, quoniam partes habent diſgregatas, propriam non habent figuram, ſed recipiunt figuram tangentis. Denſæ vero in ſui ipſarum terminantur figuram, quoniam particulas habent vnitas. Habent tamen humidæ res formam intrinſecam, quæ eſt ipſe humiditatis gradus ex particularum poſitione dependens. Forma autem extrinſeca eſt paſſiua, & quantitatis materialis modulus. Intrinſeca vero componitur, ex paſſiua & actiua re, & dependet à cauſa agente, & regnante, quæ ad ſui vſum res regnatas concinnat, ſicut calor dat materiæ tenuitatem, vt poſſit eam mouere: Frigus vero denſitatem, vt poſſit immobilitare, & ſellarius ſellæ formam in qua poſſimus ſedere; ſic & vocabula, & ſyllogiſmi habent ſignificatum ab intellectu operatiuo, & modum probatiuum pro forma ad vſum declarandi & probandi, quod ipſe vult. Et Dux dat formam exercitui qua poſſit vincere, & non vinci: & domificator domui, qua poſſimus defendi à frigore, & æſtu, & feribus.

Diſtinctio alia Formarum.

DAtur Forma totius, & Forma partis. Quæ eſt duplex alia materialis, vt tenuitas in igne, alia actiua. vt calor in igne. Forma totius eſt igneïtas, quæ potius vocari debet eſſentia, vt Richardus aſſerit.

Et quidem materialis datur extrinſeca vt figura, & intrinſeca, vt ordo particularum: & compoſita, vt temperies ex actiua & paſſiua, vt ex calore & tenuitate.

Quid

Quid Forma pro pulchritudine.

FOrmam autem ſequitur pulchritudo.

DEFINITIO.

Quæ eſt apparentia boni conſeruantis id, cui eſt bonum.

DECLARATIO.

ET ideò appetitur ab eis, quibus eſt conſeruatiua. Non enim pulchritudo ſerpentis eſt bona nobis, ergò nec pulchra, ſed ſerpenti, & pueris nondum agnoſcentibus eius malum. Non etiam pulchra manus, ſi habet quatuor, aut ſeptem digitos, quoniam non eſt bona ad conſeruationum opus; neque pulcher oculus ſi habet colorem croceum: ſed croceïtas pulchra eſt in auro, quoniam ibi ſignum mali, hic boni.

Bonitas autem ex potentia, & ſapientia emanat, nam bonum eſt in arteficiatis, quod efficitur à potenti & ſcienti artifice ad finem. Ideò bonus eſt gladius acutus, non autem obtuſus, neque plumbeus.

Et qui poteſt, & ſcit bonum, facit: ſimiliter & in natura. Anima ergo quæ male fabricatur corpus, facit illud deforme. i. ineptum muneribus animæ, ſicut imperitus ſartor diploïdem ineptum, male cohærentem corpori. Sed de Potentia, Sapientia, & Amore quæ ſunt Primalitates rerum, & de Bono, Vero, & Ente, quæ ſunt ipſorum obiecta, in Metaph. dictum eſt à nobis, & probatum, quod non ſint qualitates, ſed Primalitates eſſentiales, vel tranſcendentes.

Pulchritudo ergo non eſt ſola forma, nam & color eſt pulchritudo. Sed in homine ex coloribus & figura fit, procera, viuida, bene proportionata: nam parua eſt ſignũ impotentiæ, vel defectus: torpida debilitatis; improportio inſcitiæ.

De ſpeciebus qualitatis ſecundum Ariſt. Et correctio.

SCiendum, quòd habitus, & diſpoſitio; naturalis Potentia & Impotentia; Paſſio & qualitas paſſibilis; figura, & forma; quæ ſunt quatuor ſpecies qualitatis apud Ariſtot. ſunt res diſparatæ. Et non poſſunt in vno prædicamento conuenire, quoniam non habent commune ſubiectum. Scientia enim pertinet ad animam. Figura ad Quantitatis terminationem: paſſio ad Tranſmutationes.

Propterea non rectè ab Ariſt. Prædicamentum Qualitatis ex his compoſitum eſt. Vt oſtendimus in p. Metaph. ſed qualitas eſt modus omnis Prædicamenti. Vnde & ipſe omnes differentias ſubſtantiales qualitates appellat in v. Metaph.

Similiter hoc nomen, Forma, prædicamentum non cõſtituit, ſed reperitur in omnibus. Affectio tamen formalis à forma dante eſſe deriuans, ſpecialem modum Entis dicit, ſicut affectio quoque materialis, & ideò ſecundum hanc hoc prędicamentum compoſuimus: quoniam figura ſpecialem modum declarandi habet eſſe rei.

Sciendum ergo quod habitus & diſpoſitio ad illum, pertinent ad tertiam & quartam acceptionẽ formæ; ſed ſcientia vt ſcientia eſt de Primalitatibus rerum conſtitutiuis, & extra Prædicamentum naturale, ſed pertinet ad Metaphyſicale, quamuis partim modò ſapientiæ ſignũ eſt. Diſpoſitio verò, & paſſio, quæ fit in nobis per ſcientiæ acquiſitionem, materialiter ſumptæ, ſunt formationes quædam, & dici poſſunt qualitates: ſicut ſanitas, & ægritudo vocantur boni, & mali habitus ab Hippocrate. Naturalis verò potentia, & impotentia pertinent ad Metaphyſicale Prędicamentum, quod eſt Primalitatis primæ. Sed Paſſio, quæ in nobis fit ex eis, dicitur quędam qualitas naturalis ab influxu entis, & non entis indita. Et ſunt aptitudo, & ineptitudo ad operationes quaſdam, vt ad curſum, ad ſcientiam. Paſſio eſt de prædicamento Paſſionis; ſed illa affectio

in nobis remanens, vel eſt color, vel ſapor, vel ſonus; & omnes hæ proprium habent Prædicamentum. Non quidquid patimur paſſione immanente, vel tranſeunte, ad idem pertinet genus, niſi ſint ab eadem agente cauſa, vt lux, color, & viſibile, à calore. Formarum autem paſſiuarũ aliæ ſunt rationes & vſus, atque actiuarum.

Definitio Qualitatis Ariſtotelica nugax eſt, nil docens. Ait enim. *Qualitas eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur.* Etiam Figulus ſcit hoc. & Anima erit, à qua dicimur animati, quantitas à qua quanti, motus à quo mobiles, &c. & homo eſt qui homificat. Non tamen dicit quid ſit qualitas: nec quid eſt quale. Sed denominationem grammaticalem tantum.

DE CONFIGVRATIONE.

DEFINITIO.

Configuratio eſt diſpoſitio decompoſita partium in toto, relatarum ad inuicem, & ad coexiſtentia in Mundo corpora, propter vſum proprium & totius, & regnantis cauſæ.

DECLARATIO.

Eſt enim figuratæ rei ad alias res configuratas ſitualis reſpectus. Non ſolum enim figura dicitur de re, cui ineſt, ſed de ipſa, & aliis coexiſtentibus. Vnde dicimus ſtellas mutuò configurari, & alias eſſe ante ſolem in Horoſcopo, alias poſt. Et profectò ſicut in corpore humano ex diuerſis partibus, diuerſimodè figuratis, fit vna figura totalis decompoſita; ſic & in partibus mundi, & requiritur ad hanc figuram diſtinctio partis & ad vnum reſpectus: & eſt idem quod ordo.

A Peripateticis vocatur ſitus, & poſitio, & ſit Prædicamentum diſtinctum, propterea quod addit relationem.

Sed profectò relatio habet ſuum prædicamentum apud Ariſt. Et ex illa & alio non componitur tertium, ſecundum eorum decreta. Mihi autem libuit hic apponere ſitum, ne multiplicatio Prædicamentorum fiat abſque neceſſitate: eſſe enim in Platea non eſt eſſe ſicut in loco, ſed ſicut in parte Mundi, & Ciuitatis talis, in tali forma ad vniuerſum, & configuratione. Et hoc patet quoniam poſitio militum in exercitu cauſat configurationem & formam, quæ eſt eſſentialis exercitui. Abſque forma enim multi homines exercitum non faciunt, neque ſenatum abſque ordinibus ſuperioribus, & inferioribus. Similiter ſitus partium in homine facit figuram humanam, ſicut ſitus partium in temperamento facit formam temperiei liquidam, aut denſam, aut viſcoſam: & differunt, ſicut ſitus interior & latens ab exteriori & patente. Sedere ergò, & ſtare dicunt ordinem partium hominis in ſe & ad mundũ, ſicut figura hominis dicit ordinem partium hominis in ſe, & ad mundum, vt caput verſus cælum, pedes ad terram oculos ad anteriora, ſpinam in tali ſitu, &c. Ex quibus omnibus eius reſultat figura decompoſita. *Situs ergo eſt configuratio decompoſita ex partibus ſituatis corporis ad adiacētia corpora, & ad totum vniuerſum, & propter vſum virtutis regnantis, tam in corpore illo, quam in toto vniuerſo.* Sol enim in diuerſis Zodiaci ſitibus fit, quia gaudet motu, & conflictu, ad deſtructionem terræ anhelans; & ad vſum Dei, qui ex talibus ſitibus diuerſas actiones ſolis facit ad diuerſa Entia generanda, conſeruanda, & tranſmutanda. Sic Papa ſedet in ſella propter commodum ſuum, & Reip. & Dei vſum, qui vtitur eo ad munus. Et quod dicimus de Papa de omnibus rebus verum eſt. Neque enim lapillus habet ſitum in mundo, niſi ad vniuerſi ordinem, ſui cõmoditatem & vſum Dei, vt probatum eſt in Metaph. Licet ſecus videatur ignorantibus opificium Dei, vti muribus has literas inſpicientibus.

FIGVRÆ DIFFERENTIA ET ACTVS.

Figuræ diuerſitas ab aliis prædicamentis eſt modificatio quantorum: & formalitas.

Actus verò eſt figurare & formare, & dare tale eſſe, ſiue accidentaliter, ſiue eſſentialiter.

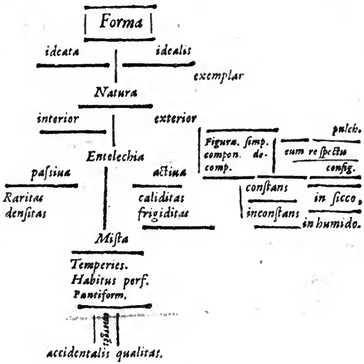
De Proprietatibus formalibus.

Figura non habet contrarium actiuum, ſed paſſiuum, & dicitur difforme, non contrarium; vt curuum & rectum: aut concauum & conuexum: & aſperum & lene.

Non ſuſcipit magis & minus, ſed maius & minus. Eſt enim triangulus triangulo maior non magis.

Item ſecundum ipſam dici quale & tale vnumquodque.

Item dimenſiones modificare.

DE 4. PRÆDICAMENTO: quod eſt, Vis, vel Facultas.

Quemadmodum in Analogis ad Qualitatem ſequitur virtus, ita in vniuocis ſequitur facultas, illi correſpondens.

DEFINITIO.

Facultas eſt Poteſtatiua eſſentialitatis virtus, ad Actum & Actionem emergens.

DECLARATIO.

Ponitur *virtus* loco generis, omnis enim facultas virtus eſt, non è conuerſo. Nam primitus eſſentiant ens Poteſtas, Sapientia, & Amor: idcirco vocantur primalitates: quæ mox vt reſpiciunt ad extra dicuntur principia, quia primo capiunt opus internum vel externum. Dicuntur etiam virtutes à vi: qua poſſunt exeri ad opus. Item potentiæ à potendo operari. Facultates etiam dici queant à faciendo per actum vel actionem: Hoc tamen vocabulum Phyſicis rebus conuenit magis: & operatiuæ ſunt ex poteſtatiuo principio manantes. Virtus enim & naturalibus, & moralibus, & metaphyſicis accommodatur. Vnde potius dicitur virtus cognoſcitiua, & volitiua, quam facultas: propterea diximus virtutem quid communius eſſe; & addimus idcirco *eſſentialitatis poteſtatiua*, quoniam vt facultas à poteſtate eſt, non à Sapientia & Amore. Et in Phyſicis dicitur a forma emergere, vt potens eſt. Poteſt autem cum viget poſſidétque materiam, & vocatur Ariſt. naturalis potentia: Cum autem torpet, naturalis impotentia. At quoniam Poteſtas, Sapientia, & Amor ſunt idem realiter, teſte Auguſtino, licet diſtinguantur formaliter; vt formalitates eiuſdem rei: Dicitur etiam facultas cognoſcitiua, & volitiua, vt viſiua, eſuritiua, &c. dixi, *emergens ad actum & actionem*, quoniam eſſentia vt ſe actuet, & vt agat, manat à ſe vim & facultatem, & non ob aliam cauſam finaliter, vt Calidum vi caloris calet actu, & calefacit actione. S. Dionyſ. in omni reponit eſſentiam virtutem, & operationem, ſed non negat Finitatem, Qualitatem, & Actum.

DISTINCTIO I.

Facultatum alia ad actum eſt: vt quieſcitiua in Tellure & motiua ſui in Sole: Alia ad Actionem quæ ſemper ferè ſubſequitur illam vt grauitare ſub tangentem Telluris: & motificare Aërem Solis. Sic in ſpiritu motus eſt Actus, qui quatenus arteriæ communicatur eſt actio, & dicitur pulſatio.

DECLARATIO.

QVid ſit Actus & Actio in ſeq. prædicamentis patebit. Operatio autem aliquando pro Actu, aliquando pro Actione ſumitur. Soletque dici Actio immanens, & Actio tranſiens in Peripato.

DISTINCTIO II.

FAcultas operatiua ſeu actuatiua alia eſt Metaphyſica, vt poteſtatiua, cognoſcitiua, volitiua. Alia Phyſica vt motiua, & quieſcitiua, & receptiua.

DECLARATIO.

HArum declaratio in Metaph. liquet. Logica tamen cum ſit vniuerſalis Ars, etiam prælibat eaſdem, vt ad prædicationes ſpectant. Nota, quod omnis res ſuum Actum habet, innominatum ſæpè, tamen à nomine deriuatur ſine adiuncto. Caloris enim eſt Actus calere: & ſi addis facio, i. calefacere ſignificat Actionem: hominis ergo homare, & homificare: Lætantis lætare, & lætificare. Et ad vtroſque eſt innata facultas. Vnde apparet, quòd ſi materiæ eſt materiare, vt cauſa enim eſt, cauſatiua eſt, eius potentia receptiua poſſet dici facultas materiatiua. Si enim nihil eſſet, poſſet quidquid materia non eſt materiare. Sed profecto magna potentia eſt, & quoniam facultas à faciendo videtur dicta, propterea ægrè conuenit materiæ patienti tantum. At potentia receptiua cum ſit acquiſitiua, facultas dici queat, non autem potentia deperditiua, qualis eſt in frigore cum deſtruitur à calore. Verbo enim videtur potentia, ſed facto impotentia eſt.

DISTINCTIO III.

FAcultatum Actiuarum Aliæ ſunt naturales in materiam opus edentes, vt calor & frigus, vocatæ vires naturæ, & virtutes materiales, & principia rerum Phyſicarum. Aliæ ſunt morales

generales ut virtutes & vitia, principia operationum moralium & politicarum bonarum vel malarum. Alia ſunt Animales, ſpectantes ad poteſtatiuum, & cognoſcitiuũ, & Appetitiuum Animæ, ut ſuſtentatiua, viſiua, generatiua, nutritiua, &c. quæ omnes reducuntur ad trium primalitatum opera in Animatorum deriuata ſtructuram & uſus.

DECLARATIO.

Rerum naturalium Actiuas cauſas Philoſophi veteres etiam vocauere poteſtates, & vires naturæ, & formas agentes, & ſubſtantias agentes, & virtutes. At moralium Actionum, imò & factibilium principia, ſcientias, Artes & Regulas, & leges, vocauerunt facultates, & virtutes; vt facultas Theologica, facultas rectè viuendi ſeu probitas, & facultas fabrilis, & militaris, paſſim dicuntur. Item virtutis nomen, quod fortitudinis eſt proprium in Sap. 8. & apud Iul. Cæſarem, ad omnes facultates, & Regulas, & leges morales tranſiuit non iniuriâ. Sunt enim principia faciendi aliquid, Animam ad illud aliquid præparantes, & qualificantes & habituantes. At in Animalibus operationibus multiplex facultas eluceſcit, ex parte Animantis, & ex parte obiectorum, vt facultas viſibilis & facultas viſiua.

De facultatibus ſentientis Animæ, & ſenſibilis rei per ſe, & per aliud.

Quatenus Anima ſapit, habet facultatem ſapiendi ſe per actum, & alia obiecta quaſi per actionem vitalem, de quibus iudicat. Et obiecta etiam habent facultatem agendi in Animam ſui ſimilitudinem & ſpeciem, per quam Anima ad obiecta noſcenda extenditur. Propterea ex parte Animæ ſentientis datur facultas tactiua, guſtatiua, olfactiua, viſiua, auditiua, tam in recipiendo, quàm in iudicando de receptis; & ideo duplicatur. Obiecta verò quatenus ſentiuntur, quædam habent facultatem tangibilem, vt calor & frigus, quædam viſibilem, vt lux: quædam audibilem vt ſoni. Et hoc per ſe: nam per aliud obiecta alia etiã ſentiuntur, vt per frigus glacies: per ſaporem caro: per odorem

pomum: per lucem color & figura & mons: per ſonum Cythara, Campana, lupus, &c. Sic de intellectu, & ſcientiæ communicatione philoſophabere.

DECLARATIO.

IN Phyſiologia hæc diſputantur: hic ordinantur ad ſcientiam, per diſtinctiuam & vnitiuam Artem. Et profectò extendi poteſt iſta doctrina ad ſenſus interiores, & obiecta, vt imaginatiua ſit facultas & imaginabilis, memoratiua & memorabilis; reminiſcitiua, & reminiſcibilis. Item ad intellectiuam & intelligibilem, conſideratiuam & conſiderabilem; & ſimiliter ad Actiones Animæ directas ad alios, vt declaratiua & declarabilis: doctiua & docibilis facultas.

De facultatibus appetentis Animæ, & appetibilis rei per ſe & per aliud.

QVatenus Anima appetit, habet facultatem recipiendi ſpeciem appetibilis, & ad ipſum ſe inclinandi ſi bonum. i. iuuans, vel declinandi, ſi malum, i. nocens. per actus vitales. Et ſimiliter obiecta habent facultatem mouendi appetitum ſiue ad ſequelam ſiue ad fugam. Propterea ex parte Animæ appetentis datur facultas eſuritiua, ſanguificatiua, ſpirificatiua, nutritiu, & generatiua, & expulſiua, ſicut datur eſuribilis, ſeu manducabilis rei facultas, & ratio qua appetatur. Similiter ſanguificabilis, ſpirificabilis, generabilis, & ſequeſtrabilis. Et per ſe, & per accidens, vt in Phyſ. apparet.

DECLARATIO.

HÆc dicta ſunt ad ſimilitudinem cognoſcentis cum hoc diſcerniculo, quoniam appetitiua opere mechanico etiam exercetur, & in contrarium inuehitur ſtomachata. Cognoſcitiua autem non habet contrarium niſi falſum, omnis enim res vt cognoſcibilis illi conuenit. Falſum autem vt reſpuitur appetentis vi reſpuitur ea profe-

entis operatorij inſtrumenti; ſi quando opus. Idem in-
ſige de volitiua & deſideratiua concupiſcitiua, ambi-
a, ſine organis.

e poteſtatiuæ animæ facultatibas, & poteſta-bilium per ſe & per accidens.

Qvatenus anima potens eſt, ſui corporis & externorum, habet inſtrumenta, & obiecta, & facultates. Nam datur ſubſtentiua & ſuſtentabilis, quæ eſt in mole corporis: colligatiua & collibiles: contentiua & contentibilis; Munitiua, & nocitiua in obiecto: pugnatiua, & expugnabilis in hoſtili obiecto; quæ eodem itu, quo ſupra tractantur.

DECLARATIO.

REuerà Anima oſſibus ſuſtentat ſtatuæ ſuæ pondus; & neruis & membranis ligat compages & artus: vaſis continet humores & viſcera & ſpiritus. Carne & corio & pilis & ſquammis ſe defendit à nociuis. Cornibus, dentibus, ſpinis, roſtro, vnguibus, pugnat contra hoſtes; & vtrinque eſt facultas: nec tamen vniuoca. Nam Anima formidat à re non habente facultatem ingerendi formidinem, vt à linea in muro, quam putat eſſe Colubrum: & fit formidabilis ab apprehenſione falſa. Ergo facultas illa non eſt in linea, ſed in anima: dicitur tamen in linea, quatenus potens eſt excitare imaginem formidabilem in Anima. Præterea notandum quod aliquando ponitur pro facultate & potentia id, quod eſt impotentia, & debilitas. vt cum Peripatetici ponunt in corpore animali non ſolum facultatem nutritiuam & augmentatiuam; ſed etiam diminutiuam in ſenio. Et falluntur, quoniam iſta non eſt facultas actiua nec receptiua; ſed deperditiua tantum, vt dictum eſt: ergo æquiuoca.

CONSIDERATIO.

Quamuis dixerimus facultates ab intrinſeco poteſtatiuo formaliter vel realiter, emergere: ſunt tamen quædam adſcitæ ad quas adſciſcendas idoneus eſt animus; hæc autem idoneïtas eſt prima emerſio acquirens quod non complete ineſt, vt cum homo addiſcit Logicam vel Cytharam; & cum per inſtrumentum mechanicum potens ſit eleuare centum millia librarum, qui per ſe poteſt vix ſexcentas. Ad hæc autem non eſt idoneus canis, nec lapis. Similiter habet facultatem ad recipiendam gratiam Dei ſupernaturalem qua mox eſt virtus & facultas ſupernaturaliter operandi, ad quam receptionem non eſt apta anima Lupi.

DECLARATIO.

Hinc habemus, quod nulla facultas adſcititia eſt in reb⁹ non habentibus eam ex ſe ſaltem incompletè & imperfectè, & radicaliter: quod Peripatetici dicunt habere in potentia, vel remota, vel propinqua; vel in habitu: qui eſt potentia proxima ad actum.

De facultate inſtrumentali.

Sunt etiam facultates inſtrumentales, quibus res aptæ ſunt fieri cauſarum principalium organa ad operationes, quas per ſe non poſſent, vel ex defectu virtutis, vt homo non poteſt ſcribere ſine penna: ergo facultas inſtrumentalis eſt in penna ad ſcribendum, quæ non eſt in ligone; vel ex exceſſu, vt Deus non poteſt manducare ſine ore & dentibus, nec mingere ſine corpore humano. Nec ad malum actum, quà malus, concurrere: quoniam iſti actus modificantur ab homine, cui dedit Deus inſtrumenta & poteſtatē. Modificatio autē ex participio nihili eſt, quod in Deo eſſe non poteſt: & id non poſſe eſt potentiſſimum eſſe ſine modo & fine. Nec enim dat finitudinem Deus & modum cum ſit infinitus & immenſus, niſi vtendo non ente tanquam ente, vt in Metaphyſ.

Digitized by Google

DECLARATIO.

HAnc miram doctrinam vide in Metaph. Interim nota quòd inſtrumenta quædam ſunt coniuncta naturaliter, & diuiduntur in poteſtatoria, vt oſſa ad ſuſtinendum; & in ſenſoria vt oculus ad videndum, & in appetitoria, vt ventriculus ad fameſcendum. Quædam ſunt ſeparata, & reducuntur ad hæc tria, nam arcus eſt poteſtatorij, pictura ſenſorij, coquina appetitorij, inſtrumentum.

Prima Aſſertio.

ITem quædam ſunt inſtrumenta animata rationali anima, vt ſeruus Domini, & Iudex Regis. Quædam ſenſitiua; vt bos & Caballus: quædam inanimata vt Aratrum & Cythara. Sed magis accedunt ad rationem inſtrumenti, quæ minus de ſe operari poſſunt: vt calamus: quæ minus, minus, vt bos: quæ minimum, minimum, vt Iudex & Conſiliarius. In tantum enim inſtrumentum dicitur, in quantum non operari poteſt per ſe, ſed ad motum Agentis principalis. Principale eſt à ſe, inſtrumentale ab alio meliori vt ſic.

Secunda Aſſertio.

OMne inſtrumentum eatenus inſtrumentum eſt, quatenus facultatem habet operandi aliquid cum agente principali, quod per ſe principale agens, aut non poteſt, aut non commodè poteſt; veluti ſine calamo ſcriptor non poteſt ſcribere; aut abſque cultello non commodè quis ſecat panem. Igitur verum non eſt quod inſtrumentum non attingit effectum aliquo pacto; ſed quod non attingit abſque cauſa principali. Imo per ſe non poteſt ad effectum ſine principali cauſa moueri.

Tertia Aſſertio.

NVllum inſtrumentum poteſt eleuari ad opus, quod non poteſt attingere ſicut nec auris ad videndum, nec Cythara ad ſcribendum: ergo nulla creatura ad creationem, vt terminum à quo

eleuari poteſt; ſed forſan vt ad quem, nam ſic ſacramenta ſunt inſtrumenta gratiæ vt recipitur in homine, non vt exit à Deo.

DECLARATIO.

HInc collige, nullum ens poſſe fieri cauſam abſque facultate cauſatiua, nec inſtrumentum abſque concauſatiua; & totum corpus humanum eſt inſtrumentum animæ multiplicem ſecundum eius multiplicem virtutem. Item feneſtram domus non eſſe inſtrumentum videndi ſed viam: Imo nec oculum: ſed viam, qua admittatur res viſibilis ad videntem ſpiritum. Nam & ſine oculo videt etiam, ait Bern. Sed fortaſſe eſt inſtrumentum non vt videat, ſed vt ſic videat: quod Teleſius, negans inſtrumentalitatem oculi, non negaret.

Facultates omnes reduci ad tres.

FAcultates omnes reducuntur ad poteſtatiuas, cognoſcitiuas & appetitiuas, tam in cauſis quàm in inſtrumentis. Etſi quæ adduntur, ex eis dependent & ex inſtrumentatione, vt attractiua, retentiua, digeſtiua, & expulſiua apud Medicos.

DECLARATIO.

POnit quidem Galenus in ventriculo attractiuam, retentiuam & expulſiuam non ineptè. Nam & ſi ſpiritus vitalis inoperans ſit vnus; cum tamen triplici inſtrumento hæc faciat. Nam rectis trahit fibris, tranſuerſis expellit; & obliquis retinet; ergo triplex facultas, quæ vna radicaliter, triplex ramaliter. Similiter manus habet vim trahendi, ſtringendi, & pellendi, & hæc facit curuando, claudendo, & aperiendo digitos: Et nihilominus vnum eſt organum, ab vno principio tractatum.

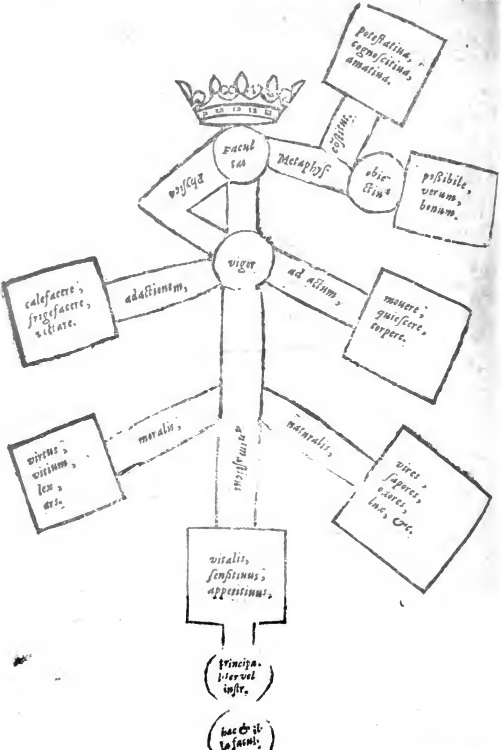
Differentia, & Actus, & Proprietas Facultatis.

ID, *quo Facultas ab aliis prædicamentis diuerſa eſt, eſt egreſſio ad a tum intraneum, in ſe, vel in aliud.* Qualitas enim vt dat modum, eſt qualitas, vt reſpicit actum, in virtutem eminet, ſeu facultatem.

Actus virtutis, ſeu facultatis eſt principiare. Per virtutem ſuam enim res omnis agit, principiatque internos & externos actus.

Proprium omnis facultatis eſt manifeſtare id, cuius eſt facultas. Quoad naturales potentias, & impotentias.

Suſcipit omnis facultas magis & minus, & habet contrarium: Quoniam à vi actiua ſunt. Et motus enim, & ſonus, vt à ſonante & reſiſtente fit, intenditur, & remittitur, niſi potius dicas, fit maior & minor.

Poteſtatiua, cognoſcitiua, amatiua.
Facul tas
Metaphyſ
Phyſica
obie ctiu
poſſibile, verum, bonum.
viger
calefacere, frigefacere,
adactionem,
ad actum,
mouere, quieſcere,
moralis,
naturalis,
animaſticus
virtus, vitium, lex, ars.
vires, ſapores, odores, lux, &c.
vitalis, ſenſitiuus, appetitiuus.
principa. liter vel inſtr.
hac & il la facul.

PRÆDICAMENTVM V.
De Operatione, ſeu Actu.

Procemium.

'N omni Ente Actus ſequitur virtutem, & quæ ad ipſum ordinatur, ideo de Actu ſequitur prædicamenım, qui Operatio interna in Phyſicis dici poteſt, vt S. ıuguſtino videtur. Et ſumitur aliquando etiam pro forıa operante, vnde apud S. Thomam Deus dicitur purus ıctus. Sumitur etiam pro exiſtentia propria: vt cum diimus, Roſa eſt in actu: quoniam tunc per ſe operari po:ſt.

)E OPERATIONE, SEV ACTV, Prædicamentum 5.

QVID SIT OPERATIO.

DEFINITIO.

)peratio eſt peremnis actus habitualis internæ virtutis conſeruans eſſentiam in ſua exiſtentia propter ſe editus, & non in aliud, vt motus ignis, & quies terræ.

DECLARATIO.

VOcatur *Operatio*, vt vniuocetur. Et dicitur ad intra vel interior: quoniam Operatio frequenter pro ıctione in aliud, ſumi ſolet.

Dicitur *actus* tam ex genere ſuo largè ſumpto. Eſt nim actus eſſendi vt Petrus eſt homo. & exiſtendi, vt Peus eſt in Platea; & actuandi, vt Petrus petrizat: & agendi

& patiendi, vt Petrus verberat, & verberatur. Hic actus ſumitur ab actuatione. Et quoniam duplex actuatio, alia, quæ ad obiectum reſpicit, vt amare litteras, alia quæ eſſentiam, vt amare: Idcirco dicitur *peremnis*. Hæc ad differentiam illius.

Dicitur *æternæ virtutis conſeruans eſſentiam in ſua exiſtentia*. Quoniam eſſentia non eſt niſi per proprium actum. In Deo eſt Actus idem cum eſſentia, quoniam eius exiſtentia eſt idem cum eſſentia. Dicitur ad differentiam quoque paſſionis, quæ in exiſtentia non conſeruat, ſed euertit in aliud mutando.

Dicitur *propter ſe editus, & non in aliud*, ad differentiam Actionis, quæ in aliud editur, & propter aliud: vt Calefactio eſt in rem calefaciendam, & vt aſſimilet illam calefacienti; quo facto ceſſat actio. Et generatio hominis eſt propter genitum, non propter generantem niſi extrinſecè: quo genito, ceſſat generatio cum gaudio: at Actus ceſſat nunquam, quoniam eſt propter id, cuius eſt Actus: & in id ipſum, & non in aliud & ideò ceſſante actu ſeu operatione, corrumpitur Entitas operantis, vt ignis priuatus motu extinguitur, & terra quiete carens, corrumpitur. Actio requirit paſſum. Operatio non requirit; ſed remanet in operante.

Et quia Actio fit propter aliud ſibi aſſimilandum. Et Operatio eſt propter conſeruationem rei in ſe; Ideò finis actionis eſt operatio. Cum enim res aſſimilata eſt agenti; eius operatione donatur, vt tellus facta ignis, ſumit motum ignis: qui & ſurſum reuertitur ad ſui operationem ab actione.

Notabile.

PAſſio eſt actus Entis in Potentia. Operatio entis in actu. Hinc eſt quod Theologi in Deo ponunt operationes ad intra peremnes; & in hoc earum perfectiones: Actiones verò minimè: quæ niſi ad finem perueniant imperfectæ ſunt: non enim ſunt agentis conſeruatiuæ in

: neque beatificatiuæ, ſed oſtenſiuæ beatitudinis. Beati-
ɩdo enim eſt in ipſa operatione, & ad ipſam actiones
nnes diriguntur, & ab ipſa manant. Ergo indoctè Ariſt.
oſuit beatitudinem Angeli in mouendo cœlo. Et peius,
ui Deo eandem tribuunt. Beatus enim eſt etiam ſi non
ıoueat, & nihil operetur ad extra: cum non ſit propter
xteriora, vt ſeruus & panis: ſed propter ſe, vt dominus.

Non omne, quod mouetur ab alio moueri, niſi motu qui eſt paſſio.

QVando ergo Ariſt. probat, omne quod mouetur ab alio moueri, verum dicit de motu, qui eſt paſſio & nutatio ab externa vi, vel arte, vt ædificatio, & calefactio; ed non de eo, qui eſt actus, & operatio vitalis. Non rectè ergo probat cælum moueri ab alio, niſi prius probet cæli motum eſſe paſſionem, quod nunquam fecit. At decipiuntur vocabulo; Moueri enim ſecundum vocem eſt paſſio, & amare eſt actio; & tamen amare rem, eſt actus & ſimul affici & pati à re amabili. Et moueri eſt quandóque ſe ipſum ferre. Nam quando ignis vadit ſurſum à ſe ſe mouet à propria forma, & non vt vult Ariſt. à generante, qui eſt mortuus, & motu generationis ſolum mouit. Sed vnumquodque naturaliter motum, à ſe mouetur. Natura enim eſt principium motus intrinſecum.

Et in his idem eſt agens & patiens niſi ſepares materiam à forma agente, cui facta eſt vnum, vt in igne calor mouet, & tenuitas mouetur.

Quæ autem mouentur violenter, & ab arte, habent principium motus extrinſecum. Quapropter non quia lapis à proiiciente mouetur, & nauis à nauta, & ædificium ab ædificatore, & doctus à doctore, rectè concludit Ariſt. cœlum ab alio moueri, niſi probet prius motum cæli eſſe artificialem, vel violentum, quod non fecit, vti nos oſtendimus in Metaphyſ.

Digitized by Google

Diuiſio & Differentia Operationum Phyſicarum, & Metaphyſicarum.

Sunt *operationes aliæ metaphyſicales, vt Poſſe, Velle, & Sapere;* quas Ariſt. paſſiones vocat in libro de Anima, quoniam ab obiectis patitur volens, & ſciens. In Metaphyſ. verò actiones immanentes, & melius. Sed multa altercatio de his eſt apud Peripateticos. Nos autem operationes vocamus; & ad intra propter cautelam Auguſtini poteſt addi; vel potius actus, qui mediat inter formam & operationem.

Nec puto à rebus ſcitis & volitis, & poſſibilibus, moueri Potentiam, Sapientiam, & Amorem, ad potendum, volendum, & ſciendum: Primalitates enim nulli humiliantur viliori enti: ſed ſemper Ens vult, poteſt, & ſcit; ſed ab obiectis ſpecificatur Poteſtas, Voluntas, & Sapientia, vt poſſit hoc, velit hoc, ſciat hoc. Ergo neque quoad exercitium Operationis, ſed quoad ſpecificationem requiruntur, vt dixi in Metaphyſ.

De Phyſicis Operationibus.

Aliæ *operationes Phyſicæ, vt motus & quies,* qui diſtinguntur à mutatione, vt dictum eſt, & fiunt cum voluptate. Mutatio verò cum moleſtia. Motus videtur eſſe cæli, potius autem ignis, vt diſputauimus cum Pythagoricis. (Nam Quinta eſſentia Ariſtotelica exploſa eſt iam pridem) Quæcumque corripit ignis, attenuantur vt moueantur: quoniam Motus operatio caloris. Quæ verò corripit frigus condenſantur vt immobilitentur, vt vapores mobiles in grandinem immobilem acti. Quies verò frigoris, torpor autem materiæ adſcribendus. Item delapſus corpulentiæ ſiue frigidæ, ſiue calidæ deorſum Non autem caloris, nec frigoris: ergo materiei fulcimentum quærentis.

Vel melius, deſcendunt omnia noſtri ſyſtematis cor-

ra propter conſeruationem totius, quando carent rtis operatione: ergo ad concentrationem, quæ vnit, ideo accelerant. Vnitio.n. conſeruat, diuiſio deſtruit.

Motus autem ignis ſurſum eſt regreſſus ad naturam: conueniens partibus extra ſuam vniuerſitatem poſitis, & eam appetentibus.

Ex operationibus prima elementa noſcuntur eſſe duo.

HInc patet, cum ſint duæ operationes phyſicæ, & torpor tertius, duo eſſe principia actiua, & vnum paſſiuum, calorem, & frigus, & corpoream molem. Ergò duo elementa ſolem & terram: nec rectè duos motus ſurſum, & duos deorſum, qui ſunt omnes duo & non quatuor probare Ariſtot quatuor elementa; ſed potius duo. At quia motus motui non contrariatur, ſed quieti, duo eſſe elementa, mobile & immobile putandum erat, conſtituta à duobus actiuis cauſis, quas & ipſe fatetur cum Parmenide; licet duas addat poſteà cum Ocello, ſecum pugnans vt ſolet.

Operatio rectè eſſentiam declarat.

De languidis & mediis Operationibus.

SVnt Operationes mediæ in natura, miſtæ ex his. Nam aqua mouetur, & quaſi quieſcit, & venti & animalia interdum mouentur, interdum quieſcunt, quoniam ex terra, & igne conſtant, & vtriſque oportet ſatisfacere, ne diſſoluatur compoſitio. At ſpiritus, cum ſit igneus cæleſtiſque ſemper mouetur, vt thoracis & venarum pulſus admonet.

Quæ velocius & magis mouentur viuidiora ſunt: quæ & pigirius, torpidiora. Ideò ſtellæ & in ſe circumuoluũtur, & terram ambiunt, ſi tamen à ſe feruntur & igneæ ſint, quod de ſole tantummodo pro comperto affirmo, vt patet in Metaph. noſtra, & in libro de motibus Aſtrorum.

CORRECTIO.

QVI autem quietem eſſe priuationem operationis in terra dicunt, non rectè philoſophantur. Nam veluti motus conſeruat mobilia, ita & quies immobilia; & vterque eſt actus vitalis & perennis. Et perperam Ariſtot. terram, quia eſt demortua, & à cœlo procul, immobilitat, & non quia eius naturæ eſt bonum eſſe ſic. Eſt autem quies priuatio in igne cum non mouetur, & motus in terra eſt priuatio, cum agitatur. Otioſitas autem eſt, cum aliquod ens non operatur quod debet ad ſui, vel aliorum quibus tenetur, vtilitatem: Vt ſi Muſicus non canat. Deus autem non tenebatur Mundum creare hunc; nec alium nouum: ideo non fuit nec eſt otioſus, niſi ceſſet operari ad intra.

De Diuerſitate, actu, & Proprietatibus Operationis.

DIfferentia Actus ab aliis Generaliſſimis eſt virtutem ſubſequi natiuam, & eſſentiam vt exiſtentem, conſeruare, & immanere in eo, in quo fit, & cum vita incipere, & perdi.

Actus eius eſt actuare virtutem. Actus enim non dicitur actus.

Proprietas. Suſcipit magis & minus, quia vis operatiua extenditur & remittitur, languet & roboratur; ſic & Operatio.

Habet contrarium Phyſica tantùm Operatio. Metaphyſica contradictorium:

Eſt finis actionum?

Et beat eſſe.

Indicat Operatio immediatè robur Operantis:

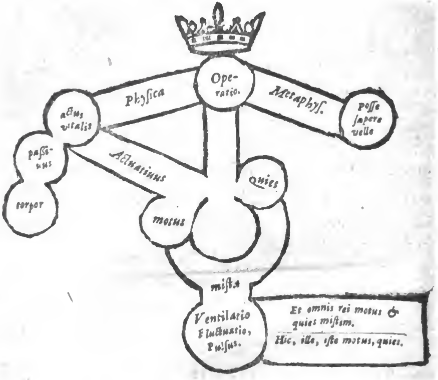
Eſt principium actionis.

De operatione miſta.

NAM quando duæ res diuerſarum operationum vniuntur; Operatio tranſit in naturam actionis, & paſſionis, vt motus ſpiritus eſt operatio: ſed quando mouet corpus, operationem in ipſum intorquens, & in illa fit actio, & corpus motum patitur; & hic miſcetur violentia. Datur ergo & operatio miſta actioni, paſſionique per accidens, de his alibi. Dicitur etiam motus mutatio in cœlo ſi reſpicis ad locum exteriorem. Operatio, ſi ad internum perennationis vſum.

Nota. Ex his patet, operationem non conuenire accidentibus materialibus; neque formalibus; ſed ipſis agentibus ſubſiſtentibus, aut per ſe actiuis. Calor enim & frigus licèt non niſi in corpore ſubſiſtant, tamen regnant in eo, & actionem dant non accipiunt.

Digitized by Google

DE ACTIONE.
Prædicamentum VI.

Quid ſit Actio, & Diuiſio illius: & Declaratio.

DEFINITIO.

Actio eſt Potentiæ actus effuſiuus ſimilitudinis cauſæ agentis in patientem, vt calefacere eſt effuſio caloris in rem, quæ calefit.

DECLA-

Declaratio & Diuiſio primo ex ratione ſimilitudinis.

DVplex eſt ſimilitudo: Idealis .ſ. & naturalis; vt cum ego ſcribo effundo ſimilitudinem ſcripturæ, quæ eſt in mente mea idealiter: & omnis artifex agit effundendo Ideam. Cum verò homo generat hominem, & calor calorem, eſt ſimilitudinis naturalis communicatio. Nam genitus eſt ſimilis in natura ipſi generanti, ſcriptura autem in Idea: non enim eſt homo.

Principium actionis in fieri eſt actus, qui dum communicatur fit actio. Motus enim Spiritus eſt actus, qui dum cõmunicatur venæ eſt actio pulſifica. Sed virtus eſt principium à quo, ſeu cauſa potius, quæ vt reſpicit ad extra eſt ſimul Poteſtatiui, & Cognoſcitiui & Volitiui. Sed in actione naturali, Poteſtatiuum magis elucet, licet concomitanter ſit & præſcientia & voluntas. Et ideo dicitur *Actus* loco generis tranſcendentalis. Additur *Potentiæ*, nam agens naturaliter agit quantum poteſt.

Actionis verò idealis videtur magis ſcientia cum voluntate, vel appetitu eſſe principium, concurrente Poteſtate concomitanter. Nam & bruta fabricantur nidos, qui ſimiles ſunt Ideæ & non naturæ ipſorum.

Agens enim ideale agit quantum vult, non quantum poteſt; egreſſio tamen actionis eſt à Poteſtate vt ſic. Quæ enim eſt prima in eſſentiando, eſt etiam in operando.

Omnis autem actio naturalis & idealis requirit patiens & receptiuum, quoniam facit partem rei, & non totum, vt Calor facit Calorem, ſed non materiam Caloris. Actio verò ſupereminens tranſcendentalis, non requirit ſubiectum, ſed facit, quoniam facit totum eſſe. talis eſt Creatio, qua Deus effundit ſimilitudines ideales, & ideatum ſimul. De hac actione Theologus conſiderat.

Dubitatio & ſolutio.

SED dices. Homo viuus dat mortem alteri à ſe occiſo, & lapidi proiecto dat eſſe surſum, vbi ipſe non eſt, & ſpina non perforata perforat. Vbi nam eſt ſimilitudinis communicatio in his?

Reſp. Quod homo viuus dat mortem, quia in idea habet, & non quatenus viuus, ſed quatenus volens. Quando verò occidit hominem, quem non intendit occidere, concurrit vt inſtrumentum primi intellectus, qui regit Mundum, & vtitur cunctis rebus tanquam inſtrumentis, vt ait Moyſes in lege de eo, qui caſu hominem percuſſerit, *quoniam tradidit illum Dominus* (ait) *in manu ſua.* Sed quando Calor occidit frigus, eſt per accidens occiſio frigoris; calefactio autem eſt actio eius per ſe; ad quam per accidens ſequitur frigoris mors, non potentis cum calore manere, ſi enim poſſet calor abſque occiſione frigoris materiam occupare, & regnum frigoris vtique faceret. Spina autem quando perforat, propriam iniicit ſimilitudinem; nam foramen facit tantum, & cuiuſmodi ipſa eſt, & gladius vulnus quantus ipſe eſt, eiuſdemque figuræ.

2. *Diuiſio ex modo agendi.*

ACtionum naturalium, alia eſt ſine materiæ effuſione, ſed tantum virtutis agentis, vt calefactio, & illuminatio, quæ extra ſubiectum ſuum porrigitur in aliud. Alia eſt cum effuſione ſubiecti ex parte, vt ſeminis cum ſpiritu effuſio ad generandum animal. Illa prior fit cum voluptate agentis, quoniam ſui multiplicat naturam. Iſta ſecunda cum aliqua conſequente moleſtia, quoniam partem ſuę naturæ deperdit.

3. *Diuiſio.*

ALia vocatur actio materialis, vt cum humidum humectat miſtione ſuæ materiæ cum patiente, non au-

tem effundendo ſe extra ſubiectum, niſi vi caloris cum lapis cadens frangit caput, & homo in clauuem incidens ab eo perforatur, & in his materialis ſimilitudo effunditur, quoniam vulnus lapidem in figura, & clauo fit ſimile: ſed intellectus diuini idea principaliter concurrit, nobis occulta in omnibus. Alia eſt actio immaterialis, vt cum calor calefacit, & Angelus mouet lapidem, & homo vim in re proiecta imprimit abſque ſui corpulentia.

4. *Diuiſio ex natura agentium.*

Alia eſt actio principalis, vt ſcribere reſpectu ſcriptoris. Alia inſtrumentalis, vt ſcribere reſpectu manus, & calami. Omnis actio effundit ſimilitudinem agentis principalis, non autem inſtrumentalis, niſi extrinſecè, vt ſcriptura hæc ſimilis eſt mihi in Idea, non autem in calamo niſi in craſſitiæ & tenuitate: Tenues enim gracilúſque facit lineas calamus autem acutus; obtuſus verò craſſas, ergo quæcúmque fiunt in mundo habent principalem in Deo ſimilitudinem, inſtrumentalem verò in rebus, licet enim calor phyſicè principaliter calefaciat, tamen metaphyſicè conſideratus calefacit adnutum Dei, qui agit omnia in omnibus & dat eſſe & agere, & dirigit actiones: vt docet S. Thomas, & Theologi meliores.

5. *Diuiſio ex eſſentia.*

Item alia eſt Actio per ſe, vt caloris calefacere ſcriptoris ſcribere, aliâ propter ſe & non per ſe, vt caloris attenuare, & mouere, & hominis ſcribere. Alia per accidens, vt caloris indurare & frigefacere, & Medici ſcribere, & frigoris per antiperiſtaſim calorem roborare. Alia propter ſe, vt homo ædificat: Alia propter aliud, vt Aſini geſtare vinum.

6. *Diuiſio ex vocabulo.*

SEd alia eſt Actio ſecundum rem & vocem, vt frigefacere: alia ſecundum vocem, non ſecundum rem, vt peccare adulterare, quoniam non ſequitur potentiam ſed impotentiam; & peccare ergò eſt deficere, non efficere, teſte Auguſtino; Deus autem non concurrit ad peccatum, quoniam deficere non poteſt. Alià ſecundum rem, & non vocem, vt auxiliari.

7. *Diuiſio de ſimplici & compoſito.*

SCiendum eſt, quod Actio alià eſt ſimplex, alià compoſita cum paſſione.

Significatur vt ſimplex, ly calefacere; cum paſſione ly occidere frigus; quoniam ſemper calefactioni concomitatur frigoris occiſio, quæ eſt paſſio.

Ad paſſionem non concurrit Potentia agens, & ens ergò neque Deus, agit enim cum calore, ſed non patitur cum frigore: ſic in peccato adulteri eſt actio vt motus, & generatio in ſeminatione: & eſt defectus quaſi paſſio, quæ eſt à legis diuinæ receſſu, quando fit cum vxore aliena; non facere autem ſecundum legem, eſt deficere; & ad hoc Deus non concurrit, quoniam nulla non entitas eſt in eo, ſed de his in Metaphyſ.

Repatitur omne Agens dum agit; neque Deus ad repaſſionem concurrit, vt repatiens.

De compoſitione Actionis cum, &c.

DAtur Actio compoſita ex ſe, & paſſione, & operatione, & paucis, & plurimis, ſic bellum Troianum vocatur vna Actio, vbi innumeræ paſſiones & Actiones affuerunt. Item mouere nauim videtur vna Actio, & tamen eſt operatio ſpiritus, quæ communicatur manibus, corpus patitur operationem, & communicat illam naui & nauis mari: ſimiliter quando homo ambulat, eſt actio ſpi-

ritus, & vectatio corporis paſſiua, & ſpiritus repaſſiua, & effuſio Idealis animæ in ſpiritum, & naturalis ſpiritus in corpus, & corporis in plateam effuſio eſt totalis, & non ſolius ſimilitudinis participatæ.

Notabilia.

OMnis autem actio habet finem, quando iam impreſſa eſt ſimilitudo optata.

Omnia entia agunt, vt propriam conſeruationem acquirant in alio; & eſſe proprium multiplicent, aut commodius acquirant, excepto Deo, qui ſolus agit, vt det, ideoque eius propriiſſima eſt actio, quoniam non recipit, vt dixi in Metaphyſ. Materiæ autem eſt recipere, & non dare: formæ ergò à cauſis agentibus dantur.

Triplex agendi genus.

OMne agens; aut eſt naturale, vt calor, aut artificiale vt ſcriptor, aut eminens vtriſque ſicut Deus. Agens autem à caſu & fortuna non datur niſi reſpectu noſtri, quoniam abſque prima cauſa nihil fit. Natura eſt Asr indita rebus. Ars eſt natura extrinſeca, vt in ficulnea eſt Ars intrinſeca faciendi ficus, & non ars faciendi cera ſa; ſecuti extrinſecè alius habet artem faciendi calceos aius veſtes, alius libros, quæ autem fiunt à caſu inſtrumentaliter ſunt à cauſis manifeſtis. Sed principaliter ab Angelis, & à Deo omnibus intima, & ab omnibus ſeparatiſſima.

Sed ex Paſſione Actio magis innoteſcat.

DE PASSIONE.

7. Prædicamentum.

Quotuplex dicitur Paſſio.

PAſſio ſumitur primò pro entis finiti proprietate ſeu conditione ex eſſentiali differentia reſultans, ſicut dicitur Riſibilitas paſſio hominis, & reſpirabilitas animalis, ex hoc enim quod eius entitas finitur, & qualificatur, pacitur hoc in conditione accidens proprium. Secundò ſumitur Paſſio pro exteriori accidente, quod ens omne à coexiſtentibus patitur, vt dicimus eclipſationem eſſe paſſionem Lunæ. Tertiò pro accidente coniuncto ex exteriori, & interiori, ſicut dicimus iram eſſe paſſionem animi, quoniam partim eſt ab obiecto occaſionante partim à Poteſtatiuo animæ, occaſione accepta, in malum irruentis, & hæc diximus in Metaphyſ. Paſſiones eſſe Poteſtatiui, vt ira: notionis cognoſcitiui vt reminiſcentia; affectiones volitiui, vt voluptas, & beneuolentia. Quarto ſumitur Paſſio pro perditione ſuæ propriæ ſimilitudinis, ſeu entitatis, & iterum pro receptione alienæ, vt cum frigus extinguitur à calore; & materia frigida recipit calorem, & ſic definitur hic prædicamentaliter.

DEFINITIO.

Paſſio eſt Actus impotentiæ deperditiuus propriæ entitatis, ſiue eſſentialis, ſiue accidentalis, ſiue ex toto, ſiue ex parte: & receptio alienæ.

DECLARATIO.

VT cum frigus à calore occiditur amittit eſſe: ſed frigidus ſuam amittit ſimilitudinem alienam ſuſcipit. Non ergo formaliter Paſſio eſt receptio ſimilitudi-

nis agentis : ſed perditio entitatis propriæ, & ideo dicitur Actus impotentis.

DISTINCTIO DECLARATIVA.

Verùm duplex eſt Paſsio, Alia perditiua, vt frigoris expulſio; Alia receptiua, vt caloris receptio. Materia ergo ſemper patitur recipiendo; contrarium verò ens perdendo, licet ex Materia dicatur amittere, quod habebat ex impotentia non ſui ſed habitus; & recipere quod non habebat ex Potentia ſui: nunquam tamen dat, neque in eius gremio latent formæ, ſed recipit eas ab actiuis cauſis. Atque ſedis Actionum, & Paſſionum & formarum. Paſſio ſæpè cum Actione miſcetur, vt nauis mota mouet.

NOTABILIA.

PAtiens ſemper eſt aliud ab Agente, idem enim in ſe ipſum agere non poteſt, niſi ſit multiplicis naturæ, vt homo cuius pars agit, pars patitur. Calor autem non agit in Calorem: quoniam cum Actio communicatio ſimilitudinis ſit: non fit quod iam eſt.

Vtrum ſit idem motus Actio, & Paſſio: & & vtrum in patiente.

DIſputant Peripatetici, vtrum ſit idem motus Actio, & Paſſio, & differant, ſicut ab hoc, & in hoc, & vtrum ſit actio in agente vel in patiente. Nos autem dicimus duo inueniri in Actione: ſimilitudinem fluentem ab agente in patiens, quæ eſt particula agentis ſe multiplicantis, vt Calor à Calore genitus effuſus in patiens: non enim agere poteſt, quod ſe ſe multiplicare non poteſt, & ſic idem eſt Actio & Paſſio receptiua; quoniam id quod, recipit paſſum, eſt id, quod dat agens.

Alio modo ſumitur pro ipſo fluxu, qui eſt miſtio enti

& non entis, & propriè tempus dici poteſt, quoniam ab impotentia agentis, qui non poteſt totum, quod vult ſimul dare, & efficere; & à reſiſtentia patientis naſcitur, vnde illuminatio fit in inſtanti abſqúe perceptibili fluxu, quoniam & Sol potentiſſimus eſt agens, & aër obedientiſſimus receptor. Tranſpiciuus enim eſt, eíque ſimilis, ideo non eſt labor in aſſimilando. Fluxus ergo eſt Impotentiæ, Potentiæque myſtura; & hoc eſt tempus menſura fluentis entitatis: & ſimiliter videtur idem actio, & paſſio pro fluxu compoſito: ſed ex natura rei differunt, quoniam Paſſio eſt impotentiæ proles, actio verò Potentiæ, at propter miſturam videntur vna res, vt dixi in Metaph.

Si autem ſumatur Paſſio deperditiua, prorſus ſunt duæ res, & ſic faciunt duo Prædicamenta, quod Peripatetici perquirentes nunquam inuenerunt.

Errant autem, qui dicunt actionem eſſe in agente, vel in patiente, vt enim eſt in patiente, vocatur paſſio, vt in agente, eſt ipſa virtus agens, ſed vt in fluxu, eſt Actio, & non eſt in agente, ſed ab agente: nam & qui vadit in plateam, paulatim dat ſe plateæ quia ſimul nequit: & hæc datio, & ipſe datus, non eſt in ſe, ſed in via recipiente, eſt tamen à ſe.

De ordine Actionum, Paſſionúmque primorum contrariorum & materiei.

AB eodem agente poſſent ſimul tempore fieri plures actiones naturales, ſed non ſimul natura, vt calor ſimul calefacit, attenuat, albefacit & mouet: ſed natura prius calefacit, quia ſe ipſum effundit, & deinde expellit frigus, quia per accidens eſt poſterius ad per ſe; & deinde attenuat: deinde albefacit; quando enim attenuat vincit opacitatem; & deinde mouet ſurſum: ſed quando vehemens eſt prius tempore mouet, vnde aliquando nubes motas verum nigras ſpectamus adhuc.

Sic etiam quando blandus, prius facit lentorem, deinde mollitiem, deinde viſcoſitatem, vt patet in aqua, & cera;

cera; ſed cum vehemens eſt, iſti gradus non ſecernuntur, ſed fiunt ſimul tempore non natura, vt patet quando in fornacem, ſtuppam, aut ceram iniicienus.

Frigus è contra conſimiliter oppoſitas actiones agit, & materia patitur. Deus autem potentiſſimus omnia ſimul faceret, ſi quantum poteſt, & non quantum vult ageret: idem intellige de paſſionibus receptiuis, quæ plures ſunt; expulſiua autem vna eſt.

De ſpeciebus mutationis, quæ eſt ſimul actio & paſſio in omni prædicamento.

QVoniam omnis actio facit aliquid: ex nihilo autem & in nihilo, nihil fit ab agente finito: ab infinito verò ſic, qui extendit mundum ſuper nihilum, teſte Iob. Idcircò ſumit actio denominationem ab eo, quod fit: ſic & paſſio.

Item ergò, quia res nulla ſimpliciter fit, niſi à Deó, ſed tantummodo mutatur materia de eſſe alio in aliud; quòt ſunt eſſe, tot ſunt mutationes duplices. Si enim mutatur ſubſtantia, vocatur Generatio, vt cum ex ligno fit ignis, & ex ſemine homo, & ex ſanguine ſemen: omnis autem generatio eſt etiam corruptio: non enim generatur ignis, niſi corrumpatur lignum: nec lux in aëre, niſi corrumpantur tenebræ.

Quando autem eſt mutatio in quantitate, vt cum fit magnum, aut paruum, dicitur augmentatio, & diminutio. fit autem. per additionem & ſubtractionem, vel intrinſecus, vt in animali, vel extrinſecus, vt in cera ab apibus, & in domo ab ædificante.

Si autem fiat in numeros, ſimiliter vocatur auctio & decrementum; ſi in pondere pari modo: ſed condenſatio, & rarefactio ſunt augmentum & decrementum non partium, ſed ſpatij intercepti in partibus.

Si verò fiat in figura & forma, vocatur transformatio, ſi manet eadem figura dicitur etiam auctio, & diminutio, vt cum amplificatur circulus, aut cubus diminuitur; quo-

Digitized by Google

niam ſola quantitas non qualitas mutatur.

Si verò fiat in forma ſubſtantiali ſemper eſt generatio, & corruptio.

Sed ſi non interuenit corruptio, eſſet Transformatiò, ſicut cum de vermi fit papilio.

Si verò mutatio fit in virtute, vt cum ex vino fit acetum, non habet nomen: quoniam virtus non mutatur, niſi & ſubſtantialis qualitas mutatur, & fit generatio, ſed poſſet dici tranſmutatio in genere; ſed in ſpecie dicitur tranſcoloratio, tranſaporatio: poteſt dici quoque generatio coloris, & generatio frigoris. Si in operatione, vt quando ex motu fit quies, & è contra, non habet nomen peculiare, ſed poteſt dici Tranſactuatiuo. Sic neque cum ex paſſione fit actio, vt cum calefactum calefacit.

At Peripatetici negant eſſe inter hæc mutationem, ſed falluntur, nam & eadem operatio, & actio intenditur, & remittitur, nedum mutatur. Intenſio autem & remiſſio eſt Alteratio, vt patet in colore ipſorum teſtimonio. Mutatio autem in reſpectiuis, & in ſimilitudine & diſſimilitudine, ſequitur has iam dictas mutationes, vt ſimile fit diſſimile, quia de nigro fit album. Mutatio per accidens omnis reducitur ad per ſe. Sed non quia ſequitur propterea non eſt mutatio: nam mutatio quanti, ideſt augmentum & decrementum, non fit primò & per ſe, ſed ſequitur ad motum localem, per quem fit additio & ſubtractio; ſimiliter generatio & corruptio ſequitur ad alterationem, & omnis mutatio ad calefactionem & frigefactionem: nec propterea non ſunt mutationes, vt Ariſt. putat, vide quæſt. Phyſ.

Mutatio verò localis aut eſt operatio, vt in cælo; aut eius participatio, vt in corpore humano, & reſpectu loci exterioris dicitur mutatio, & cum aliquid gyrat in ſe ipſum mutat ſolum ſecundum partes; fit etiam mutatio temporis, vt res heſterna fit hodierna; ſed neque hanc conſiderarant Peripatecici; conſiderandam quidem; nam neque loci mutatio eſt intrinſeca.

Quot autem ſunt actiones totidem ſunt paſſiones, ſemper perditur vnum eſſe, vel locale, vel temporale, ve-

quantitatiuum, vel ſubſtantiale; & acquiritur aliud; & quando totaliter fit, dicitur generatio; quando diſpoſitiuè, alteratio; quæ nullius eſt prædicamenti, ſed imperfecta mutatio ſingulorum, vt cum rareſcit aqua alteratur, vltimus gradus rarefactionis eſt aëris generatio, & ipſa corrumpitur; ſic cum tepeſcit calor, alteratur; cum frigeſcit, corrumpitur.

Diuerſitas & Actus Actionis & Paſſionis.

DIfferentia, ſeu diuerſitas actionis ab aliis prædicamentis eſt effuſio ſimilitudinis propriæ in aliud: Paſſionis verò eſt propriæ deperditio; vt prædicamentum eſt, vt in materia eſt receptio alienæ. Actus actionis eſt agere: paſſionis pati; at ſimul tempore ſequitur mutari ad paſſionem omnem.

PROPRIETAS MVTATIONIS.

Proprium eſt autem omni mutationi fieri cum tempore, vel in tempore.

DECLARATIO.

EST enim tempus fluxus in mutatione, ſeu ſucceſſio, hoc eſt, paulatim fieri: vt autem fit res à Potentia habet: vt paulatim ab impotentia.

Cum ergò omne agens finitum ſit compoſitum ex ente ac non ente, ex Potentia & Impotentia, vt dixi in Metaphyſ. (excepto Deo infinito) vtique in tempore operatur. Illuminatio etiam fit in tempore, quoniam prius eſt lux in Orientali puncto Horizontis, quàm in Occidentali, ſed velocitas tanta eſt vt lateat nos: nam & in tempore mouetur ignitus Stylus in gyrum, at videtur eſſe in omnibus circuli partibus, cum non ſit, niſi in vna.

Quid ſit tempus & eſſe in tempore.

ET quia tempus eſt ſucceſſio in mutatione, & eſt ipſa mutatio, & fluxus fluentis rei: inter omnes autem mutationes prima eſt localis, Inter locales licet ſint aliæ priores, tamẽ ſolaris eſt nobis notiſſima, id circò tempus eſt idem, quod ſolaris motus, quo alios motus menſuramus, & quietes. menſurare autem eſt dignoſcere, omnia autem per notius cognoſcuntur, & per ſimile: ſic ergo dicimus hanc actionem duraſſe per diem, per horam, & per menſem, & aliquid eſſe in tali die, &c. ideſt quando ſol erat in tali particula ſui motus localis: qui, vt eſt in eo, operatio eſt; vt verò refertur ad locum & ſitum, dicitur mutatio localis. Non ergo oportet facere prædicamentum ipſius, Quando, vt Peripatetici, nam, Quando, eſt particula motus localis ſolaris, quo omnis mutatio regulatur, & oritur. ſi enim Sol non gyraret alteratio non ſuccederet, nec viciſſitudo, niſi à ſtellis, quibus ſublatis auſertur ſucceſſio pugnæ inter cælum, & terram, & viciſsitudo rerum, & generatio, & corruptio, vt & Theologi confirmant de his aliter.

Eſſe ergò in tempore, eſt eſſe in mutatione, idcircò ſubſtantia immutabilis eſt extra tempus, & intellectus, & Voluntas, & Poſſe excedunt tempus, præſertim quando fuerint abſtractæ à rebus corporeis mutabilibus: Eſſe ergo, Quando eſt eſſe in aliqua parte mutationis magnæ ambientis alias mutationes, quæ ſunt Actiones & Paſsiones.

Secunda Proprietas.

ITem omnis actio aliquid mutat ex parte, vel ex toto & paſſionem affert.

Tertia Proprietas.

ACtio habet contrarium, ſicut & paſſio, ſed prout prædicamentum in quo ſit mutatio, recipit contrarietatem: nam alia eſt oppoſitio in quantitate, & in calore.

Quarta Proprietas.

Omnis actio & paſſio recipit magis, & minus, quoniam fit in tempore, & per partem poſt partem: & acceleratur, & tardatur.

Quinta Proprietas.

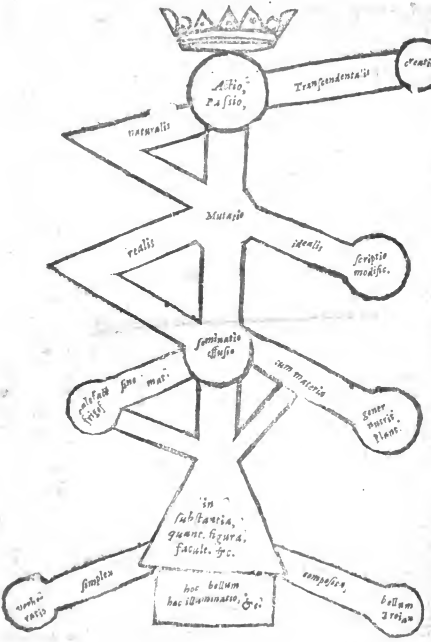
Actio indicat vires agentis; & paſſio reſiſtentiam patientis; & materiæ ſubiectionem.

Correctio Peripateticorum in definitione Actionis & Paſſionis.

Ex his facile cernis imperfectionem Peripateticorum, qui definiunt idem per idem, dicentes.

Actio eſt ſecundum quam in patiens agere dicimus.

Etquis neſcit Petrum eſſe eum, qui vocatur Petrus? & actionem à qua dicimur agere? ſic ſolet Ariſt. definire, qualitas eſt, à qua dicimur quales. Anima ergo à qua dicimur animoſi. Humanitas, à qua humani. vix concedenda Grammaticis hæc nugatio. Idem dicunt de paſſione; & lux, ajunt, eſt actus Diaphani; & motus mobilis, & anima corporis Phyſici: quaſi dicere ſubiectum rei, ſit ipſam rem definire, ſed de his alibi.

Digitized by Google

Exempla de actione & Paſſione ſunt eadem, ſi diſtinguas inſuper paſſionem receptiuam, & deperditiuam.

DE SIMILITVDINE prædicamentum 8.

PROOEMIVM.

QVoniam res omnis eſt ſibi vna ſimplex, cæteris verò aliquo modo: idcirco datur Tranſcendens prædicamentum vnitatis in Metaph. In mundo autem materiali vnitas dicitur Similitudo, qua idē eſt ſibi ſimile, vel aliis. eſt etiam in omni re oppoſitio & diuiſio, quoniam conſtant ex eſſentia, quantitate, qualitate, actu, &c. item ſunt ab aliis diuiſæ & oppoſitæ: ideò datur prædicamentum pluralitatis, & oppoſitionis in Metaph. hic autem vocatur Diſſimilitudo. Sed horum neutrum poteſt vniuocari, niſi formaliter & Logicè, vt Scotus vniuocat Ens ſunt ?, in omni prædicamento materialiter.

DEFINITIO.

Similitudo eſt influxus vnitatis participiūmque.

DECLARATIO.

QVæcúmque enim ſimilia ſunt in eo quòd ſimilia vnum ſunt. Dicitur influxus, quoniam vnitas prima influit ſimilitudinem rebus ſe participantibus, & ipſa Idea in qua conueniunt. Nec datur Idea vnitatis, vt vult Plato, ſed ipſa conſtituit Ideas omnes.

DIVISIO.

E*St ergò alia ſimilitudo æquiuoca, vt quorum eſt nomen vnum, & eſſentia, per illud nomen importata, diuerſa; vt* Ius eſt

vnum nomen; ſignificans brodium & legem, res diuerſas.

Alia eſt ſimilitudo ſynonima: vt cum duo nomina ſunt: res verò vna, vt veſtis & tunica.

Alia eſt ſimilitudo Analogia, vt *quorum eſt vnum nomen & eſſentia ſecundum illud nomen vna, ſed proportionaliter vel in reſpectu ad vnum*, vt ens Analogum eſt ad hominem, & ad lineam. Nam ſicuti ille eſt ens ſubſtantiale, ita hæc eſt ens quantitatiuum; & armare hominem gladio, & ſyllogiſmo eſt idem proportionaliter, nam ſicut gladius defendit militem, ita ſyllogiſmus diſputantem.

Exemplum ſecundi, vt homo viuus eſt per ſe homo; pictus verò eſt homo, quatenus eſt viui ſimilitudo.

Et inter Deum, & Creaturas eſt vnitas analoga, & inter diuerſa genera pariter, vt dictum eſt prius; vt bonus Deus, bonus religioſus, bona linea, bonus latro per analogiam dicuntur.

Alia eſt ſimilitudo vniuoca, vt quorum nomen eſt vnum, & eſſentia ſecundum illud nomen eadem: & hæc reperitur ſub eodem generaliſſimo, nam communitates genericæ, & ſpecificæ, & indiuiduales ſub vno nomine dicunt eandem rationem.

Subſtantiarum ergò omnium eſt ſimilitudo vniuoca.

Sicut quantitatum & formarum, & colorum, & operationum, & actionum, & paſſionum inter ſe.

Sed ſub eodem generaliſſimo ponit Ariſtot. inaduertenter etiam Analogiam. Qualitas enim de triangulo, & de ſcientia etiam ad æquiuocationem inclinat, & quantitas de tempore linea & oratione. Sed quidem difficile eſt ſimilitudines ordinare & diſtinguere.

Species Similitudinum in Prædicamento.

QVoniam verò in omni Prædicamento reperitur ſimilitudo; erit & ipſa analogum ad ſimilitudines prædicamentales materialiter: Sed formaliter vniuocum; & nomina ſortitur plura, ſecundū pluralitatem influxus vnitatis, vt quæ ſunt ſimilia eſſentialiter in quocúmque Prædicamento

dicamento dicentur eadem, vt linea & ſuperficies: Petrus & Ioannes, vel genere, vel ſpecie, vel numero. Dicuntur etiam vnigena.

In Prædicamento ſubſtantiæ verò, ſimilitudo vocatur cōſubſtātialitas, & in cæteris intra ſuos limites coeſſentialitas: ſed extra ſecundum ipſam dicuntur in Quantitate æqualitas; in forma conformitas, in virtute conuirilitas: in colore ſimilitudo ſolet dici vulgo. Sed quia hoc nomen generaliſſimum facimus, quia notiſſimum, poteſt dici comparentia & concoloritas.

In operatione concordia.

In actione conuenientia.

In paſſione compaſſio, vel conſenſio.

In ſimilitudine, ſimilitudo duarum ſimilitudinum dicitur conſimilitudinitas, aut proportionalitas.

In diſſimilitudine condiſſimilitudinitas.

In Accidenti concurrentia, vel concidentia. Sed non oportet in his vocabulis ſuperſtitioſum eſſe, & valent, quando de aliis prædicantur, præſertim de ſubſtantia, nam Petrus eſt æqualis Paulo in quantitate, conformis in figura, conueniens in Actione, &c.

Item datur ſimilitudo temporis, vnde dicimur contemporanei, & coetanei: & loci, vnde conterranei, & in via comites, in labore ſocij, in menſa ſodales, &c.

Signum eſt in Prædicamento hoc reale, & rationis.

ADuertendum eſt, quod ad hoc Prædicamentum reducitur omne ſignum in ratione ſigni, vt nomina & verba & orationes, ſignificantia res conceptas, & ipſæ conceptiones, quæ ſunt ſigna, & ſimilitudines rerum, & omnia entia rationis, Nam rationabiliter Ammonius exquirit ab Ariſt. prædicamentum ſigni omiſſum, non uidem omittendum.

Et licet Peripatetici dicāt in prædicamēto nihil poni, quod reale nō ſit: attamen res quædam ſunt nomina,

& verba & ſyllogiſmi, & licet, per opus rationis tamen, gladius, opus rationis & intellectio. Neceſſe eſt etiam hos genera & differentias habere: cum de ipſis loquimur ſcientificè.

Sed & hæc ſententia eſt contra ipſos, quoniam Logicus tractat de ente rationis, non ergo excluditur à prædicamento rationis: item obiectum Logici eſt ſermocinatio, & argumentatio, cuius partes ſunt orationes, & termini, ergo de his maximè determinat Logicus; item Logica eſt lingua ſcientiarum; ergo & ſui; ſi autem neſcit ſeipſam eloqui, neque alia ſciat.

De Signo ad ſignificatum.

SVnt autem ſigna ſimilia ſignificatis ſemper, quando ſignificant naturaliter, & exprimunt rei naturam, vt Plato putat nomina rectè impoſita naturaliter ſignificare, ſicut & Typto, & Abraham, & Adam, & Agrippa, & Sol, & Bombarda, quæ à proprietatibus naturalibus imponuntur.

Quando autem ſignificant ad placitum, ſicut ly vinum, caſeus, cornu, ſunt ſimilia rebus ſignificatis, ex inſtituto humano. nam vinum in mente eſt ſimilitudo vini realis, ſed in voce, licet non ſit ſimilitudo prorſus; eſt tamen aliqualis: & tanquam ſimilitudo poſita eſt ad notificandum ſimile. Eſt autem vox rectè impoſita à non rectè differens, ſicut imago Petri prorſus Petro ſimilis ipſum repræſentans, & ſicut alia imago Petri ipſum non rectè repræſentans: ideóque, vt repræſentet, inſcriptum habet in imo, *hæc eſt imago S. Petri.*

Similitudo autem vocalis, & mentalis, & ſcripta ad ens, quod eſt extra repræſentatum, Analoga eſt Analogia attributionis, ideò in ratione horum ſignorum ponitur ratio Petri ſignificantis, vt patebit cum docebimus definire.

Diuerſitas & Actus, & Proprietas Similitudinis.

Similitudinis eſſentialis diuerſitas ab aliis, *eſt facere vnum.* Actus eſt, *aſsimilare & vnificare.* Proprietas prima eſt *facere res ſimul, vel ſiumultate naturæ, vt humanitas* & rationalitas: *vel temporis* vt lux & lucere: *vel dignitate* vt Collegæ duo: *vel cauſalitate*, vt duo trahentes nauim: *vel ordine, vel loco, vel numero, vel ſpecie, vel genere, vel Prædicamento.* In omnibus enim eſt ſua ſimultas, vt coæqualitas in quantitate, &c.

PROPRIETAS II.

S*uſcipit ſimilitudo maius & minus* pro rata prædicamenti in quo ipſa eſt.

Et *non habet contrarium.*

Nam contrarium contrario eſt ſimile, quia vtrumque eſt contrarium alteri, & per ly ſicut exprimitur, vt ſicut calor frigori ſic frigus calori opponitur.

Omnis comparatio eſt proles ſimilitudinis.

Digitized by Google

ab vnitate, & tendunt ad numerum & diuiſionem, vt docuimus in Metaphyſ. vnde Petrus non eſt vnus cum ſe ipſo, quatenus eſt albus, & currens, & longus. Hæ enim non ad vnionem ipſius pertinent, ſed ad multiplicitatem.

DISTINCTIO.

A*Lia diſſimilitudo nominis ſolum*, vt Synonimorum, Veſtis & Tunica.

Alia rei, & non nominis, vt æquiuocorum.

Alia rei & nominis, vt diuerſorum, ſicut linea & Angelus.

Alia ex parte; ſed non nominis, vt Analagorum & Metaphoricorum.

Nomenclatura Diſſimilitudinis in Prædicamentis.

NOminatur diſſimilitudo inter Prædicamenta, Diuerſitas, & alienigena.

In Prædicamento ſubſtantiæ dicuntur Aliud, vt homo aliud à lapide. ideò dicitur Grammaticis relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ.

Diſſimilia in Quantitate, ſunt inæqualia.

In forma Difformia.

In Virtute contraria.

In operatione, Diſcordantia.

In Actione, Pugnantia.

In Paſſione, diſſidentia.

In Similitudine Diſparia & diſſimilitudinitas.

In Diſſimilitudine condiſſimilitudinitas: & diſparata. Nã ſicut homo non eſt albedo, ita & linea nõ eſt dulcedo.

In accidente inconuenientia, & quomodolibet, quando non inuenio certum vocabulum.

DE OPPOSITIS.

Q*Voniam Diſſimilitudo opponit res quas vnitas componit. Vnitas autem eſt vita entis. Diuiſio verò Non entis eſt*

proles. ergo omnes Diſsimilitudines à Non eſſe & Numero deriuantur, ſicut ſimilitudines ab vnitate, & Eſſe. Propterea enim Petrus diſſimilis eſt Paulo, quia non eſt Paulus. & propterea eſt inæqualis Paulo, quia non habet quantitatem Pauli, & ſic de cæteris.

Primus opus Non entis eſt contradictio.
Deinde Priuatio.
Deinde Diuerſitas.
Deinde Contrarietas.
Deinde Differentia.
Deinde Relatio.
Deinde Variatio.
Deinde ſingularitas.

Igitur nedum extrà Prædicamenta perperam Ariſt. oppoſitiones numerat, ſed etiam truncus eſt, qui non niſi quatuor agnoſcit Datur & oppoſitio in Propoſitionibus de qua tractabimus in loco ſuo, licet quatenus entia ſunt ad hoc ſpectant Prædicamentum.

DE CONTRADICTIONE.

Est autem contradictio oppoſitio Entis & Nonentis, & exercetur in declaratione per affirmationem & negationem eiuſdem Prædicati, de eodem ſubiecto ſecundum idem, & in eodem tempore, loco, & parte.

Reſpectu primi non eſt contradictio Petrus ſedet, & Petrus non currit.

Reſpectu 2. neque, Petrus eſt albus, Paulus, aut homo, non eſt albus.

Reſpectu 3. neque Petrus currit tardè, & non currit velociter.

Reſpectu 4. neque Petrus eſt ſanus heri, & non ſanus hodie.

Neque in eſt, Platea, & non eſt in domo.

Neque eſt albus dentibus, & non albus crinibus.

Inter ens autem ac Nonens non datur medium compoſitum ex vtriſque ſecundum idem. neque per ab-

negationem, quod ſit neq; ens, neque Nonens idem ſecundum idem. eſt Petrus ens homo in ſuo gradu, & non ens in altero gradu, vel non aſinus; de his in Metaphyſ.

DE PRIVATIVIS.

PRoxima huic eſt Priuatiua oppoſitio Entis & Nonentis in eodem ſubiecto apto nato habere, vt aptum natum: non autem ſimpliciter entis, & non entis, vt contradictio.

DECLARATIO.

NOn eſt priuatio niſi eorum, quæ habemus: ergo præſupponit ſubiectum habens. Ergo oppoſitum vnum eſt habitus: alterum priuatio eius; quæ ſanè negat formam in ſubiecto apto nato ad ipſam, vt cæcitas eſt priuatio viſus in animali, non autem in lapide, non apto nato videre. Nec in catulo ante nonum diem, vt aiunt tunc. n. non enim aptus.

Et propterea de priuatione ad habitum non datur repreſſus, vt datur in cõtrariis: *Diſt.* Duplex autẽ eſt priuatio, altera. ſ. perfecta, quæ tollit actum & potentiam: vt Mors, quæ tollit vitam, & facultatem ad viuendum: & proptereà de morte ad vitam non fit regreſſio naturaliter. Sed diuinitus aliquando: vel poſt multas mutationes; vt de vino fit acetum de aceto vapor, de vapor pluuia, de pluuia irrigante vitem fit vinum, & de mortuo viuum per circulum, non per rectam lineam regrediendo.

Et altera priuatio imperfecta, quæ tollit actum, ſed non potentiam; vt tenebra in aëre quæ tollit actum ſanitatis, non autem poteſtatem ad ſanandum; & in his datur regreſſus, & hæc potius pertinet ad contrarietatem.

Conſimiliter Iuriſconſulti in Moralibus; A iure renunciato non dant regreſſum: ſed à iure intermiſſo dant.

DE DIVERSIS.

DIuerſa ſunt, quæ in inuicem non tranſmutantur, neque ſibi mutuo ſuccedunt in natura, vel in ſubiecto. & modus

eſſendi habent oppoſitum, ſic nec de inuicem prædicantur niſi denominatiuè & accidentaliter, vt Angelus & tempus, linea & homo. Propterea Logicus conſtituit Prædicamenta per diuerſitates: vt ſubſtantia, Actus Paſſio, Quantitas, &c.

DE CONTRARIIS.

Contraria autem ſunt, quæ maximè diſtant ſub eodem genere comboque datiua, & viciſſim ſe expellunt ab eodem ſubiecto, vt Calor & frigus, lux & tenebra. Et ſemper alterum horum ſe habet, vt ens & habitus: Alterum, vt non ens & priuatio; ſic Parm. vocat terram & frigus non ens, & priuationem: ignem verò & calorem habitum & ens. Vnde Ariſt. doctrinam accepit, & perperam explicauit; quoniam ponit duo principia actiua contraria, quæ priuationem & habitum vocat: mox verò priuationem: quæ eſt contrarium vilius, dicit eſſe nihil; Antiq. ſophiſma dum neſcit ſoluere in P. Phyſ.

NOTANDVM.

SEd nec in qualibet genere, quæ maxime diſtant ſunt contraria, niſi res actiuæ, vt dictum eſt, traſmutantes viciſſim ſubſtantiam. ergò per hoc differunt à priuatiuis; quæ non regrediuntur recta via.

DE DIFFERENTIBVS.

Differentia autem eſt oppoſitio inter illa, quæ ſunt in eodem prædicamento genera, ſpecies, vel indiuidua. Sed profectò differentia propriè eſt inter Species: genera. n. diuerſa dicuntur, niſi ſumas ſubalterna. indiuidua autem non differunt, quoniam conueniunt in ſpecie, ſed ſingularizantur, & partiuntur numero. Defectu vocabulorum dicuntur apud Logicos differre.

DE SINGVLARITATE.

Singularitas eſt oppoſitio duorum indiuiduorum eiuſdem Speciei. DI-

DISTINCTIO.

EſT autem alia ſingularitas accidentis, alia ſubſiſtentis. accidētia ipſe.n. diſtinguūtur ſubiecto, vt hæc albedo carthæ ab illa albedine muri. aliquando etiā parte ſubiecti, vt albedo vnius dētis Petri habet aliam ſingularitatem ab albedine alius dentis eiuſdem Petri. Dantur in eſſe idem numero quoniam ſunt eodem in ſubiecto, & non numerantur in aliis: & ſic huius pomi odor & ſapor, & color ſunt idem numero: at non quidem rectè: ſed in eodem numero.

Cauſa diſtinctionis numeralis non eſt materia, quoniam entia immaterialia etiā ſingularizantur. Nec forma, quoniam ipſa vnit indiuidua. (licet materiam ſpecies diſtinguant) ſicut forma ſigilli ſigillata. nec ab vtriſque: ſed à formatione, vt ſic huius materiei. Rectè S. Thomas: materiam ſignatam hiſce dimenſionibus facit cauſam ſingularitatis in rebus materialibus, ſed non in omnibus. Rectè Scotus dicit, ſed à longe: Hæcheitas diſtinguit: quoniā Petrus habet hanc materiam, & accidentia hæc, & formam hanc, quæ non ſunt in Paulo.

Præterea ſecundum quod ſingularitas non conuenit eſſentiæ præcisè; hæc enim non eſt vna, nec multa: ſed eſſentiæ deductæ ad exiſtentiam & perſonatæ accidentibus, & materialitatibus. Properea dicitur indiuiduum perſona, & hypoſtaſis, & ſingulare. A. quidem in mente, non eſt vna, nec plures, nec nigra, nec alba, nec lignea. Sed in hac cartha eſt vna, quia perſonatur atramento, & materialitate, & loco, & tempore: & fit in ſe indiuiſa, & ab aliis diuiſa, quæ non ſunt hec. A. Item & declaratur omnis eſſentia exiſtens per pronomina. Tunc enim poteſt dici ego & tu, & hæc, & illa. & propterea ſingularitas dicitur hæcheitas. Petrus ergo eſt alter à ſe puero, & alius à Ioanne, & aliud à lapide. Alter dicit varietatem, alius numeralem oppoſitionem, aliud ſubſtantialem. Sed quia res innoteſcunt omnes nobis, vt perſonatæ, & in exi-

ſtentia, propterea pronomina ſignificant omnem diſtinctionem.

Singularitas ergo eſt modus ſubſiſtendi ità, ſic, & hic & nunc, & taliter, quod non aliter; & eſt aliquid ſupra exiſtentiam. Exiſtere enim eſt extrà ſuas cauſas inueniri: modius autem ita exiſtendi extrà cauſas, eſt ſingularitas cuiuſque propria: quæ & indiuidualitas, & Hecchnitas, & Perſonalitas dici ſolet.

DE VARIATIONE.

Variatio eſt eiuſdem rei à ſe receſſus ſequens alterationem, vt homo Senex varius & alter; ſed non alius, à ſe iuuene; & calor remiſſus à ſe intenſo.

De Ad Aliquid, ſeu Relatiuis.

DE Relatione poſtremus reſtat ſermo, quoniam ipſa participat ſimilitudinem, & diſſimilitudinem.

DEFINITIO.

Nam Relatiua ſunt quorum eſſe eſt Ad Aliud.

DECLARATIO.

SIquidem Pater non habet eſſe patrem, niſi ad filium, qui enim nō habet filiũ nō eſt pater; & filius ſimiliter refertur ad patrem, & Vicinus ad vicinum, & ſeruus ad dominum. ſunt autem de genere ſimilium ob hoc, quia alterum eſt ad alterum, & ſunt ſimul tempore, vt natura, tunc enim eſt Dominus, quando habet ſeruum, & è contra: & ideò mutuò definiuntur, & notificantur; quoniam cum eorum eſſe ſit, Ad, niſi explicetur illud Ad, non explicatur eſſe. Definitio autem eſſe indicat. Pater ergò eſt, qui habet filium, filius autem qui habet patrem. Et circulus iſte non eſt vitioſus, ſed neceſſarius. ſunt verò oppoſita, quatenus idem non poteſt eſſe & ſuum correlatiuum ſecundum

rem, vt pater non poteſt eſſe filius ſui, ſed alterius. ſic de cæteris; & licet ignis ſit mouens & motum hoc tamen eſt reſpectu diuerſorum. Calor enim eſt mouens; tenuitas mota in illo.

Relatiua indigere fundamento: & hoc eſſe in omni Prædicamento.

QVoniam eſſe Ad, præſupponit eſſe In: Relatiuum duorequirit fundamentum & reſpectum ſuper illo fundatum, & ſimiliter correlatiuum. Et in omni prædicamento reperiuntur hæc fundamenta.

Ariſt. fundat relatiua in numero, & quantitate, & qualitate, & actione, & paſſione tantum; vti duplum dimidij duplum; æquale æquali æquale; & ſimile ſimili ſimile; & ſcientia ſcibilis ſcientia & Calefaciens, Calefacti, & effectus cauſæ, & cauſa effectus dicuntur.

Sed profectò errat, quoniam in omni prædicamento reperitur ſimilitudo, & diſſimilitudo, cauſantes reſpectum. ſimiliter & ordo. Vnde rectè S. Thomas, & Caiet. ponunt Relatiuum in ſubſtantia, Petrus enim Paulo ſimilis in ſubſtantia ſpecifica, refertur ad ipſum: vt conſubſtantiale conſubſtantiali conſubſtantiale; & Materia formæ eſt Materia; & ſubſtantia ſubſtàntis formæ eſt ſubſtantia, idem palam eſt in cæteris.

Varius referendi modus.

QVædam referuntur in genitiuo caſu. Quædam in ablatiuo, quædam in Datiuo; quædam in Accuſatiuo, cum ly Ad. & hæc eſt relatio *propriiſſima.*

Exempla.

Vt pater filij pater: & filius patris filius. & ſcibile ſcientia ſcibile & è con. & ſimile ſimili ſimile, & è con. & ſpectator ad ſpectacula ſpectator, &c.

QVID RELATIO.

DIſtinguitur Relatio à Relatiuo, ſicut forma eſſentialis ab eo cuius eſt forma, & ſemper Relatio eſt duplex, aliquando no-

minata, vt paternitas, & filiatio: aliquando in nominata prorſus, vt quæ ſunt inter caput & capitatum. Aliquando ex parte, vt inter ſcientem & ſcitum eſt ſcientia ſolum. Sed debet diſtingui in actiuam, & paſſiuam: & inter verberantem & verberatum eſt verberatio: quæ duplex actiua & paſſiua.

Prima Diuiſio Relatiuorum.

ITtem *quædam Relatiua immediatè dicunt Ad*, vt Pater reſpectum ad Filium: *quædam verò prius dicunt fundamentum, & poſteà Ad*, vt ſcientia dicit habitum animæ, & poſteà refertur ad ſcibile. & caput partem corporis, & poſteà refertur ad id cuius eſt caput. Illa vocantur *Ad aliquid ſecundum eſſe* à Peripateticis: hæc verò *ſecundum dici*. Sed potius dicenda ſunt *principaliter* illa, hæc verò *connotatiuè*.

COROLLAR.

ITerum, quia verò non ſunt impoſita nomina Correlatiuis multis; latet reſpectus inter ea; ſed oportet agnoſci ex eo quod habent ordinem ad Aliud, & non ſunt propter ſe, & nomina fingere; vt caput capitati caput eſt: & Remus non dicitur nauis remus, ſed remitæ rei; & remita res Remo remita; & omnes partes ad totum, & è conuerſo referuntur.

Omnia Relatiua ſimul natura, & tempore & cognitione, eſſe ad conuertentiam.

AXIOMA.

O*Mnia Correlatiua ſunt ſimul natura, & tempore, & cognitione, & dicuntur ad conuertentiam, & poſito altero, ponitur & reliquum, & perempto, perimitur.*

DECLARATIO.

HÆc autem non ſunt vera, niſi formaliter ſumpta pro eſſe Ad, (idcirco rectè Plato vocat relatiua Ad ali-

quid, in quo nomine ineſt etiam definitio) Propterea exiſtimandum eſt, quòd quando ſecus ſe habent, non accipiuntur rectè formaliter: ſed materialiter. Pater enim ſumptus pro eo, qui generauit filium, eſt prior filio: ſed pro eſſe relatiuo ad filium non eſt prior. Nunquam enim eſt Pater, niſi filium habeat; & eo mortuo, non eſt pater eius: licet poſſet eſſe alterius filij pater.

Propterea errat Ariſt, in V. Metaphyſ. & in Prædicamentis, dicens ſcientiam referri ad ſcibile, quia non ponitur, neque tollitur abſque ſcibili: ſed ſcibile & ſenſibile. non referri ad ſcientiam. quoniam datur (ait) ſcibile, vt quatratura circuli, cuius nondum eſt ſcientia: & videmus caput hoc, non viſo capitato, ſed latente, ſed profectò Ariſt. non rectè aſſignat Correlatiua. ſcibile enim eſt quod poteſt ſciri; ſcientia eſt qua res ſcitur in actu. perperam ergo comparantur. Sed ſcibile in potentia debet referri ad ſcientiam in potentia, & ad ſcitiuum; & ſcibile in actu debet dici ſcitum, & ſic refertur ad ſcientiam in actu. neque enim calefactibile refertur niſi ad calefactiuum; & calefactũ ad calefaciens; & generans ad genitum; & generabile ad generatiuum, vt rectè declarant perſpicaciores. vel ſubaudiri debet ſcientia in potentia eſſe relatiua ſcibilis in potentia. Ideo nunc eſt ſcientia de quatratura circuli in potentia. Caput autem hoc refertur ad capitatum. & licet videam caput, & non cpaitatum: tamen ſcio aliquod capitatum eſſe ad caput hoc, ideſt relatiuè.

Secunda Diſtinctio Relatiuorum.

Quædam ſunt relatiua realia ex vtroque fundamento: quædam Rationis: quædam miſta.

De Relat. Rat.

Relatiua ſecundum rationem tantum relata, & confecta. *ſunt quæ non habent duo fundamenta diſtincta, niſi per opus intellectus confecta & relata*, vt idem ad ſe ipſum bis ſump-

tum refertur ad ſe ipſum. vt idem eiuſdem idem ſimiliter.

Dicitur Deus eſſe in ſe; quod autem eſt In, refertur ad illud, in quo eſt.

De Relatiuis Realibus.

R*Elatiua realia ſunt, quæ habent fundamentum reale, realiter, diſtinctum à fundamento, ſui Correlatiui*; vt ſerui ad dominum conſiſtit in ſubiectione: domini verò ad ſeruum in poteſtatione. Deus eſt Dominus creaturarum, & dominium fundatur in reali ſubiectione creaturæ: & in reali virtute creatiua.

De Relatiuis miſtis.

QVoniam *Poteſt Relatio aduenire, nulla facta mutatione in altero Correlatiuorum, ſed in vno tantum: propterea datur. Relat. miſtum.*

DECLARATIO.

COlumna fit nempe mihi dextra; & ſiniſtra ad mei mutationem, & non illius. Sic Deus eſt Creator, facta mutatione in creatura, & non in Deo, cui nihil de nouo accidit realiter; Sed in poteſtate creatiua æterna fundatur hæc relatio; & in temporali paſſiua creatione realiter. Aduenit tamen ex tempore Deo reſpectus, ſecundum rationem nouus ex parte ſui, ſecundum rem nouus ex parte noſtri. eſt tamen non ratione ſolum, ſed realiter Dominus; quoniam & ſi non ponit neque eſſe, neque eſſe In, mutari in Deo, tamen mutatur eius Ad, & non in Deo, ſed ad Deum, & hoc eſt peculiare relatiuis, vt ſola mutatio vnius realis faciat in vtroque realem relationem, quoad eſſe Ad tantum: ex hoc enim adſunt, non inſunt. & hæc ipſorum eſſentia, etiam D. Thomæ. Pot. q. 7. 8.

Diuerſitas Actus Proprietas Diſſimilitudinis.

EΣſentialis Diuerſitas Diſſimilitudinis eſt à diuiſione prolem eſſe. Actus eius eſt diſtinguere & multiplicare,

e facere non ſolum contrarietatem, ſed omnium oppoſitionem. Proprietas eius eſt ſuſcipere magis, & minus in in fundamento ſaltem; quod dico propter Ad Aliquid, quæ in ſe non alterantur, niſi fundamento alterato ex vna altera parte oppoſitionis.

Proprium eſt omnium ſimilium, & Diſſimilium eſſe ſimul natura, & intellectu, in eo quod ſimilia, & diſſimilia: non autem abſolutè, quoniam induunt rationem Correlatiuam.

Ariſt. perperam excepit contraria, quæ alias rectè incluſit. poſito enim altero contrariorum in natura neceſſe eſt poni & reliquum: alioquin illud non eſſet contrarium.

De Medio inter oppoſita.

Inter omnia oppoſita datur medium miſtium vel abnegatum excepta contradictione. Nam Priuatio, Differentia, & Diuerſitas habent medium per abnegationem: vt lapis non eſt cæcus nec videns. Petrus non eſt linea nec color, Aſinus non eſt homo, nec equus. Contrarietas ſuſcipit medium per participium extremorum: vt rubrum participat de albo, & de nigro. & debilis, nec æger nec ſanus, ſed miſtus. forſan in differentibus extat hoc medium. Mulus enim nec eſt aſinus, nec equus, ſed miſtus ex eis: & miſtiones Lybicæ. At non poteſt reperiri quod ſimul ſit ens & non ens, aut non ſit neque ens, neque non ens.

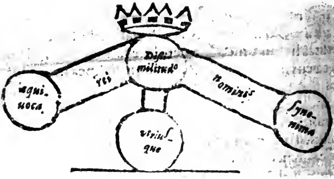
De Conuen.

Item omnia oppoſita conueniunt in aliquo, exceptis contradict. diuerſa enim, conueniunt in tranſcendentibus priuat. & habitus in ſubiecto. Contrarietas & differentia in genere: ſingularia in ſpecie: Varietas in numero, Relatiua ſunt ſimul natura & intellectu.

De Non ſimul.

QVot modis dicitur aliquid ſimul à ſimilitudinè, tot dicitur opoſitum, quod eſt innominatum. At vocetur Non ſimul vel diſcrepantia, vt non ſimul natura eſt rationalitas, & riſibilitas; ſemper enim principium natura, licet non tempore, ſemper, præcedit id, quod ab illo eſt, niſi fortè ſint vna met natura.

Non ſimul loco tempore, & dignitate, & conuenientia, &c. vt dictum eſt ante; exceptis Ad aliquid quæ ſimul ſunt ſemper vt docuimus.

Contradictoria.

Priuatiua.

Diuerſificatiua.

Contraria.

Differentia.

Variatiua, ſeu, Alteratiua.

Singularitas.

Relatiua.

Indiuid. inter Petr & Paul.

DE CIRCVNSTANTIA
Prædicamentum.

DEFINITIO.

Circumſtantia dicitur Quidquid circa Aliquid, eſt ipſi inhærens, ſiue adhærens, ſiue inoperans, ſiue alio pacto ad ipſum pertinens, non tamen illius eſſentiam ingreditur.

DECLARATIO.

Qvamuis dicatur circunſtare id tantum, quod localiter circa aliquid eſt, vel tangit illud; tamen Oratores & Morales & Theologi, extenderunt vocabulum ad a etiam, quæ non localiter, ſed modo quouis circunſtant, c pertinent; extra tamen eſſentiam ſunt: Quamuis ʒer. diſtinguat quæ ſunt circa ab iis, quæ infra, & ſupra, 'rincipem ſunt. Et quoniam accidentia magnam partem onferunt ad eſſentiam rerum cognoſcendam & occulindam; Inter Accidentia autem primum eſt exiſtentia, uæ eſſentiæ productę extra cauſas accidit, non ſola, ſed um multa turba coexiſtentium A. quippe in mente ıea eſſentiam habet purã: & C. Caret quãtitate, quoniam on eſt magna nec parua: & qualitate, quoniam non eſt lba, nec mollis, nec gracilis: & C. Caret & loco & temore, coæterna nempè Menti, & in infinitum qua extenitur ſicut Mens, & poteſt communicari infinitis. A. Nec enim eſt cartacea, nec cerea, nec in Terra, nec in Cæ›, nec in Mari, nec in aëre, &c. atque in Mundo Mentaens, infinitate accidentium Mundi corporalis caret. cum utem venit ad exiſtentiam, fit incommunicabilis, nec ex ıſ poſſunt aliæ. A. fieri: eſt cartacea, nigra, hoc in ›co, & tempore; & prope hæc corpora, vel illa: & fit dex'a aliis, aliis ſiniſtra; innumerabilibúſque miſcetur, quæ on ſunt ipſa. A. Idem patiuntur omnia, quæ gene-

Digitized by Google

rantur & corrumpuntur. igitur quoniam iſta quæ eſſentiæ, propter exiſtentiã adiunguntur, cõferunt ad notitiam, & de exiſtenti re prædicantur, propterea vnum hic facimus prædicamentum de circunſtantiis, quod in Metaph. dicitur de exiſtentia: & alibi dixerim de Accidentibus, quoniam aliquo pacto accidunt. Non enim hic ſumitur Accidens, vt diſtinguitur contra ſubſtantiam, & facit peripateticis nouem prædicamenta: ſed vt diſtinguitur contra eſſentiam, ſiue ſubſtantiæ, ſiue operationis, ſiue Relationis, &c. & ſic omnis Res omni Rei accidit etiam ipſa ſubſtantia. Neceſſe eſt in eſſe, ſed quocunque modo pertinere. vnde etiam creatura Theologis dicitur, Deo quaſi accidere, quatenus extrinſecus denominat, ſicut accidit homini ædificaſſe & ædificium. ſufficit ergo ſi non ſint de eſſentia, & aliqua parte ipſam tangant, vel ad ipſam pertineant: & ſicut Ariſtotel. licuit facere prædicamentum dictum Habere, extrinſecorũ etiam accidentium, licebit longe magis nobis circunſtantiam prædicamentare, quæ maioris ambitus eſt: continet enim, & Vbi, & Quando, & Situm, & reſpectus, qui potius ſunt circunſtantiæ Species, quam Totalitates prædicamentales.

Expoſitio definitionis.

Diximus ergo, *Quidquid*, quoniam Res, Quid, Hoc, & Aliquid, ſubtranſcendentia ſunt, & quaſi generaliſſima. dixi, *Circa Aliquid* eſt, quoniam circa ens ſimpliciter non reperitur circunſtans quippiam: finiret enim ipſum. Aliquid autem dicit Rem finitam & exiſtentem, vt Aliud quid ab aliis. Dixi *Inhærens* ad diſtinguendum ab Innatis & Extantibus. Riſibilitas enim, & proprietas non poteſt eſſe circunſtantia, ſicut gladius & cornu, & Aër nos ambiens. Nec ipa exiſtentia. quamuis enim ſit accidens eſſentiæ quæ eſt in Mundo Mentali, haud tamen eſt accidẽs exiſtenti eſſentiæ in Mundo exteriori. Forma enim accidit materiæ; ſed eſt de eſſentia compoſiti. Dixi, *aut Adhærens* propter tempus & locum & veſtem. Cælum

è conuerſo ſtat circum, & non adhæret, nec inhæret. Relationes verò adſiſtunt (quæ non ſunt reales) & quaſi adhærent. Dixi, vel *inoperans*, quoniam quæ in nos inferunt paſſionem, aut nobiscum operantur concauſando; & effectus cauſæ ipſæ ſunt extra eſſentiam; quam tamen cauſando attingunt. Dixi *ſine alio Pacto*, &c. quoniam multis quidem modis infinitíſque contingit accidere exiſtẽtibus: idque extra ſcientiam eſt. cõprehẽdit enim Ars ea ſolum quæ per ſe accidunt, vt calori indurare, quod tamen non accidit lineæ & Muſicæ. Et ſi accidit, extra Artem eſt humanam. ſolus enim Deus omnium rerũ omnia accidentia comprehendit. Dixi *Nec ingrediens eſſentiam*: quoniam quæ in operantur, aut inſunt, vt forma, aut inhærent vt pars eſſentialis, illa non ſunt de hoc prædicamento, vt Corium & caro, ſed quod accidit eis.

DISTINCTIO.

Circunſtantiarum aliæ pertinent ad naturam rerum: de quibus tractat Philoſophus; aliæ ad actum Moralem: de quibus Rhetor & Theologus. Illæ conferunt ad notitiam eſſentiæ ad exiſtentiam deducta: Iſtæ verò ad cognoſcendum bonitatem & malitiam actus; Merita & demerita.

ANNOTATIO.

Actus quoque eſſentia eſt aliqua, & declaratur per Verbum: ſicut eſſentia naturarũ per nomẽ: licet Auguſt. dicat Deum fallere omnes naturas non autem omnes actus: intellige, immediate non facere actus peccaminoſos, ſed mediante voluntate noſtra, vt dicit S. Thom. iudicare de Actibus non poſſumus, niſi vt ſunt Aliquid: & per circũſtantias. Occidere enim hominẽ non eſſe bonum nec malum moraliter, licet ſit malum Phyſicè. At ex mandato Dei & iudicis eſt bonum; ex odio verò malum.

De Circunſtantiis Philoſophicis.

Circunſtantia Phyſicè vel ſumitur à cauſa, quæ non inſit Vel ab effectu: Vel ab Accidente Illato, aut Adnato, aut Adſcito: Vel ab Adiacente Re.

DECLARATIO.

EX ſeptem igitur principalibus notandis habemus circunſtantias, & primò dicitur, *A cauſa quæ non inſit.* Non enim omnis cauſa circunſtare dicitur, ſed quæ non ineſt rei, de qua eſt cõſideratio. Siquidẽ Materia & forma ſunt de eſſentia Rei, vt Res eſt, Idea. v. Agens, & Finis, & Perfectio ſunt de eſſentia, vt cauſa eſt. Ergo pertinent ad exiſtentiam. homo enim creatus miraculosè ſine præfatis cauſis eſt eſſentialiter homo, vt & cauſati alij. Eſt quidem primalitas vnde ens eſſentiatur: principium vnde Aliquid eſt; cauſa vnde aliquid fit ita quod ſunt tres eſſentialitates Entis videlicet Potentia, Sapientia & Amor. Ex quibus egrediuntur reſpiciendo ad extra principia tria, S. poteſtatiuum cognoſcitiuum & volitiuum. ex Poteſtatiuo ſuboritur cauſa Agẽs & Materialis; A Cognoſcitiuo, Idealis & Formalis; A. volitiuo Finalis & Perfectionalis. de his omnibus conſiderat Metaphy. Aliæ autem ſcientiæ conſiderant ſolum cauſas, & non omnes: Nam Mathem. conſiderat ſolum Materialem & Formalem: verbi gratia quod Triangulus habet tres angulos & tres lineas coniunctas, non autem dicit: A quo fit: & inſtar cuius: nec propter quid: nec vbi, nec quando. Dum ergo ſolum Materiam ex formam ſignat, nec poteſt iſtas duas omittere, indicat nobis alias cauſas pertinere ad circunſtantias, imò Platoni Materia circunſtat. At & Forma Generationis, non autem Forma rei genitæ, poteſt fieri circunſtantia. Item Occaſio, quæ eſt motiuum cauſæ ad cauſandum. & Conditio, quæ eſt Applicatio cauſæ ad cauſandum.

2. Dixi, *Vel ab effectu.* Omnis quippe effectus circunſtat, præſertim ſi adæquatus & per ſe. hic enim indicat

..tam rei, cuius eſt effectus, prædicatque: vt caloris ef-
:us per ſe eſt calefacere: propter ſe eſt attenuare mo-
e albefacere quoniã ex eius eſt intentione, ſicuti & ho-
iis ſcribere, non tamen per ſe: ſcriptoris enim per ſe. At
ec per ſe, nec propter ſe ſubſequitur effectus vt cum
or conſpiſſat, & homo ſcribendo, ſe maculat; dicitur
ip. per accidens. Sed quidem confunditur cum primò
accidens: debetque dici præter intentionem, aut præ-
voluntatem propriam: ſicut elementa faciendo plan-
ac animal, dum volũt, Ignis ignẽ & Terra Terram fa-
e. & ignis aſſat nobis, dum vult ignire ſibi. Nota quod
o per ſe eſt ſuæ cauſæ, vt caloris calefacere; Actus verò
indum quod ipſum, vt calere.

Dixi. *Vel ab accidente Illato*: Nam accidens innatum
ei realitas aliqua, vt riſibile in homine: & non perti-
ad circunſtantiam; niſi forte quoad modum: Huiuſ-
di ſunt proprietates Finitudo, Figura; & quidquid
rgit ex primalitatibus, principiis & cauſis intraneis:
ōque non circunſtant. At quidquid accidit præter pri-
. princ. & cauſas, circumſtat. Illata igitur propriè cir-
ſtant etiam ex aptitudine. dicimus enim lignum eſſe
onabile, lapidem calcinabilem; miſta corruptibilia.
es extra aquam mori: beſtias intra. & corporũ alia na-
, alia ſubmergi, &c. quæ indicant patientis naturam &
citatem.

Dixi. *Vel Adnato*. Nam quamuis eſſentialitatis gra-
t, cum ſit exiſtentiale datum in reſpectu ad exteriora,
inet ad circunſtantiam; licet ſint ſubſtantia, vt capilli
lua, ſquammæ, ſimiliter manus, vngues, ſpina, ro-
m, & omnia inſtrumenta adiuncta, tam in naturalibus
m artificiatis: vtitur enim leo vnguibus & dentibus;
nea & Sericus filis adnatis, vt inſtrumentis prædæ, &
læ, limax teſta: ſicut homo retibus gladio & Clypeo.
uibus Ariſt. facit Prædicamentũ Habere confundens
ralia cum artificialibus, diſſocianſque quæ erant ſo-
, vt mox apparebit.

Vel Adſito. Hoc enim propriè circunſtat, quod ab

De Circunſtantiis Philoſophicis.

Circunſtantia Phyſicè vel ſumitur à cauſa, quæ non inſit Vel ab effectu: Vel ab Accidente Illato, aut Adnato, aut Adſcito: Vel ab Adiacente Re.

DECLARATIO.

EX ſeptem igitur principalibus notandis habemus circunſtantias, & primò dicitur, *A cauſa quæ non inſit.* Non enim omnis cauſa circunſtare dicitur, ſed quæ non ineſt rei, de qua eſt cõſideratio. Siquidẽ Materia & forma ſunt de eſſentia Rei, vt Res eſt, Idea. v. Agens, & Finis, & Perfectio ſunt de eſſentia, vt cauſa eſt. Ergo pertinent ad exiſtentiam. homo enim creatus miraculosè ſine præfatis cauſis eſt eſſentialiter homo, vt & cauſati alij. Eſt quidem primalitas vnde ens eſſentiatur: principium vnde Aliquid eſt; cauſa vnde aliquid ſit ita quod ſunt tres eſſentialitates Entis videlicet Potentia, Sapientia & Amor. Ex quibus egrediuntur reſpiciendo ad extra principia tria, S. poteſtatiuum cognoſcitiuum & volitiuum. ex Poteſtatiuo ſuboritur cauſa Agẽs & Materialis; A Cognoſcitiuo, Idealis & Formalis; A. volitiuo Finalis & Perfectionalis. de his omnibus conſiderat Metaphy. Aliæ autem ſcientiæ conſiderant ſolum cauſas, & non omnes: Nam Mathem. conſiderat ſolum Materialem & Formalem: verbi gratia quod Triangulus habet tres angulos & tres lineas coniunctas, non autem dicit A quo fit: & inſtar cuius: nec propter quid: nec vbi, nec quando. Dum ergo ſolum Materiam ex formam ſignat, nec poteſt iſtas duas omittere, indicat nobis alias cauſas pertinere ad circunſtantias, imò Platoni Materia circunſtat. At & Forma Generationis; non autem Forma rei genitæ, poteſt fieri circunſtantia. Item Occaſio, quæ eſt motiuum cauſæ ad cauſandum. & Conditio, quæ eſt Applicatio cauſæ ad cauſandum.

2. Dixi, *Vel ab effectu.* Omnis quippe effectus circunſtat, præſertim ſi adæquatus & per ſe. hic enim indicat

naturam rei, cuius eſt effectus, prædicatque: vt caloris effectus per ſe eſt calefacere: propter ſe eſt attenuare mouere albefacere quoniã ex eius eſt intentione, ſicuti & hominis ſcribere, non tamen per ſe: ſcriptoris enim per ſe. At ſi nec per ſe, nec propter ſe ſubſequitur effectus vt cum calor conſpiſſat, & homo ſcribendo, ſe maculat; dicitur perip. per accidens. Sed quidem confunditur cum primò per accidens: debetque dici præter intentionem, aut præter voluntatem propriam: ſicut elementa faciendo plantam ac animal, dum volũt, Ignis igr ẽ & Terra Terram facere. & ignis aſſat nobis, dum vult ignire ſibi. Nota quod actio per ſe eſt ſuæ cauſæ, vt caloris calefacere; Actus verò ſecundum quod ipſum, vt calere.

3. Dixi. *Vel ab accidente Illato*: Nam accidens innatum eſt rei realitas aliqua, vt riſibile in homine: & non pertinet ad circunſtantiam; niſi forte quoad modum: Huiuſmodi ſunt proprietates Finitudo, Figura; & quidquid emergit ex primalitatibus, principiis & cauſis intraneis: idcóque non circunſtant. At quidquid accidit præter primal. princ. & cauſas, circumſtat. Illata igitur propriè circunſtant etiam ex aptitudine. dicimus enim lignum eſſe carbonabile, lapidem calcinabilem; miſta corruptibilia. Piſces extra aquam mori: beſtias intra. & corporũ alia natare, alia ſubmergi, &c. quæ indicant patientis naturam & idoneitatem.

4. Dixi. *Vel Adnato*. Nam quamuis eſſentialitatis gratia ſit, cum ſit exiſtentiale datum in reſpectu ad exteriora, pertinet ad circunſtantiam; licet ſint ſubſtantia, vt capilli cornua, ſquammæ, ſimiliter manus, vngues, ſpina, roſtrum, & omnia inſtrumenta adiuncta, tam in naturalibus quam artificiatis: vtitur enim leo vnguibus & dentibus; Aranea & Sericus filis adnatis, vt inſtrumentis prædæ, & tutelæ, limax teſta: ſicut homo retibus gladio & Clypeo, ex quibus Ariſt. facit Prædicamentũ Habére confundens naturalia cum artificialibus, diſſocianſque quæ erant ſociata, vt mox apparebit.

5. *Vel Adſito*. Hoc enim propriè circunſtat, quod ab

ipſa Re cuius notitiam quæremus, ſuperadditur, ſiuè intra Animam, quales ſunt ſcientiæ acquiſitæ, præſertim tractantes ens rationis, vt Grammatica: morum probitas, & omnes acquiſiti habitus & infuſi, & malignitas & vitium, &c. ſiuè in corpore, vt veſtimenta, & inſtrumenta artium pertinentium ad poteſtatiuum vt arma, vel ad cognoſcitiuum vt ocularia, ac codices: vel ad Appetitiuum, vt olla: & vxor. Aut ad exteriorem fortunam vt ſerui, prædia, nummi, ciuitas. A quibus dicimur ciues, nummati, poſſeſſores, domini, armati, inſtructi, calceati, &c.

5. Dixi. *Vel ab Adiacenti Re*, hoc eſt, quæ ex natura nobis & aliis rebus propter coexiſtentiam conuenit, ſiue tangens, ſiue adſtat, ſiue iuxta ſit. cuiuſmodi eſt Locus Tempus, ſocium, ſitus. Locus in hoc prædicamento non vſurpatur pro ſuperficie ambientis & ambiti, vt Ariſt. putat. Nec pro ſpatio vniuerſali corporearũ exiſtentiarũ, intranea baſi: quæ vna eſt deſe, non ſicut vnum indiuiduum, nec ſicut vna ſpecies, nec ſicut vnum genus, ſed ſicut vnum extans ſeminenter iſthæc. Sed pro corpore ambiente naturaliter, aut violenter: & pro vniuerſi aliqua parte, vt mare piſcibus, Cœlum aſtris, Terra beſtiis, &c. Socia autem corpora ſunt, quæ iſtiuſmodi loco ſociantur, vt piſces piſcibus, ciues ciuibus: vel tempore Coætanea, vt Pompeius & Mitridates: vel relatione, vt cauſa & cauſatum, dextrum & ſiniſtrum. Situs pertinet ad configurationem relatam ad exteriora corpora & Mundi partes; non autem ad ordinem partium in Toto. hoc enim ad innatum accidens perſe reducitur. Non ſic loci differentias reſpectiuas, ante, retro ſurſum, deorſum, ſiniſtrum dextrum, borealem, Auſtralem, &c. Tempus tandem non ſumitur Metaphyſicè hic pro ſucceſſione entis nonentis, ſed pro motu Solis & Lunæ, vnde dies horæ, menſes, anni: quæ noſſe Philoſopho multum prodeſt. In Metam. autem loquetur de ſeculis ſeculorum, de Mundo ſituali, corporali, Mathematico, Mentali, & Archetypo, & de horum conſociatione, circunſtantia, ampliori ratione.

Digitized by Google

ANIMADVERSIO.

LOcus & Tempus apud Ariſt. ſunt Quantitas: ac mox Vbi, &c. Quando & Poſitio fundāt tria prædicamenta realiter diſtincta. quæ tamen reuera ſunt exiſtentiæ Realitates: & ad circunſtantiam ſub vna ratione communi rediguntur, & prædicantur in recto & obliquo.

DE CIRCVMSTANTIIS Moralibus.

Circumſtantiæ Morales ſunt ſeptem apud Rhetores & Morales & Theologos, hoc verſiculo contentæ.
Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, Cur, quomodo, quando.

DECLARATIO.

ARiſtoteles particulares rerum cōditiones Vocat circunſtantias. Cicero, *eſt*, ait, *per quas oratio autoritatem & firmamentum Argumentis adiungit*, *D. Thomas. ſunt*, *ait*, *Actus humani*, *accidentia*, *non quidem per accidens*, hæc enim ſunt infinita & extra Artem, ſed accidentia per ſe, quæ non pertinent ad eſſentiam actus, & quidem rectè. Nam monſtrum facere accidit hominis naturæ per ſe, non lineæ, nec Grammaticæ, aliiſque infinitis, quibus per aliud accidit; lineæ enim, quæ eſt in homine accidit monſtrum generare, & Muſico, & diuiti, & veſtimento, &c. ſimiliter accidit calori indurare per ſe ideſt propriè, non autem Angelo, aut conſilio, niſi ſint coniuncta calori, vel relata.

Omnis ergo circunſtantia, vel eſt à cauſa Agente, & propterea dicitur *Quis*, ideſt quæ perſona, ideſt ſacerdos vel miles, vel puer, vel Senator, occidit Petrū, &c. vel a cau-

ſa finali, & occaſione. Propterea dicitur *Cur* ideſt propter quem finem, aut propter quam occaſionem, ſi vt furetur aut vt vlciſcatur: aut caſu, aut ex rixa, aut, &c. Aut de cauſa inſtrumentali, quod ſignatur per ly, *Quibus auxilijs*: hoc verum eſt gladio, an lapide, aut, &c. Item auxilijs fratris, aut hoſtis, aut equi, aut multorum manu. Nota quod Auguſt. dixit, Auxilium & adiutorium dici ab augẽdo; & importare aliquid additum auctumque cauſæ principali, cui tribuitur actio. Ergo actiones humanæ, cum fiunt auxilio diuino, non ſunt totaliter à Deo & immediatè, niſi immediatione Principij, quo non eſt prius, non autem immediatione attingentiæ, ait S. Thom. 3. cont. Gen. 70. ſicut ab homine: alioquin Deus manducaret, quando manducat homo, & mingeret quando mingit, quod eſt error Mahometicus

Item vel à cauſa formali, ideo diciur *Quomodo*, non quidem à modo eſſentiali actus, qua occiſio eſt violenta ſeparatio animæ à corpore: ſed de modo modi, ideſt vtrum dolosè, vel caſu, vel ſubito, vel nolendo. Aut ab effectu, & ſic dicitur, *Quid*, non quoad ſubſtantiam facti: Sed quoad circunſtantiam, vt ſi occidit hominem puerum, an ſenem, ſacerdotem, vel militem, & quoties, &c.

Additur *vbi*, quoniam exaggerat, vtrum in templo vel in platea, vel, &c. Item *Quando*, ideſt, ſi de nocte vel die, vel ſi quando audiebat ſacrum; aut quando pugnabat, &c. ex dictis item patet teſtimonio etiam Ariſt. 3. & hic prædicari, vt ſpecis circunſtantiæ partiales, quæ ipſi faciunt prædicamenta totalia.

De accidenti perſe, & per aliud.

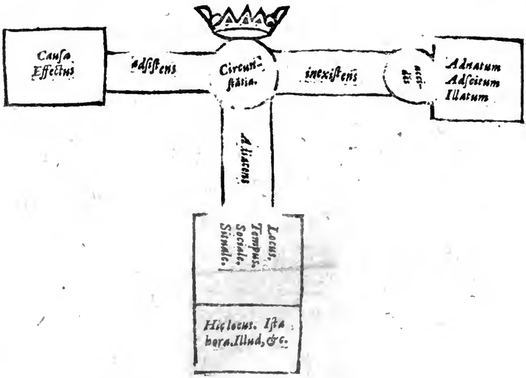
OMne prædicatum eſſentiale eſt perſe, & neceſſarium & vniuerſale: & quando eſt ſimul conuertibile, dicitur ſecundum quod ipſum. Accidentale verò non eſt vniuerſale, nec perſe, nec neceſſarium, ſed contingens & aliquando, & alicui: & per aliud vel ſecundum aliud. Item quemadmodum datur Accidens præter eſſentiam, &

præter

præter potentiam, & præter ſapientiam & præter amorem in Tranſcendentibus: quod tamen eſt perſe, hoc eſt proprium veni, & non per aliud, vt potentiæ debilitari accidit & roborari, non autem aliis: & ſcientiæ clareſcere & obfuſcari, non autem aliis: ac Amori proſequi & auerſari, & non aliis, niſi per accidens, ideſt in reſpectu ad illud, cui conuenit propriè: ſic & in prædicamentis, accidit ſubſtantiæ mutari in alterum, & ſuſcipere hæc vel illa accidentia; ſed non lineæ, niſi per ſubſtantiam: & omne inferius accidit perſe ſuperiori, ſi eſt vniuocum. Quare ſi ens eſſet vniuocum, accideret illi eſſe ſubſtantiam, ſicut & eſſe accidens; ſi autem analogum accidit ſolum eſſe accidens. Animali verò accidit eſſe Rationale pariter, vt irrationale, Ambo tamen diſiunctim non dicuntur per accidens. Similiter quantitati accidit eſſe continuam vel curuam perſe; cæteris verò prædicamentis per quantitatem; idem dic de cæteris: quod etiam in omni genere & ſpecie agnoſcimus. Accidit enim Ferro fieri lanceam, non autem Stuppæ: & Formæ eſſe collocatam, non autem ſono; & homini ſcribere, non autem Medico niſi propter hominem. Scriptori autem non non accidit.

Maxima Metaph.

*Q**Vapropter, omne per accidens alicui, eſt alicui perſe; & omne contingens reducitur ad neceſſarium: omnis caſus ad prudentiam: omne Fortuitum ad prouiſum: omne exorbitans ad harmoniam; Omne coactum ad voluntarium: Omne præter eſſentiam ad eſſentiale.*

Cauſa
Effectus
adſiſtens
Circumſtãtia.
inexiſtens
Adnatum
Adſcitum
Illatum
Adiacens
Locus,
Tempus,
Sociale,
Simile.
Hic locus. Iſta hora. Illud, &c.

APPENDIX.

Quod omnia prædicamentalta præfatis prædicamentis abundè abſoluuntur : & in quibus Ariſt. deficit aut ſuperfluit.

ART. XI.

PRædicamenta Ariſt. quæ ab Archita accepit ſunt Subſtantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paſſio, Quando, Vbi, Situs, & Habere.

Præpoſuit etian Antepræd icamēta, terminos æquiuocos vniuocos, & denominatiuos. Addidit etiam Poſt prædicamenta quæ ſunt Mutatio, quatuor Oppoſita, Prioritas, & Habere.

In Ante prædic. eſt mancus, quoniam non omnes terminos ſignificatiuos & prędicabiles poſuit, nec analogos diſtinxit ab æquiuocis, ſicut nos fecimus.

Poſt prędic. verò ponit inutiliter & ſuperfluo. Motus enim ad Actionem, Paſſionem, & Operationem Spectant quatuor oppoſita manca nos deduximus ad octo, & in prædic. diſſimilitudinis locauimus : Simul & Prius & Poſterius in Configuratione & Relatione ponendi erāt, aliquando verò ſunt Circunſtantia. Hoc etiam planum quod ea prędicamenta in ſufficientia ſunt, quibus adiicere aliquid oportet.

In prędicamentis verò ſuis deſideratur ab Ammonio prædicamentum ſigni & entis rationis ; quæ etiamſi artificialia ſunt, entia ſunt aliqua, reponibilia in Logicæ artificialis Cathegoria : nos in prædicamento ſimilitudinis locauimus. Prætereà omiſit Ariſtoteles Similitudinem & Diſſimilitudinem, valdè neceſſaria : abſque his enim non datur ſcientia : diſinitio enim ſcientiæ principium conſtat ex genere & differentia, ideſt, ſimilitudinine & diſſimilitudine : & à ſimili ad ſimile procedit argumentatio. Et

quamuis iſta duo relationes viderentur, tamen in vnitate & multitudine tranſcendentibus rerum principiis realibus fundantur: quorum cauſa prædicamenta ſunt. Præterea omiſit prædicamentum Operationis, diſtinctum realiter ab Actione & Paſſione; qua diſtinctione non agnita multi committuntur paralogiſmi. Prædicamentum etiam Virtutis non agnouit, & cum eſſet generaliſſimum diſtinctum modum entis importans, poſitum eſt illi tanquam ſpecies qualitatis. Porrò nec Qualitas erat ponēda vnū prædicamentorum vniuocum, cum ſit modus omnis rei eſſentialis. vnde coactus eſt Ariſt. ponere figuram & ſcientiam & & qualitatem paſſibilem, & alià non cohærentia, ſub vno genere. Potentia enim, & figura, proprium genus conſtituunt.

E contra Relationem, quæ ſpecies oppoſitionis eſt, velùt ipſe in poſt prædicamentis teſtatur, fecit generaliſſimum. Præterea Vbi, & Quando; fecit prædicamenta eſſentialia, quæ tamen ſolum corporibus ad exiſtentiam poſitis conueniunt; ita vt ſint circunſtantia & accidentia eſſentiarum. Quapropter nos ex loco & tempore & exiſtentibus, adiacentibus, & illatis, Cathegoriam fecimus. Adiecimúſque Situm, de numero prædicamentorum abraſum, quoniam ad Relationem pertinet & ad configurationem; quibus addita coëxiſtentia deducit ſitum ad circunſtantiam. Tandem Habere quod Ariſt. fecit prædicamentum & Poſt prædicamentum, Suſtulimus, quoniam quatenus dicit poſſeſſionem, vel ius poſſidendi reducitur ad prædicamentum Facultatis. quatenus reſpectum rem eſt Relatio inter habentem & habitum, quatenus adiacentem præter eſſe, circunſtantia eſt. Quatenus autem dicit eſſe, vt habere rationalitatem habere materiam, habere colorem, habere caput, &c. autem pertinet ad eſſe cuiuſque prædicamenti. Nempe, eſſe rationalem, eſſe materialem, eſſe coloratum, eſſe capitatum, eſſe ſcientem. Significat etiam continere & contineri, vt habere in ſe Deum, oleum in Vaſe, animam in corpore, quæ omnia faciunt copulationem om-

nium, vel diuerſorum prædicamentorum; & vel ad circunſtantiam, vel ad nullum ſpectat prædicamentum, cum ſit compoſitum prædicans hoc de altero. Prædicamenta autem ſunt ſimplicia diſtinctáque formaliter.

Sunt quidem formaliter propriis rationibus eſſentiæ; non tamen entia niſi largo modo; ſed entitates ſubſtantiæ per ſe entis.

Debuiſſet Ariſt. Tranſcendentia facere poſt vel ſupra Prædicamentalia. Non autem partes ponere extra Totum, nec Totum quod pars eſt, efficere. Dixit dicta non examinata. Nec definiuit, vt ei obiicit Iuſtinus Philoſophus, & in hoc Cap. oſtenſum eſt.

DE ARTE DIVISIVA.

CAP. VII.

POST Methodum collectiuam omnium rerum ad ſua Generaliſſima & Tranſcendentia, in quibus ſtatim cuilibet entitates omnium præſentantur: Methodum diuiſiuam addere oportet, tum ad confuſionem tollendum: tum ad definitiones complendas, quæ ex ſimilibus ſeu vnitis, & diſſimilibus ſeu diſtinctis conſtant.

DEFINITIO.

Diuiſio eſt Totius in partes quæ ſibi inſunt, redactio.

PRÆCEPTVM.

QVidquid habet proprias partes, diuiditur totumque eſt: ſecundum ergò diuerſitatem totalitatum eſt diuerſitas diuiſionum.

DISTINCTIO TOTORVM.

1. *EST quidem Totum quantitatiuum.*
Vel continuitate vt linea; vel contiguitate, vt aceruus; vel ordine vt numerus; vel ordine & relatione, vt exercitus, & Ciuitas.

2. *Aliud eſt Totum integrale*, vt ſi habeat plures partes compoſitas ad vnius integritatem entitatis.

Et hoc non eſt homogeneum, vt aqua, cuius pars omnis eſt aqua:

Sed & Æterogeneum & diſſimilare eſt, vt planta & manus, cuius non omnis pars eſt planta, neque manus. Et hoc ſæpè requirit ordinem, vt domus, & exercitus, & vnionem aliquam. Et conuenit cum Toto quantitatiuo ſecundariò.

3. *Aliud eſt Totum eſſentiale*, quod & definibile vocant. Nam & totum id, quod partes Definitionis explicant, vt Homo eſt Totum; animal & rationale ſunt partes. At aliud horum eſt eſſentiale ſimplex, vt Calor, & Angelus; aliud Compoſitum, vt homo ex anima & corpore; & hæc totalitas omni enti conuenit.

4. Rurſus datur & *Totum potentiale*, ſicut quod eſt vnum, ſed plures habet potentias, ſeu facultates, veluti Anima eſt Totum: Voluntas, & intellectus quaſi partes. Calor eſt totum; poſſe calefacere, & poſſe attenuare, & poſſe lucere, & mouere ſunt potentiæ eiuſdem Caloris.

Tandem datur *Totum vniuerſale*, ſeu commune, quod continet ſub ſe plures partes ſubiectiuas; & hoc eſt, vel totum æquiuocum, vel Analogum, vel Vniuocum. Vniuocum verò aut eſt Totum vt genus, aut vt ſpecies: illud enim diuiditur in ſpecies, & ſpecies in indiuidua. Quia tandem Totum eſt quid vnum; Datur & *Totum numerale*, vt Petrus, quod eſt totum, vel per ſe, quia ex hac anima, & hoc corpore conſtat; aut quia continet in ſe animal & hominem, & corpus & ſubſtantiam, & ens. Vel per accidens, quià diuiditur in plura Accidentia, cum ſit albus, & muſicus, & monachus.

Digitized by Google

De Diuiſione Totius Quantitatiua.

Art. II.

Diuiſio ergò Quantitatis, vel fit per rationem intellectus tantum/ Sicut enim Aſtrologus diuidit Eclypticam lineam in gradus & minuta, & ſecunda, &c. Et hæc potius vocatur Diſtinctio, quam Diuiſio. Vel ſecundum rem per ſectionem corporis, aut vacui interpoſiti, ſicuti lignum ſerra ſecamus. Et quidem horum Diuiſio talis eſt, vt diuiſum ſit in partibus diuidentibus, & non excedat ipſas; nec partes diuidentes excedunt diuiſum. Non enim habent aliquam quantitatem, quæ non erat in ipſo diuiſibili. Si enim non inerat, pars eius non eſt. Ergo ſi quid diuideretur in infinitum, partes haberet infinitas. Sic etiam diuiditur numerus formalis per opus intellectus. Materialis verò per intellectum & ſenſum ſecantem; & contigua per remotionem diuidũtur; & ſemper adæquantur diuiſum & diuidentes portiones.

Et aliquando fit in partes æquales, vt decem in tria & in ſeptem. At quando eſt magna inæqualitas, vt vnius ad nouem potius dicitur Diminutio, quàm Diuiſio. Sic corpus ſecatur, ſi per cinctorij lineam diuiditur: Si autem digitus abſcinditur dicitur diminui, & truncari: & amputari. Diuiſio in duas ſemper æquales ſubdiuiſas ſimiliter, dicitur in partes proportionales. Diuiſio in plures æquales vel inæquales, dicitur in Aliquotas vt Nouenarius in tres Ternarios.

Ad primæ totalitatis ſimilitudinem fiunt aliæ diuiſiones Totalitatum; & diſtinctiones.

De Diuiſione Totius integralis.

Art. III.

Totius autem homogenei Diuiſio eſt ſimillima quantitatiuæ. Non enim addit niſi formam ſuper quan-

titatem. Forma autem per ſe non diuiditur, quia per ſe non ſubſiſtit, ſed in quanto. Sed integrale

Totum etherogeneum diuiditur, vel in partes ſuas homogeneas, ſpecies differentes, ex quibus omne diſſimilare conſtituitur; *vel in partes principales conſtitutas ex diſsimilaribus, vel in inſtrumentales.* Primo modo Phyſicus diſtinguit corpus humanum, in oſſa, neruos, carnes, cartilagines, membranas, & ſanguinem; & de his ſeorſum conſiderat.

Secundo Modo Phyſicus craſſiori diuidit corpus, in caput, manus, pectus, abdomen, coxas, crura, & pedes, & harum ſingulas in partes ſuas.

Vocatur autem hæc Diuiſio materialior. Illa verò formalior: quoniam eiuſdem ſpeciei ſunt partes ſimilarium; Diuerſæ verò, diſſimilarium: Tertio modo corpus diſtinguitur in organa Poteſtatoria, & Senſoria, & Appetitoria; & adde exequutoria.

ANIMADVERSIO.

QVI autem diuidunt non numeratis partibus principalibus, ſed vnam contra reliquas ponunt, vt dicentes: Corporis partium, alia eſt caro, alia non caro, inſufficienter diuidunt; quoniam non manifeſtant, niſi vnam partem, & reliquas confundunt per negationes; & potius debet dici truncatio particulæ ex toto, quam Diuiſio. Sic ſi dicas, alia eſt manus, alia non manus. Conceditur tamen reſpondentibus ad argumentum repente, ne prolixè omnes partes numerent; ſed non facientibus artem. Neque enim exercitum diuides rectè in exploratorem & milites, ſed in legiones, & has, in Cohortes. Aliquando tamen in caput & membra, quia præponderat illud iſtis.

De Diuiſione Totius eſſentialis.

TOtum autem eſſentiale non ex rebus componitur, & vnis, & entibus, ſed eſſentiatur ex Realitatibus, entitatibus, eſſentialitatibus, vnalitatibus, & ideo non diuiditur quantitatiue neque per ſe, neque per accidens, ſed ſola ratione: at vbicumque

que

que rep ritur totum eſt, vt Anima & Angelus, & eſſentia cuiuſque Rei: ac proinde definitio, indicans eſſentiam quã-cunque. Nam & tota eſſentia albedinis eſt in dente ſicut in multa niue, & in particula niuis tota. Quoniam Definitio albedinis æquè conuenit vtriſque. Sic Auguſtinus ponit totam animam in qualibet parte Corporis. Quoniam vigor intellectus & voluntas, ex quibus eſſentiatur ſunt re vnum. Et ergo ipſa tota, eiuſque tota definitio eſt in omni parte animata; ſed intellectiua non diuiditur per accidens quantitatiuè, ſicut albedo, quæ quantitatiue diuiditur per accidens, non autem eſſentialiter.

Item licet ſint partes Definitionis plures, tamen dicunt omnes, quidquid dicit Definitum, vt probat ſanctus Thomas: ſed Genus indeterminatè, Differentia verò determinatè: at Definitum eſt quid aggregatum ex vtri que implicitè, quod Definitio explicat. Et propterea non dicũtur propriè diuidi, ſed diſtingui. Vel partes definitionis non dicunt rem totam definitam niſi materialiter: formaliter verò dicunt realitates eiuſdem rei.

Diſtinguntur autem ſecundum rationem formalem, quoniam ſub alia ratione formali animal dicit quidquid eſt in homine, ſub alia rationale, ſub alia homo, ſub alia animal rationale. Eſt ergo compoſitio notionum, ſeu intellectuum, vt ipſe ait, in Definitione, & non rerum. Hoc autem verum eſt de Definitione, quæ datur per notiones formales. Sed ſi addas cauſam finalem, & agentem, & ſubiectum, tunc videntur partes differre realiter, & non ratione. Sed re verà non ſic eſt, quoniam licet ſecundum ſe differant realiter, tamen in Definitione ponuntur ad vnum explicandum. Siquidem Symitas eſt curuitas in naſo. Et licet naſus non ſit ſymitas, tamen eſt ſymus, & quatenus eſt ſymus, eſt idem re cum ſymitate.

Similiter cum dico, *Anima eſt ſubſtantia immiſſa Corpori humano à Deo propter beatitudinem comparandam*, licet neque corpus dicat eſſentiam animæ, neque Deus, neque Beatitudo, tamen corpus vt animatum dicit animam; &

Deus, vt creans animam, dicit animam, eius quippe ſimilitudo participata eſt anima; & Beatitudo eſt finis animæ, & ipſamet & anima, vt beatificata. Qui hæc non capit dicat, quod quæ ponuntur in definitione in obliquo, & vt additamentum, non ſunt partes Definitionis, ſed deferentia partium: quæ verò in recto, & intrinſecè, ſunt partes, & dicunt totum. Ergo definibile diuiditur in partes definientes intrinſecas, & addititias. Intrinſecéque diſtinguntur formaliter non fundamentaliter, ſed ab additiis vtróque modo.

Quod plures differentiæ aliquando dicunt eandem entitatem eiuſdem rei; aliquando diuerſam; & quomodo diuiduntur.

QVoniam autem Ratio format de re conceptum, qui eſt definitio rei conceptæ: propterea Definitio vocatur Ratio à propria cauſa; Et quæcumque habent diuerſam definitionem, habent diuerſam eſſentiam, præſertim ſi genera & differentiæ ſint diuerſæ; vt definitio lineæ & hominis. At ſi Genus idem in duorum definitione ponitur, illa non diuerſa ſunt, ſed differunt ſpecie, genere verò vnum ſunt.

Poteſt tamen eadem res, definitiones plures habere partiales à pluribus ſuis realitatibus, vel cauſis ſumptas. Quæ cum ſint compoſſibiles, non dicunt plures eſſentias, ſed plures eiuſdem eſſentialitates, vt gladius eſt inſtrumentum vulnerandi; & gladius eſt ferrum ita formatum ad pugnandum.

At quando Definitiones plures ſunt eiuſdem rei, non à cauſis compoſſibilibus; ſed à variis eiuſdem rei conceptibus: tunc illa res non eſt vna ſecundum eſſe. Non enim poſſunt eiuſdem rei ſecundum eandem eſſentiam plures fieri conceptiones, & rationes; vt homo in quantum homo eſt animal rationale, in quantum ſpecies eſt prædicabile de indiuiduis; in quantum vox eſt nomen ſubſtantiuum ſignificans humanam naturam: in quantum pater, eſt

genitor filiorum: in quantum dominus, imperat ſeruis: in quantum ædificator, eſt ædium ſeruator. Vbi patet quod idem ad diuerſa genera genera pertinet, & eſſentias, quoniam coaceruantur in eodem plures entitates, quæ ſubiecto etiam materialiter ſunt vnum, formaliter verò plures: & diuiſio harum rationum eſt ſecundum rem formaliter, vt patebit; rationum verò è variis cauſis eſt diuiſio formalis ſecundum rationem, quia idem ipſæ dicunt.

De Diuiſione totius Poteſtatiui.

ART. V.

DESCRIPTIO.

Eſſentiale Totum ex eſſentialitatibus conſtat: quæ reſpicientes ad extra, dicuntur facultates, virtutes, potentiæ, per ſuos actus ad obiecta tendentes, & radicaliter ſunt vnum totum eſſentiale: vt verò reſpiciunt actus & obiecta, ſunt vnum potentiale: diſtinguibile realibus reſpectiuis realitatibus.

DECLARATIO.

Diuiſio quidem Totius potentialis ab actibus cognoſcitur. Actus verò ab obiectis, non modo cognoſcitur, ſed cauſatur, cauſatione tamen finali: non enim diuerſas potentias ab omnipotente Cauſa res vlla acciperet, niſi quia ad diuerſos actus ordinantur. Et cum Potentia ſit ad aliud & propter aliud ab intus eſſentiam habet cuius eſt realitas, ſed propter aliud; & declarationem ab alio ſumit.

DISTINCTIO.

Duplex eſt potentia. ſc. paſſiua, & actiua. Paſſiua eſt, quæ recipit, & quæ deficit: Quæ deficit eſt alia à receptiua, & potius eſt impotentia. Vt quando frigus patitur à calore deficit; quæ verò recipit eſt materialis, & quia materia contrariorum eſt eadem, ſiquidem neque lo-

cus, neque materia habent contrarium, dicimus *eandem eſſe Potentiam contrariorum*, vt receptiuam albi, & nigri; calidi, & frigidi. *Sed diuerſorum non eſſe eandem.* Alia eſt enim receptiua corporeïtatis, & alia caloris, illa enim fundatur in incorporeo ſpatio paſſiuo, hæc in corpore. Similiter alia eſt potentia receptiua ſoni, & caloris, & ſaporis, & odoris quoniam ipſa obiecta diuerſa ſunt, & diuerſam diſpoſitionem organicam requirunt; ſed vis iudicatiua eorum fortè eadem eſt ſecundum rem, ſed non ſecundum rationem. Idem ſpiritus ſentiens iudicat dulcedinem & albedinem, ſed in diuerſis organis eas ſuſcipit.

CONSIDERATIO.

V*Identur autem & inſtrumenta, Poteſtatum eſſe declaratiua.* Nam alia eſt Poteſtas arandi, & fabricandi, & nauigandi, ad aliam quælibet ſcientiam ſpectans; & aliis inſtrumentis exercetur. Inſtrumenta autem alia ſunt; quoniam obiecta alia. Propterea igitur Potentia actiua ab actibus, & inſtrumentis, & obiectis declaratur. Aliam eſſe Poteſtatem ſanguificandi, aliam coquendi cibum, aliam expellendi fuligines, in corpore animato videmus; quoniam aliis inſtrumentis circa alia obiecta exercentur, vt iecore, ventriculo, & fibris. Sed velle, & poſſe, & ſcire, quæ ſunt Primalitates, omnia inſtrumenta ſibi vendicant, quoniam ab eis oriuntur potentiæ omnes, & abſque inſtrumentis exercentur quoque, & abſque obiectis, vt cum animus ſe ipſum intelligit, & vult, & poteſt eſſe, volitione, & Poteſtate innatis, non illatis, ſed tamen non abſque actibus, ſed actus ſunt idem tunc, cum Potentiis, & obiectis, vt Idem eſt ſciens, & ſcitum, & ſcientia quando ſe ipſum ſcit, non reflexè: De his in Metaph. diximus abundè.

ADDITIO.

ADde, quomodo diſtinguntur Potentiæ exteriorum à re potente, & inter ſe: ratione formali eas differre

nihil ambigo; reali verò fundamentaliter non diſtinguntur; ſed reſpectu ad obiecta: cum accidat poſt eſſentiationem ipſis potentiis, realiter eas diſtinguere ritè putantur. Omnem autem Potentiam actiuam à Paſſiua diſtingui planum eſt realiter.

De Totius Vniuerſalis diſtinctione, & prius de æquiuoco, Metaphorico, & Analogo.

ART. VI.

TOtum Vniuerſale Logicum eſt, quod prædicatur de pluribus ſubiectis. Propterea diſtinguitur in ſuas partes ſubiectiuas in prædicatione.

Sed Diuiſio æquiuoci vocatur diuiſio vocis in ſignificata diuerſa ſecundum Definitionem. Sicut Populus ſignificat arborem, & hominum multitudinem.

Diuiſio autem Metaphorici vocabuli eſt per proprium & improprium, vt ridere de homine, & de prato,

Diuiſio Analogi eſt rei in modos, ſeu rationes varias eſſendi, vel exiſtendi vel operandi præſertim in attributiua; ſicuti Deus dicitur bonus per eſſentiam, homo per participationem; virtus, quia facit bonum; operatio, quia effectus bonitatis: erubeſcentia quia ſignum & hæc bona dicuntur reſpectu ad bonitatem Dei. Hi autem modi differunt, ſicut à principali, non principales. Nam reflexio de Iride & de Echo, & de pila itidem dicitur; ſed differunt quia illa lucis, iſta ſoni, tertia corporis eſt redhibitio; eſt ergò rerum diſtinctio realis, & non modorum tantum.

De Vniuoci diſtinctione.

VNiuoci in vniuocata diuiſio fit per differentias formales, addentes modis eſſentialitates proprias, ſi diuidit genus: per materiales, ſi ſpecies ſpe-

cialiſſima.

Peripatetici dicunt, Genus diuidi per differentias contrarias, non priuatiuas, & maximè diſtantes ſub eodem genere: & per duas non per plures; quæ euacuent totum diuiſum, & non excedant ipſum, & ſint per ſe, non per accidens. Ergò non rectè dices. Animalium aliud alatum, aliud non alatum. Non alatum enim priuatio eſt; & nihil indicat partium indiuiſarum.

Neque dices, aliud bipes, aliud quadrupes; quoniam datur centipes, & multipes, & expes, vt piſcis. Non euacuatur ergò diuiſum. Neque dicas, aliud mortale, aliud immortale, ſi Angelus eſt incorporeus; Neque dices, aliud album, aliud longum, quoniam album, & longum non ſunt contraria. Neque aliud longum aliud breue: quoniam eſſe longum, & breue accidit animali, & nõ eſt illi eſſentiale; ſed indiuiduis fortaſſe.

Sed hæc doctrina vera eſt tantum in genere ſubiecto & materiali, & differentiis prædito duabus, quoniam duas continet ſub ſe ſpecies vti dicimus; Numerorum, alius par, alius impar. Sed non potes dicere, colorum alius albus, alius niger; quoniam dantur plures colores intermedij. Nec animal aliud rationale, aliud Crocitans, quoniam dantur plures ſpecies animalis; quarum quęlibet ſibi propriam vindicat differentiam.

Non ergo omnis diuiſio bimembris, neque reducibilis ad bimembrem, niſi media computentur cum extremis, vt rubens eſt partim albus, partim niger. Idcircò coguntur ſæpè priuatiua, & negatiua, vti differentia; vt, aliud rationale, aliud irrationale. In quo tamen bis peccatur, aut ter; quoniam irrationale nihil notificat; & excedit diuiſum; nam & lapis eſt irrationalis negatiue; & fit truncatio non diuiſio; quoniam abſcinditur homo à genere animalium; vt digitus à corpore. Quaſi etiam dicas, omnis pars, aut eſt digitus, aut non digitus.

Animaduerſio in Diſtinctione Vniuocorum.

ERgò potius diuidemus genera, duas ſpecies continentia vel differentias, per oppoſitas maximè; vt numerus per par & impar. Similiter & quæ habẽt paucas ſpecies, diuidi poſſunt in illas, vt triangulorum, alius Æquilaterus, alius Gradatus, alius Iſoſceles. Sed quando plurimæ ſunt ſpecies, oportet eas adunare ad quaſdam communitates. & has denuò diuidere; vt Animalium, aliud aquatile, aliud volatile, aliud terreſtre, & rurſus terreſtrium aliud reptat, aliud graditur: & gradentium aliud graditur: & gradentium aliud bipes aliud quadrùpes, aliud multipes; & per differentias propriorum accidentium colligere doctrinam.

Methodus diſtinguendi ſpecialiſſima in variis artibus, & de Diuiſione, & Collectione ſcientifica inuentoris, & Doctoris: notabilis conſideratio.

ART. VII.

SPeciem verò ſimiliter ſecamus. Nam alius homo ſanguineus: alius cholericus; alius atrabilioſus; alius flegmaticus: Diuidimus etiã à regionibus; alius Orientalis, alius Septentrionalis, iuxtà ſubiectam narrationem. Aliter namque diuidit Medicus; aliter Hiſtoricus, aliter Phyſionomus; ille per complexiones. iſte per regiones, vel per geneologias: Hic verò per ſigna figuræ exterioris.

Sed vbi indiuidua pauca ſunt numerantur, vt ſtellarum alia fixa, alia erratica. Erraticarum alia eſt prima & vocatur Saturnus. Deinde Iuppiter, deinde Mars: Septima autem Luna, & ſic conficitur ſcientia.

Deſcendere autem ad indiuidua, adeò licet, vt neceſſe ſit ex indiuiduis primas collegiſſe ſpecies, & ex

ſpeciebus genera. Et deinde diuidere genera in ſpecies; & ſpecies in indiuidua. Primus ordo collectiuus eſt ſapientis inuentoris ſcientiarum humanitus. Secundus diuiſiuus eſt Doctoris ſcientiarum. Etenim compendioſè tradit rerum communitates, quas ex innumeris indiuiduis ille adunauit. Vnde ex via collectiua genus definitionis agnoſcitur, ex Diuiſiua verò differentia. Et ſic ſoluitur diſſidium Ariſt. colligentis & Platonis diuidentis.

DOCVMENT. I.

PRofectò ſapientiſſimus eſt, qui omnes communitates rerum in ſimilitudinibus nouit; & oppoſitiones in diſſimilitudinibus; & hoc eſt ſcire; ſed cum habuerimus proximam communitatem, & eius diuiſionem, ſcimus compendioſè, & languidè, more Peripatetico.

DOCVM. 2.

DIfferentias diuiſiuas rerum per ſe inuenire difficillimum eſt. Idcirco Genus in ſpecies non nominatis differentiis partiri ſolent Doctores. Sed hinc obſcuritas in definiendo naſcitur. Prolixitas in numerando. De his autem in Prædicamento ſimilitudinis, & diſſimilitudinis, dictum eſt.

De Diſtinctionum ratione, & multiplicitate.

ART. VIII.

INtellectus diſtinguere vnum, quo vnum, non poteſt; neque plura, quo plura vnum facere.

Quot

Quot modis vnit Intellectus.

EX pluribus autem facit vnum vel notionaliter, quando quæ ſimilia ſunt vno nomine ea inſignit, vt omnia corpora animata ſub ly animal.

2. Aut cum plures notiones vnit ad aliquid declarandum, ſicut in definitione hominis ponit ly animal, & ly rationale.

3. Aut cum res notas, non notiones, quò notiones, vnit; prout in rerum natura vnitas nouit, vt cum dicit, homo eſt albus.

Primam vnionē nouimus in Prædicabilibus, & Prædicamentis.

Secundam in Definitionibus.

Tertiam in oratione affirmatiua in ſequenti libro.

Quot modis diſtinguit.

AGnoſcimus eodem modo, & diuidit intellectus, vel ipſas notiones, qua ex parte diſſimilitudinem, & pluralitatem gerunt, vt animal in rationale, & irrationale.

2. Vel definitionem in ſuas partes, & de his locuti ſumus hoc in Capitulo.

3. Vel res notas in natura non conuenientes, per negatiuam propoſitionem, vt mox examinabimus.

Nunc autem quomodo res ab intellectu diuiſæ diſtinguantur fiat ſermo.

Prima Ratio Diſtinctorum.

OMnis Diſtinctio, vel eſt Totius in partes, vel Partis à parte, vel partis à toto.

Ratio ſecunda Diſtinctorum.

Item harum alia realis, cum diſtinguitur res à re, vt motus & locus. Alia rationis; cum quæ re ſunt vnum, plures rationes habent; vt alia ratio eſt animalis, qua corpus, & qua animatum: & duæ realitates dici poſſunt: Sic primalitates Entis, non eſſentiæ, ſed eſſentialitates, non Res, ſed realitates ſunt vnius rei, diſtinctæ ratione in ſe: relatione tamen reali.

Tertia, eſt Ratiociniȷ, quando in re non eſt fundamentum plurium rationum: ſed intellectus eas facit, ſicuti cum dicit, Deus eſt in ſe; quod Parmenides negat, quoniam aliud eſt id, quod eſt, & id, in quo eſt: In Deo autem non eſt hæcalietas: quod verum eſt ſecundum rem, ſed ſecundum modum intelligendi, quem ab humanis ſortimur, ita coactis ratiocinari, licet.

Scotus hanc vltimam vocat rationis diſtinctionem: mediam, vocat ex natura rei: primam realem. Diuus Thomas primam realem: ſed ſecundam & tertiam vocat Diſtinctionem rationis, ne incidat ſecunda in realem. Sed tamen hanc abſque fundamento in re; illam cum fundamento. Quod moderni dicunt ſecundum rationem ratiocinantem, & ratiocinatam.

Nos autem primam realem, 2. *vocauimus Idealem.* 3. *rationis.* Dixi *idealem* quoniam apta eſt in intellectu plures idealitates. i. rationes formales parere, & definitiones dum concipitur. Non autem dico *plures ideas*, quoniam idea eſt rerum, idealitas realitatum: poſſumus etiam diſtinguere *formaliter, non formis, ſed formalitatibus.* At quoniam idealitas eſt formalitas in anima, nil verendum dicere diſtinctionem Rationis cum D. Thoma, dum᷒. vocemus Ratiociniȷ, vt diſtinguatur à ſecunda. Confundere. n. diſtinctiones eſt contra Artem diſtinctiuam.

Digitized by Google

Tertia Ratio Diſtinctorum.

REalis Diſtinctio, alia eſt relatiua, vt inter Patrem & filium in diuinis; quæ etiam eſſet in humanis, ſi ſola relatio diſtingueret inter Philippum Patrem, & Alexandrum filium; & non ſubeſſet ſimul numeralis differentia. Alia verò abſoluta, vt inter hominem, & bouem; quæ ſortitur nomen ab eo, in quo ſunt plures res & non vna. Et quoniam idem eſt eſſe; cauſæ eſſendi ſunt cauſæ vnitatis: & Cauſæ non eſſendi, ſunt numeri, ac diſtinctionis cauſæ.

Propterea à ſextuplici genere cauſarum nomen habent. Alia enim diſtinguntur fine, & vſu, ſicut domus quatenus habitatio eſt beſtiarum, dicitur ſtabulũ; quatenus hominum, domus; & eadem res diuerſos ſortita fines rationes finales habet plures, vt idem lignum eſt ſedile, & limen. Alia à Perfectione: vt domus ornata eſt habitabilis: non ornata inhabitabilis.

Aliæ ſumitur ab agente, vt eadem litera ſcripta, & reſcripta à duobus ſcriptoribus.

Alia ab Idea; vt duæ A, a, formatæ duobus modis, licet idem ſignificent prorſus. Et de præfatis diſtinctionibus veteres nil loquuntur, quoniam videntur eſſe extra eſſentiam rerum; fortè, neque diſtingunt, niſi quatenus ſunt in re per participium.

Diſtinguntur ergò alia formaliter, vt triangulus ligneus à quatrangulo ligno. Alia materialiter, vt triangulus ligneus à triangulo ferreo. Alia vtróque modo vt triangulus ligneus à quatrangulo ferreo. Et hæc dicta ſint v. g. ferrum enim & lignum non ſunt naturalis materia trianguli & quatranguli, ſed accidentalis. Naturalis enim eſt linea, ſicuti forma eſt Angulus: ex lineis, & Angulis iſta conſtant.

In conſideratione ergò diſtinctionum ſumitur materia pro eſſentia rei, forma pro modo illius. Vnde Angelus, & Anima humana differre formaliter, non autem materialiter.

Vtráque enim eſt ſubſtantia incorporea. Item quod eſt ſuperius, & communius in notionibus ſumitur loco materiæ, vt genus: loco formæ verò quod ſpecialius & diſtinctius, vt differentia & ſpecies; quoniam indeterminatam notionem determinant, & qualificant, ſicut forma materiam.

Diſtinctorum gradus.

PRimò, igitur maximè diſtinguuntur, quæ in nullo conueniunt; vt Ens, & Nonens; & dicitur diſtinctio totalis & contradictoria. Priuatio & habitus diſtinguuntur ſicut ens & nonens, at conueniunt ſubiecto.

Secundò, quæ in ente & Analogo conueniunt, & diuerſum eſſendi habent modum, nec in materia, nec in forma conueniunt vt duo generaliſſima, &c. figura & actio, quæ diſtinctio eſſentialis, & totum eſt, conuenientia enim ſub ente non eſt formæ, nec materiæ, ſed ab agente vno Deo.

Tertia eſt eorum, quæ ſub eodem genere ſunt. Conueniunt enim in eſſentia generica materialiter; diſtinguntur autem formaliter. Alia enim eſt forma ſubſtantiæ in animali, atque in lapide, & terra. Et alia forma quantitatis in linea, & in numero; materia tamen eſt vna id eſt eſſentia.

4. Quæ verò ſub ſpecie ponuntur indiuidua, diſtinguntur, non quidem materialiter, nec formaliter, cum eadem forma humanitatis ſit in Petro, & Paulo; & carnes, & oſſa, communis materia. Hic altercatio. Thomiſtæ enim materialiter diſtingui putant, quoniam diuiſio materiæ facit indiuidua. Platonici quidem formaliter. Etenim forma diſtinguit materiam confuſam. Scotus hæccheitatem introducit apto vocabulo, quoniam licet diſtinguatur materia formis, tamen ineffabilis eſt ratio diſtinctionis & ſingularitas.

Et quidem D. Thomas non exiſtimat diſtingui materialiter, ſumpta materia pro eſſentia; alioquin homo,

& bos materialiter magis differrent. cum plus diſſideat materia bouis à materia Petri, quàm Pauli matèria. Sed loquitur de materia partis, qua quæcumque ſpecie differunt etiam materia. Non autem materia totius, quæ eſt genus. Ergo fundamentaliter ſit materia partis principiũ diſtinctionis: formaliter verò partis forma. Totius ſit ſingularitas. Et hæccheitas vocari queat. Hoc autem poteſt à ſe diſtingui per accidentia multa: vel ſuipſius alteritate, vt ſenex Petrus à ſe iuuene.

QVÆSTIO.

SED quomodo diſtinguitur pars à toto, Petrus ab homine, & homo ab animali? Scotus ait ex natura rei nullo intellectu conſiderante. Thomiſtæ ratione formali quoniam idem dicunt ſub alia notione determinatè. Nos idealiter, quoniam in intellectu alias faciunt idealitates rationis ob realitates alias non res alias.

At profectò ſi ſuperius ſe habet, vt materia, inferius, vt forma, diſtinguentur ſe totis, eruntque diuerſa; materia enim, & forma, diuerſæ ſunt, & pluſquam linea & albedo, ſunt enim diuerſorum prædicamentorum, & eſſendi modorum, & in inuicem non tranſmutantur.

Reſpondeo genus & differentias ſe habere, vt materia & forma, non autem eſſe materiam & formam, niſi notionaliter. Dicunt enim eandem materiam & formam, & totum, & dicuntur materia totius. Propterea diuerſa non ſunt, ſicut materia & forma partis. cum præſertim ſint eiuſdem totius, & non diuerſorum totorum, quales ſunt Genus Angeli, & ſpecies Animalis; ſunt etiam ſicut numeri in additione modi ſignificandi, non in re, alioquin eſſet diuerſarum ſpecierum homo, & animal, ſicuti ternarius, cum binario. De his in Metaph. Quomodo autem principia quoque diuerſa ſint & cauſæ & prædicamenta, dictum eſt in prædicamentis.

Notabile.

DE Diſtinctione rationis, & ratiocinij conſiderandum, quod non fiunt, niſi in re ſit fundamentum proprium, aut mutuatum. Cum enim intellectus eandem rem vnam facit duplicem, vt Deum in ſe exiſtentem, & relationem rationis: vt idem, eidem idem; mutuatur hoc ab aliis rebus, in quibus iſta diſtinctio eſt realis. Ex hoc enim quod eſt in loco à ſe realiter diſtincto, conſiderat Deum eſſe in ſe, cum ab alio non contineatur; & ratiocinio diſtinguit indiſtinctum; & fallitur, ſi ita eſſe realiter ſentit. Cum verò in rebus plures reſpectus deprehendit, aut à cauſarum plurium conuenientia in vnam rem, vt paulo ante dicebamus; vnde plures Definitiores facit, aut ab vſibus, & cauſationibus eiuſdem rei in alios: tunc licet rationes plures facere. Quapropter alia eſt ratio animæ, qua animat, alia qua vult, alia qua poteſt, alia qua intelligit, & tamen vna res iſta facit. Volunt tamen potentias has partiri realiter. Sed iterum duplex realitas eſſentiæ, & exiſtentiæ. Tunc materia & forma non poſſunt diſtingui realitate exiſtentiæ, nec accidens à ſubiecto, nec facultas ab eo, cuius eſt facultas, imò ſic omnia prædicamenta miſta ſunt. Sunt tamen quædam, quæ aliquando ſeparantur, vt Color albus à triangulo: quædã quæ nunquam, vt figura à quantitate, & materia à forma. Sunt etiam quædam nec indiuidualiter, vt intellectus ab anima. Et hæc omnia ſunt vnum realitate exiſtentiæ vel genericæ, vel ſpecifices, vel indiuidualis.

Sed quæ in diuerſis ſunt Prædicamentis, vtique diſtinguntur realiter, realitate eſſentiali, licet non ſemper exiſtentiali; & tamen in eodem Prædicamento diſtinguntur eſſentialiter, omnes ſpecies, & indiuiduo, vt agnoſcas in creaturis plus diuerſitatis quam identitatis. Vtrum autem in eodem ſint prædicamento cum

dubitatur, Metaphy. conſule, &c. Videntur tamen realitates cum ſua re in prædicamento totali, non in partiali ſimul reperiri. Nihil autem difficilius quam benè diſtinguere, Socrates argutè prædicabat.

RESOLVTIO.

Diſtinctio ergò realis habet fundamentum & complementum in re. Diſtinctio rationis habet fundamentum & complementum in ratione mutuante. Diſtinctio ex natura rei, ſeu idealis, habet fundamentum in re & complementum in intellectu.

DE ARTE DEFINITIVA.

Cap. VIII.

POST Collectas eſſentias rerum ad ſuas Categorias per Methodum vnitiuam: Diſtinctionéſque poſitas per diuiſiuam. Sequitur definitiua Ars, vtraque vtens Methodo. De quibus Ariſt. & Plato nullam tradidiſſe artem videtur; & tamen ſæpè multa tradunt & bene, & perperam, vt patuit in Metaphyſicis.

DVPLEX DEFINITIO. Art. I.

Definitio alia indicat quid nominis. Alia quid rei.

DECLARATIO VTRIVSQVE.

Nomen hic dicimus omne notamen. Omne vocabulum: Res, omne ſignificatum ipſorum.

RATIO DVPLICIS DEFIN.

QVando quid importatur per nomen, & vnde, & ad quid eſt impoſitum declaratur, ſit definitio quid nominis: quando verò declaratur rei eſſentia per nomen illud ſignificata, dicitur quid rei.

DECLARATIO.

VT Quidditas hominis nominaliter eſt ethymologia & impoſitio cum propoſito ad ſignificandum. Vt cum dico, homo eſt dictus ab humo, quia de humo factus eſt primus homo, & ſignificat hoc animal, quod ſum ego, & tamen. Quid rei verò eſt, ſi dicas, Homo eſt animal rationale.

Quibus conuenit Quid Nom. & quomodo.

QVid nominis conuenit Enti, & Non enti, & chimericis, & negationibus; & manifeſtatur per propria, per extranea, per communia, & per nutum, per digitum, vt quid nominis homo? potes reſpondere digito. *Ecce*, oſtendendo hominem, Scythæ, hoc vocabulum ignoranti. Item eſt ille qui ambulat duobus pedibus. Eſt animal cum manibus non piloſis, &c. Chimera eſt figmentum Poëtæ ex capra, homine, & leone confictum. Sed hæc definitio eſt etiam quid rei, quatenus chimera eſt aliquid ſaltem in mente. Quid eſt cœcitas? eſt carentia viſus. Quid rei eſt, quatenus eſt in rebus negatiuè ſaltem: Quid eſt nihilum? quod nullo pacto eſt, neque in mente neque extra mentem.

Quapropter Quidditas realis non ſolis entibus poſitiuis extra animam conuenit, vt Peripat. docent. Nam licet res non ſint in natura, ſunt vt concipiuntur per res exiſtentes & ſic declarantur. Quapropter in Metaph. probaui, quod datur Quid rei de omni intelligibili quocunque

cunque modo, licet in natura non ſit; & quid nominis eſt eius interpretatio. *Quidquid enim poteſt nominari, poteſt definiri. Nominatio enim eſt definitio imperfecta: Definitio verò nominatio perfecta.*

Quidditas Definitionis ſecundum Nomen & rem.

ART. II.

D*Icitur Definitio à definiendo, quia finit & limitat ſua ſignificatione rei definitæ naturam totam, ita vt nihil includat de extraneis, neque de ſuis eſſentialibus excludat.*

Idcircò etiam terminus vocatur. Differt autem à termino, ſicut ſpecies à genere. Omnis enim terminus alicuius rei ſignificationem claudit, ſed vel communem, vel accidentalem, vel eſſentialem, vel propriã. Definitio verò non niſi eſſentialem; & ille indiſtinctè iſta verò diſtinctè. Homo enim naturam humanam terminat, & excludit bouinam, & alias, ſed non prorſus declarat quidditatem, ſicut animal rationale beatificabile.

Videtur autem omnis terminus prius reſpicere, Vnde imponitur nomen, & poſtea Ad quod imponitur nomẽ. Definitio verò nonniſi ad quod. Vnde quid nominis per etimologiam, & interpretationẽ ſcimus. Vt quid eſt lapis? eſt res lædens pedem ſecundum etimologiam: ſed ſecundum quid rei, eſt corpus frangibile ex fluore terreſtri à calore vel frigore indurantibus compactum.

Sicuti vocabula, ita Definitiones fieri ex his, quæ ſentimus, & transferri ad inſenſilia.

ART. III.

S*Icuti rerum naturas ſenſu cognoſcimus; ita etiam nominamus.*

DECLARATIO.

VNde de his quæ à ſenſu non percipiuntur, non habemus nomina propria, quoniam ſcientia propria caremus, ſed cognoſcimus ea ab effectibus, vel ſenſilium ſimilitudine: & mutuamur ergo nomina ab his.

Dicitur enim Deus à Theos quaſi videns, vel Thein quaſi feruens, & currens, ſicuti ignis & ſol. Angelus dicitur quaſi miſſus, quia à Deo mittitur, vt ſeruus à Rege. Anima vocatur ſpiritus, quia ſicut ſpirans ventus, impellit corpus; & Deus ſpiritus, quia ſimiliter, vt anima omnia mouet & eſt inuiſibilis. Hęc autem vocabula non dicunt ipſorum quidditatem, ſed effectus, & ſimilitudines. Sic dicitur intellectus, quia legit, hoc eſt colligit intus quæ nouit; ſicut manus colligit extra, quę colligenda decernimus.

Quapropter voces ipſæ indicant de rebus ſcientiam haberi exilem, & de inſenſibilibus ſimilitudinariam. Nam prӕterea res ſenſibiles aliqua ex parte patent, ſed magna ex parte latent. Vocabula autem damus ex eo, quod patet; ſi autem penitus paterent, non indigeremus adhuc definitionibus, ſed ipſa vocabula eſſent definitiones.

Vocabula eſſe Definitiones ſecundum naturam, non autem ſecundum nos.

Art. IV.

SVnt quidem vocabula multa, quæ definitiones ſunt vt Adaliquid. Hæc enim vox relatiui naturam explicat prorſus. Et hoc nomen Bombarda, à bombo, & ardore pulueris igniti expellentis pilam, propemodum Definitio eſt, & hoc nomen Ens ſignificat Deum, vt

Definitio. Cætera enim non ſunt entia, ſed aliquod Ens finitum. Sed natura humana non eſt apta per vocem vnam, rem vnam explicare, neque intelligere. Idcirco eget definitionibus. Apud Angelos verò vocabula ſi qua ſunt definitiones ſunt.

Definitionem eſſe epilogum conſiderabilium circa rem vnamquamque, & quòd eis per ſenſum colligitur.

Art. V.

Colligitur autem Definitio à ſenſu, ſicut & vocabula; admiſcetur autem diſcurſus per Accidens, vt patet in Metaph. Et quidem videtur mihi eſſe *Epilogus ſcientiæ acquiſitæ de re.* Vt autem res cognoſcatur, reſpicere debemus eſſentiam rei, & cauſas eſſentiæ actiuas, materiales, formales, ideales, ſi omnes, vel quaſcumque habet. Deinde affectiones materiales & formales, & mox actiuas, quæ ſunt virtus, operatio, Actio, & Paſſio; & tandem ſimilitudines, diſſimilitudines, & accidentia; ex quibus colligitur ſcientiæ epilogus, qui eſt Definitio.

Vt quid eſt ignis? *Eſt corpus calidiſſimum lucidiſſimum, tenuiſſimum, mobiliſſimum, facile omnia vincens corpora, & in ſui vertens naturam; factum à Deo, vt ſit elementum nobilius ſecundorum corporum, dum vult ſe ipſum multiplicare, per accidens habet vt ſecunda faciat entia.*

In hac Definitione ponitur *corpus*, vt eſſentia materialis; *tenuiſſimum*, vt materia ſignata, & propriè *calidiſſimum*, pro virtute actiua, *mobiliſſimum* pro operatione, *lucidiſſimum* pro colore; *facilè vincens* pro actione, & qualitate actionis, *factum à Deo* pro eius actiuo principio ponitur; quoniam cum ſit elementum non fit ab alio; Fit autem à calore ſe ipſum effundente & generante, quoniam forma eius eſt actiuiſſima à Dei potētia ema-

Ratio ſecunda Diſtinctorum.

I*Tem harum alia realis, cum diſtinguitur res à re, vt motus & locus. Alia rationis; cum quæ re ſunt vnum, plures rationes habent:* vt alia ratio eſt animalis, qua corpus, & qua animatum: & duæ realitates dici poſſunt: Sic primalitates Entis, non eſſentiæ, ſed eſſentialitates, non Res, ſed realitates ſunt vnius rei, diſtinctæ ratione in ſe, relatione tamen reali.

Tertia, eſt Ratiocinij, quando in re non eſt fundamentum plurium rationum: ſed intellectus eas facit, ſicuti cum dicit, Deus eſt in ſe; quod Parmenides negat, quoniam aliud eſt id, quod eſt, & id, in quo eſt: In Deo autem non eſt hæc alietas: quod verum eſt ſecundum rem, ſed ſecundum modum intelligendi, quem ab humanis ſortimur, ita coactis ratiocinari, licet.

Scotus hanc vltimam vocat rationis diſtinctionem: mediam, vocat ex natura rei: primam realem. Diuus Thomas primam realem: ſed ſecundam & tertiam vocat Diſtinctionem rationis, ne incidat ſecunda in realem. Sed tamen hanc abſque fundamento in re; illam cum fundamento. Quod moderni dicunt ſecundum rationem ratiocinantem, & ratiocinatam.

Nos autem primam realem, 2. *vocauimus Idealem.* 3. *rationis.* Dixi *idealem* quoniam apta eſt in intellectu plures idealitates. i. rationes formales parere, & definitiones dum concipitur. Non autem dico *plures ideas*, quoniam idea eſt rerum, idealitas realitatum: poſſumus etiam diſtinguere *formaliter, non formis, ſed formalitatibus.* At quoniam idealitas eſt formalitas in anima, nil verendum dicere diſtinctionem Rationis cum D. Thoma, dum; vocemus Ratiocinij, vt diſtinguatur à ſecunda. Confundere. n. diſtinctiones eſt contra Artem diſtinctiuam.

Digitized by Google

Tertia Ratio Diſtinctorum.

REalis Diſtinctio, alia eſt relatiua, vt inter Patrem & filium in diuinis; quæ etiam eſſet in humanis, ſi ſola relatio diſtingueret inter Philippum Patrem, & Alexandrum filium; & non ſubeſſet ſimul numeralis differentia. Alia verò abſoluta, vt inter hominem, & bouem; quæ ſortitur nomen ab eo, in quo ſunt plures res & non vna. Et quoniam idem eſt eſſe; cauſæ eſſendi ſunt cauſæ vnitatis: & Cauſæ non eſſendi, ſunt numeri, ac diſtinctionis cauſæ.

Propterea à ſextuplici genere cauſarum nomen habent. Alia enim diſtinguntur fine, & vſu, ſicut domus quatenus habitatio eſt beſtiarum, dicitur ſtabulũ; quatenus hominum, domus; & eadem res diuerſos ſortita fines rationes finales habet plures, vt idem lignum eſt ſedile, & limen. Alia à Perfectione: vt domus ornata eſt habitabilis: non ornata inhabitabilis.

Aliæ ſumitur ab agente, vt eadem litera ſcripta, & reſcripta à duobus ſcriptoribus.

Alia ab Idea; vt duæ A, a, formatæ duobus modis, licet idem ſignificent prorſus. Et de præfatis diſtinctionibus veteres nil loquuntur, quoniam videntur eſſe extra eſſentiam rerum; fortè, neque diſtingunt, niſi quatenus ſunt in re per participium.

Diſtinguntur ergò alia formaliter, vt triangulus ligneus à quatrangulo ligno. Alia materialiter, vt triangulus ligneus à triangulo ferreo. Alia vtróque modo vt triangulus ligneus à quatrangulo ferreo. Et hæc dicta ſint v. g. ferrum enim & lignum non ſunt naturalis materia trianguli & quatranguli, ſed accidentalis. Naturalis enim eſt linea, ſicuti forma eſt Angulus: ex lineis, & Angulis iſta conſtant.

In conſideratione ergò diſtinctionum ſumitur materia pro eſſentia rei, forma pro modo illius. Vnde Angelus, & Anima humana differre formaliter, non autem materialiter.

Vtráque enim eſt ſubſtantia incorporea. Item quod eſt ſuperius, & communius in notionibus ſumitur loco materiæ, vt genus: loco formæ verò quod ſpecialius & diſtinctius, vt differentia & ſpecies; quoniam indeterminatam notionem determinant, & qualificant, ſicut forma materiam.

Diſtinctorum gradus.

PRimò, igitur maximè diſtinguntur, quæ in nullo conueniunt; vt Ens, & Nonens; & dicitur diſtinctio totalis & contradictoria. Priuatio & habitus diſtinguntur ſicut ens & nonens, at conueniunt ſubiecto.

Secundò, quæ in ente & Analogo conueniunt, & diuerſum eſſendi habent modum, nec in materia, nec in forma conueniunt vt duo generaliſſima, &c. figura & actio, quæ diſtinctio eſſentialis, & totum eſt, conuenientia enim ſub ente non eſt formæ, nec materiæ, ſed ab agente vno Deo.

Tertia eſt eorum, quæ ſub eodem genere ſunt. Conueniunt enim in eſſentia generica materialiter; diſtinguntur autem formaliter. Alia enim eſt forma ſubſtantiæ in animali, atque in lapide, & terra. Et alia forma quantitatis in linea, & in numero; materia tamen eſt vna id eſt eſſentia.

4. Quæ verò ſub ſpecie ponuntur indiuidua, diſtinguntur, non quidem materialiter, nec formaliter, cum eadem forma humanitatis ſit in Petro, & Paulo; & carnes, & oſſa, communis materia. Hic altercatio. Thomiſtæ enim materialiter diſtingui putant, quoniam diuiſio materiæ facit indiuidua. Platonici quidem formaliter. Etenim forma diſtinguit materiam confuſam. Scotus hæccheitatem introducit apto vocabulo, quoniam licet diſtinguatur materia formis, tamen ineffabilis eſt ratio diſtinctionis & ſingularitas.

Et quidem D. Thomas non exiſtimat diſtingui materialiter, ſumpta materia pro eſſentia; alioquin homo,

& bos materialiter magis differrent, cum plus diſſideat materia bouis à materia Petri, quàm Pauli matèria. Sed loquitur de materia partis, qua quæcunque ſpecie differunt etiam materia. Non autem materia totius, quæ eſt genus. Ergo fundamentaliter ſit materia partis principiũ diſtinctionis: formaliter verò partis forma. Totius ſit ſingularitas. Et hæccheitas vocari queat. Hoc autem poteſt à ſe diſtingui per accidentia multa: vel ſuipſius alteritate, vt ſenex Petrus à ſe iuuene.

QVÆSTIO.

SED quomodo diſtinguitur pars à toto, Petrus ab homine, & homo ab animali? Scotus ait ex natura rei nullo intellectu conſiderante. Thomiſtæ ratione formali quoniam idem dicunt ſub alia notione determinatè. Nos idealiter, quoniam in intellectu alias faciunt idealitates rationis ob realitates alias non res alias.

At profectò ſi ſuperius ſe habet, vt materia, inferius, vt forma, diſtinguentur ſe totis, eruntque diuerſa; materia enim, & forma, diuerſæ ſunt, & pluſquam linea & albedo, ſunt enim diuerſorum prædicamentorum, & eſſendi modorum, & in inuicem non tranſmutantur.

Reſpondeo genus & differentias ſe habere, vt materia & forma, non autem eſſe materiam & formam, niſi notionaliter. Dicunt enim eandem materiam & formam, & totum, & dicuntur materia totius. Propterea diuerſa non ſunt, ſicut materia & forma partis. cum præſertim ſint eiuſdem totius, & non diuerſorum totorum, quales ſunt Genus Angeli, & ſpecies Animalis; ſunt etiam ſicut numeri in additione modi ſignificandi, non in re, alioquin eſſet diuerſarum ſpecierum homo, & animal, ſicuti ternarius, cum binario. De his in Metaph. Quomodo autem principia quoque diuerſa ſint & cauſæ & prædicamenta, dictum eſt in prædicamentis.

Notabile.

DE Diſtinctione rationis, & ratiocinij conſiderandum, quod non fiunt, niſi in re ſit fundamentum proprium, aut mutuatum. Cum enim intellectus eandem rem vnam facit duplicem, vt Deum in ſe exiſtentem, & relationem rationis: vt idem, eidem idem; mutuatur hoc ab aliis rebus, in quibus iſta diſtinctio eſt realis. Ex hoc enim quod eſt in loco à ſe realiter diſtincto, conſiderat Deum eſſe in ſe, cum ab alio non contineatur; & ratiocinio diſtinguit indiſtinctum; & fallitur, ſi ita eſſe realiter ſentit. Cum verò in rebus plures reſpectus deprehendit, aut à cauſatum plurium conuenientia in vnam rem, vt paulo ante dicebamus; vnde plures Definitiores facit, aut ab vſibus, & cauſationibus eiuſdem rei in alios: tunc licet rationes plures facere. Quapropter alia eſt ratio animæ, qua animat, alia qua vult, alia qua poteſt, alia qua intelligit, & tamen vna res iſta facit. Volunt tamen potentias has partiri realiter. Sed iterum duplex realitas eſſentiæ, & exiſtentiæ. Tunc materia & forma non poſſunt diſtingui realitate exiſtentiæ, nec accidens à ſubiecto, nec facultas ab eo, cuius eſt facultas, imò ſic omnia prædicamenta miſta ſunt. Sunt tamen quædam, quæ aliquando ſeparantur, vt Color albus à triangulo: quædã quæ nunquam, vt figura à quantitate, & materia à forma. Sunt etiam quædam nec indiuidualiter, vt intellectus ab anima. Et hæc omnia ſunt vnum realitate exiſtentiæ vel genericæ, vel ſpecifices, vel indiuidualis.

Sed quæ in diuerſis ſunt Prædicamentis, vtique diſtinguntur realiter, realitate eſſentiali, licet non ſemper exiſtentiali; & tamen in eodem Prædicamento diſtinguntur eſſentialiter, omnes ſpecies, & indiuiduo, vt agnoſcas in creaturis plus diuerſitatis quam identitatis. Vtrum autem in eodem ſint prædicamento cum

dubitatur, Metaphy. conſule, &c. Videntur tamen realitates cum ſua re in prædicamento totali, non in partiali ſimul reperiri. Nihil autem difficilius quam benè diſtinguere, Socrates argutè prædicabat.

RESOLVTIO.

Diſtinctio ergò realis habet fundamentum & complementum in re. Diſtinctio rationis habet fundamentum & complementum in ratione mutuante. Diſtinctiô ex natura rei, ſeu idealis, habet fundamentum in re & complementum in intellectu.

DE ARTE DEFINITIVA.

CAP. VIII.

POST Collectas eſſentias rerum ad ſuas Categorias per Methodum vnitiuam: Diſtinctionéſque poſitas per diuiſiuam. Sequitur definitiua Ars, vtraque vtens Methodo. De quibus Ariſt. & Plato nullam tradidiſſe artem videtur; & tamen ſæpè multa tradunt & bene, & perperam, vt patuit in Metaphyſicis.

DVPLEX DEFINITIO. ART. I.

Definitio alia indicat quid nominis. Alia quid rei.

DECLARATIO VTRIVSQVE.

NOmen hic dicimus omne notamen. Omne vocabulum: Res, omne ſignificatum ipſorum.

Digitized by Google

RATIO DVPLICIS DEFIN.

QVando quid importatur per nomen, & vnde, & ad quid eſt impoſitum declaratur, ſit definitio quid nominis: quando verò declaratur rei eſſentia per nomen illud ſignificata, dicitur quid rei.

DECLARATIO.

VT Quidditas hominis nominaliter eſt ethymologia & impoſitio cum propoſito ad ſignificandum. Vt cum dico, homo eſt dictus ab humo, quia de humo factus eſt primus homo, & ſignificat hoc animal, quod ſum ego, & tamen. Quid rei verò eſt, ſi dicas, Homo eſt animal rationale.

Quibus conuenit Quid Nom. & quomodo.

QVid nominis conuenit Enti, & Non enti, & chimericis, & negationibus; & manifeſtatur per propria, per extranea, per communia, & per nutum, per digitum, vt quid nominis homo? potes reſpondere digito. *Ecce*, oſtendendo hominem, Scythæ, hoc vocabulum ignoranti. Item eſt ille qui ambulat duobus pedibus. Eſt animal cum manibus non piloſis, &c. Chimera eſt figmentum Poëtæ ex capra, homine, & leone confictum. Sed hæc definitio eſt etiam quid rei, quatenus chimera eſt aliquid ſaltem in mente. Quid eſt cœcitas? eſt carentia viſus. Quid rei eſt, quatenus eſt in rebus negatiuè ſaltem: Quid eſt nihilum? quod nullo pacto eſt, neque in mente neque extra mentem.

Quapropter Quidditas realis non ſolis entibus poſitiuis extra animam conuenit, vt Peripat. docent. Nam licet res non ſint in natura, ſunt vt concipiuntur per res exiſtentes & ſic declarantur. Quapropter in Metaph. probaui, quod datur Quid rei de omni intelligibili quocunque

cunque modo, licet in natura non ſit; & quid nominiſ eſt eius interpretatio. *Quidquid enim poteſt nominari, poteſt definiri. Nominatio enim eſt definitio imperfecta: Definitio verò nominatio perfecta.*

Quidditas Definitionis ſecundum Nomen & rem.

Art. II.

Dicitur Definitio à definiendo, quia finit & limitat ſua ſignificatione rei definitæ naturam totam, ita vt nihil includat de extraneis, neque de ſuis eſſentialibus excludat.

Idcircò etiam terminus vocatur. Differt autem à termino, ſicut ſpecies à genere. Omnis enim terminus alicuius rei ſignificationem claudit, ſed vel communem, vel accidentalem, vel eſſentialem, vel propriã. Definitio verò non niſi eſſentialem; & ille indiſtinctè iſta verò diſtinctè. Homo enim naturam humanam terminat, & excludit bouinam, & alias, ſed non prorſus declarat quidditatem, ſicut animal rationale beatificabile.

Videtur autem omnis terminus prius reſpicere, Vnde imponitur nomen, & poſtea Ad quod imponitur nomẽ. Definitio verò nonniſi ad quod. Vnde quid nominis per etimologiam, & interpretationẽ ſcimus. Vt quid eſt lapis? eſt res lædens pedem ſecundum etimologiam: ſed ſecundum quid rei, eſt corpus frangibile ex fluore terreſtri à calore vel frigore indurantibus compactum.

Sicuti vocabula, ita Definitiones fieri ex his, quæ ſentimus, & transferri ad inſenſilia.

Art. III.

Sicuti rerum naturas ſenſu cognoſcimus; ita etiam nominamus.

Definitio. Cætera enim non ſunt entia, ſed aliquod Ens finitum. Sed natura humana non eſt apta per vocem vnam, rem vnam explicare, neque intelligere. Idcirco eget definitionibus. Apud Angelos verò vocabula ſi qua ſunt definitiones ſunt.

Definitionem eſſe epilogum conſiderabilium circa rem vnamquamque, & quòd eis per ſenſum colligitur.

Art. V.

COlligitur autem Definitio à ſenſu, ſicut & vocabula; admiſcetur autem diſcurſus per Accidens, vt patet in Metaph. Et quidem videtur mihi eſſe *Epilogus ſcientiæ acquiſita de re.* Vt autem res cognoſcatur, reſpicere debemus eſſentiam rei, & cauſas eſſentiæ actiuas, materiales, formales, ideales, ſi omnes, vel quaſcumque habet. Deinde affectiones materiales & formales, & mox actiuas, quæ ſunt virtus, operatio, Actio, & Paſſio; & tandem ſimilitudines, diſſimilitudines, & accidentia; ex quibus colligitur ſcientiæ epilogus, qui eſt Definitio.

Vt quid eſt ignis? *Eſt corpus calidiſſimum lucidiſſimum, tenuiſſimum, mobiliſſimum, facile omnia vincens corpora, & in ſui vertens naturam; factum à Deo, vt ſit elementum nobilius ſecundorum corporum, dum vult ſe ipſum multiplicare, per accidens habet vt ſecunda faciat entia.*

In hac Definitione ponitur *corpus*, vt eſſentia materialis; *tenuiſſimum*, vt materia ſignata, & propriè *calidiſſimum*, pro virtute actiua, *mobiliſſimum* pro operatione, *lucidiſſimum* pro colore; *facilè vincens* pro actione, & qualitate actionis, *factum à Deo* pro eius actiuo principio ponitur; quoniam cum ſit elementum non fit ab alio; Fit autem à calore ſe ipſum effundente & generante, quoniam forma eius eſt actiuiſſima à Dei potẽtia ema-

qans. Dicitur *vt ſit elementum.* Hæc enim eſt cauſa finalis.

Dicitur *quod facit ſecunda entia per Accidens*, quoniam ignis ignem, non hominem,& lapidem facere intendit. Sed accidit illi facere hominem, dum à frigore retunditur, & à Dei miniſtris tanquam inſtrumentum dirigitur ad id, quod ipſe ignorat, ſicut malleus facit gladium per accidens principaliter.

Quapropter grande negotium eſt definire, oportet enim definientem rerum naturas prorſus agnouiſſe. Idcircò ſolius Metaph. eſt munus definire, ſicut & nomina ritè ex rei natura imponere. Sed qui Prædicamenta fuerit edoctus noſtra, vtique ad definitiones ineptus Logicè non erit.

Quomodo Definitio conſtat ex Similitudine, & Diſsimilitudine, hoc eſt ex genere & differentia, eſſentialibus, & proximis; non accidentalibus, & remotis, niſi ex defectu.

ART. VI.

QVoniam verò omnis rei notitia comparatur inſpiciendo ſimilia & diſſimilia. Tunc enim ſcio quid eſt homo, quando inſpexi quibus rebus eſt ſimilis, & quibus diſſimilis: & rurſus quomodo à ſimilibus ſeparetur, vt non ſit idem cum illis.

Similitudines autem aliæ ſunt eſſentiales, quæ vocantur genera, & ſpecies. *Aliæ accidentales*, vt proprium, & Accidens.

Sic etiam & diſſimilitudines, *aliæ ſunt eſſentiales*, vt diuerſitas & differentiæ genericæ & ſpecificæ & indiuiduales: & *aliæ accidentales*, quarum aliæ fluunt à quidditate generis & ſpeciei, vel indiuidui. Aliæ ex-

trinſecus adueniunt. *Definiens igitur eſſentiales reſpiciat, & non accidentales præſertim addititias.* Vt ſi debeo definire hominem, inuenio illum eſſe ſimilem corporibus, & ſubſtantiis cæteris eſſentialiter, & circulum figuris, non autem hominem figuris, & coloribus, neque circulum ligno, niſi accidentaliter conuenire. Rurſus vbi ſimilitudines eſſentiales reperieris, quoniam ſunt aliæ propriæ, aliæ communes, ad proprias declinabis, vt cum definio hominem, non dicam homo eſt ſubſtantia, vel corpus; ſed Animal. Subſtantia enim & corpus à longè hominis naturam, & nimis confusè oſtendunt: Animal verò propè. Similiter cum definio circulum, non dico illum eſſe qualitatem, ſed figuram. Poſt hæc, quia homo per eſſe Animal, diſtinguitur à non animalibus, remanet adhuc confuſa eius quidditas inter animalia. Licet enim Animal dicatur in quo eſt ſimilis equo, & boui, & Aquilæ, non autem in quo diſſimilis. Diſſimilitudo autem per Differentiam explicatur eſſentialem, vel accidentalem: ſed accidentalis non limitat eſſentiam. Neque enim quia eſt albus, aut quia Ciuis, homo differt à cæteris animalibus. Oportet ergo Differentiam eſſentialem ſumere, non quidem communem, vt eſſe bipedem, aut terreſtrem, aut habere manum. Nam hæc conueniunt gallinæ, & ſimiæ: ſed propriam. Propria autem ſumitur à cauſis eſſentialibus, & intrinſecè conſtituentibus, vt eſſe rationale.

Sed quia hæc differentia eſt nobis ignota, propterea, ſolemus ab effluentibus accidentibus, & proprietatibus illam manifeſtare. Vt ſi dicas, homo eſt animal riſibile, & Coruus animal volatile Crocitans. *Profectò gradus ille diſtinguens res à rebus difficillimè noſcitur. Sed per ea vnde noſcitur, ſignificatur. Neque enim vlla proprietas alicui ineſt rei, quæ non emanet à rei conſtitutiuis cauſis, & principiis, aut primalitatibus.*

Ex his ergò patet, qualiter omnis definitio conſtat ex genere, & Differentia, ex Similitudine & Diſſimilitudine eſſentialibus, non accidentalibus: propriis non

communibus, vel proprias declarantibus. Qui autem Prædicamenta nouit, facile ipſas inueniet.

Definientem debere cauſas rei definiendæ noſſe, & apponere quaſcunque habet.

ART. VII.

AT quoniam omnis eſſentia per definitionem completè debet cognoſci, non autem cognoſcitur, niſi omnes cauſas apponamus eſſentiales. Eſt enim effectus cauſæ ſimilitudo, & propter finem cauſæ intentum fit in tali & tali materia; ſicut gladius eſt effectus artificis ſimilis eius ideæ, factus propter pugnam, & ideò ex materia dura, quæ poſſit lædere, & figura acuta, & penetrante quorum oportet lædere, & obtuſa, & apta teneri ex parte, in qua à bellatore tractanda eſt. Manifeſtum eſt autem in Metaph. quod ſicut ſe habent artificialia ad artificem, ita naturalia ad Deum. Oportet ergò, ſi quis rectè naturalia definiat, noſſe fines eorum & cauſas agentes, & materialis electionem. Opus enim naturæ plus intellectualitatis habet, quàm artificium. Propterea ergò definitiones Peripateticorum inualidæ ſunt, quoniam non niſi formalem cauſam recipiunt, ſicut mathematicæ. Nec conſiderant, quod mathematicus non totaliter definit, ſed in arte ſua, quando formas quantitatis ſolum conſiderat. Dicit enim, circulum eſſe figuram à cuius centro ad peripheriam omnes lineæ rectæ ſunt æquales. Benè quidem, quoniam circulus idealis eſt, & non determinat ſibi materiam. Fit enim in ligno, & lapide, & ferro. Gladius verò determinat ſibi metallum, quia finis eius hanc requirit materiam; & homo carnes oſſa, & figuram rectam, quoniam ad finem Dei faciendus erat. Mathematica verò non habet finem, proprium, ſed alienum, vt propter quid oculus eſt circularis,

datur ratio, non autem propter ſe, ſed in alio ſemper propter aliud. Definitiones autem Theologicæ ſunt meliores, quoniam cauſam agentem ponunt, ex cuius intentione patet finalis, vt Anima eſt eſſentia Rationalis corporibus à Deo indita propter comparandam ſibi beatitudinem.

Quod cauſa actiua, & finalis non ponuntur in Definitione, vt extrinſecæ. Et quare ex formalibus fieri dumtaxat conſueuit.

ART. VIII.

SCiendum eſt autem, quòd quamuis cauſa actiua & finalis non ſint intrinſecæ rebus, non proptereà extra eſſentiam ſunt. Eſſentia enim abſoluta per ſe vt Deus non eſſentiatur, niſi ſe ipſa; quæ autem ab alio eſt non habet propter ſe eſſentiam ex ſua materia & forma: ſed aliunde propter aliud. Ergo agens & finis ponuntur, vt indicantes eſſentiam, & rationem eius: ſi dicam, domus eſt ædificium factum, ab homine ædificante ex lignis, & cemento ad protegendum nos ab æſtu, & gelu & hoſtibus, profectò explico domus eſſentiam. Niſi enim ponatur finis, & agens, non quid ſit domus dico, niſi ſubintellectis illis. neque enim ædificium ex lignis & cemento, eſt domus. Nam poteſt fieri paries vnus ex his rebus compoſitis, & ſimiliter aceruus. Similiter cum dico *Eclipſis eſt luminis priuatio*, parum explico eius naturam. Poteſt enim à Deo extingui lux ſolis, quod non eſt eclipſis. Sed ſi dicas, *ab interpoſitione lunæ vel telluris*, melius intelligo, quid dicis. Si autem addas finem, vt ad *ſignificandum Dei conſilium*, *vel afficienda aliis modis inferiora*, vtique animus doctior fiet. Quapropter omnes cauſas, in quibus ſunt, addere ſapientis erit. Sed quoniam agens & finis occulti ſunt, ideò ſileri conſueuerunt. formalis

quantitatem habet, in qua fit. forma autem omnis eſt propter finem alium tam in arteficiatis, quàm naturalibus, manifeſtè vel occultè. Item omnis forma ſimilitudo eſt agentis alicuius. Propterea conſueuit per cauſam formalem, vt compendioſiorem fieri definitio; quæ tamen omnes ſubintellectas importat, quoniam ex forma totius, & non partis cónſideratur. Vide Cap. 6. Art. 9.

Error alius in definiendo.

Art. IX.

ARiſt. valde errat in eo quoque, quod per genera remotiſſima definit, vt *lux eſt actus diaphani. Motus eſt actus mobilis. Anima eſt actus corporis.* Eſſe enim actum eſt accidentis, & ſubſtantiæ genus. Propria verò genera non cognouit; & quidem vix generaliſſimis talis ratio competit. Item ſolum ſubiectũ declarat.

Varius modus definiendi: quia varius modus eſſendi.

Art. X.

PAtet etiam, quod quia *Definitio datur per id quod res eſt; & ſicut ſe habet res ad eſſe ita & ad cognoſci, & per conſequens ad Definiri.*

DECLARATIO.

Manifeſtum eſt, quæ habent eſſe per ſe definiuntur per ſe. Quæ verò habent eſſe per aliud, in alio & ab alio, & ad aliud; ſimiliter definiuntur per aliud. Et c. ergò *ſubſtantiæ per ſe definiuntur per propria genera & differentias. Relatiuum per ſuum correlatiuum. Pars per totum; accidens per ſubiectum.* Et quidem proprium, non commune. Hoc enim ſemper eſt obſeruandum, & ideo quo-

quomodocumque res habent eſſe aliquod, definiri poſſunt. Vt, quid eſt elementum? eſt id, ex quo exiſtente res fiunt aliæ. Non enim eſſe elementum eſt natura aliqua, ſed accidens adueniens naturis, ignis enim in quãtum ignis, eſt corpus tenue, calidumque: vt verò elementum eſt; eſt ex quo fiunt ſimul cum terra, res ſecundæ.

Similiter *cæcitas eſt priuatio viſus in animali*, ſi enim non ponitur ly, *in animali*, tunc cum in lapide ſit etiam carentia viſus, non erit cæcitatis perfecta ratio diſtinguens ab omni carentia, non nati videre. Similiter dicimus *ſimitas eſt curuitas in naſo*. Si enim non ponatur in naſo, diceres & acutus, & tibiæ ſimitatem. Hinc eſt, quod Peripatetici non ineptè accidentia definiunt per ſuum ſubiectum, rectè quidem, quando accidens definitur tanquam accidens, & ponitur ſubiectum proprium, & non commune: linea enim definitur, & non vt accidens, ſed vt ens. Et nigredo aliquando dicitur eſſe color congregans viſum, vbi definitur, vt ens actiuum. Similiter neque valet hæc, *Lux eſt actus Diaphani*: quoniam Diaphanum, etiam tenebris actuatur & ly actus à longè lucem ſignat. Neque *qualitas eſt à qua dicimur quales*: Nam & bruta, & cælum qualia dicuntur, & actio; & ſignificatur ſolum denominatio. Neq; rectè diceres, *cæcitas eſt carentia viſus in corpore: ſed in animali.*

Ad aliud autem definiuntur omnia relatiua in ratione relatiui, vt ſubſtantia eſt ens ſubſtans aliis exiſtentibus.

Pater eſt qui habet filium & filius qui habet patrem. Non permittitur autem circularis definitio, niſi in his quæ ſunt ſimul intellectu & natura. Pater autem quatenus homo aliam habet definitionem. Lux autem eſt apparentia caloris, & nigredo frigoris, rectè dictum eſt; quoniam per ſuam cauſam agẽtem declarantur, ſic Paſſio, & actio per agens & patiens definiuntur. Sæpè enim quæ verè relatiua non ſunt voce, ſunt re. Hinc eſt quod pars omnis definitur per ſuum totum; & per vſum

vt, manus eſt animalis prudentis inſtrumentum huiuſmodi formæ ad tractanda corpora.

Corollarium.

VNius rei vnica eſt Definitio abſoluta, per ſe, & totalis: plures verò ſecundum reſpectus plures, & rationes non totales.

Quod etiam nonentium & compoſitorum per ſe, & per Accidens, ſit Definitio, contra Ariſt. deducitur.

ART. XI.

EX his patet quòd etiam nonentia poſſunt definiri quoad quid rei, & quid nominis. habent enim ſui notitiam in mente & apprehenduntur per eſſe, & per illud nominantur & definiuntur. *Eſt ergò hircoceruus animal fictum ab intellectu ex hirco & ceruo.* Sicut enim habet eſſe per intellectum, ita per illum definitur. Similiter Nihilum, quo ad quid nominis eſt, *quod neque eſt hilum*, id eſt, fabæ nigrum. Secundum rem, *quod non eſt neque in mente, neque extra mentem.* Nam in mente eſt, quatenus entis dicit priuationem; & ſicut concipitur, ita declaratur.

Similiter & compoſita definiri poſſunt. Nam comedia eſt res compoſita, & tamen dicimus, eſſe *poema perſonis multis coaceruatum ad notandam fortunam perplexam hominum ad euentus lætos deſinentem.* Oratio etiam definitur, & nomen, quę ſunt entia mentalia.

Item quæ per accidens vniuntur habent definitionem. *Eſt* enim *ædificator muſicus, homo, in quo ars ædificandi, & muſica ſimul conueniunt.* Item fodiens ſepulchrum ſi inueniat theſaurum, quamuis vno nomine non poſſit exprimi; tamen ex rationibus nominum duorum de-

finitur. Definitio autem erit compoſita, & per accidens vna, ſicut & foſſor theſauri repertori *ſicut enim ſe habent ad eſſe, ita ad definitionem*, vt probauimus in Metaphyſ. contra Ariſt. & ſi nominantur etiam definiuntur. Præterea ipſi Peripatetici definiunt Analoga compoſita, vrinam ſanam dicunt eſſe ſignum ſanitatis in animali. Ergò, &c.

Singularia quoque definibilia contra Ariſt. dogma patet.

ART. XII.

Tandem & ſingularia definiri poſſunt. Namque habent aliud commune, quo aliis ſingularibus aſſimilantur; & liquid proprium, quo nullis aſſimilantur.

DECLARATIO ET DEFIN.

Neque Definitio hæc. Fit ex ſynonimis, vt Ariſt. garrit. Homo enim & heccheitas Petri ſynonima non ſunt.

Nec fit ex ſolis communibus tantum. Nam omne indiuiduum habet aliquid proprium ſibi eſſentiale, vt indiuiduum, non vt ſpecies.

Neque quia ſunt corruptibilia non definiuntur, cum & ipſa corruptio definiatu. Vt enim alibi probatū eſt, ſcire eſt rem ſicuti eſt noſcere, corruptibile vt corruptibile, incorruptibile vt non corruptibile. Item ſol & ſtellæ ſingulares non corrumpuntur, & definiuntur. Angelus verò incorruptibilis eſt, nec tamen definitur à nobis, quoniam ignotus.

Definitio ergò ex notitia naſcitur, non ex corrumpi aut æternari.

Et cum dicit Ariſt. quod *proprietates indiuiduales omnes poſſunt aliis indiuiduis conuenire, etiam Solis, ſi alÿ ſoles fierent.*

imprudenter loquitur. Alij enim ſoles non haberent huius ſolis heccheitatem, neque poterit reperiri, qui Petri habeat heccheitatem, alioquin non numero, ſed ſpecie differrent ſingularia. Patet autem hoc experimēto, quoniam hiſtorici deſcribunt vitam Cæſaris, & Petri & Alexandri, & ex illa conſcriptione epilogata poteſt elici definitio eorum, quæ nihil alteri vnquam conuenire poterit. Nam ſi fiant à Deo alij Alexandri, qui quæcumque fecit Alexander faciant, & patiantur, non tamen erunt ille Alexander, illius temporis, loci, & actionis, & paſſionis, ſed ſimilium. Quod & Boëtius in lib. de Trinit. docuit. Licet autem non ſit de eſſentia hominis eſſe Macedonem Philippi filium, & talia egiſſe, & paſſum eſſe in talibus locis, eſt tamen de eſſentia Alexandri hominis huius: ſicut nec de eſſentia animalis eſt eſſe pennatum, ſed huius.

Corollarium.

N*On ergò omnis Definitio conſtat ex genere & differentia, niſi ſpeciei; ſed ex communi & proprio, vt infra patebit. Indiuiduo eſt ſpecies loco generis, ſuæ ſingularitates, loco differentiæ, &c.* Ineptè Ariſt. putat ſolas ſpecies definiri poſſe, non autem genera, & indiuidua, & compoſita, & non entia: & contra proprium iudicium platonizat.

De ordine partium Definitionis.

Art. XIII.

IN *Definitione prius ponitur Genus, quàm Differentia*: quoniam notius eſt nobis ſimilitudo cum aliis, quam particularitas, & diſſimilitudo. Similitudo in multis eſt, & pluries obiicitur ſenſui. Diſſimilitudo in vno, & pauciſſimis vicibus offertur.

Inter Differentias autem communior ſemper præcedere debet, nam quando proprij generis caremus nomine, ſumimus genus ſuperius, & tot addimus differentias quot claudunt totam eſſentiam, & nullam portionem eius excludunt. Si enim dico, *Homo eſt animal terreſtre*, includo leonem. Si dico *bipes* excludo leonem, & includo gallinam: ſi dico *bipes, & implumis*, excludo omnia alia. Sed quia hæ differentiæ ſunt negatiuæ, & communes, faciunt deſcriptionem, vt patebit. Si verò dicam, *Homo eſt animal implume, bipes, terreſtre*. Fit confuſio: quoniam ignotius præponitur notiori, & & notificans fit notificatum.

Item quòd eſt commune magis, videtur quaſi materia eſſe, at minus commune quaſi forma, quoniam determinat hoc illud ad quoddam eſſe: præcedit autem indeterminatum in natura.

De conuertibilitate, & æqualitate Definitionis, & Definiti.

ART. XIV.

N*On excedit Definitio definitum, neque Definitum Definitionem, & prædicantur ad inuicem conuertibiliter.*

Et de quibus prædicatur vnum prædicatur & alterum, vt definitio generis prædicatur de ſpeciebus, vti genus; ſpeciei verò de indiuiduis. Indiuidui autem de ipſo vno ſolo, alioquin vita Cæſaris in Plutarcho conuenire poſſet multis, quod impoſſibile eſt.

Dubitatio ſuper conuertibilitate, & ſolutio.

ART. XV.

LIcet ergò in definitione Ignis, poſuerimus multa, quæ excedunt eius eſſentiam, *vt eſſe elementum, & per*

Accidens ſecunda entia conſtituere, non tamen omnes partes Definitionis ſimul ſumptæ excedunt definitum. Et quãuis extrà eſſentiam aliquæ ponantur, tamen ad ipſam eſſentiam manifeſtandam ponitur. Nulla enim eſſentia eſt propter ſe, & per ſe cognoſcibilis, excepta Diuinâ, nec tamen à nobis: manifeſtare autem per nomen vnum ea, quæ nouimus, non eſt hominis, ſed Angeli fortaſsè. Poni quoque contingit in Definitione id, quod non congruit omnibus Definiti partibus. Non enim rationale conuenit furioſo, neque eſſe tenuiſſimum igni in Carbone, & in ferro. Sed nos loquimur ſecundum eſſentiam, non ſecundum exiſtentiam. Accidit enim homini rationem impediri, & igni tenuitatem, quia ita exiſtunt cum accidentibus & materia aliena; ſed ſecundum eſſentiam, Definitio datur.

De Definitione ſimplicium & compoſitorum & generaliſsimorum, & Dei, conſideratio.

ART. XVI.

Quorum eſſe, eſt vnum ſimplex, Definitio eſt vna & ſimplex: Vt ſi ſciremus Dei & Angeli naturas.

Contingit autem plures voces poni in Definitione: quoniam nulla prorſus exprimit totam rei naturam. Sed ſecundum rem vnum ſignificatum integrant.

Quorum entitas eſt compoſita, definitio eſt compoſita, ſi compoſita, eſt per ſe entitas, vt animal ex corpore & animâ. Similiter & definitio: ſi per accidens, per accidens. Alioquin proptereà ſcientia non eſſet propria ſui ſcibilis, ſed error.

CORRECTIO.

ARiſtoteles ergò errat in eò quòd putat ſolam ſpeciem, & compoſitorum modò, definiri, quia ſola

ipſa ex genere & differentia conſtat, & ex materia & forma.

Non enim Genus definit in quantum genus, aut materia, ſed in quantum ſimilitudo, & communitas: indicans omnia conſimilia: nec differentia in quantum differentia, ſed in quantum Diſſimilitudo, indicans in quo diſtinguuntur ſimilia confuſa ſub communi genereitate: quapropter & generaliſſima definiuntur: quoniam Ens dicitur de illis, & conueniunt in hac ſimilitudine, & habent iterum inter ſe diſſimilitudinem loco differentiæ. Et licet Analogum ſit Ens, tamen & analoga definiuntur, non autem æquiuoca, & Metaphorica, niſi prius diſtinguantur.

Deus autem quoniam omnium rerum præhabet ſimilitudines, & ab ipſo deriuantur omnes, caret Definitione. Non autem ſuſcipit differentiam niſi negatiuam. Nulla enim entitas illi deeſt, ſed imperfectio, & non entitatis admiſtio: Quapropter caret differentia limitatiua, alioquin eſſet finitus. Sed reſpectu noſtri logicè habet differentiam, quia infinitum eſt eius differentia, & à ſe. Sed eſſe infinitum, & à ſe excludit non eſſe, non autem eſſe. De his in Metaphyſ. Genus autem non habet Deus quoniam non eſt in determinato finitoque modo entis, quod dicimus genus: cũ ſit omnis entitatis ens infinitum. Non ergò eſt ſubſtantia cum nulli ſubſtet: ait Aug. Neque accidens cum nulli accidat. Ergo ſub nullo genere. Non ergo per Genus definitur ſuperius, ſed per ſe, & à ſeipſo. A nobis autem definiri non poteſt, quoniam definire eſt claudere ſignificatum rei; nos autem quomodo claudemus immenſum? quidquid dicitur de illo parum eſt, etiam ſi dicimus, Deus eſt ens infinitum: Hæc enim vocabula quamuis optima, cum ſint à nobis, minus dicunt, ait Dion. quàm quod ipſe eſt. Quod autem dicit ipſe de ſe ſibi; eſt adæquata eius Ratio, & verbum mentale: ad quod non attingimus nos, ſed balbutimus ex noſtris puerorum more, ait Origenes.

COROLLARIVM.

DEfiniuntur Generaliſſima per tranſcendens, & per ſuas diuerſitates. Tranſcendens per ſe, & per negationes. Species per genus & differentias. Indiuiduum per ſpeciem, & ſuas ſingularitates proprias. Deus notificatur per Ens, & negationes imperfectionis, & nihilitatis, & affirmationem omnium nobiliſſimarum entitatum, cum ſuperexceſſu.

Definitionem non admittere æquiuoca vocabula, neque metaphorica, neque negationem. Et quo pacto definiuntur analoga.

ART. XVII.

Præceptum. I.

IN *Definitionibus autem æquiuoca vox non intrat, niſi vniuocetur, neque metaphorica, neque impropria*; quoniam per eſſentialia dantur. Hæc autem ſunt extra eſſentiam.

Præceptum II.

AT *analoga vox intrare poteſt*, quoniam analogum definitur, illa nimirum, quæ ſimilitudinem dicit in qua conueniunt. Eſt autem duplex Analogia: altera attributionis, quando nimirum aliqua Definitio competit alicui rei eſſentialiter & primò; aliis verò quatenus participant illam: vel per attributionem ad illam; ſicut ſi definiatur animal ſanum, & vrina ſana, & dieta ſana & medicina ſana, & cibus, vt ſanus. Palam enim eſt, quòd animal per ſe dicitur ſanum: & ſanum eſt conſtitutio temperiei animalis ſecundum ſui naturam, & robur; ſed vrina non eſt ſana, quia eſt conſtitutio rectæ temperiei animalis: & cibus ſanus quia cauſa rectæ temperiei animalis. &c. vbi ponitur ſemper ſanitas animalis

malis in cibo,& vrina quæ ſecundum ſe non dicerentur ſana,niſi per hanc attributionem. Sic ſubſtantia eſt Ens. Accidens verò eſt Ens entis, id eſt, ſubſtantiæ affectio inhærens.

Alia eſt Analogia proportionalitatis, & in his non ſemper nominatur Commune proportionalibus, ſed alterum per alterum contingit definiri, vt quid eſt ventus? eſt fluctus in aëre & quid fluctus. Eſt ventus in mari; &, Ala eſt remus auis, & remus eſt ala nauigij. Et penuula piſcis eſt remus. Innominatum eſt horum analogans Genus. Sed ſit illud *Remigium*, vt Virgilius loquitur, per remigium definietur ala, & pennula & remus, niſi intercidat nugatio. Rectius quidem Iris echo, & imago in ſpeculo per refractionem definiuntur. Deus autem analogicè noſcitur, per analogos terminos declaratur.

Præcptum III.

Hoc enim obſeruandum eſt in definitionibus, ne idem bis ponatur, quoniam non notificat.

Sicuti neque ſi quis definiet aliquid per ſe ipſum, vt homo eſt homo: nam licet Definitio ſit idem re & ratione cum definito, tamen non fit niſi ad notificandum definitum. Oportet ergò clariorem eſſe illo.

Præceptum IV.

Nec ponitur terminus negatiuus in Definitione: non enim dicit quid res eſt, ſed quid non eſt. Quare non dices; homo eſt animal non irrationale, nec quatrupes nec alatus;ponitur tamen negatiuus vbi affirmationem notat qua caremus. Sicut dicitur Deus immortalis, id eſt, æternus, & quando caremus affimatiuis.

De Deſcriptione.

Art. XVIII.

D*Eſcriptio eſt oratio indicans eſſentiam rei per proprietates & effectus & ſimilitudines.*

DECLARATIO.

NAm & Genus capit quatenus dicit ſimilitudinem. Quorum ergò eſſentia ſenſibus noſtris non offertur, at eſſe ſcitur per effectus, vel per res conſimiles, horum Definitio eſſe non poteſt. Quapropter non modò caret Deus apud nos definitione, quia eſt immenſus, ſed quia ignotus ſecundùm quidditatem. Quando ergò dicimus *Deus eſt creator gubernator omnium rerum*, Definitio non eſt. Non enim Dei quidditas eſt creare, & gubernare, ſicuti neque ſi dicas homo eſt ædificator, & gubernator ciuitatum. Similiter quando dicimus, *Homo eſt animal rectæ ſtaturæ manus habens duas, & pedes duos, loquens, & ridens*, non definimus ſed deſcribimus.

Propoſitio I.

D*Eſcriptio quæ fit per accidentia communia non valet*, ſed per propria eſt facienda, vel tot, quot deſcriptum claudant, & non excedant nec excedantur ſimul ſumptæ.

DECLARATIO.

QVapropter non rectè dicas, homo eſt animal album. Albedò enim etiam non animalibus competit. Et quidem nullum vitium maius, quàm cum differentia, vel proprietas loco differentiæ poſita, excedit genus. Sicut cum Ariſt. ait, *locus eſt ſuperficies immobilis per ſe*, ſecundum Auerroëm. Nam eſſe immobile per ſe, non modò ſuperficiei, ſed omni acci-

denti ineſt, & formæ ſubſtantiali. cum ergò Ariſt. dicit, *Animam eſſe Actum corporis organici; lucem Diaphani;* &, *Motum mobilis;* Deſcriptiones ſunt, & per extranea, & non Definitiones, vt ipſe putat. Non enim dicunt quid res ſunt ſecundum eſſe ſuum, ſed ſecundum eſſe in alio, & per ſubiectum commune. Lux enim eſt caloris facies in ſe, & ideo actuat Diaphanum, quia à calore hoc purgatum eſt. Sed etiam tenebræ recipiuntur in Diaphano. Similiter motus non eſt actus mobilis, niſi relatiuè ſumptus. Sed ſecundum ſe, eſt entitatis effuſio. Anima etiam ſecundum ſe eſt ſubſtantia; vt autem animat eſt actus, vel rector corporis. Melius autem definit Plato, quia eſt *Numerus ſe ipſum mouens.* Sed quia eſt per genus extraneum, videtur reiicienda. Sed quid valeat in Metaphyſ. diximus. *Licet autem in deſcriptionibus genera remotiora ſumere ſi tamen proprietates addas, quæ ipſa coarctent ad notificandum propè.*

Propoſitio II.

L*Icet & ſimilitudinibus analogis vti*, vt cum quis dixit, *Deum eſſe ſpheram intellectualem, cuius centrum eſt vbique, peripheria. verò nuſquam.* Nam licet ſphera ſit in minus quàm Deus; res autem nulla niſi per amplius deſcribitur, tanquam per Genus: tamen dicendo, *intellectualem*, extenditur ſphera ad tranſcendentale eſſe: *quæ verò ſequuntur* apprimè eius eſſentiam deſcribunt.

Sed cum dicitur *Deus eſt Ens infinitum*: Profectò ſi ad quod imponuntur iſta vocabula reſpicias, definitio eſt reſpectu noſtri, ſed ſecundum ſe non eſt. Quidquid enim loquimur, accipimus à noſtris entitatibus, & eſt minus Deo, teſte Dionyſio. Sed ſi dicas, *Deus eſt Ens*; melius & proprius dicis; ſed minus declaras; Ens enim ſi non addatur differentia, ſimpliciter eſt infinitum. Sic & homo eſt infinitus in ſpecie hominis, quoniam non hunc, vel illum, ſed infinitos ſi-

gnificat. At non niſi ſecundum quid, ſimpliciter autem Ens infinitum dicit. Idcircò rectiſſimè Deus eſt, Qui Eſt. Sed quoniam ſimpliciſſimus eſt, neque dicitur rectè, *eſt Ens*; quomodo enim copulatur, quod eſt prorſus vnum? ſed *Deus Ens.* At deme alteram vocem, & dic, *Ens.* Et apud Metaph. Deum intelliges, ſed ratione noſtri oportet copulas addere definitionibus, & voces plures notionaliter coniunctas, non realiter vt res plures. Angeli verò per ſimplicia ſigna exprimunt ſimplicia, & ſine copulis: compoſita verò per compoſita, ſi rectè exiſtimo.

Propoſitio III.

Deſcriptio ignotis, & non entibus, & ſingularibus potius conuenit quàm Definitio. Licet omne Nominabile ſit defini bile, & deſcriptibile; alias nec nominabile eſſet.

Propoſitio IV.

Commune eſt vtrique non fieri ex vocibus negatiuis, cum enim indicent eſſe rei per eſſentialia, vel proprietates, valde abſunt à proprio munere, ſi quid non eſt res, dicant. Nihil enim valet dicere. Homo eſt non lapis, neque bos, neque linea: Vel, eſt animal non quatrupes, nec pennatum, nec natans. Sed cogimur aliquando differentiis negatiuis vti. Et hoc in deſcriptionibus potius, ad deſignandas affirmatiuas, quorum caremus vocabulis; vt *Deus eſt Ens infinitum, & immortale. Infinitum* enim non dicit non eſſe, ſed eſſe abſque vlla nonentitate. Et *Immortale* non dicit non eſſe, ſed carentiam mortis, & Nonentitatis; & ponitur pro æterno. Dixit autem Plato *hominem eſſe animal bipes implume*, vt diſtingueret illum à gallina, quoniam differentiam poſitiuam ignorauit. At argutè Diogenes gallinam deplumatam inter Platonis Auditores proiiciens, irridendo, ait, *Ecce hominem Platonis.*

Finis libri primi.

THOMÆ CAMPANELLÆ DIALECTICÆ.

LIBER SECVNDVS.

Dicendum eſſe de Oratione, ſuiſque partibus, mundi partibus correſpondentibus.

PROEMIVM.

POSTQVAM intellectum rerum naturas ſuis notis inſignientem, & ad certas cathegorias notionum reducentem iuxta eorum ſimilitudines, & iuxtà diſſimilitudines diuidentem atque ex eis promptius amplioribus notis, quæ definitiones ſunt, oſtendentem, correxit ſapiens: nunc eundem res notas copulantem, & dirimentem prout in natura cõſpiciuntur, quod per orationes facit, regat, eſt opus. Oratio ergò tot partes habet, quot & rerum vniuerſitas.

In Vniuerſitate autem primum ſunt rerum eſſentiæ, hoc eſt ſubſtantia, quantitas. Figura, virtus, Actus

Digitized by Google

Actio, Paſſio, ſimilitudo, Diſſimilitudo, Accidens; & & hæc omnia, quatenus eſſentiæ ſunt per nomen ſignificantur: Nam & Actio, & Paſſio vt eſſentiæ etiam per nomina ſignificantur.

Sunt etiam ab eſſentiis Actus & Actiones, & Paſſiones, quæ vt ſic ſignificantur per operari, & agere & pati. Et hæc per verbum exprimunt: quod merito eſt pars 2. orationis.

Extat etiam horum connexio, quæ participio notatur.

Iterum ſingularitates & perſonæ eſſentiarum, ductarum ad exiſtentiam, & multiplicatæ & particulariſatæ; quæ pronominibus demonſtratiuis, ipſorumque pertinentiæ, quæ eiſdem poſſeſſiuis demonſtrantur.

Item actuum modificationes in eſſendo, in quanto, quali, tempore, loco ſocietate, diſſocietate, neceſſitate, & contingentia, & poſſibilitate, & impoſſibilitate, induſtria, & ſorte, reperiuntur, quæ aduerbiis ſemper verbo adhærentibus connotantur.

Sunt etiam eſſentiarum reſpectus inter ſe, ſocietates, circunſtantiæ oppoſitiones, occultationes, propalationes, adhærentiæ, cauſationes, locationes, quæ per præpoſitiones, idcircò nominibus innixas, commonſtrantur.

Coniunctiones addentur, his vtrique ſeruientes; quę & ſocietatem, & diſiunctionem, & comparationem, & illationem aliorum ex aliis manifeſtant.

Interiectiones tandem paſſiones animorum potius nutu & ſpiritu, quam terminis explicant. Quapropter videntur duæ eſſe principales orationis partes Nomen, et Verbum. Cæteræ enim ſunt horum participationes, & determinationes. Oratio verò eſt complexio iſtorum omnium, ſicut Mundus, quem & oratione imperatiua Deus feciſſe in ſacris literis reuelatur.

DE NOMINE

Cap. I. Art. I.

DEFINITIO.

NOmen eſt terminus per ſe ſignificans eſſentiam purè rerum, vt homo, & animal.

DECLARATIO.

POnitur in hac Definitione *Terminus*, loco generis. Dicitur *per ſe ſignificatiuus* ad differentiam ſyncategorematum pronominum, aduerbiouum, & præpoſitionum,& coniunctionum quæ per ſe non ſignificant, vt in Gram. cap. 4. & in logicæ lib. 1. cap. 1. dictum eſt.

Non rectè Grãmatici ly omnis, & nullus, & alius & c. huiuſmodi, inter nomina ponunt: Cum ſint pronomina,& ſincategoremata, nullamque per ſe eſſentiam ſignificent, niſi adiuncta nominibus perſonatam.

Dicimus, *eſſentiam*, ad differentiam verbi, quod per ſe ſignificat, ſed non eſſentiam, ſed Actionem & Paſſionem, & Actus eſſentiæ.

Et dicitur *purè* ad differentiam Participij: quod ſignificat eſſentiam cum Actu.

Et quia eſſentia ſine tempore eſt in quantum eſſentia, ideò nomen ſine tempore ſignificat, id eſt ſine præſenti præterito & futuro; ſed tamen ſignificat tempus quatenus tempus eſt aliqua eſſentia, vt dies, Annus, ſol, hora, & ſimiliter ſignificat actionem, & paſſionem, vt ſunt aliquæ eſſentiæ. Verbum verò vt ſunt actus fluentes temporaliter ab eſſentiis.

Dicitur *quarumcumque rerum, id eſt, ſiue mentalium*, ſiue naturalium, ſiue fictarum: quidquid enim nominatur,

Digitized by Google

habet aliquo pacto eſſentiam, ſiue fictam, ſiue veram ſiue entem, ſiue nonentem, nam & Nihili eſſentia in Metaph. declaratur.

CORRECTIO.

1. Perierm. Cap. 1. ARiſt. ſic definit. *Nomen eſt vox ſignificatiua ad placitum, ſine tempore, cuius nulla pars ſignificat ſeparata, finita, & recta.*

Sed perperam. Nam ſi rectè poſuerit pro genere. *Vox ſignificatiua ad placitum*: Haud tamen poſuit differentiam eſſentialem, quæ fert quid ſignificat. Nos quidem diximus *Eſſentias*: Donatus, *ſubſtantiam vel qualitatem propriam vel communem cum caſu.* Beda, *corpus vel rem*: putans ſe dicere conſimiliter. Sed Ariſt. non dixit, quid ſignificat vnde deterius quàm cæteri omnes videtur definiſſe. Etſi enim verum ſit, quod nomen non modo ſignificat ſubſtantiam, vel qualitatem ſed etiam qualitatem, relationem, & Actum, &c. Quæ omnia ſub eſſentiæ vocabulo nobis continentur, quod alij nō conſiderauerunt: nam ly verbum; ly actio, ly paſſio nomina ſunt, eſſentiam verbi & actus, &c. notantia, & omnis res, quà eſt, notatur nomine. Tamen quid ſignificet ſolus Ariſt. omiſit imperitiſſimè. Sed adducit differentias alias negatiuas accidentales, neque exprimentes quid ſit nomen. Nam ſine tempore ſignificat omnis pars orationis. Et ipſum verbum ſubſtantiale *eſt*. At cum tempore ſolum ſignant actiua & paſſiua: non autem eſſentialia, nec exiſtentialia nec actuatiua. Imò nulla, quando eſt indicatius modus. Alij enim modi non ſunt verba Ariſt. Prætereà nomen eſt ly dies, ly menſis, annus, &c. ergò nomen ſignat tempus vt ens eſt: & ſic actionem & paſſionem. Similiter ſignant aliquando cum tempore, vt prandium & Cœnæ dicunt actum & tempus, ſeu cum tempore: Propterea differentia iſta videtur ridicula & extranea; ſic poſſet dicere *ſine loco, ſine tuba* eadem nugacitate. Superfluò

etiam

etiam addit, *Cuius pars. n. s. ſ.* ad differentiam orationis: hoc enim conuenit omnibus partibus orationis: vnde præpoſterè diſtinguit prius à verbo, quæ eſt pars, quam ab orat. quæ eſt totum. Imò partes nominis multæ, ſignificant ſeparatæ vt ſignifer, & nihilum & vt prius, excepta coniunctione; quod etiam in oratione contingit. Quæ proprie non eſt vox terminusue, ſed terminorum complexio ordinata. Item Interiectio eſt oratio cuius partes non ſignificant ſeparatim. Hæc tamen omnia non declarant nomen, nec diſtingunt, & ſunt extra quidditatem. Et quod addit, *finita* tam in nominis, quam in verbi definitione, ad docendum, quod non ſunt nomina nec verba, ly non homo, & Nonamo, quoniam, ait, indeterminatè dicuntur de entibus & de non entibus; vanum eſt: iſta enim indeterminatio non facit ne ſint nomen. Nam & æquiuoca ſic non ſunt nomina, neque ly nihilum: & tamen enunciamus, *cælum eſt non homo*. Sit ergo vitioſum vocabulum, at non non vocabulum. Et quod addit *Recta* ad excludendum caſus obliquos, etiam inutile eſt ad quidditatem. Et ſæpè obliquus recto æquiualet, vt me tedet ocij. Et ego habeo rationalitatem, i. ſum rationalis. Quod autem addunt Grammatici propriam vel com. cum caſu; inutile eſt & ad notitiam & ad diſtinctionem, vt in Gram. Cap. 4. probatum eſt. Ergò Ariſt & alij quia veras differētias ignorarunt, vagati ſunt per inanes.

DE VERBO.

ART. II.

DEFINITIO.

VErbum eſt terminus per ſe ſignificans actum rerum, vt Amo, Caleſio, Quieſco, ſum. Et ideò orationis copula.

DECLARATIO.

OMnes particulæ ponuntur in hac definitione ſicut & in nominis definitione dictum eſt. Sed

ponitur, *ſignificans actum rerum*, ad differentiam nominis. Et aliarum partium.

Eſt autem alius actus eſſendi, vt hominem eſſe Animal. Alius exiſtendi, vt Petrum eſſe, & Paulum Romæ morari. Alius operationis, vt terra quieſcit, & cælum & Angelus ſeſe mouet. Alius actionis, vt calefacit ignis. Alius paſſionis, vt caleſit manus. Et ſignificatio horum eſt per modum fluxus, & temporis. Idcirco ex hoc quod actũ ſignificat, cũ tempore etiam ſignificare dicitur, non tamen ſemper, licet aliquando actus ſumatur pro ipſa rei forma eſſentiali, vel accidentali, tamen ab Actu operationis ad formam tranſlatũ eſt hoc nomen, Ariſtotelis quoque teſtimonio. In oratione verbũ copulat prædicatũ cum ſubiecto. Sed hoc non eſt de quidditate verbi, vt verbũ: ſic enim eius eſt actum dicere: ſed vt pars eſt orationis.

CORRECTIO.

ET quia non ſemper Verbum ſignificat actum cum tempore, imperitè Peripatetici ponunt hoc in definitione Verbi. Imò ipſi abſtrahunt ab exiſtentia temporali propoſitiones logicas: Ergò & verbum. Vt cum dico, *homo eſt animal*, ly *eſt*, non ſignificat exiſtentiam. nam hæc eſſet falſa in hyeme, *Roſa eſt flos*, & tamen ſecundum eſſentiam eſt vera. Ergò verbum Logicum ſignificat ſine tempore per ſe: At per accidens & aliquãdo & ſolum verba actiua & paſſiua ſignificant cum tempore. Nec tempus enim de eſſentia actus cum ſint diuerſorum prædicamentorum.

Addunt Peripatetici ad definitionem verbi, & nominis *Rectus*. Nam nomen obliquum, vt Petri, & Petro non ponitur in oratione ſicut ſubiectum aut Prædicatum, aut copula, ſed ſicut determinatio, & ſyncathegorema non per ſe ſignificans, vt Petrus currit ad domum, ly ad domum, non eſt pars orationis principalis: ſed determinatio Prædicati: quoniam ſi nomen eſt

terminus per ſe ſignificatiuus in oratione, neceſſario eſt rectus; obliquus enim ſignificat vt à recto dependet. Sic etiam in definitione verbi non enim hæc oratio eſt vera, *Cæſar fuit in mundo* & *Antichriſtus erit*, niſi quia reducitur ad tempus indicatiuum rectum. Vt aliquando verum fuit dicere, Cæſar *eſt*. Et aliquando verum erit dicere, *Antichriſtus eſt*: Nam præſens exiſtentia verificat rem eſſe. Et quia preſens abſtrahit à tempore, cum ſit nunc indiuiſibile; Peripatetici ſecum pugnant, cum dicunt verbum ſignificare cum tempore apud logicum; id quod ſolum vixque apud Gramaticum verum eſt. Item neque verbum reputatur apud logicum ſecundum Peripateticos niſi ſubſtantiuum, quod dicit rem eſſe. Nam *Petrus currit*, non eſt oratio, niſi quia reſoluitur in ſubſtantiuum & participium, *Petrus eſt currens*. Ergò logica eorum abſtrahit à tempore: apud nos verò verbum ſubſtantiuum maximè recipitur, quoniam actum dicit eſſendi, & exiſtendi, ex his oritur operatio, Actio & Paſſio, vt patuit in Metaphyſ.

Propterea Stoïci Grammatici cum Donato fallũtur, cum dicunt, *Verbum eſſe dictionem ſignificantem actionem vel paſſionem*. Nam verbum, *eſt*, & *indigeo*, & *abundo*, & *maneo*, & multa verba neutra, non dicunt actionem, nequepaſſionem; ſed Indigeo, potentiam patiendi; Abundo, agendi, Maneo actum exiſtendi: Intelligo, operationem: ſed de his alibi.

Sed quidem omne nomen, & omne verbum rectum & obliquum ſunt partes orationis, ſed non propoſitionis, quæ eſt oratio Logica, vt patebit.

Ariſt. etiam omiſit eſſentialẽ differẽtiam verbi: quæ eſt ſignificare actum; & accidentales inaniter aggregauit, vt patet in periermenia. Similiter extrauagantur qui addunt *cum modis formis temporibus*: ſicut qui Homini, proprium vel com. cum caſu.

DE PARTICIPIO.

Art. III.

DEFINITIO.

P*Articipium eſt terminus per ſe ſignificans eſſentiam ſimul cum Actu. vt Currens, id eſt, Ens in curſu, vel qui currit.*

DECLARATIO.

Ponuntur in hac Definitione omnia ſicut in verbi & nominis definitione.

Additur eſſentiam cum actu ad differentiam nominis, qui ſolum eſſentiam,& verbi quod ſolum Actum: quorũ particeps in ſignificãdo: eſt & in Grãmatica habet tẽpora vt verbum; & Caſus vt nomen ideò dicitur Participium. Præſens & præteritum & futurum: paſſiuè, actiuè actuatiuè &c. & eſt quaſi oratio implicita.

DE PRONOMINE.

Art. IV.

DEFINITIO.

P*Ronomen eſt terminus ſyncategorematicus conſignificans eſſentiam deductam ad exiſtentiam & perſonatam.*

DECLARATIO.

Ponitur *ſyncategorematicus* ad differentiam Nominis & verbi, qui ſunt termini Categorematici, id eſt, per ſe ſignificatiui.

Digitized by Google

Dicitur *eſſentiam perſonatam* ad differentiam aduerbij, præpoſitionis & coniunctionis, quæ reſpectus, & circunſtantias, & colligationes rerum, & actuum notant non eſſentias: dicitur *perſonatā*. i. veſtitam accidentibus, & indiuidualitatibus. Omnis enim res vt eſſentia eſt, non eſt hic & nunc, nec multiplex, nec indiuidua, nec alba, nec patitur, &c. Sed vt exiſtit cum aliis.

DISTINCTIO.

ET ideò datur Pronomen demonſtratiuum, vt hic & ego; & Poſſeſſiuum vt Meus. Aliud Gentilitium vt Noſtras, & Priamides. Non enim Hector eſt Priami filius, niſi perſonatus exiſtens. Aliud relatiuum ſubſtantiæ, vel accidentis eiuſdem, vel diuerſi, vt qui, qualis, quantus, idem, alius.

Pronominum aliud Vniuerſale, vt omnis, perſonas omnes dicens: Aliud particulare vt aliquis: Aliud ſingulare, vt hic. Vide Grammaticam.

De Aduerbio.

ART. V.

DEFINITIO.

ADuerbium eſt terminus ſyncategorematicus conſignificans determinationem Actus: Propterreáque nititur verbo ſignificanti Actum.

DECLARATIO.

POnitur *terminus ſyncategorematicus*, vt in ratione Pronominis.

Dicitur *ſignificans determinationem Actus*, ad differentiam præpoſitionis, quæ eſſentiæ circunſtantiam & reſpectum dicit.

Et coniunctionis, quæ nexum & ſocietatem ſiue rerum, ſiue Actuum..

Determinat aduerbium ipſos Actus vel circa qualitatem, vel quantitatem, vel tempus, vel locum, vel vices vel numeros, vel contingentia, &c. & propterea dantur tot ſpecierum aduerbia. Vide Grammaticam, exempla loqueris doctè: multum, hodie: illic &c. propterea *Aduerbium verbo adhæret cuius actum qualificat, aut, &c.*

De Præpoſitione ſeu Adnomine.

Art. VI.

DEFINITIO.

P*Ræpoſitio eſt terminus ſyncategorematicus, conſignificans reſpectum, aut circunſtantiam eſſentię.*

Ideòque nomini, ſignificāti eſſentiam, adhæret.

DECLARATIO.

OMnia ex dictis patent. Dicitur *circunſtantiam aut reſpectum*: quoniam ſiue qualitatem cuiuſque cauſæ, vt per, & ab, & propè; ſiue aliud eſſentiæ accidens, per præpoſitionem declaratur, & ideò debet dici *adnomen*, quoniam nomini eſſentiam ſignificanti adhæret; ſicut aduerbium, quia verbo. vide Grammaticam.

De Coniunctione.

Art. VII.

DEFINITIO.

C*Oniunctio eſt terminus ſyncategorematius conſignificans connexionem eſſentiarum, vel actuum, vel vtrorumque ſimul.*

DECLARATIO.

Dicitur *terminus ſyncategorematicus* vt ſuprà.

Dicitur *coniunctionem eſſentiarum*, vt Homo, & Aſinus eſt animal.

Vel actuum: vt Petrus, currit, & ſanatur.

Vel vtrorúmque: vt Paulus currit & Petrus ſedet.

Datur coniunctio comparatiua, vt ſicuti; conditionalis, vt ſi; localis, vt vbi: temporalis vt quando. Aduerſatiua vt ſed; illatiua vt ergò. Cauſalis, vt quia. Subiunctiua, vt cum; de quibus cum de oratione compoſita redibit ſermo.

De Oratione.

Cap. II. Art. I.

DEFINITIO.

Oratio autem eſt terminorum complexio, ordinata ad per ſe ſignificandum rerum copulationem, & diſiunctionem. Vt homo eſt animal, ſignificat copulationem eſſentialem animalis cum homine; & *homo eſt*, ſignificat copulationem eſſentiæ humanæ cum ſua exiſtentia. *Homo non eſt aſinus* ſignificat diſiunctionem hominis ab aſino.

DECLARATIO.

Ponitur *Complexio* loco generis.

Ponitur *terminorum* ad differentiam complexionis rerum.

Dicitur *ordinata* ſi enim multi termini copulantur ſimul abſque ordine ad ſignificandum, non ſunt oratio. *Vt currens, per, valet, homines.*

Oratio indicatiua copulat notiones rerum, optatiua animi affectiones pandit; & notificat copulam deſideriorum cum obiecto, deſiderabili, & Imperatiua poteſtatis cum

poſſibili; & ſeparationem non ab obiectis, ſed quatenus ex eis fiunt notiones, alioquin ſolis interiectionibus, & actibus exprimuntur.

Fit autem complexio ex ſeptem orationis partibus grãmaticalibus. Sed verbum, eſt, quo principaliter nomina, & quæ loco nominum apponuntur, complectitur.

Dicitur *per ſe ſignificans copulationem*, nam paticipium ſignificat, ſed non per ſe, niſi quatenus eſt oratio vt ly *legens*, ſignificat eum qui legit, participium quoque actum cum re copulat; oratio verò actum cum re, & rem cum re, & actum aliquando cum actu, vt currere eſt moueri. Sed vocata coniunctio Grammaticis non eſt oratio, ſed particula eius: ergo non complexio, &c.

Dicitur & *Diſiunctionem*, quoniam oratione negatiua intellectualis complexio eſt ſignificans rerum ſeparationem eſſentialem, vel exiſtentialem. Vel, &c. *Correctio.* Imperfectiſſimè Ariſt. in perier. dicit, *Oratio eſt vox, cuius partes ſignant ſeparatæ.* Non enim dicit genus proprium nec differentiam veram eſſentialem, ſed Grãmaticalem, quæ & communis eſt ſuis partibus aliquando.

Diuiſio Orationis.

Art. II.

Orationum alia perfecta, alia imperfecta, alia confuſa.

DEFINITIONES.

Perfecta oratio eſt, quæ perfectum ſenſum generat in animo auditoris, ita vt quieſcat ſciens, quod dicitur, ſicuti, homo eſt animal. Petrus in bello præualet contra hoſtes.

Imperfecta verò imperfectum generat ſenſum, & ſuſpendit animum auditoris; vt homo animal, & Petrus contra hoſtem. His enim prolatis adhuc hæret animus, num velis dicere, homo eſt animal, vel homo animal ſentit, & num

& num Petrus pugnet, aut ſuccumbat pugnans contra hoſtes.

Diuiſio Orationis perfectæ & imperfectæ.

Art. III.

ORationis perfectæ tres ſunt ſpecies, ſimplices, ſeu facultates, *alia ſcilicet Imperatiua; alia indicatiua alia optatiua*; quæ ex tribus manant Principiis. ſc. *Poteſtatiuo, Cognoſcitiuo, & Volitiuo.* Imperatiuum habet præſens & futurum; ſed non præteritum, quia præterita non poſſunt imperari. Optatiuum, & Indicatiuum habent præſens præteritum, & futurum, quoniam deſiderium & cognitio extenduntur per omnia tempora.

Eadem oratio quando eſt maioris, quatenus Maior, ad minorem, eſt imperatiua. Quando Minoris, quo minor, ad maiorem, eſt deprecatiua. Quando æqualis quatenus æqualis ad æqualem eſt conſultiua, hortatiua.

Subiunctiua & Infinitiua etiam in Grammatica vtimur quæ non ſunt ſimplices, ſed coniungunt duas, ſiue determinatè: ſicuti, volo vt tu ſtudeas. Siue indeterminatè ad perſonas & numeros; volo te ſtudere & Petrum, & homines ſtudere.

Imperfectæ Orationis ſpecies ſunt quatuor, vel enim fit ex duabus vocibus ſine verbo, vt *Petrus albus.*

Vel ex infinitiuo ſine principali verbo & modo, *vt Petrum currere.*

Vel ex verbo famulanti cum nomine abſque infinitiuo, vt *Petrus ſolet*, incipiet, vel poteſt.

Vel ex vna coniunctim abſque coniungibilitate, vt *ſi erues me.* Omnes hæ perficiuntur. Si dicas, *Petrus eſt albus. Petrum currere, dixit.* Et *Petrus ſolet legere. Si erues me, honorabo te.*

Et hæc omnia quando intelliguntur faciunt perfectam orationem, vt in reſponſionibus conuenit. Si enim quis dixerat, quis faceret hoc; tu dicendo, Petrus albus: per-

ſectè loqueris; quoniam intelligitur facit.

Et quid? Reſp. Petrum currere, id-eſt, video.

Dabis mihi honorem? Reſp. ſi erues me.

Quo eunt diſcipuli? ſpatiatum.

Quis ſolet ſtudere? Petrus ſolet.

Quis legit in ſcholis? Reſp. perfectè, Plato, id eſt, legit in ſcholis. Eamus intro Reſp. *I*: vbi ly *I*. Oratio eſt perfecta, quoniam ſubauditur, tu I intrò.

DE CONFVSA.

O*Ratio confuſa eſt, quæ non per terminos diſtinctos, ſed per ſignum corporale affectuoſum ſignificat.*

CORRECTIO.

FAlsò à Grammaticis vocatur pars orationis, & interiectio: quandoquidem ſemper eſt totum, vt *Ah ah ah.* Quæ tantum valet, quantum, *ego rideo.* Neque ſemper interiicitur partibus orationis, ſed ſola pronunciatur ſæpenumero, & apud poëtas, & in ſermone familiari.

DISTICTIO.

COnfuſæ ſpecies ſunt tres: alia enim ſpectat ad exprimendum Poteſtatiui extenſiones, vt Apageſis. Alia ad cógnoſcitiui, vt non, ſic, ecce; [quæ vt exprimant notitiam ſunt oratio, & non aduerbia, vt videtur Grammaticis.] Alia ad volitiui, vt ah ah, euge, proh, heu.

De Propoſitione.

CAP. III. ART. I.

DEFINITIO.

P*Ropoſitio eſt oratio perfecta indicatiua; verum, vel falſum ſignificans per ſe.*

DECLARATIO.

Dicitur *propoſitio*, quaſi pro alio poſitio in argumentatione, quoniam ponitur pro inferenda concluſione, vel pro veritate, aut falſitate proponenda.

Ponitur *oratio loco* generis. Dicitur *perfecta*, quoniam logicus non vtitur imperfectis orationibus.

Dicitur *indicatiua* ad differentiam orationum optatiuarum, & deprecatiuarum, imperatiuarum, quæ ſunt perfectæ orationes: ſed non indicant rerum veritatem, & falſitatem per ſe, ſed per affectiones animi, nec ad docendum ſunt aptæ, ſed ad conuiuendum, exprimimus enim quod cupimus nos, non quid ſunt res per eas.

Vbi nota etiam, quod orationes de præterito, & futuro non ſunt propoſitiones, quoniam non dicunt veritatem, niſi ad præſens reducatur, vt dictum eſt & *idcò dicitur ſignificans verum, & falſum per ſe*, ad differentiam *dictarum* orationum, quæ non per ſe ſignificant.

Significatur verum per orationem, affirmatiuam, quando dicit rem eſſe, ſicut eſt; vt homo eſt animal, & per negatiuam, quando dicit rem non eſſe ſicuti non eſt; vt homo non eſt aſinus; ex eo enim, quod res eſt, vel non eſt, dicitur oratio vera, vel falſa; quoniam veritas eſt in propoſitione, vt in ſigno: in intellectu vt in cognoſcente, in rebus vt in ſubiecto: in Deo eſſentialiter & cauſaliter. Res enim vera eſt, ſi cauſæ ſuæ eſt ſimilis in Idea, ſicuti gladius verus eſt gladius, ſi ſimilis eſt ideæ artificis gladiorum. Intellectus autem eſt verus, ſi res apprehendit ſicut ſunt: Oratio verò dicit verum, ſi dicit vt ſunt.

Diuiſio prima Propoſitionis ſecundum qualitatem.

Art II.

Ergò *diuiditur Propoſitio in affirmatiuam, & negatiuam Affirmatiua eſt in qua verbum principale affirmatur. Quod in negatiua negatur* vt homo eſt animal. Nā affirma-

tio & negatio ſunt actus à verbo expreſſi. Ideò ſi dicas eſt non animal adhuc affirmatiuè reputatur. *Verbum enim ſe tenet ex parte prædicati ſemper.* Hæc eſt affirmatio. Petrus, qui non ſtudet, eſt piger. Negatio enim non cadet ſuper verbalem copulam principalem: & æquiualet huic, Petrus non ſtudens eſt piger. Prima enim Propoſitio eſt ſubiectum. Sic, tu qui curris, non ſtas; eſt negatiua, quoniam ſubauditur, tu currens non es ſtans.

Et hominem ſtare non eſt verum; etiam eſt negatiua: negatur enim eſt principale: negatur & prædicatum. Infinitiuum enim cũ nomine loco vnius nominis ponitur. Subiectum namque materiæ correſpondet, prædicatum verò formæ, quarum in natura coniunctio per propoſitionem exprimitur.

Secunda diuiſio.

Art. III.

ex obiecto

P*Ropoſitio autem tam affirmatiua, quam negatiua, diuiditur in veram, & falſam.*

Affirmatiua verà dicit rem eſſe ſicut eſt: falſa, eſſe ſicut non eſt. Negatiua verà, rem non eſſe ſicut non eſt. Falſa rem non eſſe, ſicut eſt.

Tertia Diuiſio Propoſitionis, ſecundum eius entitatem.

Art. IV.

O*Mnis autem Propoſitio rurſus diuiditur in ſimplicem & compoſitam.*

Eſt ſimplex, quæ habet Subiectum Prædicatum, & Copulam tanquam principales partes ſui.

Dicitur *ſubiectum* quod ſe habet in oratione materia-

liter, & eſt vel inferius prædicato, vel æquale, vt homo eſt albus. Homo enim eſt materia, cui inhæret albedo: vel entitas cui ineſt animal, vel eſſe.

Prædicatum verò eſt quod de ſubiecto dicitur.

Copula eſt verbum, quod prædicatum cum ſubiecto copulat, & ideò ſolum verbum ſubſtantiuum reputatur pars cathegoricæ ſeu ſimplicis. Dicitur enim cathegorica, quaſi prædicatiua, quia ſimpliciter aliquid prædicat de aliquo. Etenim cum dico, homo currit, intelligitur homo eſt currens. Verbum enim dicit actum, & ſemper continet in ſe prædicatum. Nam etiamſi dico, homo eſt, intelligitur eſt Ens, vel exiſtens. Non ergò ſemper expliciter ponitur tertius adiacens terminus.

Eſt autem ſubiectum quidquid præcedit copulam principalem. Prædicatum verò quidquid ſequitur. Vt Petrus diues & fortis, qui non ſolet mentiri, eſt dignus imperio ciuitatis. Vbi Petrus diues, fortis non ſolens mentiri, ſunt ſubiectum, & ſubiecti qualificationes: ſicut ea quæ ſequuntur copulam, ſunt prædicatum & explicationes eiuſdem.

Dicitur *tanquam principales partes ſui* ad differentiam compoſitæ, cuius partes principales ſunt duæ orationes: ſubiecta verò & prædicata & copulæ ſunt ſecundariæ & remotæ partes, vt ſi Deus pluit, prata germinabunt.

Datur etiam decompoſita Propoſitio, ſeu oratio, quæ narrationem continet multis compoſitam orationibus & dicitur vna ex materiæ, & finis vnitate, vt Ilias Homeri, & & parabola Euangelica.

Prędicatio autem *directa eſt*, quando æqua de æquis, vel communiora de minus communibus prędicatur. *Indirecta* è contra, vt dictum eſt in p. lib.

Quarta Diuiſio Propoſitionis in quantitate.

Art. V.

P*Ropoſitionum alia eſt quanta, alia non quanta;* Quanta eſt cuius ſubiectum ſtat pro vno, vel pro omnibus, vel

pro nullo, vel pro aliquibus. Non quanta verò abſtrahit à numerali ſubiecti ſuppoſitione, ratione termini ipſam impedientis, quales ſunt *Exceptiua reduplicatiua, & excluſiua*, vt mox patebit.

De Propoſitionibus quantis.

Art. VI.

DIVISIO.

D*Iuiditur Propoſitio quanta in Vniuerſalem, Particularem, Indefinitam, & ſingularem.*

DEFINITIO.

V*Niuerſalis eſt illa, in qua ſubiicitur terminus communis, ſigno vniuerſali determinatus.*

DECLARATIO.

NAm à ſubiecto ſumitur quantitas. Quod ſi communis eſt terminus plures ſignificat, vt homo: ſi ſingularis, vnum, vt Petrus. Signa autem vniuerſalia ſunt affirmatiua, & negatiua, Pronomina, vt omnis, nullus, quilibet, quot quot, quicunque, quiſquis, neuter quæ diſtribuunt omnibus, vel nullis ſubiecti partibus ipſum prædicatum, vt nullus homo currit. Intelligitur neque Petrus, neque Marcus, neque vllus alter homo: ſigna enim iſta vt in Gram. probauimus, ſunt pronomina, ideò proper ſonis ſeu indiuiduis ſtant.

Sunt etiam vniuerſalia Temporum & locorum, nedum perſonarum vt Quando, & Vbi. Determinare eſt hic diſtributiue ſtare pro omnibus, quod ſignat illud nomen, quod præciſum erat ſecundum ſe. Si autem non diſtribuat, ſed colligat, non eſt propterea Vniuerſalis, vt omnes planetæ ſunt ſeptem. nam neque Iupiter eſt ſeptem, neque Mars, neque alius quiuis.

Diſtributio quandoque fit ex parte temporis, vt quan-

docunque veneris recipiam te. Hæc eſt vniuerſalis ex parte temporis, non ex parte ſubiecti.

Aliquando diſtribuit locos, vt vbi te videbo, te iudicabo, id eſt in quocumque loco.

Aliquando ex parte ſignificatorum ſubiecti. Vt omnis homo currit.

DEFINITIO.

Particularis eſt in qua ſubiicitur terminus communis ſigno particulari determinatus. Signa autem particularia ſunt pronomina, Aliquis, Quidam, non nullus, aliquando, alicubi. Sic, nunc, tunc, illic, &c.

Indefinita eſt in qua ſubiicitur terminus communis, non determinatus aliquo ſigno, vt homo venit.

Singularis eſt, in qua ſubiicitur terminus ſingularis vel ſingularizatus, vt Petrus currit; &, hic homo, vel ille homo, currit, vel, Primogenitus Petri currit.

De Propoſitionibus non quantis.

ART. VII.

Propoſitio non quanta reperitur nulla per ſe, ſed per accidens ſit addita aliqua notula, quæ totam vim ſignificationis ad ſe trahit.

Eſt autem triplex.

Alia *Exceptiua*, vt ſolus Deus eſt bonus, vel nullum Ens præter Deum, eſt bonum. Vbi ly ſolus, & ly prẹter, excludunt prẹdicatum ab omni ſubiecto, excepto Deo.

Alia *eſt excluſiua*, quæ à toto aliquid excludit vt partem, vt inter animalia homo tantum eſt rationale; vbi ly tantum includit hominem, & excludit cẹtera animalia.

Alia eſt reduplicatiua, quẹ reduplicat ſubiectum, vel ſubiecti adiectiuum, quoniam ſecundum illud Prẹdicatum conuenit ei, & non aliter, vt homo inquantum ſcriptor ſcribit, & in quantum homo eſt rationalis; aut homificat. Vbi ly in quantum, exprimit perſeitatem, & vniuerſali-

tatem & ſecundũ quod ipſum. Nõ enim dicitur per ſe niſi vniuerſale & ſecundum quod ipſum addit conuertibilitatem vt dictum eſt in Prędicamentis. Cum autem ly inquantum ſeu ſecundũ ſumitur ſpecificatiuè: vt æthyops eſt albus ſecundum dentes: tunc diminuit ſuum ſignificationem.

De Propoſitionum radicali eſſentia ad ſignificandum, quæ dicitur materia non earum, ſed in qua ipſæ fiunt.

ART.^us VIII.

DISTINCTIO.

O*Mnis Propoſitio vel fit in materia neceſſaria, vel contingenti, vel impoſſibili, ſeu repugnanti.*

Præceptum. I.

IN *materia neceſſaria*, quam etiam naturalem vocamus, *fit quando Prædicatum ſemper, & neceſſariò ineſt ſubiecto*, vt quando ſpecies, vel genus, vel differentia, vel definitio, vel proprium, prędicatur de ſuo ſubiecto, vel idem de ipſo, vt Petrus eſt Petrus: eſt homo, eſt rationalis: eſt diſciplinabilis: eſt animal rationale.

Præceptum II.

IN *materia impoſſibili fiunt*, ſeu remota, ſeu repugnanti, vt alij loquuntur; *quando oppoſita de oppoſitis prædicantur quacunque oppoſitione*, vt Pater eſt filius. Album eſt nigrum. Homo eſt Aſinus. Cęcus eſt videns. Lapis eſt oculatus: tria ſunt quatuor, linea eſt color; vt patet ex capitulo de ſimilitudine.

Præ.

Præceptum III.

IN *Materia contingenti fiunt, quando Prædicatum poteſt affirmari, & negari de ſubiecto*; quia contingit ineſſe & abeſſe; vt homo eſt albus, & ſic omne accidens commune facit propoſitionem in materia contingenti.

Præceptum IV.

IN Materia neceſſaria ſemper affirmatiua eſt vera, & negatiua falſa. In repugnanti è contra affirmatiua falſa, negatiua vera. In contingenti vtraque aliquando eſt vera, aliquando falſa.

DE PROPOSITIONE COMPOSITA.

Cap. III. Art. IX.

DEFINITIO.

COmpoſita dicitur Propoſitio, quæ habet plures orationes tanquam principales partes ſui, coniunctas per aliquam notam.

DECLARATIO.

DIcitur *plures orationes*, ad differentiam ſimplicis, ſeu Categoricæ.

Dicitur *per notam*. Si enim non coniungantur non faciunt vnam complexam, ſed plures Categoricas. Vocatur Peripateticis omnis compoſita hypotetica, ſed ruditer. Sola enim conditionalis eſt hypotetica: vt vox Græca indicat.

DIVISIO SPECIERVM.

COniunctio autem multiplex: ita & Compoſitio.

1 *Alia enim eſt hypotetica, ſeu conditionalis per no-*

tam conditionis, Si, conſtituta, vt ſi Deus pro nobis; quis contra nos.

2. *Alia temporalis coniuncta per notam temporis*, vt Quando magiſter legit, Diſcipuli addiſcunt.

3. *Alia localis per notam loci*, vt vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.

4. *Alia relatiua per pronomen relatiuum: vt Petrus, qui dormit, ſaluus eſt.*

5. *Alia comparatiua per notam comparationis*, vt ſicut Deus fecit Sylo, ita faciet Ieruſalem.

6. *Alia cauſalis per notam cauſæ*, vt Quia eſtis vos indigni, conuertimur ad gentes.

7. *Alia copulatiua per notam copulationis*, vt Ego dormio, & cor meum vigilat.

8. *Alia diſiunctiua per notam diſiunctionis*, vt vade vel ad dextram, vel ad ſiniſtram.

9. *Alia aduerſatiua per notam aduerſandi*, vt Petrus eſt doctus, Sed filius eius ignorans.

10. *Alia illatiua per notam argumenti*, vt Petrus plorat, Ergo dolet.

11. *Additur ſubiunctiua*; vt Cum ſis malus non potes cogitare bonum. Sed reducitur ad cauſalem: aliquando verò ad temporalem, vt, cum venero, cætera diſponam. Aliquando eſt ſolum explicatiua, vt volo vt ſedeas. Dic, vt hi duo filij ſedeant; & hæc propriè ſubiunctiua.

12. *Additur etiam infinitiua*, vt volo te ſedere, quæ reducitur ad ſubiunctiuam. Explicatiuam. Aliquando verò eſt modalis, vt verum eſt Petrum eſſe Papam.

Infinita imperſonalia ſumuntur nominaliter non Verbaliter, propterea non faciunt compoſitum, vt tædet me viuere, ideſt, vitæ.

De Conditionali.

IN Conditionali iunguntur per notam, *Si*, Propoſitio antecedens, & conſequens. Fitque affirmatiua, & negatiua prout nota negatur, vt, non ſi tu es homo, es doctus,

vel affirmatur; vt, ſi tu es, &c.

Conditionalis eſt vera quando oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti: Vt ſi Petrus eſt homo, eſt animal, vera eſt. Nam non eſſe animal, qui eſt homo impoſſibile eſt.

Falſa vero quando non repugnat, vt ſi tu es homo, es ſanctus. Nam poteſt eſſe non ſanctus, qui eſt homo.

Omnis conditionalis vera eſt neceſſaria & poſsibilis in omni materia. Vt ſi Petrus eſt Aſinus, eſt rudibilis, neceſſaria eſt & vera & poſſibilis. Omnis falſa eſt impoſſibilis. Vt ſi Petrus eſt Aſinus, eſt albus. Cum enim oppoſitum conſequentis ſtet cum antecedenti, non poteſt verificari. Cum autem falſa eſt, eſt etiam impoſſibilis.

Prouerbium eſt. *Conditionalis nihil ponit in eſſe.* Nam licet ſit vera, ſi Petrus eſt aſinus, eſt rudibilis. Quo ad conſequentiæ vim; non tamen Petrus eſt aſinus, neque rudibilis. Sunt enim ergo falſæ Antecedens & Conſequens, & ſola conſequentia vera.

De conſimilibus ad conditionales.

CAuſalis, & rationalis ſe habent vt conditionales procedentes ex hypoteſi. Et propriè eſt vera cum eſt neceſſaria connexio, cum cauſa eſt per ſe & propria. Vt Ver eſt, quia Sol intrat in Arietem. Et Homo currit, ergò mouetur. Falſa è contra; vt homo eſt animal, quia eſt Albus. Gallus cantat, ergò Cælum eſt rotundum.

De Comparatiua.

COmparatiua autem, quia ſimilium eſt, prout ſimilitudo eſt eſſentialis, vel accidentalis, eſt vera vel falſa, vt dicemus in conſequentiis. Quando enim eſt eſſentialis neceſſaria, vt ſicut homo eſt rationalis, ita aſinus eſt rudibilis; vel repugnans: vt ſicut lapis eſt mollis, ita aqua eſt dura, tunc vtraque comparatiua eſt vera: vel vtraque falſa. Quando contingens vel diſparata, ſi vna eſt falſa, tota eſt falſa: Vt homo currit, ſicut ſagitta. Sed propriè nec materia, facit veritatem, & falſitatem, ſed comparatio congrua: vt, ſicut

Digitized by Google

ceruus deſiderat ad fontes aquarũ, ita Anima ad te Deus. Vel incongrua; laborat homo, ſicut lapis. Aliquando vtraque falſa ob congruitatem fit vera. Vt, ſi poteſt Æthiops mutare pellem ſuam: Ità & vos benefacere cum didiceritis malefacere: dicit Dominus.

De locali & temporali.

S*imiliter localis & temporalis eſt vera ſi oppoſita conſequentis repugnat Antecedenti*: vt quando pluit, terra madet: Repugnat enim pluuiæ non madere: Et falſa è contra vt quando ningit Galli cantant. Non enim repugnat pluuiæ non cantare. Vide ſi habent, aut non habent vim inferendi. Nam cum conſequens annexum eſt antecedenti ordine neceſſariò tunc ſunt verę; ſi verò accidentali ordine: tunc ſunt verę ſi vtrâque veræ: falſæ ſi vna eſt falſa. Sed propriè vnitas temporis & loci eos verificat in omni materia, vt quando pluit, Terra madet; & vbi ſudor, ibi morbus. Diſparitas falſificat etiam in omni; vt quando pluit, damus panem: & vbi ſudor, ibi diuitię.

De Copulatiua.

COpulatiua autem & diſiunctiua non videntur ex hypotheſi procedere. Idcircò impropriè dicuntur hypotheticæ in Peripato, ſed complexæ dicendæ erant.

In Copulatiua nota copulationis non copulat terminos, ſed orationes; Copulat autem vel *Diuiſiuè*, vel *Collectiuè*. Si diuiſiuè reſoluitur in duas, vt Petrus & Paulus currunt. Sequitur ergò Petrus currit, & Paulus currit. Sed Collectiuè non valet Petrus & Paulus trahunt nauim, ergo Petrus trahit nauim, & Paulus trahit, niſi pro rata.

Fit affirmatiua & negatiua prout nota affirmatur vel negatur. Negatio autem præponitur toti, vt ſuper copulam vim habeat, vt non vos me elegiſtis, & exaltaſtis.

Ad verum copulatiuam requiritur veritas vtriuſque propoſitionis: vt Petrus eſt homo, & Paulus ſedet.

Ad *falſitatem ſufficit ſi altera tantum ſit falſa*, vt Petrus

eſt homo, & tu es linea. Plura enim requiruntur ad conſtituendum, quam ad deſtruendum. Ad neceſſarium ergo & poſſibile requiritur vtraque neceſſaria & poſſibilis, ſeu contingens. Ad impoſſibile verò vna: ſed Logicus ſemper diſtinguit vera & falſa.

De Diſiunctiua.

SImiliter in Diſiunctiua, nota coniunget orationes non terminos, quarum ſenſus tamen diſiungit.

Similiter diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, prout nota diſiunctionis affirmatur, vel negatur.

Et in veram & falſam.

Vera Diſiunctiua recipit alteram propoſitionem veram, alteram falſam: alioquin non diſiungeret ſenſum, vt tu es albus vel niger. Si autem vtraque ſit verificabilis, non erit ex vi diſiunctionis, ſed gratia materiæ, vt ibis ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Sed quando itur, vna eſt falſa. Et qui eſt rubeus non eſt albus, vel niger, ſed tamen eſt vtrumque miſtim. Gratia materiæ eſt vera. Alexander eſt Rex, vel Græcus.

Idcircò recurre ad regulas Diuiſionis in libro præcedenti.

Ad falſam vero vtraque falſa requiritur, vt linea eſt color, vel ſapientia. Idem dic ad impoſſibilem. At ad neceſſariam, & poſſibilem, dic, vt in vera.

DESCRIPTIO V.

Propoſitionis, ex puritate, & qualificatione Terminorum.

ART. X.

D*Iuiditur Propoſitio Categorica iterum in abſolutam & modalem. Abſoluta eſt, in qua ſubiectum Prædicatum & Copula ponuntur abſque qualificatione*, vt Petrus eſt albus,

Modalis fit vel ex ſubiecto modificato: vt, Petrus Doctus currit. vel, *ex prædicato modificato*, vt Petrus eſt albus dentes, vel *ex Copula modificata*, vt homo eſt neceſſariò animal. Et per accidens eſt albus. Etenim tunc modificatur compoſitio quam facit copula, & infinitiuè explicatur ſic, neceſſe eſt hominem eſſe animal, contingens eſt hominem eſſe album.

DE PASSIONIBVS PROPOSITIONVM.

CAP. IV.

ASSERTIO.

Accidunt propoſitionibus paſſiones multæ, ſcilicet Oppoſitio. Æquipollentia, Conuerſio, Suppoſitio, Ampliatio, Reſtrictio.

De Oppoſitione Prop. Categ.

ART. I.

Datur Oppoſitio inter propoſitiones Categoricas. Nam aliæ ſunt contrariæ; aliæ ſubcontrariæ; aliæ contradictoriæ, aliæ ſubalternæ: aliæ diuerſæ, aliæ differentes.

Diuerſæ ſunt, quæ nullo termino inter ſe participant: Id eſt, neque prædicato, neque ſubiecto, neque copula, vt Deus eſt bonus, & Baculus eſt in angulo, & inter has non datur connexio.

Differunt verò quæ ſunt eiuſdem generis, ſed non ſpeciei, vt homo eſt animal, & lapis non eſt animal. Sunt enim ambæ categoricæ. Sed altera affirmatiua, altera negatiua. Sic etiam & diuerſæ eſſe poſſunt reſpectu ſignificati, & differentes reſpectu ſignificationis.

Sed quæ conueniunt in ſubiecto, & Prædicato, & diſconueniunt penes copulam affirmatam, & ngatam, dicuntur partici-

pare vtroque termino , & opponi quatuor primis modis , ſuper quibus fundatur conſequentia rationalis , & æquipollentia , vt patebit.

AXIOMA.

Eſſentia Propoſitionum eſt eſſe Categoricam , & Compoſitam. Qualitas , affirmatiuam , vel negatiuam. Quantitas vniuerſalem , vel particularem , &c.

De Oppoſitione Contrariarum.

ART. II.

Oppoſitio Contraria eſt duarum Propoſitionum , quarum altera eſt Vniuerſalis affirmatiua ; Altera vniuerſalis negatiua , de eiſdem ſubiectis Prædicatis & copulis , vniuocè , atque æquè amplè , & æquè ſtrictè acceptis.

Dicuntur autem *contraria* ad ſimilitudinem Phyſicæ contrarietatis , quoniam non opponuntur in quantitate, cum ſint ambæ vniuerſales. Sed in qualitate cum ſit affirmatio , & negatio.

Dicitur etiam hoc ad differentiam aliarum Propoſitionum.

Dicitur *de eiſdem ſubiectis* , &c. vt omnis homo eſt albus , ad differentiam diuerſarum. Dicitur *vniuocè , & æquè amplè , & æquè ſtrictè* : Quoniam reſpectu primi non eſt contraria, omnis populus eſt arbor , & nullus populus eſt arbor. Reſpectu ſecundi ; neque hæ omnis auis volat & nullus auis volat. In prima namque ly,omnis , diſtribuit pro vtroque ſexu auium : In ſecunda pro maſculino tantum. Intelligitur de eiſdem formaliter in Logica: nam phyſicè contraria ſunt , omnis homo eſt animal , & nullum rationale eſt animal. Virtualiter enim idem eſt homo, & rationale. Idem patet in copulis. Non enim ſunt contraria , omnis ſtella eſt lucida , & nulla ſtella fuit lucida.

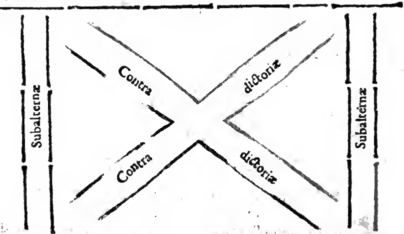
animal, & quidam homo, vel homo, vel Petrus, non eſt animal, ſemper enim ſingularior communiori ſubalternatur.

De omnibus dictis oppoſitionibus formatur ſubſequens figura in triplici materia. Scilicet, neceſſaria, contingenti & repugnanti.

Art. VI.

FIGVRA OPPOSITIONVM CATEGORICARVM SIMPLICIVM.

Omnis homo eſt animal. Omnis homo eſt aſinus. Omnis homo eſt albus.	In materia neceſſaria; contingenti: & remota.	Nullus homo eſt animal. Nullus homo eſt aſinus. Nullus homo eſt albus.

Quidam homo eſt animal. Quidam homo eſt aſinus. Quidam homo eſt albus.	Subcontrariæ	Quidã homo nõ eſt animal. Quidã homo non eſt aſinus. Quidã homo non eſt albus.
Petrus eſt albus.	Cõtradictoriæ.	Petrus non eſt albus.

Digitized by Google

De habitudine oppoſitarum Propoſitionum circa verum & falſum; vt de conſequentis, exercendis per eas, fundamenta iactantur.

PRIMA REGVLA.

SIC autem ſe habent circa verum & falſum, quod ſemper contradictoriarum altera eſt vera, altera eſt falſa in materia naturali, & contingenti & remota.

DECLARATIO.

QVoniam altera dicit eſſe idem, altera negat. Non poteſt autem res idem eſſe & non eſſe, vt patet in Metaphyſ. & propterea aliæ propoſitiones opponuntur, quæ dicunt eſſe, & non eſſe. Logicè autem ad deſtruendam vniuerſalem ſufficit particularis defectus; ſi enim aliquis homo non eſt albus, tunc falſa erit, Omnis homo eſt albus: quoniam ille aliquis, qui non eſt, deſtruit omne, quod dicitur eſſe, & ſic de cæteris.

REGVLA 2.

DVÆ verò contrariæ in materia neceſſaria ſemper ita ſe habent, quod affirmatiua eſt vera, & negatiua falſa. In remota verò eſt è contra negatiua vera, affirmatiua falſa.

DECLARATIO.

QVoniam tunc ſunt verè contradictoriæ, quia de eiſdem omnibus idem ſimul negatur, & affirmatur. Omnis homo eſt animal, & nullus homo eſt animal de omnibus, & ſingulis dicuntur.

REGVLA 2. Pars 2.

SED in materia contingenti poſſunt eſſe amba falſa; ſed nunquam amba vera.

DECLARATIO.

QVoniam declinant à contradictione, cum enim dico, omnis homo eſt albus, falſa eſt, quoniam aliqui non ſunt albi, vt Æthyopes. Et cum dico nullus homo eſt albus, falſa eſt, quoniam aliqui, vt Galli albi ſunt: ergò quia de diuerſis prædicatur contingens, accidit ambas falſas conſtitui.

Sed ambas veras nunquam: obſtat enim participatio contradictionis. Si verò ambæ eſſent veræ, cum altera, vel vtraque ſubcontrariarum vera ſit: Ergò vniuerſalis affirmatiua, & particularis negatiua erunt veræ, quod eſt impoſſibile. Non autem poſſunt eſſe veræ, quia idem de oppoſitis eiſdem nequit verificari.

REGVLA 3.

SED duæ ſubcontrariæ in materia neceſſaria, & remota ſe habent, ſi uti contrariæ; ſed in contingenti, è conuerſo; quoniam poſſunt eſſe vera, ſed non ambæ falſæ.

DECLARATIO.

PRopterea quod quatenus dicunt eſſe, & non eſſe, participant contradictionem, quæ eas diſparat. Quatenus verò dicuntur de diuerſis, recedunt à contradictione. Ideò enim vera eſt; Aliquis homo eſt albus. Quia ly aliquis particularizat ſubiectum, & pro alio ſupponit in negatione, vt pro alio in affirmatiua, vt pro Æthyope; & pro alio in affirmatiua, vt pro Britanno. Sed ſi pro eodem; ſemper altera eſſet vera, altera falſa: vt Petrus eſt albus, & Petrus non eſt albus.

REGVLA 4.

SVbalternæ verò ita ſe habent quod in materia neceſſaria, & remota, quales ſunt vniuerſales, tales ſunt, & particulares.

Sed in materia contingente, ſi vniuerſalis tam affirmatiua, quam negatiua eſt vera, eſt quoque particularis vera. Sed non è conuerſo, quoniam accidens prædicatur de aliquo, & non de omnibus. Item ſi vniuerſalis eſt falſa, particularis poteſt eſſe vera: ſed ſi particularis eſt falſa, ſemper vniuerſalis eſt falſa. Si enim falſum eſt quemdam hominem non currere, falſum eſt nullum currere. Sed ſi falſum eſt nullum hominem currere, tunc verum eſt aliquem hominem non currere.

De Modalibus.

ART. VIII.

Dicturi de Modalium oppoſitione præmonemus, quod non modo modificatur ex parte ſubiecti, & Prædicati & copulæ, ſed etiam ex parte compoſitionis ſubiecti cum Prædicato, non modò per adiectiua nomina ſubſtantiuorum modificatiua, & per aduerbia, & præpoſitiones: ſed etiam per ſyncategoremata Primalitatum, & influxionum magnarum cuius modi ſunt.

Poſſibile, *Impoſſibile* à Potentia & ſuo oppoſito: *Verum & falſum*, à ſapientia & oppoſito. *Bonum, & Malum* ab Amore, & oppoſito, vt diximus in Metaphyſ.

Datur neceſſarium, & contingens ab influxu Potentiæ: & ab iis per ſe & per accidens. Item certum, incertum, opinabile, inopinabile, fatale & caſuale à Vero & Falſo per influxiones ſapientiæ.

Conueniens & inconueniens, iuſtum & iniuſtum, pulchrum, & turpe, quibus vtitur Plato, à Malo & Bono, per influxum Amoris. Rerum quippè concurſus, qui per orationis compoſitionem deſignatur, ab influxibus Primalitatum; ſcilicet, Potentiæ, Sapientię, & Amoris, manant; qui ſunt Neceſſitas, Fatum, & Harmonia; & ipſorum oppoſitis, & defectibus: quæ ſunt Contingentia, Caſus & Diſſonantia. Vide Metaphyſ. noſtram.

De Modis Compoſitionis, Modalem propoſitionem conſtituentibus.

Art. IX.

At quoniam apud Logicum ſermo fit de modalibus prout ad argumentationem conferunt; & huic deſeruiunt tantum, quæ modificant compoſitionem, vt patebit per regulas conſequentiarum. Idcircò ex his tantum propoſitiones modales facimus.

Poſſunt autem fieri ex prædictis modis aduerbialiter, vt Petrus currit neceſſariò, verè, benè, contingenter, per accidens, &c. *Poſſunt quoque nominaliter,* & ſic magis propoſito deſeruiunt, vt Petrum currere neceſſe eſt, bene eſt, verum eſt, contingens eſt. Vbi *ly Petrum currere* ponitur vt ſubiectum, *neceſſe eſt,* vt copula, & Prædicatum.

Cur non omnes modi compoſitiònis modalem faciunt Propoſitionem.

Art. X.

At Peripatetici non ex omnibus modis efficiunt modales: ſed tantùm ex Neceſſario, Poſſibili, Contingenti & Impoſſibili: quoniam (aiunt) verum & falſum non dicunt aliquid ſuper abſolutam propoſitionem, quam vocant de ineſſe, idem enim eſt, homo currit, & hominem currere eſt verũ. Sed non eſt idem homo currit, & hominẽ currere eſt neceſſarium: quoniã ly *neceſſariũ* addit modum eſſendi, non poſſibile aliter ſe habere. Sed hæc ratio non cogit. Nam bonũ eſt hominẽ eſſe bipedem, addit aliquid ſuper ipſum eſſe, hoc eſt vtilitatẽ. Et tamen ipſi nec memorant hunc modum. Item quidquid eſt, dum eſt, neceſſarium eſt; non dabitur ergò contingens. Licet enim anteà fuerit contingens: vbi tamen eſt, neceſſarium iam eſt. Sicut etiam quod præteriit nõ poteſt non præteriiſſe.

Potius ergò verum & falſum non faciunt modales quoniam æquiualent neceſſario, & impoſſibili. Quod enim verum eſt, neceſſarium eſt. Quod autem falſum, impoſſibile.

Sed neque hęc ratio conuincit. Quoniam contingens, & poſſibile æquiualent. Nihilominus autem modales faciunt.

Præterea ſicut bonum addit ſupra ens reſpectum ad voluntatem Autoris. Ita verum addit reſpectum ad intellectum Autoris. Similiter & ad noſtrum, vt menſuratum, non vt menſurantem.

Potius ergo omiſerunt, Logici veteres, non tamẽ Plato, Bonum, & verum, quoniam non faciunt vniuerſalitatem, & particularitatem in propoſitione modali, abſque alio modo. At neceſſariũ eſt modus vniuerſalitatis. Quod enim neceſſarium eſt, ſemper eſt, ſemper ſe habet eodem modo, & dicit temporis vniuerſalitatem. Sic etiam impoſſibile. Contingens autem & poſſibile, particulares ſunt notæ. Quod enim contingit, aut poſſibile eſt, aliquando eſt, non ſemper neceſſarium. Sed de his in Metaph. 2. p. Item Verum, & Bonum, addunt reſpectum ad ſapientiam, & Amorem. Poſſibile autem, & contingens & neceſſarium, & impoſſibile, ſuper ipſo eſſe fundantur ſubito. Quod eſt idem quod poſſe.

De oppoſitione modalium, ex modis Poteſtatiui.

Art. XI.

SIcuti ergo in Categoricis abſolutis contrariæ ſunt, omnis homo currit, & nullus homo currit. Ita hominem currere eſt neceſſarium, & hominem currere eſt impoſſibile in Modalibus.

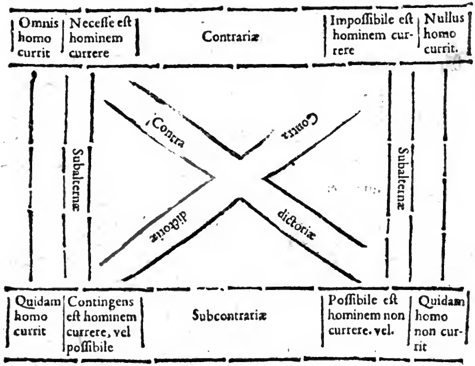
Et ſicut ſubcontrariæ ſunt. Quidam homo currit, & quidam homo non currit, ita Poſſibile eſt hominem currere, & Poſſibile eſt hominem non currere.

Ergò & contradictoria ſunt Neceſſe eſt hominem

currere, & Poſſibile, ſeu contingens eſt hominem non currere.

Et Impoſſibile eſt hominem currere, & poſſibile eſt hominem currere.

Tandem ſubalterna ſunt; neceſſe eſt hominem currere; & poſſibile eſt hominem currere, & poſſibile eſt hominem non currere.

De Oppoſitione Modalium Cognoſcitiui.

Digitized by Google

Notabile de Vero & Bono modaliter.

Art. XII.

VErum autem falſo, Bonum malo contrariantur; ſicut Neceſſarium Impoſſibili, & Contingens affirmatum Contingenti negato: At non in quantitate, ſed qualitate orationum.

De Conſtitutione modali, & de ſenſu diuiſo, & Compoſito.

Art. XIII.

DIuiditur ergo Propoſitio in dictum & modum. Dictum eſt infinitiuum cum accuſatiuo, & ponitur ex parte ſubiecti. Modus verò eſt nomen, aut aduerbium, modificans ipſum, & ſe habet ex parte Prædicati.

Sed vt poſſit ſubita facie apparere, oppoſuimus modum dicto in figura.

Poteſt enim præponi, & poſtponi; & tunc Propoſitio habet ſenſum compoſitum: ſed aliquando intermediat, & habet ſenſum diuiſum, vt album poſſibile eſt eſſe nigrum; & quia in ſenſu compoſito componit prorſus ſubiectum cum Prædicato: in diuiſo verò non prorſus: Idcircò poteſt eſſe vera aliqua in vno ſenſu, quæ non eſt in altero. Nam hæc eſt falſa Nigrum eſſe album eſt poſſibile. Quod intelliges reſoluendo in Categoricam hanc, album eſt nigrum. Propoſitio falſa.

Hæc autem vera eſt, Album poſſibile eſt eſſe nigrum. Quod ſcies reſoluendo, Album poteſt fieri nigrum, quia res alba poteſt denigrari, ſed non albedo. Idcircò in ſenſu compoſito ſupponit pro forma, in diuiſo pro ſubiecto, vt dicunt Peripatetici.

Sed hæc diſcretio fit ab intellectu diſtinguente, non à virtute ſermonis, niſi ex condicto, licet probatio aliquid innuat.

De

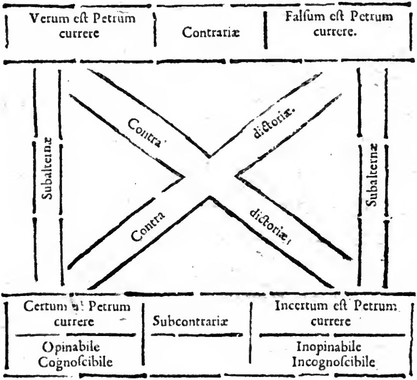
Digitized by Google

De Veritate & Falſitate modalium.

ART. XIV.

Circa veritatem & falſitatem eum ſe habent in modum, quo & Categoricæ abſolutæ, tam in materia neceſſaria, quam remota, & contingenti prædictæ, propoſitiones diſpoſitæ.

De Oppoſitione Modalium Cognoſcitiui.

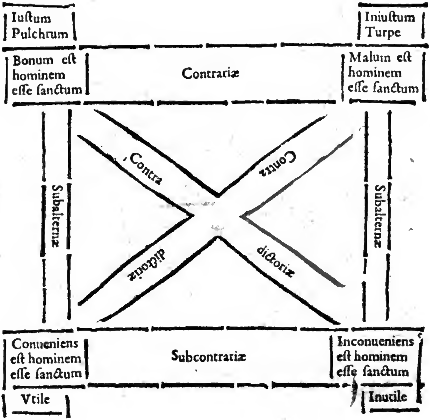

Opponuntur quidem vt in præſenti figura, ſed non videntur habere quantitatem. Quod enim eſt verum non ſemper nec vniuerſaliter eſt verum niſi in materia

Digitized by Google

neceſſaria, & remota. Idem videtur de falſo. Sed de certo & incerto, quoniam ſunt modi ad animam non ad rem pertinentes, datur certitudo, incertitudo de vero & de falſo.

De Modalibus Volitiui.

Digitized by Google

DE ÆQVIPOLLENTIA PROP.

CAP. V. ART. I.

DEFINITIO.

Æquipollentia eſt æquiualentia in quantitate, & qualitate, duarum Propoſitionum ſitarum in figura oppoſitio um, facta per negationem negantem, ita quod ab vna ad alteram valeat conſequentia.

DECLARATIO.

OMnes particulæ huius definitionis ſunt claræ: ſed vltima *per negationem negantem* innoteſcit conſideranti, quod eſt *quædam negatio infinitans*, vt, Non homo in vi vnius dictionis, quæ dicitur de omni ente, quod non eſt homo: *Quædam priuans*, vt cæcitas: *Quædam negans*, vt non currit.

Prima facit terminum indeterminatè ſignificare.

2. *Priuat formam in ſubiecto eius receptiuo.*

3. *Quidquid poſt ſe inuenit deſtruit in propoſitione, & eius oppoſitum inducit*: quia mutat quantitatem & qualitatem: & ipſammet negationem conuertit in affirmationem. Et hæc facit æquipollere contrarias, contradictorias, & ſubalternas: abſolutas & modales, quales nuper definiimus.

Regulæ de Æquipollentiis Categoricarum.

ART. II.

PRima Regula eſt, *Negatio præpoſita ſigno in propoſitione facit æquipollere contradictorias.* Vt omnis homo currit, & Quidam homo non currit, contradicunt. Sed ſi dices, Non omnis homo currit, erit eadem cum Quidam homo non currit. Quoniam negatio inuenit affirmati-

Digitized by Google

uam vniuerſalem falſam, & facit negatiuam particularem veram: Et ſic facit in omni alia propoſitione, omnis enim habet ſui contradictoriam.

Regvla 2.

N*Egatio poſtpoſita ſigno, ac ſubiecto, & præpoſita verbo, facit Æquipollere Contrarias.* Vt omnis homo eſt albus,& nullus homo eſt albus, contrariæ ſunt. At æquipollent ſi dicas, Omnis homo non eſt albus. Siquidem negatio non mutat quantitatem, cum non præponatur ſigno vniuerſali, ſed ſolum qualitatem, in qua contrariantur duæ contrariæ. Similiter eadem eſt, Nullus homo non eſt albus, cum hac, Omnis homo eſt albus. Et omnis uiuens non iuſtificabitur, cum hac, Nullus uiuens iuſtificabitur. Et Nolite iurare omnino, & iurate nullo modo.

Regvla 3.

N*Egatio præpoſita, & poſtpoſita ſigno facit æquipollere ſubalternas*, quoniam differunt in ſola quantitate: Idcircò poſtponitur negatio, vt etiam differant in qualitate, & tunc præpoſita altera negatio mutat quantitatem & qualitatem, & facit conſequentiam Æquipollentiæ, vt Omnis homo currit, & Quidam homo currit. Subalternæ ſunt: ſed ſi dicas: Non omnis homo non currit, idem erit, ac Quidam homo currit: & ſimiliter, Non quidam homo non currit, erit eadem, cum Omnis homo currit.

APPENDIX.

VT autem memoria teneantur æquipollentiæ prędictæ, factus eſt verſus:

Præ contradic: Poſt contra: Præ poſtque ſubalter.

Id eſt, *Negatio Præpoſita contradictorias. Poſtpoſita Contrarias. Præpoſita & Poſtpoſita, ſubalternas, æquipollere facit.*

Dubitatio de Æquipollentiis Subcontrariarum.

Art. III.

NEgant Peripatetici æquipollere ſubcontrarias, quoniam præpoſita negatio concordat contradictorias; poſtpoſita contrarias: præpoſita & poſtpoſita ſubalternas. Ergo ſi prẹponeretur mutaretur quantitas, in qua conueniunt: ſi poſtponeretur fieret negatio in negatiua,& identitas in affirmatiua. Idem enim eſt, Aliquis homo non currit; Et aliquis homo non currit. Et Nugatio eſt Aliquis homo non non currit. Bis enim ponitur negatio in negatiua, & profectò ſi ſic eſt neque æquipollet ſuẹ ſubalternẹ. Non enim abſque nugatione præpones, & poſtpones negationem in particulari negatiua, & in Vniuerſali negatiua hebraica, in qua lingua non datur ſignum vniuerſale negatiuum. Sed verò poteſt per duas negationes diuerſi ſoni fieri, vt ſi dicas, Quidam homo currit. Ergo quidam homo, nec non currit. Affirmatio verò affirmat quidquid inuenit, ſed non inducit oppoſitum, ſicut negatio propter cauſas poſitas in Metaphyſ.

De Æquipollentia Modalium Poteſtatiui.

Art. IV.

MOdales autem æquipollent per negationem cadentem ſuper modum, aut dictum, aut vtrumque. Et dantur quatuor Regulæ quas explicant quatuor vocabula ficta in ſuis vocalibus, vt poſſimus ea in memoria prompta habere. Sunt autem.

Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea. In quibus *A*, ſignificat affirmatiuam de dicto, & de modo, vt poſſibile eſt Petrum currere. *V*, verò negatiuam de dicto & de modo, vt non poſſibile eſt Petrum non currere. *I*, ne-

negatiuam tantum de modo, vt non poſſibile eſt Petrum currere. *E*, negatiua de dicto tantum, vt poſſibile eſt Petrum non currere.

Ex his fiunt quatuor ordines oppoſiti, & æquipollentes in figura ſexdecim propoſitionum, quatuor pro quolibet modo. Semper autem poſſibile ſe habet vt contingens in his. Nam in Metaph. aliquando eſt neceſſarium.

Regulæ Æquipol. Modalium. Pot.

ART. V.

Prima Regula in *Amabimus*.

Cuicumque dicto affirmatiuo attribuitur poſsibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur impoſsibile, & à ſuo contradictorio remouetur neceſſe.

DECLARATIO.

Quoniam ab affirmatiua de Poſſibili ad affirmatiuam de contingenti valet conſequentia: & ab eadem ad negatiuam de impoſſibile, & ab eodem dicto negato ad negatum modum neceſſe. Vt ſi eſt poſſibile Petrum currere. Ergo contingens eſt Petrum currere. Ergo non eſt impoſſibile Petrum currere. Ergo non eſt neceſſe Petrum non currere.

Regula 2.

Secunda regula in *Edentuli*.

Cuicunque dicto negato tribuitur poſsibile, eidem tribuitur contingens: Ab eodem remouetur impoſsibile, & de ſuo oppoſito (hoc eſt dicto affirmato) *remouetur neceſſe.*

Vt poſſibile eſt Petrum non currere, ergo contingens eſt Petrum non currere: ergo non impoſſibile eſt Petrum non currere. Ergo non neceſſe eſt Petrum currere.

Digitized by Google

Regula 3.

Tertia Regula in *Iliace.*

A *Quocumque dicto affirmato remouetur poſsibile: ab eodem remouetur contingens. Eidem attribuitur impoſsibile: & ſuo oppoſito tribuitur neceſſe:*

Vt non eſt poſſibile Petrum currere, ergo non eſt contingens Petrum currere, ergo impoſſibile eſt Petrum currere; ergo neceſſe eſt Petrum non currere.

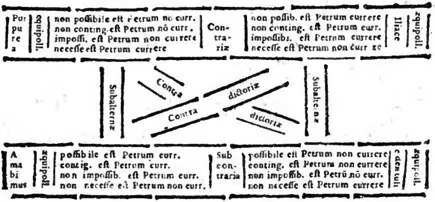
Regula 4.

Quarta Regula in *Purpurea.*

A *Quocumque dicto negato remouetur poſsibile, ab eodem remouetur contingens: eidem tribuitur impoſsibile, & ſuo oppoſito, id eſt, dicto affirmato, tribuitur neceſſe.*

Vt non poſſibile eſt Petrum non currere, ergo non contingens eſt Petrum non currere: Ergo impoſſibile eſt Petrum non currere. Ergo neceſſe eſt Petrum currere.

Hæ Regulæ patent in ſequenti figura.

Hinc patent omnes oppoſitiones, & Æquipollentiæ ſingularum; & quomodo vnus modus quatuor efficit propoſitiones.

De Æquipollentia Modalium Cognoſcitiui.

Prima Regula in Amatrice.

ART. V.

ÆQuipollent modales Cognoſcitiui per Regulam in vocabulo *Amatrice. Cuicunque dicto affirmato tribuitur verum eidem tribuitur certum, ab eo remouetur falſum: & ſuo oppoſito tribuitur incertum.*

Vt verum eſt hominem currere. Ergo certum eſt hominem currere: ergo non eſt falſum hominem currere: ergo incertum eſt hominem non currere.

Alia Regula in edentula.

VErum eſt Petrum non currere. Ergo certum eſt Petrum non currere, ergo non eſt falſum Petrum non currere. Ergo eſt incertum Petrum currere.

Tertia in Iliaca.

NON eſt verum Petrum currere. Ergo non eſt certum Petrum currere: ergo falſum eſt Petrum currere: Ergo incertum eſt Petrum currere. Sed 3. propriè non æquipollet cum 2. quoniam res & actus animæ de facto non concordant ſemper.

Regula 4. in Succurrere.

NON eſt verum Petrum non currere. Ergo non eſt certum non currere: Ergo falſum eſt Petrum non currere: ergo incertum eſt Petrum non currere.

Cur non æquiualent Modales cognoſcitiui, ſicut poteſtatiui. Et quomodo poſſunt eoſdem modos habere.

NON procedunt autem ſicuti in Modalibus Poteſtatiui quoniam in iis æquiualent Contingens & Poſſibile: in iſtis

iſtis verò non dantur æquiualentes modi.

At ſi loco *incerti poneremus opinabile*, *& loco certi credibile*, *valeret in Amabimus*, credibile eſt Petrum currere. Ergo opinabile eſt Petrum currere. Ergo non eſt verum Petrum non currere. Et ſic in cæteris. Edentuli, Iliace, & Purpurea. Credibile enim & opinabile ſunt ſicut poſſibile & contingens; verum & falſum neceſſarium, & impoſſibile.

De Æquipoll. Modalium volitiui. & reductione ad Modos poteſtatiui.

ART. VI.

ÆQuipollent etiam quæ ſunt Volitiui Modales ſimiliter vt Cognoſcitiui. Vt in Amatrice, Bonum eſt Petrum currere. Ergò Conueniens eſt Petrum currere. Ergo non eſt malum Petrum currere. Ergò non eſt inconueniens Petrum currere. Sic de cæteris.

Sed non procedunt ſicut modales Poteſtatiui, niſi æquipolleant duo modi, quod in dictis non euenit. Si autem diceremus, *Vtile & conueniens, bonum & malum*, valerent in cunctis regulis. Nam vtile & Conueniens ſe habent, ſicut poſſibile & Contingens; Bonum, & Malum ſicut Neceſſe, & Impoſſibile.

DE SVPPOSITIONE.

CAP. VI.

ART. I.

SVPPOSITIO Phyſicè ſumitur pro ſubiectione. Logicè verò vel pro propoſitione quæ in ſcientiis ſupponitur & dicitur hypotheſis, vel pro paſſione dictiionis, vt hic definitur.

DEFINITIO.

SVppoſitio eſt acceptio termini ſubſtantiui, in propoſitione extremaliter ſe habentis, ad ſtandum pro aliquo ſuo ſignificato.

DEFINITIO.

VT cum dico, Homo eſt animal, ly *homo*, ſtat pro ſignificato formali, quę eſt natura humana. Et cum dico Homo eſt nomen, ſtat pro materiali ſigni entitate.

Dicitur *ſubſtantiui*; quoniam adiectiua non ſupponunt, ſed determinant, & qualificant, niſi vbi loco ſubſtantiui ponunt, vt quando relatiuum grammaticale, vel pronomen, vel participium, vel adiectiuum in neutro genere, vel, &c. ſtat loco ſubſtantiui, vt qui currit, mouetur, vel currens, vel ille mouetur? vel Album diſgregat viſum, vel fortiſſimus Græcorum pugnat, ſcilicet Achilles.

Dicitur *in Propoſitione*, & enim extra ſignificat, ſed non ſupponit pro determinato ſignificato, niſi in Propotione.

Dicitur *extremaliter* ſe habentis, quoniam ſubſtantiuum verbum ſeu copula non ſupponit, ſed ſupponentia ceſſit.

Dicitur *ad ſtandum pro ſuo aliquo ſignificato*; quoniam quæ per ſe non ſignificant, nec ſupponunt.

Et quæ ſignificant multa, vt æquiuoca & Metaphorica ex prędicato noſcuntur pro quo ſignificato ſupponunt: cum enim dico, ius eſt calidum, non ſupponit pro lege, ſed pro brodio, &c. ſed cum prædicatum eſt multiplicis ſenſus ex ſubiecto noſcitur pro quo ſtat vt prata rident, ex prati ratione ſcimus, quod riſus ſtat impropriè, &c.

Diuiſio Suppoſitionum.

ART. II.

SVppoſitionum *alia fit de terminis abſolutis. Alia de Relatiuis* grammaticalibus, vt talis, quis & alius, *Abſoluta*

alia eſt propria, vt homo eſt doctus: *Alia appropriata*, vt Apoſtolus eſt doctus, id eſt, Sanctus Paulus: *Alia impropria*, vt Reſpublica habet bonum caput, id eſt, Regem.

De Suppoſitione materiali diſcreta, & communi.

SVppoſitio propterea ſecatur in *materialem, & formalem.* Materialis eſt, quando terminus ſumitur pro ſe ipſo, quod imponitur, & non pro ſignificato ad quod imponitur. Sic enim eſſet formalis.

Materialis autem vel ſit cum termino diſcreto, vt hæc vox homo eſt nomen, hoc nomen Petrus eſt biſſyllabum; *vel ſit cum termino communi*, vt homo eſt nomen, Petrus eſt biſſyllabum. Nam licet Petrus formaliter ſit ſingularis: Materialiter tamen eſt communis, ſcriptòmentali, & vocali. *Diſcreta ſemper eſt vera. Communis poteſt eſſe vera, & falſa*: vt Petrus eſt nomen, & nòn eſt nomen. Nam tunc verè & ſolum ſupponit materialiter, quando ponitur nota demonſtratiua, vt ly, & hic, & iſte terminus, & ſic ſemper eſt perſonæ tertiæ. Vnde dicit Grammaticus, Ego eſt perſonæ primæ, vos eſt perſonæ ſecundæ. Vbi ly, vos concordat cum ly, eſt, ſupponendo materialiter. Formaliter verò diceremus vos eſtis virtuoſi. Atque ideo ſignum vniuerſale, vel particulare eiuſdem generis trahit ad ſuppoſitionem formalem, vt omnes vos, aliquis homo, &c. ſupponunt formaliter, in neutro verò materialiter.

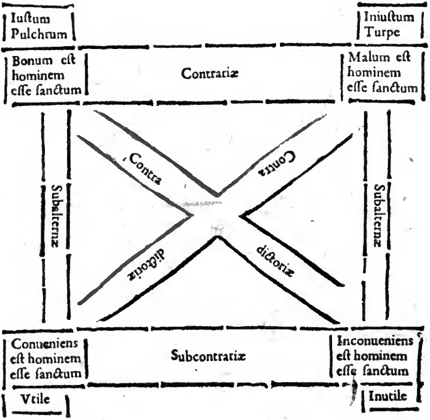
De Suppoſitione formali.

F*Ormalis autem eſt, in qua ſtat pro formali ſignificato ad quod imponitur terminus in oratione.*

Secaturque in *diſcretam, indefinitam, particularem, Vniuerſalem & confuſam*: de his dictum eſt, ſed non de confuſa. Sed hæc æquipollet indefinitæ, vt tantum homo currit, & ſi homo currit mouetur: & hæ omnes fiunt, aut in materia naturali & fit ſuppoſitio formalis naturalis. Aut in accidentali, & fit formalis accidentalis.

neceſſaria, & remota. Idem videtur de falſo. Sed de certo & incerto, quoniam ſunt modi ad animam non ad rem pertinentes, datur certitudo, incertitudo de vero & de falſo.

De Modalibus Volitiui.

DE ÆQVIPOLLENTIA PROP.

CAP. V. ART. I.

DEFINITIO.

Æquipollentia eſt æquiualentia in quantitate, & qualitate, duarum Propoſitionum ſitarum in figura oppoſitio um, facta per negationem negantem, ita quod ab vna ad alteram valeat conſequentia.

DECLARATIO.

OMnes particulæ huius definitionis ſunt claræ: ſed vltima *per negationem negantem* innoteſcit conſideranti, quod eſt *quædam negatio infinitans*, vt, Non homo in vi vnius dictionis, quæ dicitur de omni ente, quod non eſt homo: *Quædam priuans*, vt cæcitas: *Quædam negans*, vt non currit.

Prima facit termnium indeterminatè ſignificare.

2. *Priuat formam in ſubiecto eius receptiuo.*

3. *Quidquid poſt ſe inuenit deſtruit in propoſitione, & eius oppoſitum inducit*: quia mutat quantitatem & qualitatem: & ipſammet negationem conuertit in affirmationem. Et hæc facit æquipollere contrarias, contradictorias, & ſubalternas: abſolutas & modales, quales nuper definiimus.

Regulæ de Æquipollentiis Categoricarum.

ART. II.

PRima Regula eſt, *Negatio præpoſita ſigno in propoſitione facit æquipollere contradictorias.* Vt omnis homo currit, & Quidam homo non currit, contradicunt. Sed ſi dices, Non omnis homo currit, erit eadem cum Quidam homo non currit. Quoniam negatio inuenit affirmati-

uam vniuerſalem falſam, & facit negatiuam particularem veram: Et ſic facit in omni alia propoſitione, omnis enim habet ſui contradictoriam.

REGVLA 2.

N*Egatio poſtpoſita ſigno, ac ſubiecto, & præpoſita verbo, facit Æquipollere Contrarias.* Vt omnis homo eſt albus, & nullus homo eſt albus, contrariæ ſunt. At æquipollent ſi dicas, Omnis homo non eſt albus. Siquidem negatio non mutat quantitatem, cum non præponatur ſigno vniuerſali, ſed ſolum qualitatem, in qua contrariantur duæ contrariæ. Similiter eadem eſt, Nullus homo non eſt albus, cum hac, Omnis homo eſt albus. Et omnis viuens non iuſtificabitur, cum hac, Nullus viuens iuſtificabitur. Et Nolite iurare omnino, & iurate nullo modo.

REGVLA 3.

N*Egatio præpoſita, & poſtpoſita ſigno facit æquipollere ſubalternas*, quoniam differunt in ſola quantitate: Idcircò poſtponitur negatio, vt etiam differant in qualitate, & tunc præpoſita altera negatio mutat quantitatem & qualitatem, & facit conſequentiam Æquipollentiæ, vt Omnis homo currit, & Quidam homo currit. Subalternæ ſunt: ſed ſi dicas: Non omnis homo non currit, idem erit, ac Quidam homo currit: & ſimiliter, Non quidam homo non currit, erit eadem, cum Omnis homo currit.

APPENDIX.

VT autem memoria teneantur æquipollentiæ prędictæ, factus eſt verſus:

Præ contradic: Poſt contra: Præ poſtque ſubalter.

Id eſt, *Negatio Præpoſita contradictorias. Poſtpoſita Contrarias. Præpoſita & Poſtpoſita, ſubalternas, æquipollere facit.*

Digitized by Google

Dubitatio de Æquipollentiis Subcontrariarum.

Art. III.

Negant Peripatetici æquipollere ſubcontrarias, quoniam præpoſita negatio concordat contradictorias; poſtpoſita contrarias: præpoſita & poſtpoſita ſubalternas. Ergo ſi prę poneretur mutaretur quantitas, in qua conueniunt: ſi poſtponeretur fieret negatio in negatiua, & identitas in affirmatiua. Idem enim eſt, Aliquis homo non currit; Et aliquis homo non currit. Et Nugatio eſt Aliquis homo non non currit. Bis enim ponitur negatio in negatiua, & profectò ſi ſic eſt neque æquipollet ſuę ſubalternę. Non enim abſque nugatione præpones, & poſtpones negationem in particulari negatiua, & in Vniuerſali negatiua hebraica, in qua lingua non datur ſignum vniuerſale negatiuum. Sed verò poteſt per duas negationes diuerſi ſoni fieri, vt ſi dicas, Quidam homo currit. Ergo quidam homo, nec non currit. Affirmatio verò affirmat quidquid inuenit, ſed non inducit oppoſitum, ſicut negatio propter cauſas poſitas in Metaphyſ.

De Æquipollentia Modalium Poteſtatiui.

Art. IV.

Modales autem æquipollent per negationem cadentem ſuper modum, aut dictum, aut vtrumque. Et dantur quatuor Regulæ quas explicant quatuor vocabula ficta in ſuis vocalibus, vt poſſimus ea in memoria prompta habere. Sunt autem.

Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea. In quibus *A*, ſignificat affirmatiuam de dicto, & de modo, vt poſſibile eſt Petrum currere. *V*, verò negatiuam de dicto & de modo, vt non poſſibile eſt Petrum non currere. *I*, ne-

negatiuam tantum de modo, vt non poſſibile eſt Petrum currere. *E*, negatiua de dicto tantum, vt poſſibile eſt Petrum non currere.

Ex his fiunt quatuor ordines oppoſiti, & æquipollentes in figura ſexdecim propoſitionum, quatuor pro quolibet modo. Semper autem poſſibile ſe habet vt contingens in his. Nam in Metaph. aliquando eſt neceſſarium.

Regulæ Æquipol. Modalium. Pot.

Art. V.

Prima Regula in *Amabimus.*

Vicumque dicto affirmatiuo attribuitur poſſibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur impoſſibile, & à ſuo contradictorio remouetur neceſſe.

DECLARATIO.

QVoniam ab affirmatiua de Poſſibili ad affirmatiuam de contingenti valet conſequentia: & ab eadem ad negatiuam de impoſſibile, & ab eodem dicto negato ad negatum modum neceſſe. Vt ſi eſt poſſibile Petrum currere. Ergo contingens eſt Petrum currere. Ergo non eſt impoſſibile Petrum currere. Ergo non eſt neceſſe Petrum non currere.

Regula 2.

Secunda regula in *Edentuli.*

Vicunque dicto negato tribuitur poſſibile, eidem tribuitur contingens: Ab eodem remouetur impoſſibile, & de ſuo oppoſito (hoc eſt dicto affirmato) *remouetur neceſſe.*

Vt poſſibile eſt Petrum non currere, ergo contingens eſt Petrum non currere: ergo non impoſſibile eſt Petrum non currere. Ergo non neceſſe eſt Petrum currere.

Regula 3.

Tertia Regula in *Iliace.*

A *Quocumque dicto affirmato remouetur poſſibile : ab eodem remouetur contingens. Eidem attribuitur impoſſibile : & ſuo oppoſito tribuitur neceſſe :*

Vt non eſt poſſibile Petrum currere, ergo non eſt contingens Petrum currere, ergo impoſſibile eſt Petrum currere ; ergo neceſſe eſt Petrum non currere.

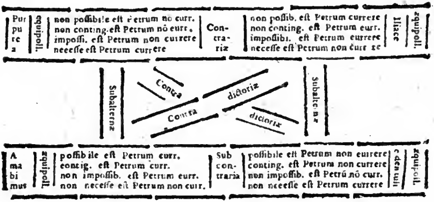
Regula 4.

Quarta Regula in *Purpurea.*

A *Quocumque dicto negato remouetur poſſibile , ab eodem remouetur contingens : eidem tribuitur impoſſibile , & ſuo oppoſito , id eſt , dicto affirmato , tribuitur neceſſe.*

Vt non poſſibile eſt Petrum non currere, ergo non contingens eſt Petrum non currere : Ergo impoſſibile eſt Petrum non currere. Ergo neceſſe eſt Petrum currere.

Hæ Regulæ patent in ſequenti figura.

Hinc patent omnes oppoſitiones, & Æquipollentiæ ſingularum; & quomodo vnus modus quatuor efficit propoſitiones.

De Æquipollentia Modalium Cognoſcitiui.

Prima Regula in Amatrice.

Art. V.

Æquipollent modales Cognoſcitiui per Regulam in vocabulo *Amatrice. Cuicunque dicto affirmato tribuitur verum eidem tribuitur certum, ab eo remouetur falſum: & ſuo oppoſito tribuitur incertum.*

Vt verum eſt hominem currere. Ergo certum eſt hominem currere: ergo non eſt falſum hominem currere: ergo incertum eſt hominem non currere.

Alia Regula in edentula.

Verum eſt Petrum non currere. Ergo certum eſt Petrum non currere, ergo non eſt falſum Petrum non currere. Ergo eſt incertum Petrum currere.

Tertia in Iliaca.

NON eſt verum Petrum currere. Ergo non eſt certum Petrum currere: ergo falſum eſt Petrum currere: Ergo incertum eſt Petrum currere. Sed 3. propriè non æquipollet cum 2. quoniam res & actus animæ de facto non concordant ſemper.

Regula 4. in Succurrere.

NON eſt verum Petrum non currere. Ergo non eſt certum non currere: Ergo falſum eſt Petrum non currere: ergo incertum eſt Petrum non currere.

Cur non æquiualent Modales cognoſcitiui, ſicut poteſtatiui. Et quomodo poſſunt eoſdem modos habere.

NON procedunt autem ſicuti in Modalibus Poteſtatiui quoniam in iis æquiualent Contingens & Poſſibile: in

iſtis

iſtis verò non dantur æquiualentes modi.

At ſi loco *incerti poneremus Opinabile*, *& loco certi credibile, valeret in Amabimus*, credibile eſt Petrum currere. Ergo opinabile eſt Petrum currere. Ergo non eſt verum Petrum non currere. Et ſic in cæteris. Edentuli, Iliace, & Purpurea. Credibile enim & opinabile ſunt ſicut poſſibile & contingens; verum & falſum neceſſarium, & impoſſibile.

De æquipoll. Modalium volitiui. & reductione ad Modos poteſtatiui.

ART. VI.

ÆQuipollent etiam quæ ſunt Volitiui Modales ſimiliter vt Cognoſcitiui. Vt in Amatrice, Bonum eſt Petrum currere. Ergò Conueniens eſt Petrum currere. Ergo non eſt malum Petrum currere. Ergò non eſt inconueniens Petrum currere. Sic de cæteris.

Sed non procedunt ſicut modales Poteſtatiui, niſi æquipolleant duo modi, quod in dictis non euenit. Si autem diceremus, *Vtile & conueniens, bonum & malum*, valerent in cunctis regulis. Nam vtile & Conueniens ſe habent, ſicut poſſibile & Contingens; Bonum, & Malum ſicut Neceſſe, & Impoſſibile.

DE SVPPOSITIONE.

CAP. VI.

ART. I.

SVppositio Phyſicè ſumitur pro ſubiectione. Logicè verò vel pro propoſitione quæ in ſcientiis ſupponitur & dicitur hypotheſis, vel pro paſſione dictiionis, vt hic definitur.

Kkk

Digitized by Google

alia eſt propria, vt homo eſt doctus: *Alia appropriata*, vt Apoſtolus eſt doctus, id eſt, Sanctus Paulus: *Alia impropria*, vt Reſpublica habet bonum caput, id eſt, Regem.

De Suppoſitione materiali diſcreta, & communi.

SVppoſitio propterea ſecatur in *materialem, & formalem.* Materialis eſt, quando terminus ſumitur pro ſe ipſo, quod imponitur, & non pro ſignificato ad quod imponitur. Sic enim eſſet formalis.

Materialis autem vel ſit cum termino diſcreto, vt hæc vox homo eſt nomen, hoc nomen Petrus eſt biſſyllabum; *vel ſit cum termino communi*, vt homo eſt nomen, Petrus eſt biſſyllabum. Nam licet Petrus formaliter ſit ſingularis: Materialiter tamen eſt communis, ſcriptò mentali, & vocali. *Diſcreta ſemper eſt vera. Communis poteſt eſſe vera, & falſa*: vt Petrus eſt nomen, & nòn eſt nomen. Nam tunc verè & ſolum ſupponit materialiter, quando ponitur nota demonſtratiua, vt ly, & hic, & iſte terminus, & ſic ſemper eſt perſonæ tertiæ. Vnde dicit Grammaticus, Ego eſt perſonæ primæ, vos eſt perſonæ ſecundæ. Vbi ly, vos concordat cum ly, eſt, ſupponendo materialiter. Formaliter verò diceremus vos eſtis virtuoſi. Atque ideo ſignum vniuerſale, vel particulare eiuſdem generis trahit ad ſuppoſitionem formalem, vt omnes vos, aliquis homo, &c. ſupponunt formaliter, in neutro verò materialiter.

De Suppoſitione formali.

F*Ormalis autem eſt, in qua ſtat pro formali ſignificato ad quod imponitur terminus in oratione.*

Secaturque in *diſcretam, indefinitam, particularem, Vniuerſalem & confuſam*: de his dictum eſt, ſed non de confuſa. Sed hæc æquipollet indefinitæ, vt tantum homo currit, & ſi homo currit mouetur: & hæ omnes fiunt, aut in materia naturali & fit ſuppoſitio formalis naturalis. Aut in accidentali, & fit formalis accidentalis.

Digitized by Google

Subdiuiſio.

AST *accidentalis alia eſt rationalis, alia realis.*

Rationalis eſt cum terminus ſupponit pro ſignificato ſibi accidente per Actum animæ, vt homo eſt ſpecies, Animal eſt genus, & tunc propriè omnis eſt ſingularis, ſicuti dictum eſt in ſuppoſitione materiali: & non licet deſcendere in conſequentia ad ſua indiuidua. Nam ex hoc quod homo eſt ſpecies, non dicimus. Ergo Petrus eſt ſpecies.

Formalis autem accidentalis realis, quam Peripatetici vocant perſonalem, quia pro indiuiduis & perſonis verificatur, eſt illa, in qua ſupponit pro ſignificato conuenienti ſibi ex natura rei, non ex opere intellectus, niſi natura eius ſit opus intellectus, & tunc ea eſt ſuppoſitio ex natura rei vt homo eſt albus, conuenit enim ſibi ex natura ſua, non quia nos ita ratiocinamur. Sed cum dico, ſyllogiſmus eſt oratio, perſonalis quoque ſeu realis eſt ſuppoſitio. Quoniam hęc eſt natura ſyllogiſmi, vt ſit opus animę, qualis oratio. Sed cum dico ſyllogiſmus eſt ſpecies argumenti, ſit ſuppoſitio formalis rationalis, ſicut in hac Homo eſt ſpecies animalis, quoniam ab opere intellectus habet hoc, & ideò non licet deſcendere per conſequentiam ad perſonas. Ergo hic homo eſt ſpecies, vel iſte ſyllogiſmus eſt ſpecies.

Subdiuiſio Suppoſitionis Realis Accidentalis.

Diuiditur autem *in Diſcretam & Communem,* vt aliæ, ſed communis diuiditur in Certam, & confuſam. *In Certa ſumitur terminus communis abſque ſigno, vel cum ſigno particulari,* vt homo, vel aliquis homo currit. Et ex hac licet deſcendere diſiunctiuè ad indiuidua, vt, ergo, vel iſte homo currit, vel ille, vel Petrus, vel, &c. & ſufficit quod de vno verificetur. Sub confuſa autem non licet deſcendere, niſi diſiunctiuè, quoniam verificari poteſt de multis, & de omnibus indiuiduis.

Idcirco ſecatur *in confuſam tantum*, *& confuſam vniuerſalem.*

Et iterum confuſa tantum ſecatur in *mobilem & immobilem.*

Sub mobili licet deſcendere ſubiunctiuè, & hæc fit ſi cadit ſuper terminum communem dictio exceptiua, vel excluſiua, vel reduplicatiua, vt tantum homo currit. Ergo hic, vel hic, &c. & verba concernentia actum mentis iterabilem, & aduerbia numeralia, & temporalia, & termini modales. Nam ſi ſcio aliquam propoſitionem, ergo ſequitur vel hanc vel illam, &c. & quater vidi hominem, ergo hunc, & illum. Semper erunt ſtellæ, ergo hodie, cras, & perinde, &c. Vbique eſt Deus. Ergo iſtic & illic, &c. Poſſibile eſt hominem eſſe doctum. Ergo hunc & illum.

Confuſa immobilis eſt, quando non poteſt Prædicatum verificari de ſubiecti partibus diuiſim, ſed, *coniunctim*: vt elementa, ſunt duo, planetæ ſunt ſeptem, non enim poſſumus dicere, ergo hic planeta eſt ſeptem: Sed omnes ſimul. Neque valet, debeo tibi decem ducatos, ergo hos vel illos, &c. Confuſa vniuerſalitas facit deſcenſum ad indiuidua copulatiuè, ſi eſt diſtributiua, vt omnis homo currit, ergo iſte & iſte, & cæteri currunt.

Si autem eſt Collectiua, vt omnes Apoſtoli ſunt duodecim, non facit deſcenſum.

Eſt quoque immobilis quando eſt conditionata. Non enim fit deſcenſus, ex, ſi omne animal currit, ergo omnis homo currit, ad hoc, ergo ſi hoc animal currit, omnis homo currit, vel hic homo currit. Aſino enim currente homo non currit.

Sed mobilis adhuc eſt duplex. Alia abſoluta, vt omnis nix eſt alba; & fit abſolutus deſcenſus. Ergo hæc & illa nix. *Alia gloſſabilis, & non fit deſcenſus, niſi cum gloſſa*: vt omnis qui petit accipit, id eſt, iuſtè petens. Et tunc deſcendimus. Ergo Helias iuſtè petens accipit, & Petrus iuſtè, &c. & Iob, &c.

Digitized by Google

De Suppoſitione relatiua.

IN ſuppoſitione autem Relatiua, *ſemper Relatiuum ſupponit ſicuti ſuum Antecedens, quod refert.* Si enim illud ſupponit materialiter, aut formaliter, aut rationaliter, aut eſſentialiter, aut accidentaliter, ſic & illud; vt homo eſt nomen, quod eſt ſubſtantiuum, ly homo, & ly quod, materialiter ſupponit. Hic verò formaliter, homo eſt animal, quod eſt rationale eſſentialiter.

Omne Relatiuum identitatis ſubſtantiæ, vt qui, & ſe, & quidam, *ſupponit eo modo peculiari quo Antecedens, id eſt, diſtributiuè, confuſè, mobiliter, immobiliter*: vt homo qui currit mouetur. Ly homo, & ly qui, ſtant determinatè. Petrus qui dormit, ſaluus eſt, ly Petrus, & ly qui ſtant diſcretè formaliter.

Sed Relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ, vt Alius, alter *non ſemper eodem modo ſupponit, licet eadem ſuppoſitione*, vt omnis homo peccator, mendax, & alius verax. Sed ſi apponatur idem ſignum. & omnis alius verax, vtraque diſtribuit: ſemper etiam pro diuerſo ſubiecto ſupponunt neque poſſeſſiuum refert idem, vt homo bonus eſt, ſed ſuum peccatum malum, vbi ly ſuum refert peccatum in recto & hominem in obliquo, & ſuppoſitio poteſt eſſe eadem & alia.

Relatiuum identitatis Accidentis, vt, talis, tantus, aliquãdo, taliter, aliquoties, &c. *Non refert idem, ſed ſimile, & ſupponit pro conſimili, non ſemper eadem ſuppoſitione, ſed prout à ſigno ſyncathegorematico determinatur.* Vt, Plato eſt doctus, qualis Socrates: ly qualis refert Socratem Platoni conſimilem, & ſupponit diſcretè, vt Plato. Sed in hoc, omnis homo eſt grandis, quantus eſt leo, ly quantus ſupponit determinatè, ſeu certè, & ly homo diſtributiuè. *Idem dico de Relatiuo diuerſitatis Accidentis, & alterius modi.*

Hæc regula valet pro comparationis nota, ſicut, velut, vt, tanquam, quaſi. Eadem enim ſuppoſitione ſupponit, ſed non ſemper eiuſdem modi, vt tu es fortis ſicut leo. Suppoſitio eſt realis vtraque, ſed diſcreta in Antecedenti, communis in Relatiuo, ſeu Comparatiuo.

DE AMPLIATIONE, ET RESTRICTIONE.

CAP. VII.

ART. I.

DEFINITIONES.

Ampliatio eſt extenſio termini de minori ad maiorem ſuppoſitionem. Reſtrictio verò, quam Peripatetici vocant Appellationem, eſt contractio à maiori ad minorem in propoſitione.

Ad quod ſit Ampliatio & Reſtrictio.

ART. II.

Fiunt autem reſpectu temporis, & loci, & indiuiduorum.

REGVLA I. ART. III.

Omnis terminus Communis abſolutè ſumptus, vel cum ſigno vniuerſale ſupponit pro omni indiuiduo, & omni tempore, & loco in Propoſitione indicatiua in materia neceſſaria, & remota, ita vt copulatiuè poſsit ad omnia deſcendere: vt homo, vel omnis homo eſt animal, aut nullus homo eſt aſinus. Ly enim homo ſupponit pro præſentibus præteritis & futuris hominibus, in omni loco, & tempore: potes ergò dicere. Ergo hic & ille & Petrus, &c. ſunt animal; vel non ſunt aſinus.

Sed in Materia contingenti licet ſupponat pro omnibus, & omni tempore & loco, non tamen licet deſcendere, niſi diſiunctim: Vt, homo eſt albus. Ergo vel hic vel ille, &c. ſed non, ergo hic & ille, &c. Quod enim accidit poteſt ſingulari

accidere, ſed non omnibus, & in aliquo tempore, & loco at non ſemper & vbique. Si autem addatur nota reſtringens tempus, aut locum, aut ad ſuppoſita, fiet reſtrictio ſuppoſitionis, ſic enim hæc, homo non languet, ſupponit pro omni homine præſenti, & in omni hora. Et ſic iſta, homo nunc languet Neapoli, reſtringit ſuppoſitionem ad locum, & tempus, &c. Item ſi dicas nullus homo reſtringitur ad maſculos, ſed ly nullus poteſt ſumi etiam ampliatiuè, quia maſculinum concipit fœmininum per figuram grammaticalem.

Regvla 2.

ITem *omnis terminus Communis in Propoſitione de Præterito ſupponit pro præſentibus vbique*: vt homo fuit à ſæculo: intelligitur de his, qui fuerunt, & ſunt, non de futuris. Similiter cum dicitur, homo erit *glorioſus*, ſupponit pro futuris, & præſentibus, & non pro præteritis: ſed tamen prædicatum *glorioſus* ſupponit in futuro, & ſumitur reſtrictiuè. Sic cum dico, Album fuit nigrum, ly album ſupponit pro præterito. Et cum dico, album erit nigrum, ly albũ ſumitur ampliatiuè pro præſenti & futuro; ſed ly nigrum pro futuro, & ſumitur pro futuro tantum reſtrictiuè.

Regvla 3.

I*Ncipit autem & deſinit ſuppoſitionem, trahunt ad tempus, quod indicant*, quidquid dicant Peripatetici: licet deſinit, habeat potius ſubiectum de præterito, & prædicatum de futuro, incipit verò è contra.

Regvla 4.

P*Oſſum, Scio, & Volo, & eorum conſimiles termini, ſignantes actum Primalitatum, ampliatiuè ſumuntur pro tempore & loco, & indiuidui*s. *Et quando iunguntur termino communi ad omnem locum, & tempus amplificant. Quando verò cum ſingulari ad præſens, & ad futurum, niſi addatur nota reſtrictionis*: Vt [illegible]x poteſt belligerare, id eſt, nunc, & in futurum. Sed homo poteſt bella gerere, ſupponit pro præſentibus & fu-

& futuris, & non excludit præteritos, licet neque concludat, quoniam terminus communis, neque tempore, neque loco arctatur, quoniam abſtrahit ab eis. Vnde cum dico, ſcio roſam, de quacumque poteſt intelligi, præterita, præſenti, & futura.

REGVLA 5.

SED *omnes termini ſignificantes exiſtentiam ſupponunt pro tempore ſignato per verbum grammaticaliter*: vt Roſa eſt. Intelligitur nunc. Sed habitudinem ſubiecti ad prædicatum quandocumque. Propterea non valet homo eſt animal, ergo eſt: niſi grammaticè. Nam non valet Roſa eſt flos: ergo eſt.

REGVLA VI.

T*Erminus autem ſingularis ſupponit pro tempore ſecundum grammaticam*: vt Petrus eſt doctus, id eſt, nunc: erit doctus, id eſt in futurum; ſed ſi addas, *poteſt.* Intelligitur nunc, & in futuro, niſi reſtrictionis notula obſtet.

REGVLA VII.

V*Erba Intellectus, & voluntatis expreſſiua, poſſunt reſtringere, & ampliare terminum, & fallere ſententiam, ſi per ſe, vel per accidens, vel quomodolibet accipiatur*: vt ego appeto cibos venenoſos, ly venenoſos, per ſe eſt falſa, per accidens eſt vera, quoniam appeto baſiliſcum, qui eſt Venenoſus; ſed non inquantum venenoſus. Similiter cum ego dico, ſcio Deum infinitum, poteſt eſſe vera, quia ſcio Deum qui eſt infinitus & falſa quoniam neſcio Deum in quantum eſt infinitus: ſic enim ſcibilis non eſt. Quapropter cautè intelligendæ ſunt, num vis verbalis extendatur per conditiones prædicati, vel reſtringatur.

Præceptum ad cognoſcendum Suppoſitionem ex prædicato & Copula. ART. 4.

S*Ciendum, quod prædicatio ex parte Verbi, & extremi oſtendit ſuppoſitionem*, cum enim dico; *Deus generat, intelli-*

gitur perſonaliter, quoniam generare eſt ſuppoſiti Patris, cum verò dico, *Deus creat, ſupponit eſſentialiter*, vt ait Diuus Thomas. Sic cum dico, *homo eſt nomen*, ly nomen, facit ſupponere hominem *materialiter.* Cum dico *eſt ſpecies*, facit ſuppoſitionem rationaliter. Cum dico *eſt albus perſonaliter*, ſeu, *realiter.* Cum dico *eſt*, *reſtrictiuè*; cum dico, *Animal*, *ampliatiuè.* Etiam per ſubiecti adiectiuum, & ſyncategorema manifeſtatur ſuppoſitio. Homo albus currit ſumitur reſtrictiuè: homo currit, ampliatiuè.

DE CONVERSIONE.

Cap. VIII. Art. I.

DEFINITIO.

Conuerſio eſt tranſpoſitio ſubiecti in prædicatum, & Prędicati in ſubiectum, de eiſdem terminis vniuocè, aquè amplè & æque strictè ſumptis.

DECLARATIO.

VT Homo eſt animal, animal eſt homo. Poſſibile eſt hominem eſſe animal, & hominem eſſe animal poſſibile eſt. Nam in modalibus, modus ſe habet loco prædicati; ſed ſi dictum conuertatur, erit conuerſio duplex, vt poſſibile eſt hominem eſſe animal, & animal eſſe hominem, eſt poſſibile.

Species Conuerſionis.

Art. II.

POteſt autem hic Propoſitio conuerti quatrupliciter.

1. *Manente eadem qualitate, & quantitate*, vt omnis homo eſt animal, omne animal eſt homo.

2. *Mutata qualitate, ſed non quantitate*: vt omnis homo eſt animal. Nullum animal eſt homo.

3. *Mutata ſola quantitate*, & non qualitate, vt omnis

homo eſt animal. Quoddam animal eſt homo.

4. *Mutatis vtriſque*, vt omnis homo eſt animal. Quod. dam animal non eſt homo.

Et Boëtius addit quintum modum, *ſi termini finiti mutentur in infinitos.* Omnis homo eſt animal, omne non animal eſt non homo. Negatio enim addita termino facit ipſum indeterminatum, ſi in vi vnius dictionis ſumantur. Non homo enim de rebus omnibus prædicatur, quæ non ſunt homo.

De Vtilibus Conuerſionibus ad conſequentias.

Art. III.

Verùm *vtiles conuerſiones ad ſyllogiſandum tres modò reputantur* 1. 2 *& quinta* in reliquis enim non valet cõſequentia. Neque in his omnibus eſt valida ſemper.

Sed per primam, quam vocant ſimplicem, conuertitur tantummodo vniuerſalis negatiua in vniuerſalem negatiuam, & particularis affirmatiua in particularem affirmatiuam. Vt nullus homo eſt aſinus; ergo nullus aſinus eſt homo. Vtilis eſt conuerſio & vera fit conſequens ſicut Antecedens. Et quidam homo eſt albus. Et quoddam album eſt homo.

Singularis indefinita ſimiliter conuertitur. Petrus currit. Quoddam currens, vel hic currens eſt Petrus.

Per tertiam verò, quam vocant, *per accidens, conuertitur ſolummodo vtiliter vniuerſalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & vniuerſalis negatiua in particularem negatiuam*, vt omnis homo. Nullus homo eſt aſinus. Ergo quidam aſinus, vel iſte aſinus non eſt homo.

Sed *per quintam*, quam vocat Boëtius *per contrapoſitionem, conuertitur vniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua in ſe ipſas*: & vires habet ex aliis conſequentiis. Nã omnis homo eſt animal. Ergo Nullus homo eſt non animal. Tum per ſimplicem conuerſionem. Ergo Nullum non animal eſt homo. Ergo ſequitur omne non animal, eſt Non homo. Ergo de primo ad vltimum, ſi omnis homo

DIALECTICÆ.

LIBER III.

DE ARGVMENTATIONE.

CAP. I. ART. I.

PROOEMIVM.

QVoniam ex Propoſitionibus argumentationes conſtituuntur; illis declaratis, declarandæ iſtæ manent, ad regulandum intellectum, de notis copulis rerum, & diuiſionibus, ad ignotas procedentem.

DEFINITIO.

EST ergo *argumentatio proceſſus intellectus à noto ad ignotum cognoſcendum & declarandum & probandum.*

DECLARATIO.

Dicitur *proceſſus* loco generis: quoniam vniuerſalius eſt, & omnem à termino in terminum ſignat motionem. Dicitur *à noto*, vt oſtendamus à quo. Dicitur *ad ignotum*, vt oſtendatur ad quem. Dicitur *cognoſcendum* in inuentiua, *& declarandum* in doctrinali: additur *ad probandum*, quoniam comparatio & poëſis declarant, ſed non ſatis probant. Non autem poteſt declarari aliquid niſi per lucem clariorem.

Omne verò notum lux eſt ignoto, quatenus cum illo habitudinem habet, vel ſimilitudinis, vel cauſæ, vel effectus. Simile-

Digitized by Google

quippe in quantum ſimile vnum & idem eſt cum ſuo ſimili. Et quatenus idem ſi notum eſt vnum, notificat alterũ ſibi idem, quatenus idem. Quatenus verò aliud & non idem, non per argumentum ſcitur, ſed per ſenſum. A cauſa ad effectum, & è conuerſo diſcurrimus. Quoniam ſimilitudo eſt, & vnitas aliqua inter eas, alioquin non poſſet fieri argumentum ab inuicem.

Species Argumentationis ſecundum Formæ varietatem.

ART. II.

SVnt autem argumentationis ſpecies multæ, *Demonſtratio*, ſeu Indicatio; *Inductio*, *Expoſitio*, *Conſequentia*; *Syllogiſmus*; *Enthimema*, *Redargutio*, & *Exemplũ*. Indicatio probat ſingularem indefinitam, & particularem. Siue negatiuas, ſiue affirmatiuas. Inductio probat vniuerſales, affirmatiuam & negatiuam. Conſequentia omnem propoſitionem: ſimiliter ſyllogiſmus. Et Enthimema. Exemplum, ſingularem confirmat: & deſtruit vniuerſalem. Redargutio extorquet omnem negatam veritatem.

DE INDICATIONE, SEV DEMONSTRATIONE.

CAP. II. ART. I.

Fundamentum ſcientiæ humanæ eſſe ſenſum.

ART. I.

S*Cientia Omnis quidem nobis in hac vita ortum naturalem habet à ſenſu. Ergò quæ ſenſui nota ſunt, non ampliùs probantur;* quoniam nulla notior reſtat ratio, niſi vbi aliquid latet in iis, quæ ſentimus, & ex patentibus adhuc latentia peruestigamus.

Quæ ergo ſenſui nota ſunt immediata dici ſolent, quia carent medio, quo demonſtrentur, nam quaſi digito indice indicantur. Vt ſi dico hic homo currit, oſtendo eum currere, & nulla probatio requiritur. Niſi fortè ad ſciendum qua ratione currit. Vtrum mouente ſpiritu corporeo, vel incorporeo, & de his phyſicus conſiderat.

Accipiunt autem omnes, vt nota, quæ ſenſu patent, & ſupponunt tanquam lucem, elementa & media aliorum noſcibilium.

Quoniam ergo *ſingularia ſunt ſenſui notiſſima*, omnes propoſitiones per ſingulares tanquam ad digitum exponuntur, quod & Ariſtoteles in 2. Poſt. fatetur, & Teleſius contendit eſſe veriſſimum. Et nos in p. p. Metaph. contra Peripateticos intellectiuam quoad certitudinem præponentes, redarguimus.

De Syllogiſmo ſenſato quo probatur ſingularis propoſitio indefinita, & particularis.

ART. II.

M*Edius terminus notus, quo probatur ſingularis & indefinita, & particularis minus nota, eſt pronomen demonſtratiuum*: vt, ego, tu, nos, vos, hic, ille, iſte, nunc, & hic.

Et quoniam iſta probatio eſt ſyllogiſmus ſenſatus: fit rectè ex duabus propoſitionibus in quarum altera prædicatur ſubiectum concluſionis, in altera verò prædicatum concluſionis, de pronomine demonſtratiuo. Sic enim etiam Mathematici demonſtrant ad ſenſum ex demonſtratis quaſi digito, vt ſi debeam probare ſingularem, Petrus currit, dicam, hic eſt Petrus, & hic currit. Ergo Petrus currit.

Similiter indefinitam vt iſte triangulus eſt ſcalenus, & iſte habet tria latera inæqualia. Ergo ſcalenus habet tria latera inæqualia.

Similiter particularem. Vt ego ſum aliquis homo, & ego ſum Grammaticus: ergo aliquis homo eſt grammaticus.

Digitized by Google

Eadem ratione negatiuæ probantur eadem. At ſi quod negatur eſt Nonens, demonſtrari ſenſu non poteſt: ſed per ſuam contradictoriam, vt homo non eſt Hircoceruus. Dicimus enim: homo eſt hircoceruus, eſt falſa. Ergo ſua contradictoria, quæ eſt, Homo non eſt hircoceruus, eſt vera. Sed per ſyllogiſmum ſenſatum dicimus, hircoceruus eſt Ens fictum, & homo eſt verum. Ergo homo non eſt hircoceruus. Item hic homo Petrus non eſt hircoceruus, ergo homo non eſt hircoc.

Propoſitiones ampliatiuæ ſimiliter probantur cum nominatione amplitudinis. Vt homo eſt mortuus ſic probatur. Hoc eſt mortuum, & hoc eſt, vel fuit homo. Ergo homo eſt mortuus, &c. hoc quod dicit Euangelium eſt futurum: & hoc eſt, vel erit Antichriſtus. Ergo Antichriſtus eſt venturus.

Similiter & diſiunctiua, & copulatiua, vt patet & aliæ, quantitatis alicuius de loco & tempore. Vt nunc & hic Petrus eſt ebrius; & nunc & hic eſt aliquando, & alicubi: ergo Petrus aliquando & alicubi ebrius eſt. Et è conuerſo. Item Petrus eſt in platea, aut hodie: ſed platea eſt hic, aut hodie eſt nunc. Ergo Petrus eſt hic: vel nunc, &c.

DE INDVCTIONE, qua probatur vniuerſalis.

CAP. III. ART. I.

POſtquam probauimus particularem & indefinitam & ſingularem propoſitiones per indicationem; reſtat vt probemus vniuerſalem per inductionem. Eſt autem medium inductionis, indicatio ſingularium, quoniam.

DEFINITIO.

INductio eſt argumentatio à partibus ſufficienter enumeratis ad ſuum totum vniuerſale.

DE-

DECLARATIO.

VT iſte Planeta declinat ab Æquatore, & hic alius declinat, & alius ſimiliter, & ſic de cæteris ſeptem. ergo omnis planeta declinat.

Et probatio fortiſſima eſt, quando omnes partes poſſunt cõnumerari. Quando verò aliquæ tantũ per illas aliæ iudicantur, quatenus per ſimile noſcimus ſimile: & ideo ponitur appendix, & ſic de cæteris. Vt hic homo eſt coloratus, & ille, & ille alius, & ille Germanus. & iſte Gallus, & Italus hic, & ſic de cæteris. Ergo omnis homo eſt coloratus.

Sic in Negatiua, iſte planeta non ſcintillat, nec ille, nec Saturnus, neque Mars, nec alius quiſpiam. Ergo nullus Planeta ſcintillát.

DE EXPOSITIONE,

CAP. IIII.

DEFINITIO.

EXpoſitio eſt probatio vnius propoſitionis per clariores, & æquipollentes propoſitiones.

APPENDIX.

ET quidem vniuerſales, & quæ nullius ſunt quantitatis, & termini multi ſic probantur.

De Vniuerſalis Expoſitione. ART. I.

PRobatur vniuerſalis propoſitio exponibiliter faciendo vniuerſalem indefinitam; & deinde addendo negatiuam vniuerſalem, æquipollentem; & mox concluditur vniuerſalis affirmatiua: vt omne malum eſt abominabile, ſic probatur. Malum eſt abominabile, & nullum eſt malum, quin illud ſit abominabile. Ergo omne malum eſt abominabile.

& omne animal aliud ab homine eſt caudatum. Ergo tantum homo, vel ſolus homo non eſt caudatus. Aliæ excluſiuæ fiunt, quæ probantur, ſic, vti Vniuerſalis affirmatiua, vel ſingularis, alicuius quantitatis de quibus dictum eſt prius. Quicunque inſpicit ſenſum propoſitionis, repente inuenit probationem.

Regula de Reduplicatiua.

R*Eduplicatiua affirmatiua exponitur per tres præiacentes, quarum in prima prædicatur terminus reduplicatus de ſubiecto. In 2. prædicatum, prædicatur abſque illo termino. In 3. idem prædicatur de termino reduplicato.* Dicitur conditio naturaliter cum termino tranſcendentali, vel cum negatione æquiualente affirmationi vniuerſali, vt Petrus in quantum homo eſt rationalis. Sic probatur. Petrus eſt homo, & Petrus eſt rationalis, & ſi aliquid eſt rationale illud eſt homo, vel non reperitur rationale, quin non ſit homo. Ergo Petrus in quantum homo eſt rationalis. Negatiua, quando reduplicatio non eſt negata, ſimiliter exponitur, vt homo in quantum homo non eſt Angelus. Homo eſt homo, & homo non eſt Angelus, & ſi aliquid eſt homo illud non eſt Angelus. Ergo homo in quantum homo non eſt Angelus.

At ſi negatio præcedit reduplicationem: vt non in quantum homo Petrus eſt albus; aliter probatur, quoniam *quod conuenit alicui in quantum tale, conuenit omnibus talibus:* ly enim, *in quantum*, præſupponit per ſe, & vniuerſale. Tunc ſi non eſt vniuerſalis propoſitio de prędicato, & de termino reduplicato falſa eſt. Vt Petrus eſt homo, & multi homines non ſunt albi Ergo Petrus in quantum homo non eſt albus, & quia multi ſunt albi, ſimiliter dicas. Ergo in quantum homo non eſt non albus. Et Caietanus contra Scotum rectè arguit non eſſe veram hanc: Vniuerſalis natura de ſe, id eſt, in quantum vniuerſalis, non eſt non prædicabilis. Ergo eſt prædicabilis. Nam vniuerſale præciſum abſtrahit ab vtroq; ſicut homo ab albo, & non albo.

De Prob. Modalium.
ART. III.

P*Ropoſitiones verò modales probantur per ſuas æquipollentias. Modi quoque conſimiliter. Facimus enim præiacentē ipſam probandam abſque modo, & aliam de modo æquipollenti, & ſic concludimus*: vt Deus eſt neceſſario. Deus eſt, & non poteſt eſſe quin Deus ſit: vel impoſſibile eſt Deum non eſſe. Ergo neceſſariò Deus eſt: & ſimiliter Antichriſtus erit, & Adam fuit, quia non poteſt non futurus ille eſſe, & iſte non fuiſſe. Et impoſſibile per neceſſe probatur, vel per non poſſibile. At contingenter per poſſibile & è contra, vt contingenter homo currit. Sic homo currit, & poteſt non currere. Ergo contingenter currit. Similiter probantur harũ negatiuæ, & per ſuas contradictorias, vt patet.

De Probat aliquorum terminorum.
ART. IV.

PRobat etiam Logici has dictiones, *Differt*, *aliud*, *ſemper*, *ab æterne*, *Incipit*, *deſinit*; & *Comparatiuum*, & *Superlatiuum*, & *Immediatè*: & *Totum*, & *Infinitum*, quæ per ſe patent.

Vt homo eſt, & Aſinus eſt, ſed homo non eſt aſinus. Ergo differt ab Aſinò. Ergo eſt aliud. *Ly aliud*, *eſſentialiter ſemper ſumitur*, *Alius verò ſuppoſitaliter in Theologia.*

Immediatè nominaliter ſumptum probatur, quoniam inter hæc duo non capit medium, ergo ſunt immediata.

Aduerbialiter quando ſignificat tempus, & de præterito ſic probatur hæc. Ante hoc inſtans immediatè fuit pluuia, videl. ante hoc inſtans præceſſit pluuia, & nullum præceſſit inſtans, quando ante illud, vel hoc fuerit pluuia: non valeret tamen, ſi non datur primũ eſſe, vt Ariſt. putat.

Quoad Tactum localem conſimiliter.

Similiter probatur & negatiua, & de præterito & de futuro.

Quando autem non poſſunt exponi, ſi negatio cadat

ſuper aduerbium per contradictoriam probantur.

Ab æterno & in æternum exponuntur per tempus, vt aliæ. Vt ante hoc tempus fuit Deus: & nullum fuit tempus, in quo non fuerit Deus: Ergo ab æterno fuit Deus.

Idem dices de futuro, & è conuerſo in negatiua, & aliquando per contradictionem.

Ly ſemper abſolutum probatur per omne tempus, ſicut vniuerſale per ſingularia: vt non fuit, neque eſt, neque erit aliquod tempus vel duratio in quo non ſit Deus. Ergo ſemper eſt Deus.

Si eſt reſpectiuum, vt ſemper beati fruentur Deo probabitur per præſens & per futurum. Negatiua verò per affirmationem appoſitam, vt fuit Angelus aliquo tempore, & aliquo non fuit. Ergo non ſemper fuit. Sic de futuro.

Probatio de toto, & de infinito.

LY *Totum, ſumitur categorematicè, & pro eo quod conſtat ex Partibus: & ſyncategorematicè pro qualibet parte*; vt tota ſcriptura eſt pulchra: ly *tota*, poteſt de integra ſimul, & de *qualibet parte* exponi.

Primò ſic. ſcriptura eſt pulchra, & nulla pars ineſt illi non pulchra; vel nulla pars pulchritudini illi deeſt. Ergo tota eſt pulchra.

2. Similiter, quod autem dicunt ſophiſtæ. *Tota domus minor eſt domo* captiuncula eſt, quoniam non poteſt pro parte ſumi idem & pro toto abſque aliqua differentiali ſuppoſitionis nota.

Infinitum Categorematicum exponitur vt ſingularis propoſitio dicitur, exponitur ſic. Sidera ſunt duo, & tria & quatuor, & ſic abſque fine. Ergo ſunt infinita, & hæc: Corpus eſt tantum, & non tantum, quin maius. Ergo infinitum. Sed hæc omnia per ſe patent, ſi propoſitiones ſint immediatè. Nam ſemper ſumitur Vniuerſalis negatiua, quæ erat probanda per ſingulares inductiones, vt patuit in principio.

& Oratores ſunt eloquentes, & nullus orator eſt ita eloquens, vt Cicero. Ergo eloquentiſſimus, ergo oratorum eſt ipſe Cicero.

Similiter etiam fit negatiuè.

COROLLARIVM.

Ex iam dictis patet, probationes terminorum fieri per æquipollentiam aliorum terminorum vel propoſitionum, & per deſcriptiones; quod qui ſcit, regulis non eget; & ad horum ſimilitudinem exponet terminos & propoſitiones omnes.

De Probat. officiabilis & diſcriptibilis.
ART. VI.

PRobant nunc & Logici per ſcientiam ſcibile & per propoſitiones res ſignificatas, vt ipſi dicunt *officialiter, & diſcriptibiliter.* Et hæc propoſitio Deus eſt, eſt neceſſaria. Ergo neceſſe eſt Deum eſſe.

Sic de per ſe, de per accidens de contingenter probatur ad hominem.

Deſcriptibilem vocant à mentis actu, non à re, vt ſcio roſam, ſic probatur. Scio aliquid ſub ratione qua roſa. Ergo ſcio roſam, & complexè ſcio adæquatum ſignificatum huius propoſitionis. Deus eſt omnipotens. Ergo ſcio Deum omnipotentem. Sic de *ſcio*, *volo*, *imaginor*, &c. Quæ puerilia ſunt; & tamen exponentibus cunctis obuiam non ſunt ſubito. Et plurimum commentantibus librorum proſunt.

De expoſitione per cauſas.

EXponitur aliqua propoſitio per plures cauſas quando habet plures cauſas: vt diximus in conſequentiis, vt Petrus febricitat. Ergo vel per humores prauos, vel per iram, vel per laborem, &c. Hæc expoſitio deſeruit diuidenti cauſas rerum. His & aliis modis poſſunt exponi. Neque oportet eſſe ſuperſtitioſum in addiſcẽdis modis, quoniam, *qui res cognoſcit rectè, exponit rectè.* Sed ne quid ingeniis deſit phiſticis: neu conquerantur de nobis, omnia tetigimus.

ſicuti Petrus currit, ergo mouetur: Non enim qui non mouetur poteſt currere. *Mala autem eſt, cum oppoſitum conſequentis antecedenti eſt compoſsibile*: Vt Petrus currit. Ergo pluit. Nam poteſt currere quando non pluit. Non ergo inferebatur conſequens ex Antecedente, licet verum eſſet.

NOTAB.

Poteſt enim vera eſſe, Antecedens & conſequens: & ſimul conſequentia eſſe falſa. Et ideo dicitur alia eſſe veritas conſequentiæ, alia conſequentis apud Logicos: vt ſi homo eſt Aſinus eſt rudibilis, vera eſt conſequentia: falſum autem eſt Antec. & conſeq.

De Conſequentia Æquipollentiæ.

FIT autem conſequentia bona, vel ex propoſitionum conſimilitudine, vel ex rerum connexione. Ex propoſitionum conſimilitudine fit illa, quæ vocatur Æquipollentia à Peripateticis. Quarum regulæ tres poſitæ ſunt in categoriis, notæ hoc verſu.

Præ Contradic: Poſt contra. Præ: Poſtque ſubalter.
Et quatuor in Modalibus, notæ in his dictionibus. *Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea.*

De Conſequentia Conuerſionum.

ART. II.

DE Conſequentiis Conuerſionum dictum eſt in præcedenti ſermone, *quoniam per ſimplicem, & per accidens fit vtilis conuerſio*: Itavt valeat ab altera ad alteram conſequentia, & notatur in verſiculo.

„ *Ecce tibi, ſim. Armigeros, ac. Arma. Bono, Co.*
Igitur eas nunc pertranſire oportet.

De Conſequentiarum Connexione, *Vi, & regulis.*

Art. III. Reg. I.

QVoniam Conſequens, ex antecedente infertur, conſimiliter ſe habeant oportet in bona Conſequentia ita circa veritatem, & falſitatem, & neceßitatem, & impoßibilitatem, & contingentiam; & conceſſo Antecedente vel negato, concedendum eſt, vel negandum & conſequens.

Regvla 2.

ITem quidquid ſequitur ad conſequens, ſequitur ad antecedens, & quidquid antecedit ad antecedens antecedit ad conſequens: Idcirco plurimæ fiunt conſequentiæ inter primam & vltimam, ſi benè formentur omnes: Ita quod de prima ad vltimam valet proceſſus: & hoc diximus in exordio prædicamentorum. Si enim homo currit; & Corpus, & ſubſtantia, & Ens. Item ſi Petrus currit: Ergo & animal, &c. & quoniam diſtinctio de Prædicatis ſubſtantialibus, & accidentalibus hic ſuperflua eſt: ſatis ſit noſſe bonam conſequentiam, cuius conſequentis oppoſitum repugnat Antecedenti. Sic enim omnes regulæ patent, cum enim dicunt.

Regvla 3.

QVod ab inferiori ad ſuum ſuperius per ſe affirmatiua ſine diſtributione, & ſigno immobilitante in ſuppoſitione reali, valet conſequentia: Omnes hæ conditiones ab illa vnâ euacuantur: Idcircò enim non valet negatiua. Quidam homo non currit, Ergo nullum animal currit; quoniam oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedenti. Neque ſi Petrus eſt aſinus eſt rudibilis. Ergo ſi eſt animal, eſt rudibilis: neque ſi homo eſt byſſyllabus: ergo animal eſt byſſyllabum.

REGVLA 4.

I*Tem ab inferiori ad ſuperius negatiuè, ſed præpoſita negatione, non valet: poſtpoſita, valet.* Aliquis homo non currit. Ergo aliquod animal non currit valet. Non autem ſi dicam, non aliquis homo currit. Ergo non aliquod animal currit. Neque ſi addas diſtributiuum. Omnis homo non currit, Ergo omne animal non currit: & hæc patent ex regulis ſuppoſitionum, & ex definitione conſequentię.

REGVLA 5.

I*Tem à ſuperiori ad inferius ſine diſtributione non valet. Valet autem cum diſtributione: non valet autem ſine diſtributione tam negatiuè, quam affirmatiuè.* Hoc patet ex iiſdem quoniam ſi Animal currit non propterea homo currit. At ſi omne animal ſentit, ergo & homo. Item ſi nullum inſenſatum eſt. Ergo neque homo.

REGVLA 6.

I*Tem in propoſitionibus quantis de eiſdem ſubiectis prædicatis, & copulis valet conſequentia ab vniuerſalibus quibuſcumque ad particulares per regulas ſubalternarum in omni materia.*

Sed ab indefinita ad particulares & ſingulares, non valet in materia contingenti; in cæteris valet.

Sed diſiunctiuè ſemper valet in omni materia. Si enim homo currit. Ergo, vel iſte, vel ille, &c.

Sed à particulari ad indefinitam, & è contra, valet in omni materia.

In neceſſaria, & impoſſibili valet à ſubalternis ad ſubalternantes, & à ſingularibus enumeratis, vt infra patebit.

De Conſequentia Propoſitionum non Quantarum.

ART. IV.

FIunt etiam conſequentiæ ex propoſitionibus non quantis, & primò in excluſiuis.

De Conſequentiis Excluſiuarum.

HAS conſtituimus ex notis ſyncategorematicis, *Tantum, Solum, Solummodo, præciſè, & ex nomine ſolus*, duntaxat.

1. Et poſſunt excludere à ſubiecto, & tunc ſolent præponi, vt tantum homo eſt riſibilis.

2. Et à prædicato, & poſtponitur, vt homo tantum eſt animal.

3. Et à conditione prædicati, vt homo eſt animal ſolummodo quoad corpus.

Regvla 1.

S*I tertio modo ſumitur ſpecificatiuum eſt*; vt Æthyops eſt albus ſecundum dentes. Et tunc non valet conſequentia. Ergo eſt albus. Sed ergo dentes Æthiopis albi ſunt. vel, ergo aliquo modo eſt albus.

Regvla 2.

S*I 2. modo valet conſequentia negatiua ad alia prædicata*: vt oleum eſt tantum liquor. Ergo non eſt raritas, aut durities, *ſed non valet negatio ſuper ſubiectum*. Ergo ſolum oleum eſt liquor: quoniam etiam aqua eſt liquor.

Regvla 3.

S*I primo modo, in propoſitione vera valet conſequentia* ad ſuam vniuerſalem affirmatiuam terminis tranſpoſitis: vt tantum homo eſt rationalis. Ergo omne rationale eſt homo. Sic & in obliquo, vt ſolius vel tantum hominis eſt vti pecunia. Ergo omnis vſus pecuniæ eſt hominis; quoniam ly tantum, licet ſuper ſubiectum orationis connectitur.

De Conſequentiis Exceptiuarum.

E*Xceptiua autem ſunt nota Præter, & Niſi*, ſed quando ly *præter*, ſumitur pro *fine*, & pro *vltra*, non eſt exceptiua, ſed quando excipit aliquid à toto, vel communi: neque niſi quando ſumitur pro *ſi*, non conditionaliter. Sed quando capitur exceptiuè. De his ergo eſt regula ſequens.

REGVLA.

A*B exceptiua vniuerſali negatiua ad ſuam excluſiuam affirmatiuam : & ab exceptiua affirmatiua ad excluſiuam ſibi correſpondentem negatiuam, valet conſequentia:* vt nullus homo præter Chriſtum eſt bonus. Ergo ſolus Chriſtus homo eſt bonus. Et omnis homo mendax præter Chriſtum: Ergo tantum Chriſtus eſt homo non mendax, vel non eſt homo mendax.

NOTANDVM.

R*Egulæ autem à ſuperiori ad inferius patent ex ſupradictis in ſuppoſitione, & cæteris paſſionibus propoſitionum.*

De Conſeq. Reduplicatiuarum.

Regula I.

A *Reduplicatiua affirmata ad ſuam negatiuam de oppoſito, valet conſequentia* : Vt homo in quantum, homo eſt rationalis; Ergo non irrationalis.

Sed ſi quatenus homo non eſt albus, non valet, ergò eſt niger homo : neque ergo non albus, quatenus homo.

Regula 2.

V*Alet etiam ab omni reduplicato ad vniuerſalem*: vt ſi homo quatenus homo eſt rationalis: Ergo omnis homo eſt rationalis: & ſi homo, quatenus albus, eſt coloratus, aut diſgregat viſum: Ergo omnis albus eſt coloratus, aut diſgregat viſum.

De Conſequentiis inter oppoſita.

Regula I.

COnſequentiæ diſſimilium ſic ſe habent, *ab diuerſo vel diſparato, vel differente ad aliud negatiua valet conſequentia, & non è conuerſo*: vt Petrus eſt homo. Ergo non eſt aſinus: non eſt linea, non eſt albedo. Sed non valet, non eſt aſinus, non albedo, non linea: ergo eſt homo. Eadem regula valet in contrariis, vt tu es albus: Ergo non es niger. Sed non è conuerſo: tu non es niger: ergo es albus,

quia poteſt eſſe rubens. At quando contraria carent medio: valet, vt hic numerus eſt par: Ergo non eſt impar, vel non eſt impar; ergo par.

Regula 2.

IN Conuertibilibus ab vno ad alterum valet conſequentia mutua, ſeruata eadem quantitate, qualitate, & ſuppoſitione orationum: vt homo currit ergo riſibile currit; & è contra. Similiter homo non currit: ergo nec riſibile currit, & è conuerſo.

Regula 3.

IN correlatiuis valet ſemper conſequentia affirmatiua, & negatiua quoad eſſe Ad: in propoſitionibus ſignificantibus exiſtentiam tantummodo, quas vocant de 2. Adiacente; vt Dominus eſt, Ergo ſeruus eſt: & è contra: & ſimiliter negatiuè, & filius eſt; ergo habet patrem, & è contra.

Regula 4.

IN Priuatiuis valet conſequentia de priuatiuo termino ad infinitatum affirmatiuè, ſed non è contra: vt Petrus eſt iniuſtus: ergo eſt non iuſtus: At ſi catulus eſt non videns, non ſequitur; ergo eſt cæcus.

In negatiuis autem non valet; vt lapis eſt non videns. Ergo non eſt videns, ſeu cæcus, propter rationem dictam in p. lib. de diſſimilitudine.

Regula 5.

ITem ab indefinitato ad negatum terminum valet Conſequentia: vt lapis eſt non homo: ergo non eſt homo: & è contra ritè facta.

Aliæ Regulæ proficuæ.

ART. VI.

Regula I.

ITem à Propoſitione quacumque de 3. adiacente ad propoſitionem de ſecundo, valet conſequentia: Vt ſ roa eſt corpus:

ergo eſt. Nam ſi res imaginabilis eſt, in imaginatione ſaltem eſt. Si realis; eſt in natura rerum, ſaltem in tempore ſuo, vt Mille mundi ſunt imaginabiles: ergo mille mundi ſunt in imaginatione. Roſa eſt flos: ergo in tempore ſuo eſt;, & ſimilia.

Regula 2.

Item à cauſa ad effectum proprium, & contra valet conſequentia, vt ſol eſt in Cancro: ergo incipit æſtas. Incipit æſtas, ergo ſol in Cancro.

Sed quando eiuſdem rei poſſunt eſſe plures cauſa, valet diſiunctiuè: vt pulſus alteratur, ergo vel ab ira, vel potu, vel inedia, vel ab humoribus infeſtantibus, &c.

ADMONITIO.

De Conſequentiis ſecundum expoſitionem, & deſcriptionem terminorum, & Definitionem in ſuis locis patet doctrina; ſi enim hic omnes conſequentias poneremus omnes mundi argumentationes aggregaremus. Quoniam in omnibus eſt conſequentia. Sed de Hypotheticis non dicere poſſumus modo nullo.

De Conſequentiis Complexarum Propoſitionum, & Hypotheticarum.

ART, VII.

De Copulatiuis. Regula 1.

In Copulatiuis à tota affirmatiua diuiſiua ad partes ſingulas valet conſequentia; vt ego dormio, & cor meum vigilat: ergo ego dormio: & ergo cor meum vigilat.

Regula 2.

Sed non valet à negatiua, Non ego dormio, & cor vigilat: ergo ego dormio.

Regula 3.

Neque à parte ad totum valet, neque Collectiuè: Petrus trahit nauim, & Paulus. Ergo Petrus trahit.

Regula 4.

Item à toto copulato ad partem quamlibet valet conſequentia

affirmatiua: vt Petrus & Paulus comedunt. Ergo Petrus comedit; ergo & Paulus.

Regula 5.

Sed non Collectiuè Petrus, & Paulus ſunt duo. Ergo Petrus eſt duo.

De Conſequentiis Diſiunctiuarum.

Regula I.

IN *diſiunctiuis à parte principali ad totum valet conſequentia affirmatiua*: vt paries eſt albus: Ergo vel paries eſt albus, vel paries eſt niger; *quoniam ad veritatem diſiunctiuæ, ſufficit veritas alterius partis.*

Regula 2.

Sed non valet à toto ad partem. Paries eſt albus vel niger. Ergo eſt albus.

Regula 3.

A tota diſiunctiua affirmatiua cum deſtructione vnius partis ad poſitionem alterius valet Conſequentia: vt homo eſt rationalis, vel irrationalis: non irrationalis: Ergo rationalis.

Ratio 4.

Sed cum quis dicit, tu es Aſinus, vel non Aſinus; ſed non aſinus: Ergo Aſinus. Nihil concludit, quoniam à poſitione ad poſitionem arguit. Debebat namque dicere, ſed tu non es aſinus: ergo Aſinus: & quia illa eſt falſa, ergo & hæc.

Regula 5.

A Copulatiua ad diſiunctiuam affirmatiuam non valet conſequentia, neque è conuerſo.

Valet tamen negatiuè in ſingularibus contradictoriis: vt tu non es homo, vel tu non aſinus: ergo non es homo, & aſinus, & non tu es homo, & tu es aſinus: ergo tu non es homo, vel tu non es aſinus.

De

De Conſequentiis Conditionalium.

Regula I.

IN *Conditionibus affirmatiuis à poſitione Antecedentis ad poſitionem conſequentis, & à deſtructione conſequentis ad deſtructionem Antecedentis, valent conſequentiæ, ſed non è contra, niſi in conuertibilibus*: vt ſi tu curris: ergo moueris. Sed curris ergo moueris: ſed non dices, moueris: ergo curris.

Regula 2.

In Conuertibilibus autem valet; ſemper enim dices, ſi eſt homo, ergo rationalis, ſed eſt rationalis ergo homo.

Et non eſt rationalis, ergo non eſt homo.

Et eſt homo ergo rationalis, & non eſt homo: ergo nec rationalis, vt patet.

Regula 3.

In negatiuis verò Conſequentiis hæ regulæ non valent, præterquam in Conuertibilibus gratia materiæ.

De Conſeq. in Comparatiuis.

Regula I.

QVoniam comparatio eſt inter ſimilia, & in quo ſimilia ſunt vnum: valet ſemper conſequentia, ſi fiat in eo, in quo ſimilia.* Sicut Petrus eſt homo, ita nix eſt alba: ſed Petrus eſt homo per humanitatem: ergo nix alba per albedinem. Iecur eſt calidum ſicut, ſed non quantum cor: ergo calefacit ſicut, ſed non quantum cor.

Comparatiua Conſequentia non valet inter ſimilia in quo non ſimilia; vt pater eſt Deus & generat Verbum: & filius eſt Deus, ergo generat Verbum, non valet: quoniam pater paternitate generat non deitate.

De Conſeq. in temporali & locali.

Regula I.

IN *temporali autem, & locali conſequentia valet à poſitione & deſtructione tam Antecedentis, quam conſequentis*: vt quando ſonat audimus: Nunc non audimus, ergo non

ſonat. Nunc non ſonat: ergo nunc non audimus. Nunc ſonat, ergo nunc audimus. Vbi eſt theſaurus tuus ibi & cor tuum, ſed theſaurus in cœlo, ergo & cor in cœlo. Sed non eſt cor in cœlo: ergo neque theſaurus in cœlo, &c. ſed iſta ad ſyllogiſmos, in quibus & cauſales melius patebunt.

DE SYLLOGISMO INTELLECTIVO.

CAP. VI.

De Fundamento Syllogiſmorum, & de Quidditate, & Forma ipſorum.

ART. I.

COnſtitutis propoſitionibus particularibus, & vniuerſalibus affirmatiuis, & negatiuis, & per ſenſum inſpectis & approbatis. Nunc quo pacto ex his propoſitionibus alias iterum probemus, dicere oportet per ſyllogiſmum intellectiuum.

DEFINITIO.

SYllogiſmus eſt oratio perfecta complexa tribus terminis & duabus propoſitionibus: ex quibus poſitis, & ritè ordinatis, neceſſe eſt couclusionem euenire.

DECLARATIO.

POnitur *oratio perfecta* loco generis.

Dicitur *complexa* ad differentiam ſimplicis. Eſt enim oratio copulatiua ex qua ſequitur illatiua. Dicitur *ex tribus* quoniam probatur ſemper prædicatum de ſubiecto, hoc autem fit per aliquid certius & notius, quod vocamus medium. Ex tribus ergo terminis conſtat hæc argumentatio, *Quorum primus vocatur maior extremitas, ſecundus id eſt, prædicatum, minor extremitas. Mediuſque terminus dicitur ille, cuius virtute, & lumene innoteſcit, & probatur prædicatum de ſubiecto.*

REGVLA.

SEmper Medius terminus conuenit cum ſubiecto & prædicato in argumento affirmatiuo, nam ex quo *conueniunt in tertio prædicatum & ſubiectum*, *conueniunt inter ſe.* Et hoc eſt fundamentum omnis diſcurſus, quoniam ſimile vtriſque eſt id, in quo conueniunt. *Simile autem in quantum ſimile eſt vnum ſuis ſimilibus.* Idcircò *notificat ſua ſimilia, quia ſe ipſum offert notum, quod eſt ipſa quoque ſimilia.*

In negatiua verò probanda, oportet inuenire medium, quod conueniat ſubiecto ſolum, & diſconueniat prædicato, vel è conuerſo. Si enim *in tertio diſſimilia ſunt; ſunt inter ſe.* Ergo ſyllogiſmus eſt oratio ſignificatiua diſcurſus intellectualis, & fit ex tribus propoſitionibus. Nam *in prima quæ dicitur Maior, medius terminus copulatur cum ſubiecto: in ſecunda quæ minor, cum prædicato: in tertia quæ dicitur concluſio concluditur prædicatum de ſubiecto virtute illorum, quæ vim habent à medio replicato cum ſubiecto & prædicato.* Dicitur *poſitis & ritè ordinatis.* Quoniam.

De quatruplici forma Syllogiſmorum: quas figuras ſimilitudinariè dicunt.

ART. II.

QVatuor modis contingit fieri copulationem medij termini cum maiori & minori extremitate, in maiori & minori propoſitione, ac proinde configurari ad inuicem, & ordinari ad concluſionem.

Aut enim fit ſubiectum in maiori, & prædicatum in minori; & ſic oritur prima figura ſyllogiſandi.

Aut fit prædicatum in vtraque; & ſic oritur ſecunda figura.

Aut fit ſubiectum in vtraque: & ſic naſcitur tertia figura.

Aut fit prædicatum in maiori, & ſubiectum in minori; & oritur quarta figura. Quam Peripatetici non norunt: ſed Galenus non ignorauit.

Vtque memoria teneatur diſpoſitio figurarum hunc diſticon apponimus.

Digitized by Google

„ Sub. Prę. prima. Bis Prę. Secunda. Tertia bis Snb.
„ Prę, Sub, Quarta facit. Quinta nec vlla datur.

Hoc eſt prima figura facit medium terminum ſubiectum maioris, prædicatum minoris. Secunda bis prædicat medium in prima & ſecunda. Tertia bis ſubiicit in eiſdem Quarta prædicat in maiori, & ſubiicit in minori, &c.

De Modis figurarum variis.

Art. III.

QVoniam verò ordinamus ſyllogiſmos ita, vt non niſi verum ex veris, & falſum ex falſis concludatur: & non omnimodo in omni figura id rectè fit; inuenti ſunt modi cuilibet figuræ vtiles. Quos ergo his diſſimiles inuenies, inutiles ad formam ſyllogiſmi dices.

Et licet Peripatetici putent, ex falſis concludi poſſe verum, ſed non è contra. Hæc aſſertio mihi non arridet. Quoniam non ex notitia, & virtute falſarum oritur concluſio vera. Nam & illis non poſitis melius ſequitur. Sed ex figura veritatis videtur ita ſequi & ex ſuppoſitione. Vt omnis aſinus eſt homo. Petrus eſt aſinus: ergo Petrus eſt homo. Dicitur, *Rite ordinatis.*

Regulæ conficiendi modos in figura continentur his verſibus.

1 *Partibus ex puris ſequitur nil*, 2 *ſiue negatis.*
3 *Si qua præit partis, ſequitur Concluſio partis.*
4 *Si qua negata pręit, Concluſio ſitque negata.*
5 *Lex generalis erit: medium concludere neſcit.*
6 *Vniuocúſque* 7 *triplex*, 8 *ac idem terminus eſto.*

DECLARATIO.

HOc eſt, ex puris particularibus, Vel negatiuis præmiſſis, non ſequitur concluſio, quoniam particulare

ex particulari non probatur, neque negatur aliquid de aliquo, niſi per id, quod habet aliud, deficitque illi.

Item ſi aliqua præmiſſarum eſt particularis, vel negatiua, etiam concluſio erit particularis, vel negatiua: quoniam vniuerſale ex particulari, & affirmatiua ex negatiua non ſequitur, vt patet in Metaphyſ.

Item medius terminus nonintrat concluſionem, & non eſt eius pars probata, ſed probans.

Item termini debent eſſe tres vniuoci, ſemper idem ſupponentes: alioquin eſſent virtualiter quatuor, vel plures.

Declaratio Modorum.

Art. IV.

OMnes modi concludunt, aut vniuerſalem affirmatiuam, aut vniuerſalem negatiuam, aut particularem affirmatiuam, aut particularem negatiuam. In his modis ponuntur literæ vocales, id ipſum ſignificantes. A, namque ſignificat vniuerſalem affirmatiuam, E, vniuerſalem negatiuam, I, particularem affirmatiuam, O, particularem negatiuam. Ideo quatuor ſunt modi principales in prima figura. Alij verò reducnutur ad eos per conuerſionem vt patebit. Omnes his verſibus exprimuntur.

1 *Barbara, Celarent, Darij, Ferio.* * *Baraliptun,*
Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſmeſorundul.
2 *Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Barocho.* 3 *Darapti,*
Felapton, Diſamis, Datiſi, Brocardo, Feriſon.
4 *Balnama, Carmente, Dinami, Fimeo* * *Bolamiptu,*
Cangemops, Diramis, Feſarpo, Feſiſtro. valebunt.

Quatuor primos modos Ariſt. poſuit, Reliquos addidit Eudemus, & Theophraſtus, & Boëtius. Quartam figuram; licet à Galeno inuentam dicant, nos primi ordinauimus: & nouem eius modos vltimos formauimus. Neque enim quarta diſpoſitio trium terminorum debuit

quarta carere figura, & mutilari ſcientia.

De Formatione Syllogiſmorum in modis directis primæ figuræ.
ART. V.

OMnis modus habet tres ſyllabas. Nam quintus, & nonus, & vigeſimus quartus concinnandi carminis gratia ſyllabas ſuperaddunt. In omni ſyllaba eſt vna vocalis, quæ ſignificat aut vniuerſalem, aut particularem affirmatiuam, vel negatiuam, prout expoſuimus. Si ergo debes probare vniuerſalem affirmatiuam, ſtatim occurrit, Barbara, in prima figura. Sit v. g. Omnis aqua eſt tranſpicua, quam probare volumus: tunc oportet inuenire medium terminum, qui aquæ & tranſpicuitati conueniat. Hic autem eſt liquor, videmus enim res liquidas eſſe fluidas & tranſpicuas, tunc ſic diſponas in prima.

Bar	*Omnis liquor eſt tranſpicuus.*
ba	*Omnis aqua eſt liquor:*
ra	*Ergo omnis aqua eſt tranſpicua.*

Similiter ſi probanda erit particularis affirmatiua, occurrit. Darij, ſit hæc.

Quidam homo eſt monoculus. tunc inuenire oportet medium vtrique congruentem. Sit carens vno oculo medium: tunc dies.

Da	*Omne carens vno oculorum eſt monoculus:*
ri	*Quidam homo caret vno oculorum:*
i	*Ergo quidam homo eſt monoculus.*

Vbi patet ſubiectum in maiori fieri prædicatum in minori; & in concluſione maior extremitas de minori concluditur.

At ſi negatiua vniuerſalis ſit, nullus triangulus eſt quatratus, tunc oportet inuenire modum vniuerſale, qui conueniat triangulo, & non quatrangulo: ille enim oſté-

dit triangulum non eſſe quatrangulum, vt autem fiat hoc reperiamus modum, qui eſt *Celarent*: medius autem eſt habens tres.

Ce	*Nulla figura habens tantum tres angulos eſt quatrata:*
la	*Omnis triangulus habet tantum tres angulos:*
rēt	*Ergo nullus triangulus eſt quatratus.*

Idem facies, ſi particularis negatiua eſt probanda; vt quidam homo non eſt albus, reperto medio, quod homini conueniat, & non albo. Sit ille, Æthyops, qui eſt homo, & non albus. Tunc ſic diſponas in ferio.

Fe	*Nullus Æthyops eſt albus:*
ri	*Quidam homo eſt Æthyops:*
o	*Ergo quidam homo, non eſt albus.*

De modis indirectis in prima figura.

ART. VI.

SIC fiunt ſyllogyſmi directè concludentes in prima figura. Sunt autem & alij eiuſdem figuræ, qui indirectè concludunt, hoc eſt, non fit in concluſione maior extremitas prædicatum minoris, ſed è conuerſo: vt patet in quinque modis reliquis primæ figuræ *Baralipton*. In qua probatur particula affirmatiua, vt partes ex tertia ſyllaba; & ſic concludit.

Ba	*Omnis ſtella eſt in cœlo:*
ra	*Omnis planeta eſt ſtella:*
lip	*Ergo quoddam ens in cœlo eſt planeta.*

Debebat autem potius concludere directè: ergo quidam planeta eſt in cœlo.

Digitized by Google

teſt fieri conuerſio eius ad *Ferio*, ſimpliciter, ſtante litera-rum poſitura, vti iacet.

APPENDIX.

VT conuerſiones è memoria non labantur cape ſe-quentes verſus.

1 *Simpliciter verti vult S*, 2 *P*, *vero per Acci.*
3 *M*, *vult tranſponi*, 4 C *per impoſsibile duci.*
Quid ſit per impoſſibile duci, mox videbimus.

De Syllogiſandi ratione in modis ſecundæ Figuræ.
ART. VIII.

SEcunda figura, in qua prædicatur medius in maiori & minori: quatuor habet modos. *Ceſare*, *Cameſtres*, *Feſtino*, *Baroco*, concludentes directè: Et in eis nulla maior propoſitio eſt particularis neque concluſio vlla affirmatiua; & ſemper altera præmiſſarum modò eſt affirmatiua altera negatiua. Inuenies autem medios terminos, vt in prædictis. Exemplum.

Ce	*Nullus lapis eſt mollis*:
ſa	*Omne lubricum eſt molle*:
re	*Ergo nullum lubricum eſt lapis.*

Conuertitur ad *Celarent*, ſi prima conuertatur conuerſione Simplici veluti S, poſt primum E, indicat, ſic; *Nullum molle eſt lapis*: tunc ſequitur minor, & concluſio vt iacent: *Omne lubricum eſt molle. Ergo nullum lubricum eſt lapis.* Idem ſeruabis in cæteris modis, excepto *Baroco*, qui conuertitur ad Barbara per impoſſibile.

De Conuerſione per impoſsibile.
ART. IX.

COnuerſio per impoſſibile eſt, cum accipitur contradictorium Cõcluſionis, & fit minor propoſitio & cõ-

Digitized by Google

cluditur minoris oppoſita.

Ba | *Omne lignum eſt flexibile:*
ro | *Quidam lapis non eſt flexibilis:*
co | *Ergo quidam lapis non eſt flexibilis:*

Bar | *Omne lignum eſt flexibile:*
ba | *Omnis lapis eſt lignum:*
ra | *Ergo omnis lapis eſt flexibilis.*

Vbi patet Delirium ſophiſtarum; ſi enim non reducibilis, niſi cum falſitate, palam eſt, quod talis conuerſio non erat acceptanda.

De Tertiæ figuræ Syllogiſmis, & modis.
ART. X.

TErtia figura habet ſex modos *Darapti Felapton*, *Diſamis*, *Datiſi*, *Brocardo*, *Feriſon*; in quibus non concluditur vniuerſalis, neque datur minor negatiua, vt rectè prodeat concluſio; & ſubiectum in maiori, ſubiicitur etiam in minori; vt,

Da | *Omnis filius habet patrem:*
rap | *Omnis filius eſt genitus:*
ti | *Ergo quidam genitus habet patrem.*

Conuertitur hæc ad *Darij*: Si minor in ſuam particularem conuertatur, ſicuti P, poſt ſecundum A, indicat. *Vt omnis filius habet patrem: Quidam genitus eſt filius, ergo quidam genitus habet patrem.* Idem fiet in reliquis modis, vt caracteres admonent, præterquam in *Brocardo*, qui conuertitur per impoſſibile, ſumpto oppoſito Concluſionis pro minore, & relicta minore, vt iacet, & concludendo oppoſitum maioris.

De Quarta figura: & modis in ea Syllogizandi.
ART. XI.

QVarta figura quatuor habet modos primos *Balnama*, *Carmente*, *Dinami*, *Fimeo*; qui reſpondent quatuor primis primæ figuræ, & concludunt æquè bene ac illi, quamuis indirectè reſpectu illorum, propterea minimè eſſent reducibiles, ſed tamen ad vſum ſcolarium reduximus omnes per tranſpoſitionem minoris in maiorem. Idcirco M, intexuimus. *Balnama*, ad *Barbara*, ſic reducitur minori facta maiore.

Bal	*Omnis arbor eſt frondifera:*
na	*Omne frondiferum germinat:*
ma	*Ergo omnis arbor germinat;*

Reductio ad Barbara.

Bar	*Omne frondiferum germinat:*
ba	*Omnis arbor eſt frondifera:*
ra	*Ergo omnis arbor germinat.*

Idem ſeruabis in cæteris reducendis ad alios modos eiuſdem literæ.

Quinque alios modos concludentes directè pariter, ſicut regula monet.
CORRECTIO.

HOC tamen ſciendum, quòd directio quartæ figuræ contrariatur directioni primæ. Nam in prima directi ſunt, cum maior extremitas prædicatur de minori in concluſione: in quarta verò ſunt directi modi, in quibus minor prędicatur de maiori; & propterea quatuor primi modi huius figuræ dicuntur indirecti reſpectu primæ. Reliqui verò directi. At ſecundum ſe quatuor primi ſunt directi: ſexque reliqui indirecti.

Defenſio quartæ figuræ.

A R T. XII.

NEque hanc dicant eſſe ſuperfluam. Si ſecunda & tertia non ſunt fruſtrà. Nam quot modis configuratur medius terminus tot oportet eſſe figuras. Item ſæpiſſime apud philoſophos, & Theologos fiunt ſyllogiſmi in quarta bene concludentes ſicut in aliis figuris: ita vt neceſſariò ſequatur concluſio ex præmiſſis: & naturaliter, quidquid dicat Auerr. Et quamuis alij Peripatetici dicant ſufficere regulam antepræ dicamentalem loco huius figuræ. Hoc dicunt ex ſuperſtitione, qua venerantur Ariſtotelem, & nolunt plus poſſe inueniri, quàm quod ille. Profectò ſufficiunt regulæ conſequentiarum, etiam ad omnem probationem, nec propterea fruſtra eſt ſyllogiſmus. Item iſta regula, quidquid prædicatur de prædicato, prædicatur etiam de ſubiecto, limitibus mille indiget, & ſufficit pro primo huius figuræ tantum, non tamen pro cæteris, vt palam eſt exercitatis. Item truncata eſſet ſcientia de ſyllogiſmo. Si tres termini quatrupliciter poſſunt configurari, & non niſi tres ſunt figuræ.

ANIMADVERSIO.

PAralogiſmi autem fiunt innumeri, quando non ſeruantur prędicti modi in his figuris, & regulæ præiactæ: neque decet nos in illis terere tempus.

De aliis generibus, Syllogiſmorum non ſimplicium.

A R T. XIII.

SYllogiſmos modales ad categoricos aduerbialiter reducemus ſimplices: ſic & hypotheticos: quibus plurimum vtuntur ſophiſtæ. Semper autem conſiderabimus verbum principale affirmandum, vel negandum, & reſumptionem modificationis. Vt ſi dicas, omne animal ſi eſt rationale eſt homo. Omnis aſinus eſt animal; ergo eſt homo. Non valet. Sed dices, Omnis aſinus eſt animal

Digitized by Google

ergo eſt homo, ſi eſt rationabilis. Sed Concluſio nihil ponit cum ſit conditionalis. Neque valet cum modo mutato, vt poſſibile eſt omnem hominem currere. Ergo neceſſe eſt Petrum currere. Nam licet ſit homo neceſſariò, non tamen currit neceſſariò. In his ſeruandæ ſunt regulæ ſuppoſitionum, & conſequentiarum, & probationum aliarum & æquipollentiarum, & conuerſionum, idcircò nolo immorari.

De Argumento Redargutiuo.
ART. XIV.

DAtur etiam ſyllogiſmus ducens ad impoſſibile, quo plurimum vtuntur Mathematici & Theologi; in quo ex dictis ab aduerſario concluditur aliquod falſum, & ex hoc, quod concluſio eſt falſa, reuertimur ad probandum aliquam, vel omnes præmiſſas eſſe falſas. Vt contra Ariſtot. ponentem res plurimas fieri à caſu præter prouidentiam, ſic procedatur. Si fiunt aliqua in mundo ſine prouidentia: ergo autor mundi Deus eſt ſine prouidentia. Sed hoc eſt falſum: ergo & antecedens ex quo ſequitur. Sicque fiat in forma ſyllogiſtica, ſic redarguitur. Omnis cauſa cuius effectus ſunt à caſu, eſt ſine prouidentia. Sed per te multi effectus ſunt in mundo à caſu. Ergo eius cauſa Deus, eſt ſine prouidentia. ~~Sed hoc eſt~~ falſum, ergo & aliqua præmiſſa: non prima ergo ſecunda.

Argumentum ex conceſſis & dictis Aduerſariorum eſt in Theologia valde proficuum: ſicut Goliam ſuo gladio confodere: Et propterea Plato arguit ſemper petendo.

DE ENTHIMEMATE.

CAP. VII.

DEFINITIO.

ENthimema verò eſt ſyllogiſmus truncatus, in quo tacetur vel maior, vel minor, quoniam eſt notiſſima.

DECLARATIO.

VT omnis homo eſt animal. Ergo Petrus eſt animal. Nam ſecunda, Petrus eſt homo, patet. Et ſic loquuntur Philoſophi notiſſimas ſubticentes, & ſubintelligentes. At oportet Tyrones prius exerceri in formatis ſyllogiſmis.

DE EXEMPLO.

CAP. VIII.

DEFINITIO.

EXemplum eſt aliquid oſtendere de vno ſingulari per aliud ſingulare, in quo idem prædicatum ineſt.

DECLARATIO.

ET valet ex vi ſimilitudinis, & Idealis cauſæ. Ergo quo ſimilius eſt alterum alteri, eo validior eſt argumentatio. Vt *Piſiſtratus, conceſſo ſibi lictorum ſatellitio in Athenis, Tyrannidem occupauit. Ergo & Follerius Venetiis ſi ſatellitio donabitur fiet tyrannus.*

De Exemplo. Oratorio & Poëtico.

Et hoc argumento vtuntur Oratores.

Et quo plura exempla & conſimiliora confarcinant, eo magis mouent auditores. Nam ſi Chriſtianis proponis exemplum Turcarum, minus moues. Et ideo Tragediæ & Comœdiæ, quibus præpoſterè acuti Poëtæ mouent auditores ab exemplis, & docent; debent à ſimilibus procedere: & magis à certis, quam à fabuloſis. Tota Poëtica eſt argumentum ab exemplo.

Licebit autem per fabulas fingere exempla veriſimilia, vbi deſunt vera.

Et vbi timetur, ſi veritatem propalabis.

Aut vbi non perſuadetur, niſi exemplis ſenſibilibus.

Huiuſmodi parabolis vtitur Socrates & Natan ad Dauid, & Ieſus Deus ad Iudeos.

Digitized by Google

De Exemplo Phyſiologico.

AT etiam Philoſophi vtuntur exemplis ad probandum vniuerſale inductiuè, & aliquando ad ſimile eſſentialiter, vel accidentaliter, vel proportionaliter, vel aliter conſimile: vt Galenus oſtendit hecticum poſt cibum accendi magis, exemplo calcis, quę feruet, iniecta aqua. Rectè quidem, quia calx in ſiccitate conſtipatum continet calorem, qui in molli materia dilatatur, & augetur; ſic hecticus ſiccitate percalida laborans addito cibo, in cibum calorem amplificat. Sed Ariſt. argumentum, quo probat cælum & ſydera, non calida, facere calorem, dum aërem percutiunt, ab exemplo ligni & lapidis, qui confricatione, & percuſſione incaleſcunt & ſcintillant; diſſimilitudinem habet multam. Eo quod Aër non recipit ictum, ſed fugit; neque denſitatem occultatricem caloris habet. Ergo flagellatus non ſcintillat, vt lapis denſus à calore conſtitutus, & ictus ſuſtinens expectanſque, quibus laxatur, & patefacit calorem.

De exemplo Pythognomico.

PYthognomica Portæ, qua ex ſimilitudine herbarum ad membra humana, probat, eas conſimilibus prodeſſe membris, aliquam quoque veritatem habet, ſed exiliorem. Neque ~~enim cucumer confert veretro~~, quoniam maior diſſimilitudo latet, quàm quæ ſimilitudo patet: vel in ſemine multo valet, vel in medela; ſed tamen multam claudit de conditore rerum ſcientiam: & quæ de ſimilitudine animalium ad plantas, pandit, & vſu, mira ſunt. Vide Med. l. 5.

De exemplo Aſtrologico, &c.

AStronomantia Ptolomæi, vnde phyſionomiam cœleſtem Porta trahit, aliquid habet probabilitatis. Nam colores ſtellarum, & motus varij, & ſitus, indicant diuerſum modum agendi ipſarum ſuper res inferiores & in res conſimiles ſympathiam. Sed diſſimilitudines factas à concurſu earum & concauſarum inferiorum, quis notabit omnes? Idem de Chiromantia, & diuinatione per ſo-

mniũ ſentire licet, ex ſymbolius apparitionibus, & exemplis; de quibus alibi.

Phyſ. ab Animalium ſimilitudine in naturalibus, ſi plura ſigna concurrunt, facit opinionem: ſi vnum, ſuſpicionem. Vide 3. p. Metaph.

DE VARIIS SPECIEBVS argumentationis ex materia & effectibus.

CAP. IX.

PROOEMIVM.

POſtquam argumentorum formas docuimus ad ipſorum materiam deſcendere oportet, ex qua diſcimus.

Diſtinctio & Definitio ſpecierum Argumentationis.

ART. I.

ARgumentum aliud demonſtratiuum, quod cauſat ſcientiam. Aliud probabile, quod cauſat opinionem. Aliud ſuſpicatiuum, quod cauſat opinionem: Aliud teſtificatiuum, quod cauſat fidem. Aliud ſophiſticum, quod cauſat ignorantiam & deceptionem.

DECLARATIO.

EX forma omne argumentum generat ſcientiam. Formas autem declarauimus multas, id eſt, indicatiuam, Expoſitiuam, Inductiuam, Conſequentialem, Syllogiſticam, Enthimematicam redargutiuam & exemplarem. At ex materia non omne facit ſcientiam, ſed aliud opinionem, aliud ſuſpicionem, aliud fidem, aliud deceptionem. Prout alia ſunt in materia neceſſaria, alia in contingenti: Alia in euidenti & certa; alia in incerta & minus euidenti: aut falſa.

Qua-

Quarum definitiones patent in Metaph. Sed hoc in loco ita dicimus.

DEFINITIONES.

Scientia eſt certa & euidens notitia rei, ex neceſſariis notiſque deducta. Vt dies eſt. Ergo ſol eſt ſuper terram.

Opinio eſt quaſi certa & quaſi euidens cum formidine de oppoſito, ex contingentibus vt plurimum, deducta. Vt Petrus plorat: Ergo dolet. Poteſt enim plorare aliquando non dolens, licet ſæpè ex dolore.

Suſpicio eſt incerta & ineuidens notitia, ex contingentibus rarò fluctuante ratione deducta: Vt, hæc mulier eſt pallida: ergo peperit. *Pallor enim ex aliis cauſis eſt vt plurimum.*

Fides eſt aliqua ineuidens notitia ex alieno ſenſu habita. Vt Cæſarem fuiſſe in Mundo ſcimus; Quoniam qui viderunt, hiſtoriæ commendarunt. *Eſt tamen certiſſima fides cum habetur à ſenſu diuino, vel humano diuinitus illuſtrato. Incerta verò quando ab humano. Et magis & minus certa prout à magis vel minus ſapienti & tunc de fide fit ſuſpicio. Credibilitas enim certitudinem requirit. Suſpicio etiam ab ineuidentibus nobis ineſt. Et ſcientia nullam incertitudinem aut dubitationem admittit.*

Quid ſit ſcire, & quod res nullas neque earum cauſas perfectè ſcire poſſimus.

ART. II.

Syllogiſmus ergo Demonſtratiuus facit ſcire. Scire autem arbitrantur omnes homines cum rerum cauſas cognoſcunt propter quas illæ res ſunt, & quod aliter ſe habere non contingit. Si enim craſtina die fore pluuiam ex ſtellarum poſitione cognoſcam, quia hoc non ſemper euenit, vt hæc poſitio indicat, dicor opinari & non ſcire pluuiam futuram; contingit enim aliter ſe habere. Neque ſi ſcio pro certo futuram eſſe pluuiam, quia ſapientiſſimo, vel Prophetæ aſſentior, dicor ſcire, ſed credere, niſi ſciam cauſam pluuiæ materialem, vt vaporem: efficientem, vt ſolem: forma-

lem, vt condenſationem vaporis in aëre; & finalem vt propter terræ fœcunditatem; & idealem prout in exemplari diuino patet Angelis: & quòd cras iſta conuenient.

Has autem omnes cauſas ſcire non datur homini, quoniam infinitæ ſunt; vel ſimpliciter, vt Deus; vel ſecundum quid, vt vapor & ſol, & condenſatio, & fœcunditas terræ. Quæ nec tota, nec omnia, nec totaliter, nec omnino ſcire valemus. Non enim omnes ſolis vires, & caloris gradus, & lucis angulos, & actionis modos, & quomodo, & cur, & quibus modis concurrentibus cauſis factum, vt hodie pluat, inueſtigare poſſum; & vt tales, tantoſque vapores, qui ad pluuiam, & non adventos apti ſunt, & alias res; & ſtellarum concurſus, & radios omnes adiuuantes, & reluctantes, & terræ diſpoſitiones: Vnde vapores educuntur. Et cur eſt talis hæc terra facta à ſolis actionibus ab initio mundi vſque hodie. Nec quis vapor, & cuius particula ex quali terra & aqua emittitur, & quo caloris gradu, & cur hodie ita factum, vt hunc emittant vaporem, & eius atomos omnes quomodo ſciam? Similiter neque condenſationis gradum, & modum; & num à frigore, aut ab oppoſitis ventis, aut ab anguſtia loci, & ſuimet compreſſione, conſtipentur. Et rurſus de frigoris viribus, & aliorum concurſu diſputandum foret: & de fato & neceſſitate, qua hanc in pluuiam conueniunt. Et tandem reſpectus harum cauſarum ad alias cauſas & concauſas, & ad reliquas mundi partes, & quem ſitum, vim, vſum habeat hæc pars ad totum, & ad alias. Et ſimiliter de die iſto, quem locum habet inter præteritas circulationes ſolis; & de cauſis cauſarum vſque ad Deum interrogabimus, vbi in ſumma eiuſdem ignoratione nos tandem eſſe reperiemur. Vnde & ineuidentia ex parte noſtri, & infinitas ex parte rerum, nobis ſcientiam perfectam tollunt.

Quapropter vt dicebam in p. p. Metaph. perfecta ſcientia non datur vlla. Sed nos putamus ſcire, cum craſſo quoddam modo rerum cauſas proximas cognouerimus. Et licet Ariſt. dicat hęc omnia non eſſe quærenda, niſi proxima eſſentialia, ſuperbè fallitur: quoniam neque

Digitized by Google

eſſentialia ſciuntur, iſtis ignoratis, niſi craſſo modo & ex parte. Item ne fateatur propriam ignorantiam cum Socrate, ita loquitur; & quia ſciri non poſſunt, putat eſſe negligenda, cum potius colenda ſint, ac noſtra ignorantia confitenda ſimul. Tunc enim verè ſcimus, cum cognoſcimus nos verè non ſcire, teſte Socrate, & Paulo Apoſtolo.

Scimus tamen pro certo, quod res ſit, & hic & nunc: non autem quid. Quidquid dicant Sceptici ſenſum negantes, contra quos in Metaph. Non autem quòd fuerit, aut erit perfectè. At quid ſit ſecundum omnem quidditatis ſimilitudinem, & differentiam, & cauſationem, & efficientiam, ſcire non datur, niſi imperfectè; ex parte, non perfectè ex toto, vt dicit Apoſtolus.

Neque Procedi in infinitum Demonſtrando, neque circulo vniformi, ſed difformi aliquando.

ART. III.

Neque procedimus in infinitum in demonſtrationibus ſcientificis, quoniam in cauſis, vt cumque notis per ſenſum ſiſtimus: non quia quæſitum reperimus, ait S. Leo, ſed quia in inquiſitione defecimus.

Neque circulariter demonſtrare potis eſt. Nam tunc idem eſſet notius & ignotius, prius & poſterius. Vt ſi dicam, pluit, quia vapor condenſatur in aëre, & vapor condenſatur in aëre, quia pluit: tunc qua ratione pluuia notificat condenſationem, eſt prior & notior: qua verò notificatur per condenſationem, eadem eſt poſterior, & ignotior.

Non inconueniens circulo demonſtrare difformi, vt cauſa per effectum innoteſcit. Deinde melius conſiderata cauſa, poteſt notificare nobis effectum, quoniam acceſſit illi notitia noua, & non illa ſola, quæ eſt ab effectu: ſic n. nihil notificaret. Demonſtrant circulariter Mathematici ex angulis latera, & ex lateribus angulos: Item ex quantitate vmbræ eclypſantis Lunam, quantitatem terræ, & è conuerſo. Sed

ad omnes homines. Ad eundem enim id, quod notius illi, notificat ignotius.

DE DEMONSTRATIONE.

CAP. X. ART. I.

QVoniam demonſtrare eſt cauſare ſcientiam in illo cui demõſtratur duplicẽ dicimus demõſtrationẽ: aliam indicatiuã, ſeu ſenſualem, aliã intellectualẽ. Illa pertinet ad Inuentionem, iſta ad Doctrinationẽ magis. Principium enim ſcientiæ eſt a ſenſu: Conſummatio in intellectu. Senſus & intellectus in ſenſu & organis ſingularia experitur: intellectus & ſentiens vis illi addita legit intus, colligitque ſingularia, & ex eis facit vniuerſales propoſitiones: quæ ſunt principia artis. Ideo forma argumenti ſenſati habet pro medio pronomen indicium demonſtratiuum ſingularitatis; vt iſte eſt triangulus, & iſte habet tria latera & tres angulos: ergo triangulus habet tria & tres angulos. Intellectiuus verò habet pro medio terminum vniuerſalem collectum ex ſingularibus. Ex quo probat quaſi circulo idem de ſingulari. *Vt omnis triangulus habet tres angulos, & tria latera.* Scalenus eſt triangulus. Ergo habet tres, & tria latera. Attamen & ſenſus & intellectus cognoſcunt, vterque & ſingulare & vniuerſale: ſecus eſſent ſicut ego & tu, nec poſſet alter præmiſſas, alter concluſionem facere. Qui enim infert ex præmiſſis aliquid, prænouit præmiſſas: alioquin inferre non poſſet: & qui præmiſſas facit, concluſionem infert. Spiritus ergo ſentiens, & mẽs intelligens coëunt in notitiis naturalibus.

De duplici ſenſata Demonſtratione. ART. II.

DVplex autem eſt Demonſtratio indicatiua, alia potiſſima per ſenſus omnes conſentientes & non con-

tradicentes, ſed conteſtantes: vt cum oſtenditur nobis niuem eſſe albam, & Socratem currere. Nullus enim ſenſus contradicit: & fit in nobis ſapientia: & hæc eſt tam neceſſariorum, quàm contingentium. At ſi aliquis ſenſus contradicit, non eſt potiſſima demonſtratio. Neque enim remus fractus iudicatur ab omni ſenſu, licet viſus in aqua videat ipſum fractum. Nam extra aquam videt ſanum, & tactus experitur eſſe ſanum. Similiter licet nix tactui appareat frigida, tamen guſtus, quem dilatat, & viſus, quem rarefacit, oſtendunt eam eſſe calidam. Ergo hinc intelligimus, frigus illud eſſe extraneum, ſicut in vino; quod tactus frigidum probat, guſtus verò calidum. Senſus ergo mentis ductu dicit calorem & frigus ineſſe, ſed alterum natiuum, & alterum extraneum in vino. Sed hæc demonſtratio non eſt potiſſima, licet ſit certiſſima, quoniam ſenſus ſibi inuicem contradicunt: potiſſima autem eſt, quando nullus repugnat ſenſus, neque noſter, neque alienus.

¶ De Intellectiua Demonſtr. ¶

Ex ſenſitiua demonſtratione oriri intellectiuam.

Art. III.

HÆC experimenta ſunt ſcientiarum elementa intellectiuarum. Cum enim ſæpè idem ſemper eodem modo ſe habere probatum fuerit, fit propoſitio vniuerſalis, vt *Sol lucet, Homo eſt bipes.* Hoc autem fit ex ſingularium inſpectione: ſiue ſingularitas ſit temporis, ſiue loci, ſiue eſſentiæ alicuius. At ſi omnes propoſitiones particulares fiunt à ſenſu, multò magis de Vniuerſalibus idem oportet aſſerere. Fiunt enim ex inductione. Nam proptereà ſcio omne totum eſſe maius ſua parte, quoniam ſenſus ſemper ita expertus eſt; & omnem hominem eſſe rationalem, quoniam hunc & illum, & cæteros eſſe rationales experti ſumus.

Quia ergo in rebus eſt ſimilitudo, omnia ſimilia vno

Digitized by Google

nomine donantur, quoniam in quantum ſimilia, vt vnum cognoſcuntur, & ſic fiunt propoſitiones vniuerſales. Quia enim Petrus eſt ſimilis Paulo & Franciſco, & aliis, & perſonis aliis, in eſſentialitate, datum eſt illis hoc nomen *homo* vnum: & ideo formatur propoſitio, homo eſt rationalis vniuerſaliter: patet etiam, quoniam deficiente viſu non formamus propoſitiones de Coloribus.

Ergo *demonſtratio intellectiua fundatur ſuper ſenſitiua.* Propoſitio enim vniuerſalis, quæ eſt principium Intellectiuæ, fit per inductionem ex ſingularibus, & eſt ipſorum Collectio. Et rectè dixit Ariſt. in 2. Poſt. & in p. Metaph. quod ex pluribus ſenſationibus fit memoria: ex pluribus memoriis experimentum ſingularium: ex experimentis Ars: ex his propoſitiones vniuerſales quæ ſunt principia demonſtrationum intellectualium facientium ſcientiam: De qua dixit in pri. Poſt. *Omnem ſcientiam intellectiuam fieri ex præexiſtenti cognitione*, non innata intellectiua, vt dicit Plato, ſic enim ſcire eſſet reminiſci: ſed ſenſitiua illata. Hęc enim eſt certiſſima, quia certificat alias. *propter quod enim vnumquodque tale, & illud magis.* Vnde quando de aliqua re dubitamus, conſulimus ſenſum certificatorem, & teſtimonium. Senſus Columbi de Nouo orbe redarguit ſyllogiſmos Auguſtini, & Lactantij, & aliorum doctiſſimorum, qui probabant Antipodas non extare. Item 1. Poſt. cap. 14. Ariſt. ait. Quorum non habemus ſenſum, non habemus ſcientiam. Siquidem cæcus ſcientiam non habet de coloribus: quoniam non inducit. Inductio autem eſt à ſenſu. Ergo ſenſus cauſat illi ſcientiam. Idemque probat 2. Poſt. cap. vlt.

Sentire eſſe ſcire, & Ariſt. dum id negat, ſecum & cum naturæ decretis pugnare.

ART. IV.

HÆC quidem Ariſt. ſæpè docet. Nihilominus poſtea & ſecum & cum naturę decretis pugnat, vbi ſen-

tire negat eſſe ſcire; rationibus impulſus à Platone mutuatis non examinatis, & prauè dogmati ſuo adaptatis. Igitur primo Poſt. cap. 4. inquit.

1. Senſus non eſt ſcire: quoniam ſcire & Demonſtratio eſt Vniuerſalis vbique & ſemper ſimiliter ſe habentis. Senſus vero particularis, hic, & nunc.

2. Præterea ſi quis videret hic triangulum habere tres æquales duobus rectis: haud tamen propter hoc ſciret omnem triangulum habere tres. Id quod eſt propriè ſcire vniuerſaliter & cauſaliter.

3. Item ſi quis eſſet ſupra Lunam, videret ipſam eclypſari, non autem propter quid eclypſatur. Scientia autem eſt per cauſas. Item nobilius eſt vniuerſale, quam particulare.

4. Præterea non quæruntur quædam ſi videntur, non quoniam eſt ſcientia in videndo; ſed quoniam tanquam habentes vniuerſale ex eo videmus. Vt ſi vnum vitrum foratum & lumen pertranſiens, diceremus quia illuminat propter id, quod videremus ſeorſum in vno quoque. Intelligere autem eſt, quoniam in omnibus ſic eſt.

Præterea alibi ait: quod ſcitur impoſſibile eſt aliter ſe habere. Sed ſingularia continuò mutantur ita vt non poſſis ea diſcere: Vniuerſalia autem ſemper ſe habent eodem modo. Ergo ſcire non eſt ſingularium. Senſus autem ſingularium eſt.

SED contra eſt quod Ariſt. dixit 1. Poſt. cap. 1. *Omnem intellectiuam ſcientiam fieri ex præexiſtenti cognitione ſenſitiua*: Quod probat in Mathematicis quæ, vt declarat in Cap. 12. propterea ſunt certiores aliis, quoniam ad ſenſum res demonſtrant. non dicunt triangulum in Communi habere tres, ſed demonſtrant hunc triangulum, & per hunc ad conſimiles docent etiam habere tres. Idem probat Ariſt. 1. Poſter. cap. 1. per hoc quod ſcientiæ procedunt ab inductione ſingularium, vel ab exemplo, quod eſt quædam inductio. Propterea 2. Poſter. cap. 18. quærens, quo pacto cognoſcantur principia Demonſtrationi-

Digitized by Google

intellectualis. Reſpondet, per ſenſum. Ex ſenſu enim, ait, fit memoria, ex memoriis repetitis experimentum: ex experimentis fit vniuerſalis propoſitio in anima, quæ eſt principium Demonſtrationis, & concludit. *Neque igitur inſunt determinati habitus in anima* (ſicut vult Plato) *neque ab aliis habitus fiunt notionibus, ſed à ſenſu. Pluribuſque ſenſationibus, vt ex pluribus militibus exercitus principium pugnæ.* Et tandem ait, *quod ſenſus eſt etiam vniuerſalis, vt hominis, non Calliæ hominis ſolummodò*: Et concludit; *principia inductione cognoſci. Sic enim ſenſus vniuerſale facit.* Non poteſt autem ſenſus ſingularia inducere, & intellectus concludere vniuerſale. Eſſent enim ſicut ego & tu. Ergo idem facit concluſionem & præmiſſas. Et hoc Scotus & Durandus probant, nedũ Teleſius. Quapropter neſciens ſoluere Platonis argum. ſecum pugnat Ariſt. cum ſenſum non facere ſcientiam, nec vniuerſale, dicit in 4. cap. Poſt. 1. Preterea natura ipſa docet, quoniam plus credimus expertis, quàm artificibus. Vt plus Columbo ſenſu experienti alterum extare hemiſpherium, quam Philoſophis & Theologis per rationem, & autoritatem negantibus. Et cum dubitamus de aliqua re, ſenſum conſulimus. Item vel ſingularia ſunt incognoſcibilia ſimpliciter, vel nobis. Si ſimpliciter, ergo etiam Deo, & ab Angelis, ſolum intellectum habentibus, non intelligerentur. Si nobis: ergo quod nunc video ſcamnũ non intelligo. Sed reſpondes, intelligis per vniuerſale, non per id quod vides. Ergo (inquam) falſum eſt, quod ſenſus facit vniuerſale notando indiuidua conſimilia, vt dicebat Ariſt. atque nos. Item neque intelligerem hoc ſcannum, & hunc ſolem, quem video, ſed communem ſolem tantùm. quod eſt falſum. Præterea Aſinus etiam vniuerſale ſcit, quoniam non ſolum hoc hordeum, ſed omne hordeum, alioquin non niſi hoc manducaret. Probauimus etiam quod ſenſus præſens eſt vniuerſalis & particularis, vt hominis, & Calliæ hominis: Sed diſtans eſt ſolius vniuerſalis. Petrus enim à longè viſus cognoſcitur, vt animal; & deinde propinquior, vt homo; deinde propinquiſſimus vt Petrus.

Omnes Patres ſancti nobiſcum ſentiunt, vt alibi, &c.

Ad 1. argumentum Ariſt. Reſp. quod vna ſenſatio eſt particularis, & hic & nunc; ſed multiplex ſenſatio eſt vniuerſalis. Sentimus enim ſimilia, & quo ſimilia eſſe vnum, & vno nomine donamus. Verè Organum percipit hic & nunc: ſed ſentiens anima etiam ſemper & vbique: quoniam ſimilitudinem etiam videt. Profectò quia ſæpè video & audio Petrum, cognoſco eius naturam. Et quia Petrum & Paulum, & alios ſingulares homines conſpicio inter ſe ſimiles in rationalitate, omnium hominum naturam conſimilem eſſe ſentio, & do illis nomen commune, & facio deinde vniuerſalem propoſitionem inducendo, quod omnis homo eſt rationalis. Quapropter iners videtur Ariſt. qui dum comparat vnam ſenſationem pluribus: quaſi qui obiiciat vnum hominem vni exercitui: dicatque digniorem eſſe exercituum, & alterius entitatis. Porrò enim & ipſemet Ariſt. ab exercitu ſumit vniuerſalis exemplum cum inductionē, ipſorum conficit 2. Poſt. 18.

Ad 2. igitur Reſp. quod qui videt vnum triangulum & ſemel, ignorat alios triangulos. Sed qui videt omnes aut plures ſigillatim, non ignorat alios: imò habet ex his pluribus experimētis artem, qua poteſt docere omnes triangulos habere tres.

Similiter ad 3 dicimus, qui videret vnam eclypſim, non propterea ſciret omnes: neque ſenſus earum, niſi artifex dixiſſet illi. At qui videt plures, facit artem: & inſpiciendo cauſas ſenſu proprio vel alieno diſcit eas, & docet, tunc fieri cum terra interponitur, quia ita experimenta per ſenſum docuerunt. Et propterea eſt artifex, qui vniuerſale ſcit, quoniam ex pluribus experimentis ſuis, & aliorum procedit. Qui verò ex vno dicitur ſentire ſine arte. Et profectò non eſt potior demonſtratio, quæ vniuerſalior, ſed quæ certior. Certior autem eſt quæ per ſenſum, vt docet etiam Ariſt. ex Mathematica. Ipſa quoque Theologia ſenſibus Apoſtolorum experimentis comprobatur, & miraculis ſenſui expoſitis.

Ad 4. Dicimus nobilius eſſe vniuerſale, quoniam plura

Digitized by Google

continet particularia: ſed non eſſe certius. Ex pluribus enim ſingularibus inſpectis fecimus vniuerſale, & de illis, & de aliis non inſpectis ſenſu, vnde poſſet ſuboriri dubitatio, quoniam iſta non ſunt inſpecta: quam ſenſu certificamus.

Præterea certior ego ſum, quod Papa à me per ſenſum viſus eſt Romæ, quàm quod ſtella eſt maior terra per rationem.

Ad 4. dico, quod ſi videndo non ſcio, niſi quia habeo prius vniuerſale, non propterea ſcientia erit vniuerſalis. Nam illud vniuerſale etiam habui videndò particularia, vt ſimilia.

Ad 5. Non propterea quod mutantur ſingularia, non ſciuntur: ſi hoc etiam ſcimus, quod mutantur. Alioquin nec Deus, nec Angeli, nec anima ſeparata ſciret ſingularia. Scire enim eſt noſſe rem ſicuti eſt, & non modo vniuerſalem, & æternam. Licet hæc ex parte ſui ſint cognoſcibilia magis quàm ſingularia, non tamen nobis, dum ſumus in corpore.

Nec Platonem ritè oſtendiſſe ſcientiam à ſenſu non haberi, aut ſentire non eſſe ſcire.

ART. V.

PLato autem, cui ſcire videtur eſſe reminiſci, de quo in p. p. Metaph. diſputauimus, conformiter ad propria dogmata negat ſentire eſſe ſcire in Thæteto. diſtinguit enim entia in intelligibilia & ſenſilia. Illa ſtabilia incorporeáque intellectu percipi; hæc fluctuantia corporeáque ſenſu. Et intelligibile duplex primi ordinis & ſecundi. in primo Deum Ideas, & Angelos & animas ponit. In 2. numeros & mathematica entia. Senſibile adhuc duplex, ſcilicet corpora, & vmbræ, & apparitiones, imaginéſque corporum. Scientiam ergo intellectilium facit. Senſilium verò opinionem. Probat.

Scientia eſt eſſentiarum. Senſus non cognoſcit eſſen-

tias, nec ideas, ſed intellectus: Ergo ſentire non eſt ſcire.

2. Item ſenſilia & ſenſus in continuo ſunt fluxu: quod autem ſcitur, & ſciens intellectus, permanet.

3. Item ſi ſenſus eſt ſcientia; ergo bruta meliori ſenſu prædita ſunt hominibus ſapientiora.

4. Item ſi ſcire eſt ſentire, non poſſet addiſci ſcientia, quoniam omnes ſentiunt, & ſciunt.

5. Item ſi ſentire, id eſt, audire & videre, eſt ſcire: ergo pueri videndo literas, ſcirent, nec doctore indigerent. ſiic qui audiunt loquentes barbaros, ſcirent quid dicunt.

6. Item ſi videre eſt ſcire. Ergo non videre eſt neſcire. Ergo quando non videmus panem, neſcimus panem: & quoniam meminimus, ſcimus. Ergo ſimul ſcimus & neſcimus.

7. Viſa à longè ſunt in dubio. At quia videntur ſciuntur ſi ſenſus eſt ſcientia. Ergo ſimul ſcimus, & dubitamus. Scientia autem eſt indubitabilis.

8. Item pictor & non pictor æquè videndo aliquam figuram, æquè ipſam ſcirent.

SED profectò Plato etiam errat. Non enim ſcientia eſt res extra nos, ſed relatio hominis ſcientis ad ſcitas res. Relatio verò ſcibilium ad ſcientem vocatur ſcibilitas. Omnis ergo error eſt, vel quia nos apti non ſumus ad ſciendum: vel quia res non ſunt ſcibiles nobis. Notanter dico nobis: quoniam Deus ac Angeli ſunt maximè ſcibiles, ſecundum ſe, non ſecundum nos. Sicut Sol eſt maximè viſibilis ſecundum ſe, ſed non ſecundum oculos Veſpertilionis. Si Plato loquitur ſecundum naturam, benè quidem dicit ſcibilia eſſe ſempiterna & neceſſaria, & incorporea & immutabilia, & ideas. Si autem loquatur ſecundum nos in ſtatu præſentis vitæ, non rectè dicit. Omnia enim nos à ſenſu diſcimus obiecta, ſiue per reminiſcentiam excitata, vt ipſe vult: ſiue de nouo ſeſe imprimentia, quaſi in tabula raſa, vt vult Ariſt. ſiue ſpecificantia, & ad ſe trahentia ſcire noſtrum innatum, vti mihi placet

magis. Ergo quæ magis ſunt ſenſilia, ſunt magis ſcibilia, vt Sol & ignis, & homo. Quæ verè minus ſenſilia, minus ſcibilia, vt Angelus, anima, Deus, & Idea. Si autem anima eſſet extra corpus, Platoni aſſentirer. Quis etiam ignorat magis ſciri hunc triangulum habere tres, quàm triangulum habere tres? ex hoc ipſe Ariſtotel. magnificat certitudinem Mathematicorum, quoniam ſenſu & ſingulariter prius demonſtrant. Nec Plato poteſt diſſentire, licet nos eleuet ad ſcientiam trianguli idealis æterni. Nec negat ſentire non eſſe ſcire: cum videre colores ſit actu ſcire colores. Cœcus enim, quoniam non videt neſcit, nec addiſcit.

Ad 1. Reſp. Quòd ſenſus non eſt oculus & auris & lingua, & naſus: hæc enim inſtrumenta ſunt Animæ ſentientis, vt etiam Plato vult, & Aug. probat in lib. de An. & nos probauimus contra Ariſt. Ergo licet ipſa ſenſoria non percipiant eſſentias, percipit tamen virtus ſentiens. Iudicat enim de eſſentia caloris & frigoris & hominis ideati, id eſt, exiſtentis, licet non de eſſentia & idea: quam tamen attingit per diſcurſum altiorem ſenſitiuo: Senſus enim expertus partem ignis eſſe calidam iudicat totum ignem eſſe calidum; & deinde omnes, & deinde ideam omnium. At cum ideam omnium perſpicit à Mente iuuatur, quæ brutis non ineſt habentibus ſolum diſcurſum ſenſitiuum, quo per vnum ignem aut hordeum iudicant de omni igne, & hordeo. Quem diſcurſum S. Thomas vocat æſtimatiuum:

Materia quoque & calor & frigus, & omnis eſſentia exiſtens, ſenſu percipitur, vt alibi probauimus.

Ad 2. licet ſenſus & ſenſilia ſint in fluxu; tamen hoc etiam ſenſus percipit, & iudicat permanentia magis, etiam ſcibilia magis: quoniam in intuitum plus operantur: non tamen & ſcita magis.

Ad 3. licet bruta meliori organo ſint prædita non tamen meliori anima ſentiente. Canis quidem odoratur quæ ſunt nobis occulta, & nos hoc ſcimus, at ipſe neſcit quod nos minus odoramus. Et quod hoc ſcimus. Et quod diuina ſapimus ipſi ignota. Hoc autē eſt nobis à Mēte, non

à ſenſu. Hac enim præſtamus. Et ſenſū noſtrū nobilitamus.

Ad 4. ſcientia vt eſt organi non addiſcitur. Sed vt eſt Animæ, quæ diſcurrit ad ea, quæ per organum non percipiuntur. Eſt ſentire organicum ianua & principium ſcientiæ, quæ per diſcurſum accumulatur. In Deo autem idem eſt ſentire & diſcurrere & intelligere. & Angelus intuendo in Deo videt omnia ſine diſcurſu: quoniam ſenſus non indiget diſcurſu in obiecto patulo.

Ad 5. pueri videndo literas ſciunt ſitum, colorem figuram, caracterem, & quidquid vident. At neſciunt ſignificatum literarum, quem non vident. Et enim pendet à voluntate ſignificatoris inſtitutoris literarum.

Similiter ad 6. qui audit barbaros loquentes ſcit ſonum & motum, ſed non ſenſum vocis, quem non videt, nec audit. & propterea addiſcit etiam per ſenſum barbaræ linguæ ſignificationem.

Sed inſtat Plato ſi ſignificatum neſciunt, & addiſcunt: Ergo alio quam ſenſu: ergo intellectu. Reſp. alio quam ſenſorio, non quam ſentiente anima. Item nec niſi per ſenſorium auditus, aut viſus.

Ad 6. Qui non videt panem neſcit actu panem quem alias vidit, ſed habitu. Item videt ſpeciem panis, quæ remanet in memoria, & ideo videt, licet non per ſenſorium nec præſentialiter. Et propterea ſolet oriri deceptio, quoniam vel confunduntur ſpecies ſeu notiones, vel negliguntur diu, vel non exactè diſcutiuntur ſimilitudines earum intus & extra animam. At ſenſus deceptam animam deinde corrigit, aut certificat dubitantem.

Ad 7. in dubio ſunt ſingularitates viſorum à lōngè, quoniam videntur. Certæ ſunt vniuerſalitates, quōniam videntur. Scio enim eſſe hominem qui ad me venit, ſed dubito vtrum ſit Petrus: quoniam hominis figuram & motum video, non autem ſingularitates, quibus inſignitur & diſtinguitur Petrus ab aliis.

Ad 8. æquè ſciunt pictor & non pictor, quod æquè vident. Sed pictor qui artem ex pluribus experimentis, & memoriis, & ſenſationibus ortam callet, plus videt. Sicut

qui pluries quam qui ſemel, memoria enim eſt anticipatus ſenſus. Nec prædictis eſt contradictio, quoniam non eſt eiuſdem obiecti, & partis, ſcire & neſcire.

Scientiam eſſe de ſingularibus & corruptibilibus & contingentibus & fortuitis ſæpè certiorem nobis quàm de vniuerſalibus æternis & neceſſariis.

ART. VI.

Falſum eſt, quod de corruptibilibus & mutabilibus non eſt ſcientia. Nam ſcimus quid eſt corruptio: & quod hæc ſunt corruptibilia: & de eis diſputamus, & ſcribimus, de Cometis, ventis, pluuiis, morbis, & facimus ſcientiam. Licet autem non ſemper eodem modo vniuerſaliter fiant, tamen & hoc ſcimus. Quod autem facilius nobis ſciantur vniuerſalia falſum eſt. Nam facilius ſcio quod Petrus eſt homo, & curirt, quam quod homo eſt animal, & currit.

Item quòd incorruptibilia, falſum eſt. Nam Deum Angelos & Cœleſtia non coruptibilia minus ſcimus: plantas & animalia corruptibilia magis.

Quòd eſſentialia, falſum eſt. Nam rerum accidentia extrinſeca ſunt notiora: Differentiæ verò eſſentiales latent, vt Peripatetici quoque fatentur. Sed quia rerum ſingularitates, quibus opponuntur res ſunt in paucis: id verò, in quo conueniunt, eſt in multis; (Propterea enim dicitur commune & vniuerſale) & in memoria remanet magis, quàm ſingularia: Idcirco videtur ſcientia fieri de vniuerſali; extenditur enim vniuerſale ad plura, vt poſſit eſſe principium Artis; non autem ad omnia indiuidualia. Sed hoc accidit ex noſtra debilitate, non valentibus ſingularitates omnes notare, & memoria tenere. Memoria enim eſt Artis ſedes. Deus autem propterea ſapientiſſimus vt probat S, Thomas contra Peripateticos, quoniam ſingularitates omnes nouit vſque ad intima medullarum totas & totaliter & omnino. Falluntur ergo putantes

ſcientiam eſſe propriè de vniuerſali, cum hoc ſit potius ſcientiæ defectus, & elongatio. Nam à longè videmus ſolum vniuerſale. Et pueri vocant omnes homines patrem, quoniam neſciunt diſtinguere ſingularitates. Prætereà ſi non eſſet ſimilitudo inter entia non daretur vniuerſale. Et ſcientia eſſet ſolum de ſingularibus. Sicut de viginti quatuor caracteribus ſcripturæ, & de ſeptem planetis ſingularibus eſt. Et apud Chinenſes magis de Caracteribus rerum. Tot enim habent literas, quot res.

Item quia per ſimile cognoſcimus ſimile: & ſimilitudo accidentalis variatur, naturalis verò permanet eadem ſemper: omnis enim ignis ſemper calidus eſt & candidus, ſed non ſemper rubeus, niſi quando tetra miſcetur materia: propterea propoſitiones, ex quibus procedit probatio, eſſentiales ideóque vniuerſales eſſe debent, vt certitudinem faciant. Stultè Ariſt. 1. Meteor. Solem non eſſe igneum probat ex hoc, quod ignis eſt rubeus, & ſol candidus. Procedit enim ex per accidens. At omne per accidens reducitur ad per ſe, & ſic de eo eſt ſcientia. Nam & hoc ſcimus, quod ignis miſtus fumo nigro rubeſcit; & monſtra naſci ex defectu cauſarum. Præterea aliquod per accidens notius eſt multis per ſe vniuerſalibus & neceſſariis. Vt quod Tybris inundans in anno 1598. Romam afflixit, notius eſt quam quod Angelus eſt incorporeus, & Phenix ſit Auis, & lignum conſtet ex quatuor elementis, & lapis inſenſatus ſit. Nam de his diuerſæ ſunt opiniones apud Auguſtinum Copernicum, Teleſium, Thaletem, Tacitum, & alios autores. Quod autem Tybris inundauit eo anno dubitare poteſt nemo. Sed tamen non poteſt fieri Ars de quando Tybris inundat, ſicut de Nilo, & de eo quòd ſol certis temporibus ſit nobis in Zenith, quoniam illud raró, hoc ſemper fit: & illius non eadem ſemper cauſa nobis nota, vti huius: Sed tamen certitudo ac ſcientia vnius ſingularis nõ eſt debilior vel vti putat Ariſt. vt patuit. Imo nec vilior quandoquidem vnus eſt Deus, & ſcientiæ omnes de iſto ad ipſum & propter ipſum ſunt. Similiter Sol, & Mundus vnus.

De Præcognitis ante demonſtrationem, & de Præcognitionibus. ART. VII.

ANte demonſtrationem ſenſatam Plato vult præcognoſcit otum ſcibile, quoniam in anima ab initio vel ab æterno ineſt: per ſenſilia verò excitari ad ipſorum reminiſcentiam. Nam, inquit in Memnone, ſi ignorauit ab initio, cum illi occurrit ſcibile non cognoſcit, ſicut qui ſeruum fugitiuum quæritat, inuentum non agnoſcit, niſi ante prænouiſſet. Huic rationi Ariſt. reſpondens dicit, Animam eſſe, ſicut tabula raſa, id eſt, præparata ad omnem picturam, in qua pingunt obiecta ſenſilia ſuas imagines. Soluitque Memnonis dubium, quòd prænouit anima vniuerſaliter, ſed non particulariter. At hoc dici non poteſt ab Ariſt. reminiſcentiam negante. Eſto enim quod ſyllogiſmum faciens intellectiuum, ſciat concluſionem in vniuerſali præmiſſa: non tamen hoc idem dicet de faciente ſyllogiſmum ſenſatum, & de primum ſentiente puero ſingulares obiectas res. Hoc enim quærebat Socrates. Peripatetici alij docentes, in potentia prænota eſſe quæ actu addiſcimus; Deuiant ab Ariſt. poſſe enim habere, non eſt habere: neque enim qui poteſt prænoſſe ſeruum fugitiuum, & non prænouit, inuentum agnoſcit: ſed qui actu prænouit. Si autem ly in potentia dicit ideas innatas vel ſopitas, Socrati non Ariſtoteli adhærebit. Nos igitur dicimus: ſcire ſe ipſam innata notitia: & cum ab obiectis mouetur, ea ſentire, quatenus ſentit ſe mutatam ab eis, & notitiam ſui diffundi in aliorum vt in Metaph. docuimus. Sed ſyllogiſmus ſenſatus, de quo hic eſt ſermo, non fit à puero lactente, ſed diſcente: idcircò præſupponit notitiam rerum quia ſunt, & quia ſic nominantur, vel nominari debent. Nominatio enim eſt ſignatio cognoſcentis. Igitur cum duo, hæc eſt ſtella; & hæc lucet: ergo ſtella lucet: præſuppono demonſtrabilitatem in ly *hoc*: & quid ſit lucere. Tres ergo ſunt præcognitiones videlicet, *quia eſt, & quia verum eſt; & quid eſt*: ſal-

eſt: ſaltem quidditate nominis. Probatur enim ſemper aliquid de aliquo. Ergo præſupponitur Quid ſubiecti, & Quia eſt prædicati: & concluditur Quia ineſt ſubiecto, per Quia verum eſt rem eſſe demonſtrabilem: & præſupponitur vniuerſalis vera per quam demonſtratur.

In Demonſtratione Intellectiua præſupponitur ſenſitiua, & precognitiones ſunt, *Quia, & quod verum, & quid eſt, aut quantum, aut quale*, prout quæſtio mouetur. Si enim quæritur Quantus eſt pannus: Et quia medium eſt vlna, præſupponitur quanta eſt vlna. Inſufficienter ergo Ariſt. ponit duas præcognitiones *Quid*, & *Quia*; & deinde partitur ly quia, in quia eſt & quia verum eſt. Nam præcognitionem, quantum eſt & quale, & vbi, & quando, &c. de quibus etiam fit quæſtio, dicere debebat.

Præcognita autem Ariſt. videntur tria, ſcilicet *ſubiectum, paſſio*, quæ de illo probatur: & *propoſitiones communes*: quarum alias vocat *ſuppoſitiones*, alias *dignitates*, de quibus mox erit ſermo. Concluditur autem ſolum inhærentia paſſionis in ſubiecto per Quidditatem ſubiecti, aut paſſionis. Vt ſi probari debet quod Luna eclypſatur in nodis, oportet præſcire quid eſt luna, & quia eclypſatur, & quid eſt eclypſari. Et hanc maximam eſſe veram: Interpoſitio recta opaci inter illuminans & illuminatum, eclypſat illuminatum. Hæc autem omnia ſenſu percepta ſunt. Vidit enim lunam, & dedit illi nomen luna, quaſi lux aliena. Viditque obſcurari; & expertus quod habens alienam lucem per interpoſitum opacum obſcuratur ſpeculum pluries: fecit hanc communem propoſitionem, quæ eſt principium probationis. Benè loquitur Ariſtotel. quod prima cognoſcimus quatenus terminos cognoſcimus. Termini autem ſenſu memoria & experimentis innoteſcunt, & non per innatam intellectionem in eius dogmate: Propterea falsò nunc ſcientiam non eſſe ſenſus cum Platone docet: cui omnino in dogmate refragatur: nec agnoſcit, ſe ſecum etiam pugnare.

Scientiam ergo facit ſenſus, qui intellectu informatus patiens à rebus in prima operatione, prius ſentit eas eſſe

ex hoc, quia patitur ab obiectis. Et mox ex hoc, quod ita patitur, quid ſunt, & dat eis nomina iuxta paſſionis notam; quæ ſunt definitiones imperfectæ. Scientia ergo Quia ſemper eſt prior quàm Quid. Deinde facit Definitiones perfectas tanquam epilogos ſcientiæ inuentæ, & principium doctrinæ. Et dum in 2. operatione componit & diuidit eſſentialitates & accidentalitates, facit propoſitiones communes & ſingulares ex demonſtratione ſenſata pluries procedens. Et iis vtitur vt principiis doctrinæ: qui ſunt fines inuentæ ſcientiæ. Scientia ergò habita per demonſtrationem intellectiuam, eſt amplior quàm quæ per ſenſitiuam habetur: ſed non certior, quoniam experimentum certificat omnia. At non omnia indiuidua contenta ſub definitione ſpeciei, vel generis & ſub vniuerſali propoſitione, ſunt experimento in ſe, ſed in conſimilibus nota indiuiduis. Omnis tamen ſcientia continetur in nominibus in definitionibus, & in propoſitionibus communibus. Et omnis ſcientia ex antecedenti oritur, quoúſque venias ad ſenſitiuam. Senſitiua ex ſenſationibus à principio vitæ inceptis & continuatis. Senſationes ab obiectis ſpecificantibus, & à notitia innata ſpecificabili, deriuantur, vt in Metaph. dictum eſt. Omnis ergo concluſio intellectiua eſt præcognita in ſimili, vel æquipollenti, vel vniuerſali, ſicut Petrus in filio Ionæ, vel in homine per ſenſum. Senſus autem vſu & natura addiſcit. Sentire eſt præſentis obiecti perceptio. Memoria eſt anticipata ſenſatio. Imaginatio eſt ſenſationum coniunctio & diuiſio. Diſcurſus eſt ſentire in ſimili. Intellectio eſt ſentire intus, vel à longè. Iudicium de his cunctis eſt Mentis opus in homine. In brutis verò eſt ex participio Primalitatis ſecundę; quod vocant æſtimatiuam. Vide Metaph. Tot ergo ſunt Diſcurſus & ſyllogiſmi, quot ſimilitudines. Concluſio ergo nota eſt in ſimili. Similia enim quatenus ſimilia vnum ſunt, & ſimul. Ergo cognoſci apta ſunt. Et quia anima eſt ſimilis omnibus rebus eminenter, ex ipſius notitia innata fit cęterorum notitia illata ex obiectis ſpecificantibus, & reuocantibus ad ſe, vt in Metaph.

Digitized by Google

DIVISIO DEMONSTRATIONIS in propter Quid, & Quia, & à Signo.

CAP. XI. ART. I.

DEmonſtratio, quę procedit ex propoſitionibus ſenſu iā perceptis, eſt triplex. Alia propter quid quæ procedit à cauſis ad effectus. Vt propter quid luna eclypſatur? quia tellus interponitur. Alia vocatur Quia, quę procedit ab effectu, vt eo, quod vrina eſt concocta Medicus cognoſcit vires coquentis naturæ eſſe validas. Alia à Signo, quod non cauſa nec effectus, vt ſonus campanæ eſt ſignum ſacrificij: non cauſa nec effectus: ſic Medicus cognóſcit reliquos corporis humores eſſe concoctos ſimiliter, ex hoc, quod videt vrinam concoctam: & miraculum eſt ſignum quod Theologia ſit vera, non autem cauſa, nec effectus veritatis eius. Sic omnis Demonſtratio deducens ad impoſſibile eſt à ſigno.

Omnis quidem Demonſtratio procedit à propoſitionibus per ſe notis. Sed quę procedit à cauſa per ſe nota, potior eſt; quoniam ad omnes effectus cauſa extenditur, & ſimilitudo plurium in ea relucet. Si enim ſolem eſſe cauſam vaporum ſcio, tunc ſcio in toto terrarum orbe fieri vapores, quoniam ſol totum perluſtrat. At ſi ſcio vapores eſſe in aëre, quoniam obnubilant oculos, ab hoc effectu hanc vaporis proprietatem ſcio, ſed nón omnes; neque qua ratione fiant. Cauſas autem vniuerſales & particulares inſpicere oportet. Demonſtrare à ſigno debilius eſt, quam ab effectu ſecundum rem, ſed non nobis; vt patet in Mathemat. præſertim quoad exiſtentiam.

Digitized by Google

DE DEMONSTRATIONE PROPTER QVID.

CAP. XII.

Quibus ex cauſis procedit Demonſtratio potiſsima propter quid.

ART. I. *Ex Ariſt.*

¶ Præceptum primum. ¶

D*Emonſtratio propter quid procedit ex præmiſsis immediatis, veris, proximis, prioribus, & notioribus cauſis concluſionis*, vt Ariſt. dicit.

DECLARATIO.

PAlam enim, quòd verum non niſi ex veris probatur.

Ex *immediatis*, quoniam ſi indigerent medio, quo demonſtrarentur, non poſſent demonſtrare alias, niſi ipſæ prius notificarentur. Sed ſenſu eas notas eſſe oportet, vel per ſenſatas alias propoſitiones.

Dicitur *ex proximis*, quoniam cauſæ remotæ parum notificant. Si enim noui, quod ſal fit ex terra & ſole parum noui. Si autem quod ex terra combuſta, & liquefacta, tunc proximam cauſam noſco, & effectum magis.

Quia autem *cauſæ* ſunt, *priores ſunt*; ſed non ſemper notiores; & tunc erit demonſtratio ſecundum naturam, ſed non mihi. Ideò oportet *notam eſſe cauſam*, ſi debet parere ſcientiam, & notitiam effectibus. Oportet ergo eſſe cauſas per ſe notas nobis & naturæ.

Ex quibuſnam Propoſitionibus procedit Demonſtratio in materia.

Præceptum 2.

Ex his ſequitur quod præmiſſæ debent eſſe neceſſariæ, & vniuerſales, & per ſe, & adæquatæ, ſeu conuertibiles, quoniam ſecundum quod ipſum conuenit prædicatum ſubiecto.

DECLARATIO.

Propoſitio neceſſaria fit in materia naturali; quoniam tunc prædicatum ſemper ineſt ſubiecto, quia de eius eſſentia eſt. Dicitur autem ineſſe ſemper, quando eſt eius proprietas, aut Definitio, vel pars Definitionis.

Et quia ſemper ineſt, vel pro tempore ſemper, quando res eſt, vt Roſa eſt flos ſemper, quando reperitur. Idcirco facit propoſitionem vniuerſalem. Omnis enim Roſa eſt flos. Omnis ignis eſt calidus. Sed non omnis neceſſaria eſt vniuerſalis, niſi vniuerſalitate temporis, & non ſubiectorum. Vt Deus eſt, neceſſaria eſt, ſed non vniuerſalis, niſi tempore, cum non ſint plures Dij.

At hinc oritur per ſe eſſe omnem propoſitionem præmiſſam. Per ſe enim ineſt definitio & propria paſſio, & cauſalitas, vt dictum eſt in primo libro.

Et quidem per ſe eſt hæc. Ædificator ædificat. Et hic homo eſt rationalis. Sed non de omni. Tandem per ſe eſt, homo eſt animal; ſed non ſecundum quod ipſum, quoniam non eſt prædicatum conuertibile, vt, homo eſt rationalis in quantum homo, ſed non in quantum animal. Et eſt ſenſitiuus in quantum animal, non in quantum homo; ſed quia omne rationale eſt homo, & omnis homo eſt rationalis. Idcircò prædicatum dicitur Conuertibiliter, & ab Ariſtotele ſecundum quod ipſum.

Ex quibus non procedit ſecundum Ariſt.

Præceptum 3.

EX his ſequitur, quod Demonſtratio non eſt ex contingentibus, neque poſſibilibus aliter ſe habere. Ergo neque ex his, quæ ſunt per accidens. Ergò neque ex caſualibus, & fortuitis. Ergo neque ex Corruptibilibus. Quoniam hæc omnia prædicationem non neceſſariam, neque vniuerſalem, neque per ſe faciunt. Item neque ex extraneis fit demonſtratio; neque tandem ex communibus.

Conditiones Demonſtrationis Ariſtotelicæ requiri ad noſcendum ſolam paſsionem de ſubiecto, quæ per ſenſatam etiam noſcitur. Item ſenſatam eſſe potiorem & priorem & certiorem, & requiri ad ſcientias compoſitas multò plura, quàm eius Demonſtratio fert.

Art. II.

NOS autem dicimus, quoniam ſcientis eſt noſſe rem ſicuti eſt, ſiue ſit vniuerſalis, ſiue ſingularis, ſiue neceſſaria, ſiue contingens, ſiue corruptib. ſiue incorrupt. Propterea non omnem demonſtrationem procedere ex neceſſariis per ſe, & prioribus eſſentialibus & vniuerſalibus; ſed ex quibuſlibet dummodo ſint certò notę & notificantes certò. Et hoc in ſcientia inuentiua. At in doctrinali, vt plura addiſcantur, fieri propoſitiones per ſe, & vniuerſales in materia neceſſaria. Non enim poſſunt eſſe principia, quæ non continent plura. Nec continent plura, quæ prædicant accidentalia. Imò nec neceſſitant concluſiones, niſi ad ſenſum oſtendantur, cuius eſt ſcire connexiones: ſiue per ſe, ſiue per accidens. Nam cum ſunt per ſe, ſunt & ne-

ceſſariò, ſaltem ex rerum ordine.

Profectò Conditiones pręmiſſis Demonſtrationis appoſuit Ariſt. quas minimè in ſuis libris ipſe obſeruauit. Si enim ita procedendum eſſet, nihil demonſtrari poſſet, niſi propria paſſio de ſuo ſubiecto vniuerſali adæquato. Nihil ergo ſcimus per demonſtrationem de homine, niſi quod ſit riſibilis; neque de triangulo, niſi quod habet tres, licet & in his deſit ratio cauſæ, vt mox probabimus. Philoſophi autem de Demonſtrationibus loquuntur, per quas fit ſcientia, non modò ſimplex, vt quod homo eſt riſibilis; ſed etiam compoſita, qualis eſt phyſiologia & Mathematica, quæ commune obiectum oſtendunt ſenſatis rationibus, & quidditatem eius, & principiorum, & effectuum, & partium, & paſſionum omnium: & hęc ex ſenſatis prius inuenitur Demonſtrationibus. Deinde traditur per vniuerſales.

At Peripatetici dicunt potiſſimas Demonſtrationes præfatas conditiones requirere, non autem cęteras. Probamus enim de Iſoſcele quod habet tres ſed non ſecundum quod ipſum, id eſt, non conuertibiliter. Sed profectò Ariſt. videtur ſcientias compoſitas in cunctis ex his à ſe deſcriptis demonſtrationibus, quas ideò vocat apodicticas, efficere. Nec enim definitionem, & ſenſatam prænotionem facit apodicticas. Nec in ſcientiis aliud deſiderat, niſi quod in primo, & ſecundo Poſter. ponit vt apodicticum. Porrò autem pauciſſima ſcimus per hanc demonſtrationem cauſalem, quoniam non niſi paſſiones, & tamen oportet pręcognoſcere propoſitiones maximas, quas vocant dignitates, & ſuppoſitiones. Item definitionem ſubiecti & paſſionis, vt quid ſit homo, & quid ſit riſibilitas. Et quod verum eſt, omne animal rationale, eſt riſibile; & de quolibet verum eſt affirmatio, vel negatio. Ergo ſolummodo per Demonſtrationem ſuam ſcimus, quòd paſſio ineſt ſubiecto, & hoc per propoſitiones notiores. Ergo notior eſt definitio ſubiecti, & paſſionis, & dignitatum veritas per cognitionem quid nominis, & quid rei, & quia veræ ſunt; ſed iſta notitia erat per ſenſum &

ſenſus eſt ſingularium: Ergo potior eſt notitia ſenſitiua? *Quoniam propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Ergò imperitè Ariſt. reiicit ſenſitiuam, & probat ſentire non eſſe ſcire. Scientia ergo non ex demonſtratione Ariſtotel. ſed ex definitionibus præcedentibus, inueſtigatis per ſenſatas Demonſtrationes, & ex maximis propoſitionibus: & vtitur demonſtrationibus propter quid, & quia, & à ſigno, etenim ſenſus eſt præſentis obiecti perceptio. Quod autem præſens eſt, & ſentitur, neceſſario eſt, & ſentitur. Dum enim eſt res, neceſſe eſt eſſe; & hoc ſaltem ex rerum ordine, licet non ex exiſtentis natura; & hæc neceſſitas ſufficit ad faciendum propoſitionem neceſſariam, & per ſe notam nobis; & valentem notificare alia. Et Ariſt. allucinatur, omne verum eſſe ſemper verum in præſenti & in præterito & in futuro tēpore. Sufficit enim, vt ſit verum dum eſt. Et quod fuerit & erit verum, quod dum eſt, verum eſt. Non enim verum non fuit heri, aut nō erit cras, quod ego hodie hęc ſcribo. Sed fuit falſum quod tunc ſcribebam, & falſum erit cras quod tunc ſcribam hac hodierna ſcriptione. At ſic eſt verum me nunc ſcribere, ſicut quod homo eſt rationalis. Ergo omnis ſenſatio eſt vera, dum non decipitur. Sed de hoc in Metaph. Eſſentiæ autem ſemper & vbique veræ; & de his loquitur Plato, à quo decipitur Ariſt. dum ab ipſo deſciſcere profitetur.

DE DEMONSTRATIONE QVIA
CAP. XIII.

NON ſolum dicitur Demonſtratio Quia, propterea quod ſignificat quia res eſt: ſed quoniam ſignificat quid eſt etiam, ſed per effectum. Igitur Demonſtratio Quia, eſt quæ ab effectu procedit.

Et ſiquidem ab effectu neceſſario & eſſentiali, & per ſe: ſcientiam facit. Si ab effectu propter ſe: facit opinionem. Si ab effectu per accidens, facit ſuſpicionem.

Co-

gnoſcimus enim ignem eſſe calidum quia ſemper per ſe calefacit, & in quantum calidus. Non tamen dicimus ignem eſſe croceum quia aliquando videtur Croceus, niſi ſophiſticè. Neque tenuem calorem propter hoc quod attenuat. Non enim per ſe in quantum Calor attenuat, ſed propter ſe vt mouere poſſit, quare non erit tenuis, niſi ſubiecti gratia. Vnde Galeno videtur Calor aliquando in ſe tenuis, aliquando ſiccus. Sed non rectè niſi ratione ſubiecti.

Effectus per ſe adæquatus facit demonſtrationem, ſiue ille effectus dicatur Actus, ſiue actio, ſiue res acta. Neque eſſe durum & ſiccum dicimus ignem, niſi ſuſpicatiuè ex eo quod exſiccat. Hoc enim per accidens facit inuadens entia compoſita ex humore & ſiccitate vt lutum: Vbi dum humores educit, detegit ſiccitatem latentem admiſtam.

Effectus inadæquatus per ſe parit opinionem. Inadæquatus & per accidens ſuſpicionem: aut ignorantiam.

Porrò omnis effectus per accidens reducitur ad proprias cauſas eſſentiales, vt propter quid ſol Candidus nigrefacit? quia materiæ nigredinem patefacit. Nigredo ergo eſt materiæ facies per ſe.

Item effectus per Accidens facit ſuſpicionem quoad quid eſt. Nam & Ariſt. docet ignem eſſe ſiccum, ſed ſola ſuſpicione, quia exſiccat. Sed quoad quia eſt, facit opinionem. Nam cum video rem exſiccatam, opinor ab igne paſſam eſſe. Poteſt tamen & à frigore. Idcircò opinio non ſcientia eſt.

Demonſtratio à cauſa remota non eſt Quia, ſed propter quid licet minus efficaciter.

Art. II.

Neque aſſentiendum eſt Ariſtoteli, quod Demonſtratio Quia non ſolum eſt ab effectu, ſed etiam à cauſa remota. Quæ enim fit à cauſa, eſt propter quid dicendum; ſed à remota non eſt potiſſima, & ſubitò faciens

ſcire. Nam, vt ſequamur eius exemplum, ly paries non reſpirat, quia non eſt animal; à cauſa remota eſt. Sed ſi dicas, non reſpirat, quia caret pulmone; à propinqua eſt Demonſtratio negatiua: ſed non propterea quod eſt cauſa remota, Demonſtratio erit Quia, ſed propter quid, ſed minus faciens ſcire: alioquin Demonſtrationes, quæ primas dignitates includunt, non eſſent propter Quid. Sed quando cauſa remota poteſt etiam oppoſiti eſſe cauſa, nō mereretur nomen Demonſtrationis, neque Quia, neque Propter Quid. Sed ſuſpicionis de poſſibili. Non enim Petrus eſt homo, quia ſubſtantia, nam eſſe ſubſtantiam etiam non hominibus competit. Neque Cælum eſt alterius naturæ ab elementis, quia mouetur in gyrum. Nam & ignis, qui gyro circumfertur, vt illi videtur propter motum Cometarum, & Venti & Rotæ Artificiales, ſunt de natura elementorum.

Neque quia lapis proiectus, ab alio mouetur, cœlum etiam ab alio mouetur.

Item ipſe probat, quòd ſcientia ſubalternans, ſiue totaliter, ſiue ex parte, dicit Propter quid: ſubalternata verò, Quia; & tamen communes & remotas cauſas à ſubalternante afferri contingit ad probandam poſitionem ſubalternatæ. Si enim vulnus circulare tardius ſanatur, quia caret angulis, & carere angulis etiam aliis eſt applicabilis cauſa, & tamen hæc demonſtratio in Chirurgia à Mathematica petita, & Propter quid, vt ipſe dicit, palam eſt quod omnis Demonſtratio per cauſam eſt Propter quid.

DE DEMONSTRATIONE A SIGNO.

Demonſtratio à Signo, eſt quæ probat aliquid, non à cauſa nec ab effectu: ſed ab eo, quod ſignificatur ſolum.

DECLARATIO ET DISTINCTIO.

Signum eſt quod apprehenſum ab Intellectu aliquid præter ſe repræſentat. Quatruplex eſt ſignum, aliud ab Arte vt fumus in turri ſignat adeſſe hoſtes: quorum non eſt cauſa, nec effectus. Aliud naturale, vt linea vitalis longa profunda rubea non interciſa in manu eſt ſignum fortis, ergo longioris vitæ. Aliud à Deo vt ſacramenta ſunt ſigna præſentaneæ gratiæ. Et lingua ignea in Apoſt. ſignũ Spiritus ſancti, & miracula ſigna veritatis fidei; non autem cauſa nec effectus eiuſdem veritatis. Aliud à Conſuetudine vt verba, ſigna notionum.

Signa neceſſaria adæquata & per ſe demonſtrant: quæ fiunt vt plurimum, opinionem faciunt: quæ rarò, ſuſpicionem. Et quidem Phyſionomia, Aſtrologia, & Mathematica, cum ducunt ad impoſſibile, vt plurimum vtuntur ſignis. De his in Topicis.

DE SCIENTIIS COMPOSITIS.

CAP. XV.

De Propoſitionibus communibus cunctis ſcientiis: & de propriis cuiuslibet ſcientiæ; vnde procedit Demonſtratio.

ART. I.

Svnt quidem principia Demonſtrationis propoſitiones per ſe neceſſariæ & notiſſimæ: ſed alia ſunt communia omnibus ſcientiis, quas vocant dignitates, & Axiomata. v. g. *De quolibet vera eſt affirmatio, vel negatio. Non contingit idem eſſe, & non eſſe.* Et hæc principia à nulla ſcientia probantur, ſed ſupponuntur vt per ſe nota. Sed Metaphyſica probat eas contra negantes, non quidem Demonſtratione Logica, ſed ſenſu ex inductione, & tandem ducendo ad impoſſibile. Si enim non eſt vera hæc, de quo-

Digitized by Google

libet vera eſt affirmatio, vel negatio. Ergo vtraque erit vera, vel vtraque falſa. Ergo non eſt verum, quod ego nunc ſcribo & quod tu loqueris, neque quod ego nunc non curro & tu non ſcribis, & ſic de cæteris: vt patet in pri. par. Metaphyſ.

Aliæ ſunt propriæ ſuis quibuſlibet ſcientiis: & non probantur in illa ſcientia. Sed præſupponuntur per ſenſum vel per Metaphy. quæ eſt ſcientia communis. Vt Phyſicus ſupponit *aliqua corpora moueri, & mutationem eſſe.* Mathematicus, *Omne totum eſt maius ſua parte*, quæ propoſitio analogicè ſpectat ad omnes ſcientias, & enim omnibus eſt aliquod totum. Arithmeticus; quòd *numerus eſt multitudo menſurata vnitate.* Et Geometra. *Quod punctus eſt cuius non eſt pars*: quod paralellæ non concurrunt, &c. Theologus verò præſupponit duodecim propoſitiones, quas vocat Articulos fidei, & ex illis probat omnes Concluſiones. Nam ſacra ſcriptura in eorum vno continetur, & Eccleſiæ autoritas.

Quo pacto principia communia intrent Demonſtrationem ſcientiarum particularium.

Art. II. Regula I.

INtrant quidem principia communia omnem demonſtrationem, ſed virtualiter & mediatè.

DECLARATIO.

CVM enim probo hominem eſſe Animal, quia eſt corpus animatum; tunc contra negantem hoc procedo ex eo, quòd non eſt incorporeum; & quia idem non poteſt eſſe corpus, & non corpus ſecundum idem, & tandem, quia idem non poteſt eſſe & non eſſe.

Regula 2.

SEd cum procedimus redarguendo ſtatim ad primam dignitatem recurremus.

DECLARATIO.

VT ſi dicas ſolem non lucere, tunc dicam; idem non poteſt lucere, & non lucere, quia idem non poteſt eſſe & non eſſe. Lucere autem, & non lucere eſt eſſe lucidum. Idem facit Geometra, Phyſicus, & Theologus, &c. ſed principia propria non niſi in eadem ſcientia tractantur, vt dictum eſt.

Quòd non licet de Genere in genus ſcientiarum tranſire, neque ex parte ſubiecti, neque Prædicati, neque Medij termini; ſed ex propriis probandum eſſe.

ART. III.

TVnc palam eſt, quòd Phyſicus probans terram eſſe ſtabilem, quia ſacra Scriptura dicit, *Terra in æternum ſtat*, ex extraneis probat, & non facit ſcientiam, ſed fidem, qualem meretur Theologus. Item ſi Theologus probat Deum eſſe infinitum, quia mouet cœlum infinito motu, non facit fidem, neque ſcientiam, quoniam quod Deus moueat cœlum Æterno tempore, eſt opinio in Phyſica, & non Demonſtratio: in Theologia verò hoc medium eſt extraneum, teſte D. homa, & non facit fidem. Sed cũ probatur authoritate Eccleſiaſtici dicentis, *Vnus eſt Deus Omnipotens, & magnitudinis eius non eſt finis*, tunc facit fidẽ. Ergo Theologi vtuntur mediis Philoſophorum, non ad nos, ſed contra Philoſophos probando ad hominem, & in nobis fouẽdo fidem per aſſenſum eorũ. Sic Phyſicus cũ probat oculum eſſe rotundum, quia à centro ad peripheriam lineæ ſunt æquales, non phyſico medio probat; ſed Geometrico, neque facit ſcientiam phyſicam, licet oſtendat rem ita eſſe; ſed probat phyſicè cùm dicit, ob vſum ita factum eſſe vt vndique videat obiecta, & facilè poſſit circumuolui ad inſpectionem eorum.

Neque ergo ſubiectum alterius ſcientiæ in altera eſt vſurpandum. Neque enim Geometra tractat, num Deus ſit trinus.

Digitized by Google

Neque paſſio ſubiecti: vnde neque muſicus conſiderat vtrum ſonus ſit corporeus, vel incorporeus, ſed vtrum delectet auditum.

Neque medius terminus. Quapropter non probabilis in Grammatica eſſe literas viginti quatuor, quia totidem ſunt Apoſtoli & Prophetæ; ſed quia tot ſufficiunt, & requiruntur ad ſyllabas omnes contexendas. Sunt tamen aliquæ ſcientiæ ſubalternatæ aliis: quæ obiectum ſuperioris ſcientiæ accipiunt ſub alia ratione. Vt Aſtronomus de cœlo aliter quàm Phyſicus: & Muſicus de numero aliter quam Arithmeticus. Conueniunt quidem omnes ſcientiæ in principiis communibus. Diſtinguntur ex propriis, vel diſparatis, vel & ſubalternatis, vt mox dicemus. At ne dum à ſubalternis ſcientiis tractatur idem ſubiectum, & paſſio, ſed etiam à diſparatis, ſed ſub alia ratione conſiderandi. Etenim probat phyſicus terram eſſe rotundam, quia omnes partes eius ſunt ponderoſę, & æquè in centrum accurrunt, & conglobantur. Mathematicus verò, quia Canobus ſtella patet Ægypto, & non Traciæ. Et Luna in Zenith Calicuti non conſpicitur Italis: ergo tellus in longitudine, & latitudine eſt rotunda.

De Scientiis communibus, & particularibus, & principalibus & inſtrumentalibus, & ſubalternantibus & ſubalternatis.

ART. IV.

S*Cientiarum alia communes*, quæ tractant de communi obiecto, vt Metaphyſ. de Ente. Et Logicus de ſermocinatione in omni ſcientia. *Alia particulares* quæ tractant de particulari obiecto, vt phyſicus de aliquo ente in naturali, & ſub eo Medicus de aliquo naturali ſub ſpecialiori ratione, vt de homine quatenus ægrotatiuo: Theologia de ente ſummo. i. de Deo: Et Mathematica de Ente quanto: & Moralis de ente bono moraliter. Dico moraliter quoniam de ente bono ſimpliciter eſt Theologia, de bono vniuerſaliſſimè eſt Metaphyſica.

Iterum *harum ſcientiarum aliæ ſunt principales ſimpliciter, vt Theologia*, quæ tractat de Ente principaliſſimo, qui eſt Deus. *Aliæ ſunt principales ſecundum quid, & reſpectiuè*, vt Metaph. reſpectu aliarum ſcientiarum. Et Phyſica eſt principalis ad Medicinam, & Agriculturam, & nauigatoriam, & Aſtronomiam; & Mathematica ad Coſmographiam, & Aſtronomiam, &c.

Aliæ ſunt inſtrumentales, quorum obiecta deſeruiunt obiectis principalium: Vt enim omnis ſcientia eſt inſtrumentum Theologiæ & ancilla: Vt Logica eſt omnium ſcientiarum: & Mathematica Phyſiologiæ: menſurat enim, ponderat, & numerat phyſica corpora. Ergo *quæcunque tractant de mediis ſunt inſtrumenta ad eas, quæ de fine*: vt Coquinaria & Pharmacopęa, quæ tractant de pharmacis & cibis, quibus ſeruatur & acquiritur ſanitas, ſunt inſtrumenta Medicinæ quæ tractat de ſanitate, illarum fine.

Hinc eſt quod aliæ ſcientiæ dicuntur apud Peripateticos ſubalternatæ. Aliæ ſubalternantes. Subalternans eſt, quæ dat principia actiua, vel materialia, vel idealia, vel formalia alteri ad probationes, vt demonſtrationes. Sic Arithmetica dat probationes Muſicæ; quæ de ſono tractat numerorum rationes illi muſicorum præſcribens. Et Geometriæ ſubalternatur Proſpectiua, quæ de viſione tractat. Vtiturque angulis lineis rectis, & obliquis ad ſuas demonſtrationes, de quibus tractat Geometria: cui etiam Coſmographia ſubalternatur quæ deſcribit Mundum per Geometriæ principia.

Accipiunt aliæ principia ſuarum probationum à cauſa finali, & perfectionali; & ſic omnes tractantes de fine ſunt ſubalternantes ad eas quæ de mediis. Ergò Nauigatoriæ ſubalternatur Nauifactoria: & Nauifactoriæ Dolatoria lignorum, & Dolatoriæ cæſoria lignorum. Et Medicinæ Coquinaria, & pharmacopæa, vt dictum.

CORRECTIO.

Dicunt quidam, quod ſcientia ſubalternans accipit à ſuperiori ſubiectum, & addit differentiam accidentalem. Sic proſpectiua habet pro ſubiecto lineam viſualem. Sed hoc non eſt verum. Tractat enim de viſione, & non de linea. Sed probat modum viſionis per lineas.

Nec pharmacopæa, nec Coquinaria addit accidentales differentias ſanitati. Sed tractant de mediis ad ſanitatem. Iſtæ tamen, quę accipiunt à fine ſuas probationes. [Talia enim eſſe media faciunt qualia fini conueniunt: vnde quæ tractat de fine, dicitur Architectonica, & imperatrix ad eas, quæ de mediis: vt eques imperat frenefactoriæ, quemadmodum vult fieri frenum.] Iſtæ, inquam, ſunt inſtrumentales ad principales Architectonicas.

Sed quæritur an omnes ſcientiæ ſubalternentur Metaphyſicæ, à qua probationes ſuorum principiorũ habent. Et quidem quod omnes ſint inſtrumenta ad Theologiam, ad cuius obiectum cognoſcendum & amandum, & acquirendum omnes referuntur, nulli dubiũ eſt. Sicut Legiſlaturę ſubiicitur Politica, Ethica, & Oeconomica, & militaris. At non quia accipiunt probationes à Theologia, vt ab actiuis & materialibus cauſis, ſed ſicut à finali, & perfectionali. Quibus abſtractis & non conſideratis, ſunt diſparatæ, & non ſubiectæ illi. At quòd Metaphyſicę etiam ſubiectę ſint, neque videtur dubitandum, quidquid dicant Peripatetici. Nam & ſubiectum ab ea ſuſcipiunt quod eſt ens, adduntque contractionem ad certum genus entis. Vt Mathematica, de Ente quanto. Phyſica de Ente naturali, & etiam probationem. Probat enim Metaphyſica aliarum principia argumento oſtenſiuo ex cauſis, aut ducente ad impoſſibile. Et ſic etiam Theologia ſubalternatur Metaphyſicæ, quo ad modum conſiderandi. Tractat enim de Ente diuino, contracto ſecundum modum noſtrum, ſecundum ſe enim omnia entia cõplectitur. Metaphyſica verò de Ente ſimpliciter nobis vniuerſaliori. Sed ſecundum cauſam finalem omnes ſcientię an-

cillan-

ſubalternantur Metaphyſicæ: Metaphyſica verò Theologiæ humanæ: Theologia humana, Theologiæ Angelorum, & Beatorum, à quibus reuelationem obiecti, & finem promiſſorum habet. Theologia tandem Angelica ſubalternatur diuinæ, qua Deus ſe ipſum nouit, & alia entia, & nouit & facit. Prętereà etiam Metaphyſica ſubditur Theologiæ vt inſtrumentum. Quoniam tractat de omni ente ſimpliciter. Theologia de principaliſſimo ente cauſa omnium entium: vnde deſcendit ad tractandum de cunctis entibus, quatenus ſunt effectus, ſigna & participium primi Entis. Ergo ratione etiam conſiderationis, ne dum rei conſideratæ, ſubditur Metaphyſica Theologiæ, ſi Ens dicitur analogicè, & non vniuocè, vti vult Scotus. Scientiæ ergo particulares vniuerſalibus etiam ſubduntur ſui generis. Particulares inter ſe ſunt diſparatæ. Diſparatæ vtuntur omnibus principiis communibus reſoluendo ſuas theſes ad ipſa. Subalternata & particularis ad ſuam ſubalternantem & vniuerſalem recurrit.

Scientiarum aliæ ad Poteſtatiuum referuntur vt Mathematicæ. Aliæ ad Cognoſcitiuum, vt Logicales. Aliæ ad Volitiuum, vt Morales. De hac diſtinctione vide Metaph. Idem de artibus Mechanicis. Nam Militaris ad Poteſtatiuum. Pictura ad Cognoſcitiuum. Coquinaria ad Appetitiuum.

Quas ob cauſas variæ ſint ſcientiæ & aliæ Communes. Aliæ particulares & de ipſarum dignitate vſu & origine.

ART. V.

QVoniam principia ſcientiarum à ſenſu percipimus. Organa autem ſentiendi varia ſunt ob vſus varios. Vnus autem eſt ſenſus in illis operans, ſiue ſentiens ſubſtantia. Quæ omnia obiecta ſimul confert. Sunt enim inſuper obiecta varia, & varia ſentiuntur ratione. Propter hoc enim facta ſunt organa varia. Hinc factum eſt, vt Phi-

Digitized by Google

loſophi ſcientiarum genera multa facerent, prout obiecta ſunt multa, ac rationes conſiderandi, multæ. Sunt quidem ſcientiæ communes, quę de cunctis obiectis conſiderant, ſicut Mens, & lingua, Metaphyſica, & Logica, ſed tamen varia ratione. Illa enim, vt ſunt Entia, hęc vt ſunt cognoſcibilia, & enunciabilia. Non tamen ſufficiunt hę duæ ſcientiæ, quoniam oportet particulares rerum entitates cognoſcere, & declarare, vt vita noſtra ſeruetur quæ omnibus vtitur, aut fruitur entibus. Propterea ſub Metaphyſica & ſub Logica alię particulares dantur ſcientiæ: quemadmodũ Menti & ſermoni peculiares modi cognoſcendi, quę vocantur ſenſoria, & dicẽdi vocantur ſignificatoria.

Idem enim ſenſorium & particulariſat ſcientiam: & menti eam ſignificat peculiariter. Mens autem, & omnes omnium ſenſoriorum apprehendit, & confert. Et vnico inſtrumento linguarum annunciat. Ad ſciendum ergo particulariter eſt Phyſica, Mathematica, Moralis. Phyſica ſub ſe habet Medicinam, Proſpectiuam, Agriculturam, Aſtronomiam, Aſtrologiam. Mathematica Geometriam, Arithmeticam, & ſub his Coſmographiam, Aſtronomiam. Moralis continet Ethicam, Politicam, Oconomicam, militarem, &c.

Sed profectò ſi obiecta cognoſcitiui tantum Conſideraremus, non niſi vna eſſet ſcientia communis & tot particulares, quot ſunt cognoſcitiui organa, vt Muſica pro auditu, Optica pro viſu. Odoratiua pro olfactu, Medicina pro guſtu & tactu. At quoniam & Poteſtatiui, & Volitiui dantur organa & obiecta, quæ vt cognoſcibilia ſimul ſunt, faciunt ſcientias particulares: propterea datur alia ſcientia Poteſtatiuo principalis, vt Mathematica. Alia Cognoſcitiuo vt Logica, alia volitiuo vt Moralis. Metap. verò eſt omnium Primalitatum obiectorumque ſpeculatio. Grammatica omnium declaratio. Mechanica omnium executio per operatoria organa.

De organis & obiectis omnium dictum eſt in Phyſicis: de ſcientiis ad ipſa ſpectantibus in Metaphyſica. Hic autem diſtinctiones ſolum ex demonſtrationis vſu

conſideramus. Theologia eſt ad quam omnes diriguntur, vt ad primum Ens, & Bonum, & Verum, omnia Entia bona & vera.

Quòd obiecta, & Modus conſiderandi, & Principia, vt ſcibilis, & finis, & vſus, diſtingunt, & conſtituunt ſcientias humanas.

ART. VII.

SCientiæ ergo diſtinctę ſunt, quia habent diſtincta obiecta; & principia & fines. Obiectum debet eſſe Vniuocum, aut Analogum, & vnica ratione formali conſideratum, vel ad vnum, vt conſtituat vnam ſcientiam; quæ conſiderat eius principia, paſſiones, partes, & quæ accidunt illi; Dico autem principia, & partes quatenus eſt ſcibile, non quatenus eſt Ens. Nam Theologia conſiderat de Deo, qui caret partibus, paſſionibus & principiis. Sed ratione noſtræ ſcientiæ ſunt quaſi partes potentia eius, Bonitas, Vnitas, Sapientia, Entitas: quaſi principia ſunt, Metaphyſicales propoſitiones, quibus iſta nobis innoteſcunt, vt omne Ens per participationem eſt ab ente per eſſentiam. Quaſi paſſiones ſunt Creatio, Gubernatio, Beatificatio, Similiter & numerus ſimpliciſſimè conſideratus principia habet ſciendi, vt quòd ſit vnitas geminata; & paſſiones par, & impar: & Partes, dualitas, trinitas, quaternitas, &c.

Sunt quidem res ſimiles, & diſſimiles, & ad diuerſa, & ad eadem pertinent genera, non tamen genus vnum conſtituit ſcientiam vnam. Nam Arithmetica, & Geometria ſunt duę ſcientię tractantes de numero, & magnitudine, quæ ſub genere quantitatis continentur ambæ. E contra Phyſica tractat de corpore, & de calore & de motu, quę ſub diuerſo genere ponuntur. Ergo debet eſſe genus vnum in ratione ſcibilis, non in ratione Entis.

Ratio autem ſcibilis eſt modus conſiderandi: modus

verò conſiderandi, intrinſecus eſt à modo & contractione varia. Nam ſenſatio ad naſum contracta, dicitur odoratio: ad oculum viſio, ad linguam guſtus; ad aurem auditus. & tamen omnes hæ ſunt ſenſatio vna, & modi ſentiendi plures ob virtutem coarctatam ad varia inſtrumenta: ſic etiam ſcientia ad facultates contrahuntur. Extrinſecus verò correſpondens huic eſt à fine & vſu. Vt Phyſicus tractat de ſono, quatenus afficit auditum. Muſicus quatenus conſonat, & diſſonat ad delectationem. Moralis conſiderat de virtute ad regimen ſui. Politicus ad Reip. gubernationem. Nihil autem mirum ſi de omnibus Metaphyſica ſermocinatur. Nam & obiecta ſimiliter ſe habent. Calor enim vt ſimpliciter tangitur eſt obiectum tactus; vt tangitur oculo à longè ſe multiplicando dicitur lux, & eſt obiectum viſus. Vt ſimul cum mole craſſa, in qua irretitur debilis agit in linguam, vocatur ſapor. Vt autem cum mole tenui exhalans ſpiritum narium afficit, vocatur odor: Vt tandem mouet aliquid, & percutit auditũ, dicitur ſonus. Varia ergo ſui accidentia variam ſui naturam faciunt, & notitiam. Metaphyſica ergo quæ naturas, quaſi deſuper intuetur, quo pacto omnia conueniunt in ente inueſtigat. Theologus autem in primo ente.

Porrò partes obiecti & ſubiectiuæ & integrales, & eſſentiales, & quantitatiuæ, aut aliuſmodi, de quibus diximus in Tractatu de Arte diuiſiua in lib. primo.

Diximus etiam ibi de principiis ſcientiarum doctrinalium, ideſt de definitionibus perfectis ratione collectis: & imperfectis ſenſu: elementis doctrinæ. Item de propoſitionibus magnis, quę ſunt comprincipia doctrinæ à principiis inuentionis deductæ: & hæ ſunt propoſitiones primæ ſenſatæ, in quibus non magis ſubſtantia, quam Accidens cognoſcimus. Certius enim ſcio Petrum eſſe album & curuum, quam rationalem ab initio. Ex his conficiuntur propoſitiones multæ & particulares & vniuerſales, illæ ex contingentibus plerumque. At ex neceſſariis vniuerſales, & particulares. Ex his deinde fiunt ſcientiæ, & methodi, quoniam omnia ſimilia eodem modo ſeſe habere

putamus; vt experti ſemel, bis, & ter, quod Reubarbarum purgat choleram, efficimus hanc maximam: Omne Reubarbarum purgat choleram; & quia conſimili ratióne ſenam purgare bilem atram nouimus, &c. & ſic de cæteris pharmacis efficimus ſcientiam medicandi humores. Cuius eſt vnum ſcibile obiectum ex ratione pharmaci, hoc eſt medicamen purgatiuum: Similiter, & morbos corporis hos, & illos longa experientia pernoſcentes, efficimus ſcientiam de curabili, & incurabili obiecto corpore humano; & conſideramus numerum dierum criticorum, & periodos morborum, mutuantes ab Arithmetica inſtrumentali ſcientia. Sic noſcimus ex effectibus cauſas, & è pluribus cauſis efficimus maximam, quòd datur cauſa cauſarum. Et ex aliarum Potentia, Sapientia, & Amore facimus hanc maximam: quod oportet cauſam primam eſſe Potentiſſimam, Sapientiſſimam, Amoroſiſſimam. Et his principiis procedimus in Theologia. Hoc ipsũ ſeruat Medicina, conſiderans naturalia corporis principia, & partes & paſſiones, ſimiliter & medicamentorum, ſed ad rationem ſanitatis. Palam ergo eſt, quomodo ſuſcipitur obiectum, & ratio formalis in ſcientia vniuerſali, & in particulari, & quod etiam ea, quæ accidunt caſu conſiderat ſciens. Nam Phyſicus monſtra, & Aſtrologus Cometas, & Medicus numeros tertianarum conſiderant quatenus ad rationem aut notitiam, aut accidentia, ſui ſpectant ſubiecti.

Credo equidem aliis ſub rationibus ſcientias ab Angelis diſtingui, & conſiderari, ſicuti ſcripturam alia admiratione admiratur ruſticus, alia literatus. De his autem in Metaph.

Mathematicas non eſſe præſtantiores Phyſicis ſcientiis contra Ariſt.
ART. VII.

EX dictis autem videmur Ariſt. & multis antiquorum refragari; qui Mathematicas certiores & firmiores &

nobiliores Phyſicis eſſe contendunt, quoniam abſtrahunt à materia fluxa ſenſibili, & impura, & obiecta ſua tractant ſimpliciori ratione.

Sed hæc ratio nulla eſt, quoniam & domus poteſt conſiderari nil conſiderando, vtrum ſit lignea vel lapidea, vel lateritia, neque eius accidentia; at in illa conſideratione pauciora ſcimus, ſed certius; quoniam euitamus laborem in inueſtigandis incertis, quæ accidunt, ſed non propterea extenſiuè ſapientiores ſumus. Sic non quidem doctior eſt, qui numeros ſimpliciter ſcit, quam qui ſcit inſuper numerum arenæ, & guttas pluuiæ, & quot atomi ſunt in aëre, & quot gradus caloris in Sole, & quot angulos lux in aëre format. Illa eſt hominis modici ingenij, iſta verò immenſi Dei. Quapropter ſapientior eſt Aſtronomus, qui magnitudines ſtellarum ſcit, quam Geometra, qui ſolas magnitudines. Et ſcire ſingularia omnia diſtinctè melius eſt, quàm vniuerſale, quo confusè ſingularia ſcimus, vel ſcire poſſumus. Non ergo eſt defecatio, & puritas in abſtractione, ſed debilitas, vt contra Ariſt. probauimus.

Ariſtotelis rationes probantes Mathematicas eſſe certiores & firmiores.

Art. VIII.

SED inſtat in pri. Poſter. Cap. 12. quoniam Mathematicæ patent ad ſenſum. Ergo ſunt certiores; non enim circulum, niſi hunc, conſiderat, viſui obiectum; & per hunc alios, ne æquiuocatio intercedat.

2. Item in Mathematica non dantur inſtantiæ particulares, in quibus eſt deceptio; quoniam prædicata ſunt conuertibilia, & qui probat hunc triangulum habere tres probat de omnibus: In phyſicis autem non probatur vniuerſaliter, ſed particulariter affirmatiuè, & negatiuè.

3. Item Mathem. procedunt ex Conuertibilibus, in quibus non eſt deceptio, & poſſumus arguere in 2. figura uris affirmatiuis.

4. Item in Mathem. ſi præmiſſæ ſunt veræ, & con-

cluſio eſt vera, & è conuerſo; quoniam arguitur ex conuertibilibus.

5. Item non recipiunt Mathem. niſi prędicata per ſe: alię verò ſcientiæ, per accidens.

6. Item demonſtrant per ſolam cauſam formalem. Aliæ verò per plures quàm in vna via.

Reſponſio ad præfatas Ariſtotelicas rationes.

Art. IX.

Ad 1. Aſt hæ rationes ſophiſticæ ſunt; Nam & Phyſici & omnes artifices in notis per ſenſum fundantur, non modò Mathematici; ſed hinc eluceſcit Ariſt. imperitia, quia ſenſui negat ſcientiam: Et nunc ſcientias maximè intellectuales ſenſui committit.

Ad 2. dicimus, quòd etiam omnes ſcientiæ in prædicatis conuertibilibus ſimiliter ſe habent. Qui enim probat hominem hunc eſſe rationalem, de omnibus probat. Neque inſtantiæ fiunt, niſi de accidentalibus prędicatis, quæ ſingularibus accidunt. Quod ſi Mathematicus ſequeſtrat ſe à ſingularibus prorſus, non propterea eſt ſciens. Neque enim quia ſcio hominem eſſe riſibilem, doctus ſum, niſi quia per hoc ſcio Petrum & Paulum & alios eſſe riſibiles; non enim propter ſe eſt ſcientia de Vniuerſalibus, ſed propter opus, & particularium notitiam. Quantopere autem errent Mathematici, palam eſt in Aſtronomia, vbi de numero Spherarum certant; de quantitate, & ſitu ſyderum: Vtrum moueatur tellus an ſol; hoc autem euenit, quia applicant ſcientiam vniuerſalem ſingularibus. At idem accidit Medico. Non enim errat in ſanando hominem; ſed in hoc, quia accidentia variant ipſum ſcibile.

Item falſum eſt, quod qui probat aliquid de Iſoſcele probat de omni figura nō conſimili. Non enim quatratum habet tres. Ideò & tertia ratio eius corruit. Falſum eſt etiā, quod in Phyſicis nō dentur vniuerſales propoſitiones. Nā

& omnis homo eſt animal; & omne rationale eſt homo. Et nullus homo eſt rudibilis, phyſica ſunt. Sed præter has addũt particulares, quoniam fœcundior eſt ſcientia phyſica, & non truncata, & abſtracta, vti Mathematica. Et in ſecunda figura prædicata phyſica conuertibilia faciunt affirmatiuum ſyllogiſmum.

Ad 4. Et quarta ratio corruit, quoniam & in his ſi præmiſſæ veræ & concluſio, & è contra.

Ad poſtremam dicimus, quod accipere omnia prædicata eſt opus magnanimæ ſapientiæ: quod ſi non aſſequitur in vniuerſali, ſatis eſt ad vſum humanum, quod ſcitur. Sed Mathematica abſtrahit tanquam impotens plura accipere, non quia alia adhuc prędicata deſint.

Phyſicas ſcientias Mathematicis pręſtantiores eſſe, quoniam à cauſis procedunt. Mathematicæ autem à ſigno, & has eſſe propter illas, & non è contra.

ART. X.

AD id, quod vltimo additur, Falluntur Peripatetici. Non enim Mathematicæ probant per cauſas, vt ipſi opinantur, ſed per ſignum. At quidem eiuſdem Ariſtotelis teſtimonio, ſcientia per cauſas certior eſt, & nobilior. Quod autem probent per ſignum patet, quoniam ſiue ponas ſiue tollas medium quo probant, concluſio permanet. At Phyſicæ non permanent, quoniam ſublata cauſa tollitur effectus. Dicimus enim terram in vere germinare apud nos, quoniam calor ſolis blandus augetur ex propinquatione, & directione radiorum, & terra fœcundatur, rarefit, & cum calore ſurſum tendente generat. Sed triangulus nõ propterea habet tres æquales duobus rectis; quoniã ducta linea fit angulus extrinſecus æqualis duobus rectis. Nã & illo Angulo nihil facto adhuc habet tres. Similiter neque triangulus æquilaterus eſt, quia eius lineæ à duorũ circulorum æqualium centris ductę ſunt æquales, vt probat Euclydes: nam & à principio nil conſtitutis circulis erant etiam trianguli æquilateri. Sed ſi ſol fœcundet in

tali

tali ſitu, tellus non germinat: Neque fiunt dies longiores noctibus in æſtate, ſi ſol non plus immoretur; neque tellus euaporat, niſi calefiat, & rarefiat. At linea alteri lineæ eſt æqualis, etiam ſi non detur tertia linea, in qua conueniant. Demonſtrationes ergo Mathematicæ, vt rectè Teleſius probat, à ſigno ſunt.

Præterea omnes aliæ ipſorum demonſtrationes ſunt ad impoſſibile ducentes. Et ergo omnes à ſigno, non à cauſis.

Item Mathematicæ non propter ſe quæruntur; neque enim vlla vtilitas, & honos eſt earum, niſi applicentur Phyſicis rebus; in quibus errant, non minùs quàm Medicina. Sed mirabiles ſunt, quoniam vniuerſales menſuras rerum continent, & omnibus rebus ſunt applicabiles. Vt autem docuimus in Metaph. earum probationes ſunt à ſigno; & quoniam procedunt à definitione, vt cum Iſoſceles probatur eſſe triangulus, quia habet tres, ab Ideali ratione ſenſu nota proceditur, & non à cauſa vlla faciente hoc. Procedere autem à forma rei ad ipſam rem eſt potius ſigno oſtendere, quàm ratione cauſali. Ipſa enim res eſt ſua forma. Quis enim oſtendet ratione cauſali, Quod quat rangulus habet quatuor? Senſu enim patet, quod talis eſt forma eius, & quia entia Mathematica ſunt formæ, non autem res formatæ; Ideò non habent formalem cauſam, ſed Idealem, Quando autem ad phyſica applicantur, tunc habent rationem à fine, & ab agente intellectu per ideam: Vt propter quid homo eſt figuræ rectæ? vt inſpiciat cœlum; & omnia circum; quibus vtitur, non autem ſolam terram, ex qua viuunt Bruta. De his alibi, &c. ſic autem explicatæ ſunt incertæ, vt Phyſicæ, quemadmodum patet ex Aſtronomorum controuerſiis.

DE ARGVMENTO SOPHISTICO.

CAP. XVI. PARS I.

PROOEMIVM.

QVoniam locuti ſumus de ſyllogiſmo generante ſcientiam, nunc de ſyllogiſmo generante ignorantiam reſtat ſermo. *Eſt autem triplex ignorantia. Alia negatiua, alia priuatiua, alia contraria.*

De Ratione & cauſis triplicis ignorantiæ.

¶ De Negatiua. IGNORANTIA.

IGnorantia negationis accidit vel ex defectu ſenſus, vt in cœco nato nulla eſt ſciẽtia de coloribus; neque quod immutet viſum. Vel defectu ſenſibilis, vt noſtrates ignorabant Antipodas ante Columbi nauigationem, & ſtellas errantes circà Iouem ante Galilæi experimentum, & quibus prædicatus non eſt Chriſtus ſufficiẽte perſuaſibilitate, habent ignorantiam Chriſti, quoniam non audierunt, nec auditionem impediuerunt. Senſus autem eſt inductionis, & Demonſtrationis autor: Ergo, &c.

De Priuatiua. IGNORANTIA.

IGnorantia priuatiua eſt cum quis ex delirio, vel ex vitioſo affectu, vel præſumptione ſcientiæ, vel pernicioſo amore Doctoris humani, vel prauo intellectu authoris diuini, ſe priuat vlteriori inueſtigatione veritatis: Dicens ſibi ſufficere, quod, & quantum ſcit.

De ignorantia contraria.

IGnorantia contraria fit cum homo non ſe priuat inquiſitione, ſed inquirit non vt verum inueniat, ſed vt con-

traria ſentientes damnet: ſupponendo quod falſum ſentiant, non inquirendo an rectè ſentiant. Et hæc ignorantia habet fundamentum in Priuatiua, nam aliquando accidit ex aliquo animi vitio: non enim libidinoſus legem contra libidinem eſſe rectam perſuaſum habet. Neque Auarus credit prædicanti contra auaritiam; & ſuperbus puſillanimitatis ſyllogiſmos eos arbitratur, qui ſuperbiam redarguunt.

Et quidam omnes hi ſunt ſanabiles, dum priuatiuè ſolum ignorant, ſi modo culturæ patientem commodent aurem. Quod enim per ſe homo neſcit, ſi credat ſapientiori, ſapit alieno ſenſu, ſicut nos vidimus Chriſtum oculis Apoſtolorum.

At ſi acceſſerit delirium & furor, priuatiuè ignorant, & indigent pharmaco contra humores, animam infeſtantes, & rationem.

Accidit etiam ex pernicioſo Amore hominum pluſquàm veritatis, vt Ariſtotelici errantem ſequuntur Ariſtotelem, & contra ſenſum. Quia enim ille negat ſolem eſſe calidum, & lucidum, etiam ipſi adhuc negant, quando recentiores, teſte Auerroë & Simplicio, reſtituerint ſoli lucem, ab Ariſtotele ablatam. Sic & Macomettani, Macometto addicti errant, & Lutherani, Luthero, & hi omnes quærunt rationes, non quibus ab ignorantia liberentur, ſed quibus confirmentur contra liberatores.

Item naſcitur praua diſpoſitio ex malo intellectu Autorum, vt Caluinus putat Apoſtolum Paulum negaſſe libertatem humanam: & Nouatus pœnitentiam lapſis, & hi indigent Duce.

Alij verò propria forti imaginatione ducti abſque argumento certo aliquas aſſumunt falſas ſententias, & defendunt. Vt ſi quis putat Deum eſſe Corporeum: aut lucem infinitam, aut reperiri homines aquaticos, igneos, aëreos & terreos, vt Paracelſus opinatur.

Alij verò quia neſciunt ſyllogiſmum fallacem ſoluere, ſicut Zeno putat non extare motum, quia omne continuum

eſt diuiſibile in infinitum, ergò nullum ſpatium eſt pertranſibile. Ergo nullus in ſpatio motus fieri poteſt.

Alij autem vt faciant ſibi nomen, cæteris contradicunt inuenientes dogmata inaudita, & quod ſol non lucet in ſe, quod elementa carent colore, ſapore: quod Atomi ſunt rerum principia.

De qua Fallacia dicendum hic.

Art. II.

HOrum curam ſuſcipere eſt Metaphyſici: nos autem fallacias ſophiſtarum cupientium decipere in ſermone, ac docti videri, hic detegemus; quas Plato in Protagora & Sophiſta, & Dioniſiodoro inſectatur & Ariſtoteles in libris Elencorum collegit.

Metæ in quas Sophiſta Conatur perducere diſputantem.

Art. III.

P*Recipitia, in quæ diſputantem ſophiſtæ conantur perducere, ſunt, Redargutio, Falſum, Inopinabile, Solecíſmus, & Nugatio.*

De Apparentia & exiſtentia Sophiſtarum.

Art. IV.

A*Rgumentum Sophiſticum habet in ſe apparentiam veritatis, & caret exiſtentia.* Nam ex propoſitionibus euidenter falſis & ſubitò negandis, nemo arguit. Fruſtra ergò conatur Ariſtot. prim. Poſter. oſtendere quibus in figuris quæ propoſitiones falſæ cõcluduntur ex manifeſtè falſis.

Diſtinctio Fallaciarum Dictionis & ſenſus.

SVnt autem in duplici genere fallacia argumenta, *alia namque in dictione, alia extra dictionem.*

Digitized by Google

DE FALLACIA IN DICTIONE.

PARS II. CAP. XVI.

Fallaciæ in dictione ſunt, Figuræ dictionis, Accentus, Æquiuocatio, Amphibologia, & Compoſitio, Diuiſióque.

De Fallacia figuræ Dictionis. ART. I.

Cauſæ cur apparent veræ ex figura dictionis fallaciæ, eſt ſimilitudo vnius dictionis cum alia: cauſa non exiſtentiæ, ſeu defectus, eſt diuerſus modus ſignificandi.

In hac quinque modi errandi ſunt.

1. Primò quando maſculinum ponitur pro feminino & è contra, quia ſimilia ſunt nomina in deſinentia, vt res albeſcens eſt alba, ergo poëta eſt alba.

2. Secundo quando mutatur prædicamentum, vel genus: vt quos digitos habuiſti olim, nunc habes. Sed paruos habuiſti, ergò paruos habes. Vbi maior procedit ſecundum eſſentiam, minor ſecundum quantitatem.

2. Tertiò quando mutatur vniuerſale in ſingulare, & è contra; vt Petrus eſt alter ab homine, eſtque homo. Ergò eſt alter à ſe.

4. Quarto quando mutatur ſignificatum, aut ſuppoſitio, vt Petrus eſt homo, ergò eſt ſpecies.

5. Quando negatiuum apparet affirmatiuum, & è contra, vt nullum rudibile differt ab aſino. Omnis homo differt à rudibili. Ergò nullus homo differt ab aſino. Valet argumentum de forma in Celarent, & de materia. Sed prima, & Concluſio ſunt negatiuæ in apparentia, non in exiſtentia. 2. Verò videtur affirmatiua, & eſt negatiua. Senſus eſt. Omne rudibile eſt aſinus. Et tunc argumentum non valet de ſecunda negatiua, & concluſione affirmatiua in prima figura ſyllogiſmorum.

De Fallacia Accentus.

Art. II.

Fallacia Accentus habet cauſam apparentiæ dictionis in pronunciatione, aut ſcriptione ſimilitudinem indebitam. Defectus verò diuerſitatem ſignificationis in pronunciatione, & ſcriptione debita.

Quatuor modi ſunt fallendi in ea.

1. Quando poteſt breuis, & longa pronunciari, eadem dictio in diuerſo ſenſu; vt æquum eſt Petrum pendere. Ergo iuſtum eſt Petrum pati furcam. Et Petrus eſt oblitus. Ergo eſt caracter oblitus.

2. Secundò quando eadem eſt pronunciatio, ſed breuitas & longitudo ſyllabæ latet, vt arbor eſt populus, ergo eſt frequentia hominum.

3. Tertiò ex aſpirationis varietate, vt quod hamatur capitur hamo: vinum amatur: ergo capitur hamo.

4. Quarto quando eadem dictio vna partitur in plures, aut plures pronunciantur vt vna. Vti, vuam Deus facit in vitè, ergo inuitus: vel tu es qui es ergo es, quies.

De Fallacia Æquiuocationis.

Art. III.

In æquiuocatione cauſa apparentiæ eſt vnitas dictionis ſimpliciter. Defectus verò multiplicitas ſignificatorum.

Sunt autem tres modi fallendi eius.

1. Aut ſcilicet ſimpliciter Æquiuoci: Ius eſt liquor: Ergo lex eſt liquor.

2. Aut Metaphorici, vt pratum ridet. Ergo eſt homo.

3. Aut Analogi, vt vrina eſt ſana. Ergo eſt Animal.

4. Aut ex diuerſa ſignificatione ſecundum tempus, numerum, perſonam, genus. Vt qui ſurgebat ſtat, ſedens ſurgebat. Ergo ſedens ſtat.

Digitized by Google

De Fallacia Amphibologiæ.
Art. IV.

In Amphibologia apparentiæ cauſa eſt vnitas actualis eiuſdem orationis: defectus verò eſt multiplex ſignificatio.

Sunt moditres fallendi in ea.

1. Quando manet eadem conſtructio, & variatur habitudo, vt liber eſt Virgilij. Ergo venditur à Virgilio. Negatur quoniam Virgilij eſt, vt autoris, non poſſeſſoris, & Diabolus vtitur ſæpè amphibologia, vt decepit Pyrrhum, & quendam ex noſtris. Aio te Eacida Romanos vincere poſſe. Ex hoc verſu neſcis, Romani, an Eacides Pyrrhas futuri fuiſſent victores, quoniam vtrinque accuſatiuus habere poteſt actionem, & paſſionem.

2. Quando variatur Conſtructio, vt omnes Epiſcopi ſunt Sacerdotes, iſti aſini ſunt Epiſcopi. Ergo iſti Aſini ſunt Sacerdotes: vbi ly Epiſcopi mutatur de nominatiuo in genitiuum. Sed figura Dictionis poteſt etiam dici hæc fallacia.

3. Quando aliud ſignificat propriè, Aliud Metaphoricè tota oratio, aut ex ſenſu myſtico fit literalis, vt ego in portu nauigo, ait Terentius, id eſt maneo tutus. Ex hoc non ſequitur, ergo ſto ſuper aquas, niſi fallaciter. Auguſtinus Contra Donatiſtas. Non valet ſponſus cubat in meridie: Ergo in Africa.

De Fallacia Compoſitionis, & Diuiſionis.
Art. V.

In Compoſitione, & Diuiſione eſt cauſa apparentiæ vnitio orationis defectus, diſſociatio ſignificationis.

Tres autem habet modos.

1. Quando modalis debet accipi in ſenſu diuiſo, & accipitur in compoſito, & è conuerſo, vt nigrum poſſibile eſt eſſe album, ergo poteſt eſſe, quod nigrum ſit album: Non valet, quia eſt vera ratione Subiecti, & non Compoſiti.

2. Quando plura poſſunt in prædicato aggregari coniunctim, vel diuiſim; vt numerus compoſitus ex duobus & tribus eſt duo tria: quinque componitur ex duobus & tribus. Ergo eſt duo & tria. Et apud Platonem hic canis eſt pater; & eſt tuus; ergo eſt pater tuus.

3. Quando vna dictio poteſt coniungi diuerſis dictionibus & diuerſum efficere ſenſum, vt quicumque viuit ſemper eſt. Petrus viuit. Ergo Petrus ſemper eſt. Non valet, quoniam, ly ſemper, dum viuit rectè iungitur; ſed non rectè poſtea diuiditur, quod ſit ſemper. Et oraculum fallax illud, *ibis redibis non morieris in bello.* Vbi ly non poteſt iungi ad redibis, & ad morieris.

De Fallaciis extra Dictionem.

CAP. XVI. PAR. III.

PROOEMIVM.

Fallaciæ extra Dictionem ſunt ſeptem. Secundum Accidens, ſecundum Quid, & Simpliciter. Secundum petitionem principij. Secundum Conſequens. Secundum non cauſam vt cauſam: & Secundum plures interrogationes vt vnam: & Secundum ignorantiam contradictionis.

De Fallacia Accidentis. ART. I.

In Fallacia Accidentis, cauſa apparentiæ eſt vnitas eorum quæ per Accidens coniunguntur. Defectus verò eſt diuerſitas eorundem.

Eius tres modi aſſignantur.

1. Quando arguitur ab accidente ad ſubiectum. Vt cognoſco currentem de prælio. Currens eſt Achimas. Ergo Cognoſco Achimam, antequam accedat, &c. non valet ſimiliter è conuerſo.

Quando arguitur ab inferiori ad ſuperius, & è contra, concludendo, quod conuenit vni, etiam de altero, vt trian-

triangulus eſt figura, & proprium trianguli eſt habere tres. Ergo & figuræ.

Et Petrus eſt homo, at proprium Petri eſt eſſe claudum: Ergo & hominis.

Similiter ab Accidente ad ſpeciem: vt ſi tempus nullum eſt nobis: Ergo non eſt dies. Ergo eſt nox; ab oppoſitis: ergo eſt aliquod tempus, dum nullum eſt tempus.

De Fallacia ſecundum Quid & ſimpliciter.

Art. II.

IN Fallac'a ſecundum Quid, & ſimpliciter, cauſa apparentia eſt conuenientia eius, quod dicitur ſimpliciter, ad illud, quod ſecundum: Quid Defectus verò Diuerſitas.

Et quinque habet modos.

1. Quando additio eſt actus animæ, vt chimera eſt ens opinabile: Ergo eſt Ens: non valet, quia à ſecundum quid ente ad Ens ſimpliciter arguitur.

2. Quando additum ſecundum quid, repugnans eſt ad ſimpliciter. Vt Cęſar eſt homo mortuus: Ergo eſt homo.

3. Quando additio eſt Potentialitas: vt ouum eſt gallina in potentia: Ergo eſt gallina.

4. Quando additio ſignificat partem, vt Æthyops eſt albus dentibus: Ergo eſt albus ſimpliciter. Sed quando determinatio eſt à parte, valet, vt Petrus eſt Criſpus capillos: Ergo Criſpus.

5. Quando additio facit terminum ſtare materialiter pro formali; vt fur vult furari bona: Ergo vult bonum.

De Fallacia petitionis principij.

Art. III.

FAllacia Petitionis non eſt in illatione, ſed in petitione, vt concedatur illud, quod debet probari, & cauſa apparentiæ

eſt diuerſitas vocabulorum, ſub quibus, idem petitur. Defectus verò eſt ſynonimitas eorundem.

Et quinque fallendi modos habet.

1. Quando petitur Definitio ad probationem definiti, & è contra. Nam ſi ego nego hominem currere. Nego etiam Animal rationale currere. Si tu verò aſſumis, Rationale animal currere: Ergo homo currit: petis tibi concedi negatum ſub alio vocabulo. Attamen extra diſputationem ſic arguere non inconuenit, quando alterum eſt notius. Hinc apparet Demonſtrationes Mathematicas laudatas ab Ariſt. hoc vitio non carere, quatenus idem per idem probat.

2. Quando aſſumitur vniuerſale ad probandum particulare negatum. Si enim ego nego hominem componi ex quatuor elementis: Nego etiam Animal. Fruſtra ergò tu dicis, Animal componitur ex quatuor elementis: Ergò & homo.

3. Quando omnia particularia petuntur ad vniuerſalis probationem. Nam ſi ego nego hominem componi ex quatuor, non rectè tu probas ex eo quod Plato, & Petrus & Franciſcus & cæteri, conſtant ex quatuor. Licet recta ſit illatio, quando particularia prænoſcantur in ſcientia inuentiua.

4. Quando petitur diuiſim quod debet probari coniunctim, vt ſi tu neges Medicinam eſſe ſcientiam ſani & ægri, fallo ego dicens, eſt ſani, & eſt ægri. Ergo vtriuſque.

5. Quando petitur Correlatiuum ad probandum ſuum Correlatiuum. Si enim ego nego hunc eſſe ſeruum Petri, tu fruſtra allegas, quia Petrus eſt eius Dominus.

De Fallacia Conſequentis.
Art. III.

Fallacia Conſequentis committitur ex apparentia illationis, & falſitate Conſequentiæ, non autem Conſequentis, & hoc dupliciter.

1. In Conditionalibus, vt quando arguitur à deſtru-

ctione Antecedentis ad deſtructionem Conſequentis, & à poſitione Conſequentis ad poſitionem Antecedentis. Nõ enim valet, ſi eſt homo eſt animal: ſed non eſt homo, ergo non eſt animal: Item neque, ſed eſt animal, ergo eſt homo: vt dictum eſt in Cap. pri. huius.

2. Quotieſcumque oppoſitum Conſequentis repugnat Antecedenti.

De Fallacia ſecundum vt cauſam vt cauſam.

Art. IV.

Fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam procedit ex hoc, quod putatur cauſa id quod non eſt cauſa & dupliciter fallit.

1. Quando proceditur in ſyllogiſmo ducente ad impoſſibile ex concluſione ad deſtruendam præmiſſam, quæ videbatur cauſa concluſionis, & non erat. Cauſa apparentiæ eſt iam dicta. Defectus verò patet ſimiliter, vt hic. Anima & vita ſunt idem. Mors & vita ſunt contraria, ſed mors eſt corruptio, & vita generatio. Ergo viuere eſt generari, quod eſt falſum. Ergo falſa eſt prima, quod Anima & vita ſunt idem.

In hoc ſyllogiſmo malè proceditur: namque non eſt cauſa concluſionis illa prima, Anima & vita ſunt idem. Sed illa mors eſt corruptio. Nam finis eſt corruptionis, & non actus corruptionis. Patet autem, quoniam remota prima adhuc ſequitur.

2. Item contingit fallere ſecundum hanc fallaciam. Quando proponuntur cauſæ, quæ non ſunt veræ cauſæ; ſed hypotheſes; & deinde reuertimur ad aſſerendum eas eſſe cauſas veras, quia ita ſequitur poſitis illis. Et hoc vitio Mathematici, & Aſtronomi ſemper ferè laborant. Nam quia motus ſolis ritè menſuratur poſitis Epyciclis ſolis concludunt epicyclos verè exiſtere. Et quia ex motu terræ ſaluantur Phenonema: Ergo tellus mouetur; & tamen alij alias per hypotheſes ſaluant phenonema, & Ariſt. putat eſſe 54. ſpheras, quia ita reddi poteſt cauſa eorum, quæ tamen non exactè redditur. Sed quia idem nume-

rus reſultat, ſi fiat in fabis, & in lapillis, & in globulis ligneis, de rebus abſentibus numeratis: non propterea res enumeratæ ſunt lapilli, aut globuli, vt patet eum ludunt aleis in pecunia cartacea. Petunt etiam principium Mathematici, & non meminerunt, quod conditionale nil ponit in eſſe.

De fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.

ART. V.

IN fallacia ſecundum plures interrogationes, vt vnam, cauſa apparentiæ eſt vnitas interrogationis. Defectus verò latens, pluralitas interrogationum, & reſponſio vna.

Eius duplex eſt modus.

Quando vnum de pluribus in ſingulari, & è conuerſo, interrogetur, & vna redditur reſponſio, cui duæ reddendæ eſſent, vt putas quod homo & Aſinus ſunt Animal rationale. Si dicis ſic. Ergo (inferam) Aſinus eſt Animal rationale. Si negas, ergo, (inferam) homo non eſt animal rationale, &c. ſimiliter, putaſne Æthyops eſt homo albus, &c.

Quando plura prædicantur vel ſubiiciuntur in plurali, vt vtrum mel & fel ſint dulcia? ſi aſſeris, Ergo (inquam) fel eſt dulce: ſi negas. Ergo mel non eſt dulce. Duplici ergo reſponſione egebas.

De fallacia Contradictionis ignoratæ.

ART. VI.

IN fallacia Contradictionis, Cauſa apparentiæ eſt apparens Contradictio. Defectus autem requiſitorum ad contradictionem eſt cauſa fallendi. Eſt enim contradictio affirmatio & negatio eiuſdem de eodem ſecundum idem, & in eodem loco, tempore, parte. Et in his particulis omnibus contingit falli, vt palam eſt ex dictis in pri. & 2. libro. Defectu primæ. Petrus eſt albus, & Petrus non eſt rufus

non contradicunt. Ergo non valet, ſi falſa eſt Petrus non eſt rufus. Ergo eſt vera Petrus eſt albus. Defectu ſecundæ, non valet Petrus muſicus cantat, & Petrus non cantat. Vt ſi hæc eſt falſa, altera ſit vera, poſſunt enim eſſe ambæ veræ. Defectu tertiæ non valet, Chriſtus eſt minor patre, & Chriſtus non eſt minor patre, contradicunt. Nam ſecundum humanitatem eſt minor, non ſecundum diuinitatem. Defectu quartæ, quintæ & ſextæ non valent. Petrus eſt albus, & Petrus non fuit albus. Et Petrus eſt in platea, & non eſt in domo. Et eſt candidus ore, & non candidus manu. Ergo candidus. Igitur neque licet à contradictorio expugnare contradictorium, cui deficit aliqua ex dictis conditionibus, &c.

Ad hoc genus fallaciarum reducuntur ſi quę propoſitiones videantur æquipollere, & non æquipollent: vt in ſecundo libro.

DE TOPICIS AD ARGVMENTVM PROBABILE SVSPICATIVVM, ET TESTIFICATIVVM.

CAP. XVII. P. P.

Dicendum eſſe de argumentis probabiliter, & credibiliter, & ſuſpicabiliter probantibus.

Art. I.

EXpleto ſermone de argumentis generantibus ſcientiam, & de generantibus deceptionem, Reliquum eſt, vt de generantibus opinionem, & ſuſpicionẽ dicamus. Cognitis quippè extremis, media facilius agnoſcuntur. Procedit autem argumentum ex probabilibus propoſitionibus non quidem ſemper ſecundũ naturam, vt Ariſt. putat. Contingit enim & neceſſarias propoſitiones tanquam probabiles adſumi, & quæ in materia contingenti fiunt ſcitas eſſe, & demonſtratas, ſicuti in ſuperiori ſermone declaratum eſt, quandoquidem & diuina, quæ neceſſaria & ſcita Angelis & credita nobis, per probabiles ſyllogiſmos ſe declarare S. Thomas in p. Contra gent. profitetur. Vt Eclypſim in communi contingentem ex terræ interpoſitione, & hanc indiuidualem. Et hunc hominem,

& hanc pluuiam ex ſuis veris propriis cauſis ſcire, oſtendere monſtrareque: & contingentium, & indiuiduorum eſſe ſcientiam & definitionem, in Metaphyſ. quoque probatum nobis ſit. Dicere etiam oportet de argumento faciente fidem: quod tamen inartificiale aliqui vocant, nos tamen Artis eſſe ex parte oſtendemus.

Argumentamur autem probabiliter non ſolum ſyllogiſmo & inductione, vt Ariſt. ſcribit in Topicis, quibus hic tractatus correſpondet: ſed etiam enthimemate & conſequentia, & exemplo & Æquipollentia. De quibus prior factus eſt ſermo.

Facit autem ſuſpicionem argumentum deficiens, non ex toto à verè opinabili & credibili; ſi enim à toto deceptionem.

De Probabilibus multipliciter.

ART. II.

Propoſitiones probabiles dicimus, quæ omnibus videntur probabiles, aut pluribus, aut ſapientibus omnibus, aut quibuſdam, aut vni doctiſſimo.

Eædem propoſitiones quatenus in vtrãque partem diſputabiles ſunt, dicuntur problemata; Scepticiſque omnes ſunt tales: Nos verò ſolum quidditates putamus diſputabiles, non autem entitates ſenſibus omnium expoſitas, vt in Metaph. docuimus, niſi quatenus, & exiſtentia eſt etiam quidditas.

Probabilis quidem omnibus eſt oratio, quod omnis mater amat filium. Ex qua Salomon intulit. Ergo hæc eſt mater huius.

Probabilis multis, vt, quod pro patria dimicandum eſt vſque ad mortem. Romani ita ſenſerunt.

Sapientibus verò, vt quod nullum incorporeum eſt per ſe in loco.

Quibuſdam, vt quod ſint duo elementa, Cœlum, & Terra.

vt quod non detur contradictio, ſicut dicebat Ariſt. neque motus, vt Zeno.

Improbabile eiſdem modis dicitur.

Exemplum primi, quod Deus non eſt honorandus. Secundo. Quod furtum non ſit malum, ſicut videbatur lacedemoniis. Tertio. Quod ſol non gyrat per Antipodas ad nos. Quarto. Quod Atomi ſint cauſæ omnium rerum phyſicarum. Quinto. Quod ſol habet in ſe lucem & calorem, viſum eſt Ariſtoteli improbandum.

De Axiomatis, Theſibus, Hypotheſibus & Paradoxis.

ART. III.

SVnt ergo aliæ propoſitiones communes omnibus, vel pluribus, vt de quolibet vera eſt affirmatio, vel negatio. Aliæ propoſitiones ſcientiis antepoſitæ tanquam propriæ, vocatæ theſes, vt linea eſt longitudo. Aliæ particularium ſapientum, vt Teleſij, quod duo ſint elementa, & Heracliti, quòd vnum.

Alię verò dicuntur ſuppoſitiones, Gręcè hypotheſes differentes ab theſibus. Iſtæ enim probantur à ſuis defenſoribus per ſenſum, aut per cauſas, & effectus, & ſigna. Hypotheſes verò ſupponuntur, neque probantur, niſi per ſigna, & à poſteriori. Si enim ex illis ſuppoſitis nullum ſequitur impoſſibile, & cauſæ redduntur eorum, quæ eueniunt, ignoranturque vndénam, vtique pro veris ſupponuntur, tales ſunt hypotheſes Ptolomei de excentricis & & Epicyclis, & motu raptus. Et Copernici de motu terræ, & librationibus, & ſolis quiete in mundi centro, & fixarum in peripheria: ex quibus putant omnium apparentiarum ſe poſſe rationem reddere in celeſtibus. Et Mathemat. Continuum eſſe diuiſibile in infinitum.

Aliæ tandem, Paradoxa dicuntur, quę non ex ſignis probantur, ſed cum ſint contra omnium ferè opinionem hominum poſita, habent probationes rationales in ſenſu ponentis. Talia ſunt Stoïcorum à Cicerone paradoxa deſcri-

ſcri-

ſcripta, vt quod omnia peccata ſint paria; quia per omnia regulam tranſilimus. Sunt & aurea ſancti Chryſoſtomi paradoxa, vt quod nemo læditur niſi à ſe ipſo. Quod plus debet benefactor beneficiato, quam beneficiatus benefactori. Quod melius eſt pati iniuriam quam inferre. Hoc etiam Socratis fuit. Quod plus peccata leuia, quam grauia cauenda ſunt. Aliaque multa quæ in ſuo ſenſu veriora ſunt & eminentiora Stoïcis. Has omnes diſputator ſcire debet.

Item diſtinguere oportet quod ſunt aliæ probabiles, & improbabiles in Theologia. Aliæ in Metaphyſica; aliæ in phyſicis. Aliæ in moralibus; aliæ in Mathematicis. Aliæ in Logicis: vt palam eſt.

Propoſitiones Dialecticas non eſſe tantùm quatuor, ſed duodecim. ART. IV.

ERgo Propoſitiones Dialecticæ non fiunt ſolum v Ariſtoteles docet ex definitione, & genere & proprio & accidenti: cum ſint alia prædicata præter hæc in ſcientiis; vtrum Phœnix ſit vel non ſit. Problema eſt, quod tamen eſſe quærit, & vtrum ſub æquatore ſit habitatio hominibus, olim problema fuit: Cùm Ariſtoteles, & cum eo D. Thomas negarent; Albertus & Auic. affirmarent. Nunc verò certa eſt propoſitio affirmatiua. Nec de prædicatis Ariſt. ſolum erat quęſtio, ſed de Eſſe & Noneſſe, quod pertinet ad omnes ſcientias. Ideoque ad Metaphyſicum.

Iterum *propter quid veniſti in forum*, quæritat cauſam finalem, & nullum ex quatuor prædicatis Ariſtotelicis. Similiter de quo ligno fienda eſt nauis? à quo Artifice? qua figura? cuius inſtar? eſto enim quod prædicamenta ſpectant ad genus & proprium & accidens, & definitionem; non tamen cauſæ. Et ideò de his erant problemata formanda. Deeſt etiam ſuis prædicatis differentia, de qua cur non ſit problema, ſi eſt de genere & definitione, de his inferius: vbi & Metaphyſica problemata enucleabimus.

De Fallacia Accentus.

Art. II.

Fallacia Accentus habet cauſam apparentiæ dictionis in pronunciatione, aut ſcriptione ſimilitudinem indebitam. Defectus verò diuerſitatem ſignificationis in pronunciatione, & ſcriptione debita.

Quatuor modi ſunt fallendi in ea.

1. Quando poteſt breuis, & longa pronunciari, eadem dictio in diuerſo ſenſu; vt æquum eſt Petrum pendere. Ergo iuſtum eſt Petrum pati furcam. Et Petrus eſt oblitus. Ergo eſt caracter oblitus.

2. Secundò quando eadem eſt pronunciatio, ſed breuitas & longitudo ſyllabæ latet, vt arbor eſt populus, ergo eſt frequentia hominum.

3. Tertiò ex aſpirationis varietate, vt quod hamatur capitur hamo: vinum amatur: ergo capitur hamo.

4. Quarto quando eadem dictio vna partitur in plures, aut plures pronunciantur vt vna. Vti, vuam Deus facit in vitè, ergo inuitus: vel tu es qui es ergo es, quies.

De Fallacia Æquiuocationis.

Art. III.

In Æquiuocatione cauſa apparentiæ eſt vnitas dictionis ſimpliciter. Defectus verò multiplicitas ſignificatorum.

Sunt autem tres modi fallendi eius.

1. Aut ſcilicet ſimpliciter Æquiuoci: Ius eſt liquor: Ergo lex eſt liquor.

2. Aut Metaphorici, vt pratum ridet. Ergo eſt homo.

3. Aut Analogi, vt vrina eſt ſana. Ergo eſt Animal.

4. Aut ex diuerſa ſignificatione ſecundum tempus, numerum, perſonam, genus. Vt qui ſurgebat ſtat, ſedens ſurgebat. Ergo ſedens ſtat.

De Fallacia Amphibologiæ.
Art. IV.

In Amphibologia apparentiæ cauſa eſt vnitas actualis eiuſdem orationis: defectus verò eſt multiplex ſignificatio.

Sunt moditres fallendi in ea.

1. Quando manet eadem conſtructio, & variatur habitudo, vt liber eſt Virgilij. Ergo venditur à Virgilio. Negatur quoniam Virgilij eſt, vt autoris, non poſſeſſoris, & Diabolus vtitur ſæpè amphibologia, vt decepit Pyrrhum, & quendam ex noſtris. Aio te Eacida Romanos vincere poſſe. Ex hoc verſu neſcis, Romani, an Eacides Pyrrhus futuri fuiſſent victores, quoniam vtrinque accuſatiuus habere poteſt actionem, & paſſionem.

2. Quando variatur Conſtructio, vt omnes Epiſcopi ſunt Sacerdotes, iſti aſini ſunt Epiſcopi. Ergo iſti Aſini ſunt Sacerdotes: vbi ly Epiſcopi mutatur de nominatiuo in genitiuum. Sed figura Dictionis poteſt etiam dici hæc fallacia.

3. Quando aliud ſignificat propriè, Aliud Metaphoricè tota oratio, aut ex ſenſu myſtico fit literalis, vt ego in portu nauigo, ait Terentius, id eſt maneo tutus. Ex hoc non ſequitur, ergo ſto ſuper aquas, niſi fallaciter. Auguſtinus Contra Donatiſtas. Non valet ſponſus cubat in meridie: Ergo in Africa.

De Fallacia Compoſitionis, & Diuiſionis.
Art. V.

In Compoſitione, & Diuiſione eſt cauſa apparentiæ vnitio orationis defectus, diſſociatio ſignificationis.

Tres autem habet modos.

1. Quando modalis debet accipi in ſenſu diuiſo, & accipitur in compoſito, & è conuerſo, vt nigrum poſſibile eſt eſſe album, ergo poteſt eſſe, quod nigrum ſit album: Non valet, quia eſt vera ratione Subiecti, & non Compoſiti.

2. Quando plura poſſunt in prædicato aggregari coniunctim, vel diuiſim; vt numerus compoſitus ex duobus & tribus eſt duo tria: quinque componitur ex duobus & tribus. Ergo eſt duo & tria. Et apud Platonem hic canis eſt pater; & eſt tuus; ergo eſt pater tuus.

3. Quando vna dictio poteſt coniungi diuerſis dictionibus & diuerſum efficere ſenſum, vt quicumque viuit ſemper eſt. Petrus viuit. Ergo Petrus ſemper eſt. Non valet, quoniam, ly ſemper, dum viuit rectè iungitur; ſed non rectè poſtea diuiditur, quod ſit ſemper. Et oraculum fallax illud, *ibis redibis non morieris in bello.* Vbi ly non poteſt iungi ad redibis, & ad morieris.

De Fallaciis extra Dictionem.

CAP. XVI. PAR. III.

PROOEMIVM.

F*Allaciæ extrà Dictionem ſunt ſeptem. Secundum Accidens, ſecundum Quid, & Simpliciter. Secundum petitionem principij. Secundum Conſequens. Secundum non cauſam vt cauſam: & Secundum plures interrogationes vt vnam: & Secundum ignorantiam contradictionis.*

De Fallacia Accidentis. ART. I.

I*N Fallacia Accidentis, cauſa apparentiæ eſt vnitas eorum quæ per Accidens coniunguntur. Defectus verò eſt diuerſitas eorundem.*

Eius tres modi aſſignantur.

1. Quando arguitur ab accidente ad ſubiectum. Vt cognoſco currentem de prælio. Currens eſt Achimas. Ergo Cognoſco Achimam, antequam accedat, &c. non valet ſimiliter è conuerſo.

Quando arguitur ab inferiori ad ſuperius, & è contra, concludendo, quod conuenit vni, etiam de altero, vt trian-

triangulus eſt figura, & proprium trianguli eſt habere tres. Ergo & figuræ.

Et Petrus eſt homo, at proprium Petri eſt eſſe claudum: Ergo & hominis.

Similiter ab Accidente ad ſpeciem: vt ſi tempus nullum eſt nobis: Ergo non eſt dies. Ergo eſt nox; ab oppoſitis: ergo eſt aliquod tempus, dum nullum eſt tempus.

De Fallacia ſecundum Quid & ſimpliciter.

Art. II.

In Fallacia ſecundum Quid, & ſimpliciter, cauſa apparentiæ eſt conuenientia eius, quod dicitur ſimpliciter, ad illud, quod ſecundum: Quid Defectus verò Diuerſitas.

Et quinque habet modos.

1. Quando additio eſt actus animæ, vt chimera eſt ens opinabile: Ergo eſt Ens: non valet, quia à ſecundum quid ente ad Ens ſimpliciter arguitur.

2. Quando additum ſecundum quid, repugnans eſt ad ſimpliciter. Vt Cęſar eſt homo mortuus: Ergo eſt homo.

3. Quando additio eſt Potentialitas: vt ouum eſt gallina in potentia: Ergo eſt gallina.

4. Quando additio ſignificat partem, vt Æthyops eſt albus dentibus: Ergo eſt albus ſimpliciter. Sed quando determinatio eſt à parte, valet, vt Petrus eſt Criſpus capillos: Ergo Criſpus.

5. Quando additio facit terminum ſtare materialiter pro formali; vt fur vult furari bona: Ergo vult bonum.

De Fallacia petitionis principij.

Art. III.

Fallacia Petitionis non eſt in illatione, ſed in petitione, vt concedatur illud, quod debet probari, & cauſa apparentiæ

eſt diuerſitas vocabulorum, ſub quibus, idem petitur. Defe-ctus verò eſt ſynonimitas eorundem.

Et quinque fallendi modos habet.

1. Quando petitur Definitio ad probationem definiti, & è contra. Nam ſi ego nego hominem currere. Nego etiam Animal rationale currere. Si tu verò aſſumis, Rationale animal currere: Ergo homo currit: petis tibi concedi negatum ſub alio vocabulo. Attamen extra diſputationem ſic arguere non inconuenit, quando alterum eſt notius. Hinc apparet Demonſtrationes Mathematicas laudatas ab Ariſt. hoc vitio non carere, quatenus idem per idem probat.

2. Quando aſſumitur vniuerſale ad probandum particulare negatum. Si enim ego nego hominem componi ex quatuor elementis: Nego etiam Animal. Fruſtra ergò tu dicis, Animal componitur ex quatuor elementis: Ergò & homo.

3. Quando omnia particularia petuntur ad vniuerſalis probationem. Nam ſi ego nego hominem componi ex quatuor, non rectè tu probas ex eo quod Plato, & Petrus & Franciſcus & cæteri, conſtant ex quatuor. Licet recta ſit illatio, quando particularia prænoſcantur in ſcientia inuentiua.

4. Quando petitur diuiſim quod debet probari coniunctim, vt ſi tu neges Medicinam eſſe ſcientiam ſani & ægri, fallo ego dicens, eſt ſani, & eſt ægri. Ergo vtriuſque.

5. Quando petitur Correlatiuum ad probandum ſuum Correlatiuum. Si enim ego nego hunc eſſe ſeruum Petri, tu fruſtra allegas, quia Petrus eſt eius Dominus.

De Fallacia Conſequentis.
Art. III.

F*Allacia Conſequentis committitur ex apparentia illationis, & falſitate Conſequentiæ, non autem Conſequentis, & hoc dupliciter.*

1. In Conditionalibus, vt quando arguitur à deſtru-

ctione Antecedentis ad deſtructionem Conſequentis, & à poſitione Conſequentis ad poſitionem Antecedentis. Nō enim valet, ſi eſt homo eſt animal: ſed non eſt homo, ergo non eſt animal: Item neque, ſed eſt animal, ergo eſt homo: vt dictum eſt in Cap. pri. huius.

2. Quotieſcumque oppoſitum Conſequentis repugnat Antecedenti.

De Fallacia ſecundum vt cauſam vt cauſam.

Art. IV.

Fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam procedit ex hoc, quod putatur cauſa id quod non eſt cauſa & dupliciter fallit.

1. Quando proceditur in ſyllogiſmo ducente ad impoſſibile ex concluſione ad deſtruendam præmiſſam, quæ videbatur cauſa concluſionis, & non erat. Cauſa apparentiæ eſt iam dicta. Defectus verò patet ſimiliter, vt hic. Anima & vita ſunt idem. Mors & vita ſunt contraria, ſed mors eſt corruptio, & vita generatio. Ergo viuere eſt generari, quod eſt falſum. Ergo falſa eſt prima, quod Anima & vita ſunt idem.

In hoc ſyllogiſmo malè proceditur: namque non eſt cauſa concluſionis illa prima, Anima & vita ſunt idem. Sed illa mors eſt corruptio. Nam finis eſt corruptionis, & non actus corruptionis. Patet autem, quoniam remota prima adhuc ſequitur.

2. Item contingit fallere ſecundum hanc fallaciam. Quando proponuntur cauſæ, quæ non ſunt veræ cauſæ; ſed hypotheſes; & deinde reuertimur ad aſſerendum eas eſſe cauſas veras, quia ita ſequitur poſitis illis. Et hoc vitio Mathematici, & Aſtronomi ſemper ferè laborant. Nam quia motus ſolis ritè menſuratur poſitis Epyciclis ſolis concludunt epicyclos verè exiſtere. Et quia ex motu terræ ſaluantur Phenonema: Ergo tellus mouetur; & tamen alij alias per hypotheſes ſaluant phenonema, & Ariſt. putat eſſe 54. ſpheras, quia ita reddi poteſt cauſa eorum, quæ tamen non exactè redditur. Sed quia idem nume-

rus reſultat, ſi fiat in fabis, & in lapillis, & in globulis ligneis, de rebus abſentibus numeratis: non propterea res enumeratæ ſunt lapilli, aut globuli, vt patet eum ludunt aleis in pecunia cartacea. Petunt etiam principium Mathematici, & non meminerunt, quod conditionale nil ponit in eſſe.

De fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.

ART. V.

IN fallacia ſecundum plures interrogationes, vt vnam, cauſa apparentiæ eſt vnitas interrogationis. Defectus verò latens, pluralitas interrogationum, & reſponſio vna.

Eius duplex eſt modus.

Quando vnum de pluribus in ſingulari, & è conuerſo, interrogetur, & vna redditur reſponſio, cui duæ reddendæ eſſent, vt putas quod homo & Aſinus ſunt Animal rationale. Si dicis ſic. Ergo (inferam) Aſinus eſt Animal rationale. Si negas, ergo, (inferam) homo non eſt animal rationale, &c. ſimiliter, putaſne Æthyops eſt homo albus, &c.

Quando plura prædicantur vel ſubiiciuntur in plurali, vt vtrum mel & fel ſint dulcia? ſi aſſeris, Ergo (inquam) fel eſt dulce: ſi negas. Ergo mel non eſt dulce. Duplici ergo reſponſione egebas.

De fallacia Contradictionis ignoratæ.

ART. VI.

IN fallacia Contradictionis, Cauſa apparentiæ eſt apparens Contradictio. Defectus autem requiſitorum ad contradictionem eſt cauſa fallendi. Eſt enim contradictio affirmatio & negatio eiuſdem de eodem ſecundum idem, & in eodem loco, tempore, parte. Et in his particulis omnibus contingit falli, vt palam eſt ex dictis in pri. & 2. libro. Defectu primæ, Petrus eſt albus, & Petrus non eſt rufus

non contradicunt. Ergo non valet, ſi falſa eſt Petrus non eſt rufus. Ergo eſt vera Petrus eſt albus. Defectu ſecundæ, non valet Petrus muſicus cantat, & Petrus non cantat. Vt ſi hæc eſt falſa, altera ſit vera, poſſunt enim eſſe ambæ veræ. Defectu tertiæ non valet, Chriſtus eſt minor patre, & Chriſtus non eſt minor patre, contradicunt. Nam ſecundum humanitatem eſt minor, non ſecundum diuinitatem. Defectu quartæ, quintæ & ſextæ non valent. Petrus eſt albus, & Petrus non fuit albus. Et Petrus eſt in platea, & non eſt in domo. Et eſt candidus ore, & non candidus manu. Ergo candidus. Igitur neque licet à contradictorio expugnare contradictorium, cui deficit aliqua ex dictis conditionibus, &c.

Ad hoc genus fallaciarum reducuntur ſi quę propoſitiones videantur æquipollere, & non æquipollent: vt in ſecundo libro.

DE TOPICIS AD ARGVMENTVM PROBABILE SVSPICATIVVM, ET TESTIFICATIVVM.

CAP. XVII. P. P.

Dicendum eſſe de argumentis probabiliter, & credibiliter, & ſuſpicabiliter probantibus.

ART. I.

EXpleto ſermone de argumentis generantibus ſcientiam, & de generantibus deceptionem, Reliquum eſt, vt de generantibus opinionem, & ſuſpicionẽ dicamus. Cognitis quippè extremis, media facilius agnoſcuntur. Procedit autem argumentum ex probabilibus propoſitionibus non quidem ſemper ſecundũ naturam, vt Ariſt. putat. Contingit enim & neceſſarias propoſitiones tanquam probabiles adſumi, & quæ in materia contingenti fiunt ſcitas eſſe, & demonſtratas, ſicuti in ſuperiori ſermone declaratum eſt, quandoquidem & diuina, quæ neceſſaria & ſcita Angelis & credita nobis, per probabiles ſyllogiſmos ſe declarare S. Thomas in p. Contra gent. profitetur. Vt Eclypſim in communi contingentem, ex terræ interpoſitione, & hanc indiuidualem. Et hunc hominem,

Digitized by Google

& hanc pluuiam ex ſuis veris propriis cauſis ſcire, demonſtrareque: & contingentium, & indiuiduorum eſſe ſcientiam & definitionem, in Metaphyſ. quoque probatum nobis ſit. Dicere etiam oportet de argumento facientefidem: quod tamen inartificiale aliqui vocant, nos tamen Artis eſſe ex parte oſtendemus.

Argumentamur autem probabiliter non ſolum ſyllogiſmo & inductione, vt Ariſt. ſcribit in Topicis, quibus hic tractatus correſpondet: ſed etiam enthimemate & conſequentia, & exemplo & Æquipollentia. De quibus prior factus eſt ſermo.

Facit autem ſuſpicionem argumentum deficiens, non ex toto à verè opinabili & credibili; ſi enim à toto deceptionem.

De Probabilibus multipliciter.

Art. II.

P*Ropoſitiones probabiles dicimus, quæ omnibus videntur probabiles, aut pluribus, aut ſapientibus omnibus, aut quibuſdam, aut vni doctiſſimo.*

Eædem propoſitiones quatenus in vtrãque partem diſputabiles ſunt, dicuntur problemata; Scepticiſque omnes ſunt tales: Nos verò ſolum quidditates putamus diſputabiles, non autem entitates ſenſibus omnium expoſitas, vt in Metaph. docuimus, niſi quatenus, & exiſtentia eſt etiam quidditas.

Probabilis quidem omnibus eſt oratio, quod omnis mater amat filium. Ex qua Salomon intulit. Ergo hæc eſt mater huius.

Probabilis multis, vt, quod pro patria dimicandum eſt vſque ad mortem. Romani ita ſenſerunt.

Sapientibus verò, vt quod nullum incorporeum eſt per ſe in loco.

Quibuſdam, vt quod ſint duo elementa, Cœlum, & Terra.

Digitized by Google

[illegible] vt quod non detur contradictio, ſicut dicebat Ariſt. neque motus, vt Zeno.

Improbabile eiſdem modis dicitur.

Exemplum primi, quod Deus non eſt honorandus. Secundo. Quod furtum non ſit malum, ſicut videbatur lacedemoniis. Tertio. Quod ſol non gyrat per Antipodas ad nos. Quarto. Quod Atomi ſint cauſæ omnium rerum phyſicarum. Quinto. Quod ſol habet in ſe lucem & calorem, viſum eſt Ariſtoteli improbandum.

De Axiomatis, Theſibus, Hypotheſibus & Paradoxis.

ART. III.

SVnt ergo aliæ propoſitiones communes omnibus, vel pluribus, vt de quolibet vera eſt affirmatio, vel negatio. Aliæ propoſitiones ſcientiis antepoſitæ tanquam propriæ, vocatæ theſes, vt linea eſt longitudo. Aliæ particularium ſapientum, vt Teleſij, quod duo ſint elementa, & Heracliti, quòd vnum.

Alię verò dicuntur ſuppoſitiones, Gręcè hypotheſes differentes ab theſibus. Iſtæ enim probantur à ſuis defenſoribus per ſenſum, aut per cauſas, & effectus, & ſigna. Hypotheſes verò ſupponuntur, neque probantur, niſi per ſigna, & à poſteriori. Si enim ex illis ſuppoſitis nullum ſequitur impoſſibile, & cauſæ redduntur eorum, quæ eueniunt, ignoranturque vndénam, vtique pro veris ſupponuntur, tales ſunt hypotheſes Ptolomei de excentricis & & Epicyclis, & motu raptus. Et Copernici de motu terræ, & librationibus, & ſolis quiete in mundi centro, & fixarum in peripheria: ex quibus putant omnium apparentiarum ſe poſſe rationem reddere in celeſtibus. Et Mathemat. Continuum eſſe diuiſibile in infinitum.

Aliæ tandem, Paradoxa dicuntur, quę non ex ſignis probantur, ſed cum ſint contra omnium ferè opinionem hominum poſita, habent probationes rationales in ſenſu ponentis. Talia ſunt Stoïcorum à Cicerone paradoxa deſcri-

ſcripta, vt quod omnia peccata ſint paria; quia per omnia regulam tranſilimus. Sunt & aurea ſancti Chryſoſtomi paradoxa, vt quod nemo læditur niſi à ſe ipſo. Quod plus debet benefactor beneficiato, quam beneficiatus benefactori. Quod melius eſt pati iniuriam quam inferre. Hoc etiam Socratis fuit. Quod plus peccata leuia, quam grauia cauenda ſunt. Aliaque multa quæ in ſuo ſenſu veriora ſunt & eminentiora Stoïcis. Has omnes diſputator ſcire debet.

Item diſtinguere oportet quod ſunt aliæ probabiles, & improbabiles in Theologia. Aliæ in Metaphyſica; aliæ in phyſicis. Aliæ in moralibus; aliæ in Mathematicis. Aliæ in Logicis: vt palam eſt.

Propoſitiones Dialecticas non eſſe tantùm quatuor, ſed duodecim. ART. IV.

ERgo Propoſitiones Dialecticæ non fiunt ſolum v Ariſtoteles docet ex definitione, & genere & proprio & accidenti: cum ſint alia prædicata præter hæc in ſcientiis; vtrum Phœnix ſit vel non ſit. Problema eſt, quod tamen eſſe quærit, & vtrum ſub æquatore ſit habitatio hominibus, olim problema fuit: Cùm Ariſtoteles, & cum eo D. Thomas negarent; Albertus & Auic. affirmarent. Nunc verò certa eſt propoſitio affirmatiua. Nec de prædicatis Ariſt. ſolum erat quęſtio, ſed de Eſſe & Noneſſe, quod pertinet ad omnes ſcientias. Ideoque ad Metaphyſicum.

Iterum *propter quid veniſti in forum*, quæritat cauſam finalem, & nullum ex quatuor prædicatis Ariſtotelicis. Similiter de quo ligno fienda eſt nauis? à quo Artifice? qua figura? cuius inſtar? eſto enim quod prædicamenta ſpectant ad genus & proprium & accidens, & definitionem; non tamen cauſæ. Et ideò de his erant problemata formanda. Deeſt etiam ſuis prædicatis differentia, de qua cur non ſit problema, ſi eſt de genere & definitione, de his inferius: vbi & Metaphyſica problemata enucleabimus.

Sunt ergo nobis alia prædicabilia tranſcendentalia, vt in pri. libro declaratum eſt. Alia generica, alia ſpecifica, alia deſtructiua, alia indiuidualia, alia differentialia, alia propria, alia accidentia, alia cauſalia, alia metaphyſicalia.

Vt vtrum hæc ſtella ſit Iupiter, & de cunctis formatur propoſitio probabilis.

Sed Genus & ſpecies non variant propoſitionem, idcircò tanquam vnum vtrunque ponitur.

Ens verò & alia tranſcendentalia variant. Aliud enim eſt quærere, vtrum vacuum ſit, & aliud vtrum ſit incorporeum; hæc autem probata ſunt ibidem. Similiter aliud eſt quærere, vtrum Petrus ſit albus, & vtrum ſit mortuus. Illa enim de accidente quæſtio eſt, hæc de entitatis priuatione. Igitur octo ſunt genera probabilium in omni ſcientia. Adde nonum de definitione; quod eſt prædicabile ſæpè dialecticum, cui & deſcriptionem adiunge, vt decimum. Vel melius Diuiſionem: quando ſæpè quærimus, vtrum ſic aliquod ſubiectum ſit diuidendum. Deſcriptio verò cum Definitione confunditur vt in ſuo tractatu docuimus.

Vndecimum eſt prædicatum cauſale in ſex generibus cauſarum: vt ſupra diximus. Duodecimum eſt Metaphyſicale, ſiue ex primalitatibus, ſiue obiectis earum, ſiue influxibus, vt patebit ex noſtris quæſtionibus.

Quibus modis ſingula prædicata prædicentur.

PRædicata tranſcendentalia de omnibus analogicè: de ſingulis verò dicuntur omnimodo. Definitio verò de Definito prædicatur in quid quale; quoniam dicit eſſentiam per genus, & eandem qualificatam per differentiam. In omni prædicamento reperitur quid & quale. Ergo Differentia prædicatur in quale eſſentiale. Proprium verò ſimiliter: ſed illa conſtituit qualitatem eſſentialem, hoc verò fluit ex qualitate eſſentiali. Sicuti mobilitas in igne à calore, qui ignis eſt differentia eſſentialis. Accidens autem prædicatur quomodocumque aduentitio poſt eſſe completum; & potius ad exiſtentiam quam ad eſſentiam

pertinet; & alterius eſt prędicamenti à ſubiecto; & ſi eſt in prædicamento Quantitatis, prędicatur in quantum: ſi in Qualitatis, in quale: ſi in Actionis, &c. prout ſit quęſtio, vt in prædicamentis.

Indiuiduum prędicatur in quod. Nam ad interrogationem quis eſt hic? reſpondemus. Eſt Ieſus à Nazareth Propheta. Et quæ ſtella eſt hæc? reſpondemus Aldebaram.

Prædicata autem oppoſita, vt domus eſt combuſta, & homo eſt mortuus, non prædicantur vt accidens: alioquin qualificarent non deſtruerent ſubiectum, ſed in Nihil; qui eſt modus proprius à priſcis ſcriptoribus non conſideratus. Cum enim valeat Conſequentia de ſecundo adiacente ad primum in omnibus, vt ſi eſt homo animal, vel Petrus, vel albus, ergo eſt: hic è contra non valet; homo eſt mortuus: Ergo eſt: Valet autem, vbi non eſt totalis deſtructio; vt eſt Cœcus, ergò eſt. Sed non valet viſus eſt cœcutas, ergo eſt. Quoniam cœcitas eſt viſus deſtructio totalis, non autem Petri.

Prædicatum cauſale eſt per ſe ſi de vera cauſa: per accidens ſi de cauſa per accidens. Metaphyſicale ſuperioris eſt ordinis, de quo alibi.

In omni autem prædicamento, & in ſenſu, hæc duodecim prædicabilia reperiuntur: Ergo de omni re quæſtiones probabiles fieri poſſunt, & demonſtratiuæ & litigioſæ.

Poſſumus etiam dicere, quòd accidentia prædicantur extrinſecè eo modo quo conſtituitur genus, vnde ſumuntur. Ergo triangulus eſt ligneus, eſt prædicatio in quid extrinſecum: & Petrus eſt longus: in quantum, & Rectus in Quomodo: & Quieſcens in operatione, & Legens in actione: & Conformes Petro, in vnitate; & ſic de cæteris pro vt mouetur Quęſtio; & oppoſita omnia in Nihil. Si enim Petrus non eſt animal, non valet, ergo eſt.

Prædicata autem æquiuoca ſolum voce prædicantur, vt ex Metaphyſica: Sed in ſimili imperfecto. Analogica proportionaliter, vel ad vnum attributiuè prædicantur. Synonima identicè alterum de altero,

Digitized by Google

Sunt ergo nobis alia prædicabilia tranſcendentalia, vt in pri. libro declaratum eſt. Alia generica, alia ſpecifica, alia deſtructiua, alia indiuidualia, alia differentialia, alia propria, alia accidentia, alia cauſalia, alia metaphyſicalia.

Vt vtrum hæc ſtella ſit Iupiter, & de cunctis formatur propoſitio probabilis.

Sed Genus & ſpecies non variant propoſitionem, idcircò tanquam vnum vtrunque ponitur.

Ens verò & alia tranſcendentalia variant. Aliud enim eſt quęrere, vtrum vacuum ſit, & aliud vtrum ſit incorporeum; hæc autem probata ſunt ibidem. Similiter aliud eſt quærere, vtrum Petrus ſit albus, & vtrum ſit mortuus. Illa enim de accidente quæſtio eſt, hæc de entitatis priuatione. Igitur octo ſunt genera probabilium in omni ſcientia. Adde nonum de definitione; quod eſt prædicabile ſæpè dialecticum, cui & deſcriptionem adiunge, vt decimum. Vel melius Diuiſionem: quando ſæpè quærimus, vtrum ſic aliquod ſubiectum ſit diuidendum. Deſcriptio verò cum Definitione confunditur vt in ſuo tractatu docuimus.

Vndecimum eſt prædicatum cauſale in ſex generibus cauſarum: vt ſupra diximus. Duodecimum eſt Metaphyſicale, ſiue ex primalitatibus, ſiue obiectis earum, ſiue influxibus, vt patebit ex noſtris quęſtionibus.

Quibus modis ſingula prædicata prædicentur.

PRædicata tranſcendentalia de omnibus analogicè: de ſingulis verò dicuntur omnimodo. Definitio verò de Definito prædicatur in quid quale; quoniam dicit eſſentiam per genus, & eandem qualificatam per differentiam. In omni prædicamento reperitur quid & quale. Ergo Differentia prædicatur in quale eſſentiale. Proprium verò ſimiliter: ſed illa conſtituit qualitatem eſſentialem, hoc verò fluit ex qualitate eſſentiali. Sicuti mobilitas in igne à calore, qui ignis eſt differentia eſſentialis. Accidens autem prædicatur quomodocumque aduentitio poſt eſſe completum; & potius ad exiſtentiam quam ad eſſentiam.

pertinet; & alterius eſt prędicamenti à ſubiecto; & ſi eſt in prædicamento Quantitatis, prędicatur in quantum: ſi in Qualitatis, in quale: ſi in Actionis, &c. prout ſit quęſtio, vt in prædicamentis.

Indiuiduum prędicatur in quod. Nam ad interrogationem quis eſt hic? reſpondemus. Eſt Ieſus à Nazareth Propheta. Et quæ ſtella eſt hæc? reſpondemus Aldebaram.

Prædicata autem oppoſita, vt domus eſt combuſta, & homo eſt mortuus, non prædicantur vt accidens: alioquin qualificarent non deſtruerent ſubiectum, ſed in Nihil; qui eſt modus proprius à priſcis ſcriptoribus non conſideratus. Cum enim valeat Conſequentia de ſecundo adiacente ad primum in omnibus, vt ſi eſt homo animal, vel Petrus, vel albus, ergo eſt: hic è contra non valet; homo eſt mortuus: Ergo eſt: Valet autem, vbi non eſt totalis deſtructio; vt eſt Cœcus, ergò eſt. Sed non valet viſus eſt cœcutas, ergo eſt. Quoniam cœcitas eſt viſus deſtructio totalis, non autem Petri.

Prædicatum cauſale eſt per ſe ſi de vera cauſa: per accidens ſi de cauſa per accidens. Metaphyſicale ſuperioris eſt ordinis, de quo alibi.

In omni autem prædicamento, & in ſenſu, hæc duodecim prædicabilia reperiuntur: Ergo de omni re quæſtiones probabiles fieri poſſunt, & demonſtratiuæ & litigioſæ.

Poſſumus etiam dicere, quòd accidentia prædicantur extrinſecè eo modo quo conſtituitur genus, vnde ſumuntur. Ergo triangulus eſt ligneus, eſt prædicatio in quid extrinſecum: & Petrus eſt longus: in quantum, & Rectus in Quomodo: & Quieſcens in operatione, & Legens in actione: & Conformes Petro, in vnitate; & ſic de cæteris pro vt mouetur Quęſtio; & oppoſita omnia in Nihil. Si enim Petrus non eſt animal, non valet, ergo eſt.

Prædicata autem æquiuoca ſolum voce prædicantur, vt ex Metaphyſica: Sed in ſimili imperfecto. Analogica proportionaliter, vel ad vnum attributiuè prædicantur. Synonima identicè alterum de altero,

Definitionis, Proprij, Generis, & Accidentis, certitudinem ex ſuperioribus haberi; neque in Topicis inquirendum eſſe; ſed tantum de illatione opinionis ſuſpitionis, & fidei, per locos tractandum.

ART. V.

ANxiè quærit Ariſt. quibus, & quot modis probatur Definitio de Definito; & proprium, & Genus, & Accidens. Alia enim prędicabilia non conſiderauit, licet tamen inſudarit & quot modis: iterum reprobantur.

Quos ſi vellem examinare, prolixus ſermo, & inutilis foret; neque ad omnes errores & ineptias, & ſuperfluitates confutandas perueniret, cum pręſertim eaſdem regulas quatuor repetat in quatuor prædicatis: nobis autem huiuſmodi labor exantlandus non eſt. Si enim ſuperiores ſermones quis percepit, vtique & prædicabilia, & prædicamenta, & probationes omnium terminorum iam habet. Ex definitione enim ſingulorum prædicabilium totali, & ex ſingularium partium definitione, probitate, vel defectu, agnoſci poteſt facile num proprium, aut genus, aut accidens cuique ſubiecto ſit ritè aſſignatum, & oratio bona & conſtruenda ſit: an perperam, & deſtruenda.

Ex his verò, quæ diximus in tractatu de Definitione, & de Diuiſione, ſimiliter probabilitas, & improbabilitas earum eluceſcit. Hic autem replicare nolo. Reliquum eſt, vt locos, vnde probationes omnium propoſitionum accipiuntur, enumeremus, cum etiam de expoſitionibus, & probationibus terminorum tractantes, & de Æquipollentiis propoſitionum, ſatisfeciſſe pleniùs quam Ariſt. deſiderat, notum ſit. Similiter vbi quænam bona, & quænam mala ſit conſequentia, docuimus. Nunc autem non de prædicatis eſt quęſtio, quæ iam abſoluta eſt: ſed de opinionis & ſuſpitionis, & fidei illatione, ex præcedentibus propoſitionibus, & argumentis.

QVÆSTIONES DE ESSENTIA, & exiſtentia Metaphyſicè, & Phyſicè fieri: & ſecundum primalitates, earum obiecta, & influxus. & principia, & elementa, & cauſas & prædicamenta.

CAP. XVII. PARS II.

ART. I.

QVærimus probabiles, & neceſſarias propoſitiones de vnaquaque re. 1. Queritur de Primalitatibus, & earum obiectis, & influxibus. Hoc eſt primo, an ſit, an per ſe ſit: an inſit: an adſit: an ſubſit: an præſit: re, an ratione. 2. De Poſſe, Eſſe, & Operari. 3. De Sapientia eſſendi, & operandi: 4. De Amore eſſendi, & operandi. 5. ſit ne vnum, an plura. 6. Verum an falſum. 7. Bonum, an malum. 8. Neceſſarium, an Contingens. 9. Fatale, an Caſuale & fortuitum. 10. Congruens, an Diſſonans ſibi & aliis.

Mox vbi & quando.

Ex quibus principiis, & elementis, & cauſis.

Deinde à quo: de quo: quo: inſtar cuius: propter quid eſt; & ſecundum quod perficitur.

Deinde quæritur de prædicamentis eſſentiæ: Vt quid eſt; id eſt in quo prædicamento. Quidditas enim cuiuſque rei in ſuo prædicamento reperitur, vbi Genus, & Differentia habetur: & cauſæ, principia; & proprietas quæruntur. Deinde quantum eſt; quale eſt; quo operatur; quid patitur, & à quo: cui in quo eſt ſimile, cui in quo diſſimile: quibus ſubiiciatur accidentibus, & relationibus ad cætera mundi entia.

His omnibus conſpectis facilè argumentari licet de vnaquaque re, non modò quæ eſt in prædicamentis, ſed etiam extrà: & quæ Ens per ſe, ſed etiam quæ per aliud,

vel in alio, vt quantitas, & triangulus, & albedo.

Cumque ſint ſeptem prædicamenta abſoluta, vt Natura, Quantitas, Forma, Operatio, Facultas, Actio, Paſſio; & tria reſpectiua, vt Similitudo, & Diſſimilitudo, quæ ab vnitate, & pluralitate trahuntur, & Accidens, quod à miſtione aliarum rerum poſt eſſentiam aduenientium habetur; oportet in primis eſſentiam venari, in ſecundis notificare, & perpolire quaſi notitias. Hoc autem nemo ſatis intelligit, cui noſtra prædicamenta familiaria non ſunt.

Arbitramur in omni re omnia prædicamenta reperiri ſaltem per Analogiam. Nam & Angelus habet naturam & cauſas illius, & quantitatem virtutis, & formam incorpoream ſuæ entitatis, ſeu limitem, & configurationem ad alios angelos, ſeu ordinem, & ad alias res, & Facultatem ad obiecta, & ad alios intellectus, & ad ſuum, & Operatio Metaphy. quæ poſſe eſt, velle & ſcire, ſaltem per accidens; & Actio per aliud & per accidens in corpora exteriora, & in res incorporeas; & Paſſio in receptione, & Similitudo, & Diſſimilitudo cum aliis rebus corporeis & incorporeis, & cum Deo.

Et Accidens, quod ſibi euenit ab illis, & à ſui operatione poſt eſſentiæ complementum.

Igitur ſedes argumentorum ſunt ipſa Prædicamenta ex quibus omnem naturam plenè inueſtigare licebit quatenus noſtra Cognitio fert: Neque tamen iſta eodem ſemper ordine inueſtigantur, ſed quo innoteſcere poſſunt, & alter locus per alterum aperitur, &c.

Præfatorum locorum inueniendorum vniuerſales ſedes eſſe quatuor, Teſtimonium, Cauſam, Effectum, & Signum; & horum ſubdiuiſio.

Art. II.

SVnt ergò loci, ex quibus elicimus rerum ſcientiam, & prædicata: Alij à teſtimonio ſenſus vel noſtri, vel alieni. A noſtro accipimus ſolem eſſe lucidum, & matrem

amare filios. Ab alienis ſcimus Cæſarem fuiſſe Romæ & pugnaſſe cum Pompeo; & ſub æquatore habitari; & alterum hemiſpherium: & quidquid hiſtoriȩ narrant.

Sub hoc Nido argumentandi ponuntur, & probantur quȩ Mens à ſenſoriis accepit, & quidquid aliorum ſenſibus cognoſcimus.

Per teſtimonia procedit Iuris peritus ad condemnandum, vel abſoluendum. Similiter, & Theologus ad credendum Credimus enim Petro, & Thomæ, & cæteris Apoſtolis, quod Chriſtus ſit mortuus, & reſurrexit; & tota Theologia teſtibus innititur Diuinis; ſicuti Iudicia forenſia, & Coſmographia, & hiſtoria, humanis.

Sunt & alia teſtimonia ab Autoritate, ſapientium, ſicuti Peripatetici credunt Ariſtoteli; Platonici Platoni: Medici Galeno; & Chriſtiani Theologis ſancto Hieronymo, Auguſtino, Baſilio, & aliis; ex quibus eliciuntur concluſiones.

Alij verò loci à rationis inueſtigatione dicuntur rationales; & hi in ſingulis inquiſitionibus ſunt tres. Vel à cauſis, vel ab effectibus, vel à ſignis.

Cauſæ autem, quæ ſex ſunt, vt dictum eſt prius. Videlicet Agens, Materialis, Formalis, Idealis, Finalis, & Perfectionalis.

Quæ in principales & inſtrumentales, & concauſales diuiduntur; & in primas, & in ſecundas, & in remotas, & in proximas.

Effectus verò ſunt Operatio, & Actio, & quidquid ex his proficiſcitur in exteriora.

Suntque alij effectus adæquati & per ſe, vt Animæ viuificare, & animare: Alij inadæquati, vt animæ ſcribere: & per accidens, vt animæ arare.

Signa verò ſunt omnes cauſæ & effectus: & inſuper ac propriè quidquid non eſt cauſa, nec effectus, vt ſonus campanæ eſt ſignum ſacrificij, & quæ à ſimili vel oppoſito, vel coniugatis, vel tempore, vel loco, vel conſuetudine, vel ordine, vel adiunctis, vel ab inſtitutione naturali, vel Diuina, vel humana, vel à quacumque rationali creatura,

ponantur, vel à magis, vel à minus, vel ab oppoſitione, vel à generatione, vel corruptione, vel ab impoſſibili, vel neceſſariò, quæ conſequuntur ſumi poſſunt ad probandum vel improbandum.

Quapropter Omnis probatio eſt vel à teſtimonio, vel à cauſa, vel ab effectu, vel à ſigno: de quibus ſigillatim nos manet tractatio.

Probationes verò, quæ fiunt à genere, & differentia, & definitione, ſunt à ſigno, quatenus à ſimilibus; & à cauſis quatenus definitio per cauſas communes indiuiduis fit. Quæ verò à Deſcriptione, etiam per effectus. à Diuiſione autem habemus locum, ſed qui in ſimilibus, & oppoſitis continentur. Doctrinæ tamen gratia explicandus & iſte erit.

DE LOCIS ARGVMENTANDI *per teſtimonium in omnibus ſcientiis, & negotiis humanis, & Diuinis.*

CAP. XVIII. ART. I.

SIcuti probatum eſt nobis in P. P. Metaph. & in Phyſiologicis Quæſtionibus, & in 2. de Senſu Rerum, ſenſus eſt perceptio Obiecti præſentis: Intellectio verò eſt ſenſus obiecti abſentis: Ideo imbecillus. Ratio eſt ſenſus in altero noto alterius non noti. Memoria eſt ſenſus anticipatus. Reminiſcentia ſenſus renouatus per exterius obiectum mouens. Imaginatio verò per poſterius; itemque ſenſationum Copulatio, & Diſcretio: Vnde fictiones prodeunt. Intelligentia verò, quà à Brutis ſeparamur eſt perceptio Diuinorum longè altior, quàm vniuerſalis cognitio Ariſtoteli nota, quæ omnibus brutis ineſſe patet: illa verò non. Similiter & voluntas, qua liberi ſumus, omnes appetitus ſenſuales excedit.

Quapropter Mens humana licet ſentiat imaginetur, memoretur, reminiſcatur, & ratiocinetur, & intelligat cum

cum ſpiritu animali, has tamen operationes meliores per ſe habet, & inſuper Diuinorum notitiam, quam Theologi veteres Intelligentiam vocant, & libertatem ſuper omnes eiuſmodi actus, quæ Brutis non ineſt; nec nobis, quando ſolo ſenſu ſpiritus corporei agimur, vt primi impetus nos admonent, & ægritudines, de quo alibi.

Innata tamen eſt animæ corpori incluſæ, non niſi per ſenſus cognoſcendi via. Harum autem ſenſationum certior eſt, quæ eſt præſentis obiecti. Omnes enim memoriæ, & intellectiones, & imaginationes, cum dubia ſunt, aut errant, ad ſenſum recurrunt, à quo corrigantur. Senſus ergo eſt Animæ teſtis; & cum omnes ſcientiæ fundantur in propoſitionibus vniuerſalibus, & iſtæ fiant à ſenſu per inductionem ex ſingularibus, palam eſt quod omnes ſcientiæ habent fidem pro fundamento. Mens enim à Deo indita nobis, non copulatur obiectis ſcibilibus, niſi per ſpiritum ſentientem, illa ei deferentem, annunciatemque: cui donec in corpore eſt credat, neceſſe habet. Teſte Auguſt. in lib. de Ani. & Spir. Verùm aſſueta decipi, quoniam ſpiritus Corporeus res caduca eſt variabilis eſt, nequaquam credit ſenſui, niſi pluries, ſimiliter idem enunciet, quod faciat plures memorias, hoc eſt, anticipationes ſenſilium, ex quibus fit vnum experimentum: quod per propoſitiones vniuerſales explicatum, fit principium artis. Niſi enim experti eſſent Medici pluries, quod Reubarbarũ purgat coleram, & Mathematici, omne totum eſſe maius ſua parte: iſta Artis principia non fierent. Quapropter cum probabilia argumenta plerumque de particularibus rebus fiunt oportet eligere teſtimonium à ſenſu obiecti præſentis, non vno, ſed pluribus, non imbecillo, infirmóque, ſed forti. Aliter enim æger oculus videt, atque ſanus. Hoc teſtimonio probamus, quòd res ſit, & quod phœnix ſit. Et hoc reprobamus, cum dicimus nulli viſam eſſe, ſed fabuloſè non per ſenſum obiecti præſentis, ſed per imaginationem, qui eſt ſenſus fictus, decantatam eſſe. Non enim teſtis eſt imaginatio. Probamus quoque per ſimile, id eſt, per ſenſum in alio, vt quoniam

ex vermi ſerico fit papilio, ſic è verme corruptæ phenicis phenix: & ſic ſenſus eſt ratio: trahimúſque rationem à ſignis, & impoſſibilitate rei in cauſis; ſed tamen ſcientiam non facimus, niſi ſenſus præſentis obiecti conteſtetur. Facimus tantum opinionem, vel ſuſpitionem, prout ratio à viciniori, vel à diſtantiori ſimilitudine trahitur. Probamus hoc per teſtimonium aliorum ſcriptorum: ſed non certum, niſi prius examinetur.

Et quidem vita hominis hic & nunc eſt, præterita autem & abſentia, loco & tempore, non eſt ſentire hic & nunc. Oportuit non modò noſtris, ſed etiam alienis ſenſibus præſtare fidem, non modo familiarium, ſed conuicinorum, & inimicorum, & à longè diſtantium, & in toto mundo verſantium, nunc, & olim. Ergò nuntiis tabellariis, epiſtolis, hiſtoriographis, & expertis in vnaquaque ſcientia, fidem damus, vt ſcientes eſſe poſſimus; alioquin eſſemus ſicuti vermis intra caſeum genitus, qui neſcit omnia, quæ ſunt in caſeo, & extra caſeum entia, exceptis illis particulis caſei, quibus tangitur, nutriturque.

Contingit autem, & omnes teſtes fallere, aut quia ipſi decepti ſunt, aut quia verum occultatur, aut ludificare volunt, ſicuti & noſtri nos ſæpè ſenſus fallunt; ſed ſola ex deceptione, & non diligenti inſpectione. Ergo in omni ſcientia teſtes fide dignos ſeligere oportet.

Teſtem Potentia, Sapientia, & Amor, dicendi verum, dignificant.

Art. II.

TRia autem requiruntur in fide digno teſte, iuxtà tres Primalitates Metaphyſicales.

1. Vt ſit ſciens rei, quam teſtatur, non deceptus.

2. Sit animo fortis, neque blanditiis, neque timori, adulationi ve obnoxius, falſæ ve gloriæ, vnde à verò deflectat.

3. Sit bonus qui verum dicere velit, nec fallere.

Defectu primæ Conditionis, non credimus ſancto Au-

guſtino neganti Antipodas eſſe: ſed omni homini in ſua ſcientia ſicuti omni ſenſui ſolum de obiecto cuique ſuo.

Defectu ſecundæ non credimus Poggio laudanti Florentinos de quo Sanazarius cecinit, *Nec malus es ciuis, nec bonus hiſtoricus.*

Defectu tertiæ, Non credimus vitam Medico inimico licet ſapienti, fortique.

Defectu primæ & ſecundæ non credimus Aragonenſi, Cid Hiſpanum mirificanti.

Defectu primæ, & tertiæ ſtultè quis crederet Chitreo neganti Petrum Apoſtolum fuiſſe Romæ, cum ipſe non fuerit eo tempore; neque niſi ex malignitate contra Pontificem loquatur.

Defectuque primæ ſecundæ & tertiæ Macomettus non minus falsò quam impiè negat Chriſtũ fuiſſe crucifixum, cum ipſe ignorans fuerit, & timuerit eum pro lege ſua moriendo imitari, & malitiosè in Chriſtianiſmum debaccatus fuerit.

Defectu ſecundæ & tertię Lutherus non eſt fide dignus dum teſtatur Auguſtinum negaſſe libertatem arbitrij, quem ſcit ſemper aſſeruiſſe; Item fuiſſe Petrum Romæ quod omnes hiſtoriæ conſtanter teſtificantur.

Regula 1.

IGitur eligendus eſt teſtis, qui non ſit deceptus, vt plerique Philoſophi, neque deceptor, vt hęretici, & pſeudoprophetæ.

Regula 2.

OPortet autem, &, quod dicunt, ipſos facere; & eſſe conſtantes in dicto & facto: & plures, & conuenientes. Si enim hęc adſunt, nil timendum eſt de ipſorum teſtimonio.

Regula 3.

QVorum hiſtoria deſcripta eſt non eo tempore, quo narrata acciderunt, neque ipſi hiſtorici viderunt, aut

diſcordant in eſſentialibus, aut à non dignis fide percepe-runt, aut parum curioſi, & potius fictores apparent, fidem non merentur, niſi plus minuſve, prout ad veritatem plus minuſve accedere noſcuntur: Ex dictis notis.

Idem dicendum eſt de ſcientiarum ſcriptoribus.

Regula 4.

PRęterea teſtimonium ab autoritate negatiua, non valet vbi non neceſſariò ponendum erat. Non enim quia Lucas in Actis Apoſtolorum non dicit Thomam prædicaſſe Indis Euangelium, ideo negandum eſt fuiſſe Thomam in India; non enim omnia iſta proſequi profitetur. At vbi neceſſe erat ad rei doctrinam, valet; ſic Teleſius probat contra Peripateticos, quod Ariſt. non poſuerit in elementis alias formas à calore, & frigore, humore & ſiccitate, quoniam vbi oportebat de illis tractare, id eſt in 2. de Gener. & Corrupt. nihil dixit, neque an ſint, & quomodo eſſe ſciamus, nos docuit; ſed ex quatuor illis primis qualitatibus eſſentialibus tantummodo elementa conſtituit.

Rectè Durandus Auguſtinum non poſuiſſe intellectum Agentem probat, quod vbi docet quęcumque oportet de Anima ſcire, de illo tacuit.

Regula 5.

PRæterea locus ab autoris verbis non valet, niſi & ſenſus talis afferatur ad propoſitum, de quo autor loquebatur, vt docet ſanctus Hieronymus. Alioquin, & Virgilius de Chriſto crucifixo locutus dici poteſt cum ait, *Talia præſtabat memorans fixúſque manebat.* Et Petrarcha de Beata Virgine, cum loquitur de Laura. Hinc orta ſunt Homerocentona, & Virgiliocentona.

Regula 6.

LIcet tamen vti verbis Autoris, & non ſenſu ad pulchritudinem interdum, vt Cicero Ennianis, & Bernardus

tota Scripturâ ſanƈta ; nec aliis verbis loqui poſſe videtur.

Regula 7.

PRæterea Autoritas autoritatis pręſertim inſcia, vel hoſtilis, non valet. Errat ergo qui Epiphanio credit, dicenti, quod Origenes eſt hęreticus, quia dixit filium non videre patrem; Nam vt accuratè legimus in Periarcho, & in Epiſt. ad Rom. docet non videre oculis corporalibus, ſed comprehendere & cognoſcere incorporaliter. Iſta non legens deceptus eſt Caſtrenſis, & ſibi poſtea contradicit.

Regula 8.

LOcus ab authoritate in omnibus ſcientiis, excepta hiſtoria, infirmiſſimus eſt, vbi vel ſolus Plato, vt dogmaticus, vel ſolus Galenus citatur. Vbi verò plures & meliores, paulò firmior; vbi propè omnes, validus, non tamen conuincit. Nam ſub Arrio, ait Hieronymus, totus ferè mundus confeſſus eſt ſeſe Arianum : Autoritas tamen Athanaſij, & Hilarij pręualuit. Ideo Plato, & Chryſoſtomus non pluribus ſed melioribus aiunt credi oportere.

Similiter hoc tempore omnes ſcholaſtici ſunt quaſi Ariſtotelici, magis autem ſub Alberti tempore, videmus tamen cunƈti, Ariſtotelem erroribus ſcatere innumeris; magis autem hoc tempore, quando eius dogmata ſtriƈtiori examine traƈtantur : & ſenſu, & patrum autoritate teruntur.

Ptolomeum eiuſque hypotheſes multa ſecula venerata ſunt, nunc autem à Copernico, Tycone, & noſtratibus, deprehenſæ ſunt fallaces.

Valet hic locus ad erubeſcentiam incutiendam, vbi fama ſcriptoris viget, non autem ad conuincendum.

Regula 9.

NEque ſubitò ſunt autoritates negandæ, vt falſæ, niſi quibus rationibus fultæ ſint prius examinentur, vel melior ſtatim affulgeat ratio.

Quilibet & Legiſlator fidem habet apud ſuam nationem, quæ conuincat: apud alios verò opinionem, aut ſuſpectionem. Sæpè & contradictionem adipiſcitur: Vt Legem Solonis de Amore puerorum Chryſoſtomus inſectatur. Quæ autem maturæ conſentit lex, vbique viget, &c.

De Teſtimonio in Theologia.

Art. III.

AT verò locus ab autoritate in Theologia ſecus ſe habet atque in aliis ſcientiis. quoniam hiſtoriæ vtitur teſtimonio, non opinantis philoſophi, nec humano, ſed diuino: & ſicuti ſenſibus non credere ſtultum eſt, ita & plus Diuinis teſtibus ſenſatis.

Dignoſcimus autem teſtes diuinos ab humanis decem ex notis principalibus.

Decem notæ ad diſcernendum teſtem Diuinum à non diuino.

PRimo ſunt miracula quæ non humana, nec diabolica magia fieri queant, ſed ſolum à Deo, qui miſit illos. Et talis nota eorum teſtimonium ſigillauit.

2. Martyrium: qui enim ſcit ſe à Deo miſſum, pro illo mori non recuſat; in quo meliorem vitam ſe iactat habere.

3. Deinde Vitæ ſanctitas.

4. Præconium aliorum Prophetarum, qui de ipſo prænunciauerunt.

5. Prophetia teſtis, euentu comprobata, vt Ieremias docet.

6. Doctrinæ moralis puritas, rationi naturali prorſus conſentiens, aut eiuſdem perfectiua.

7. Si ſequaces eorum miracula facere poſſunt, & martyrium ſubire, & vitæ ſanctimoniam tenere.

8. Concordia ſequacium cum capite ſuo, & doctrinæ inter ſe.

Quæ notæ omnes in Chriſto, & Apoſtolis claruerunt. Plurimæ autem in Moyſe, & Prophetis. De quibus in Antimachiauellismo, & in Metaph. diſputauimus.

Theologia igitur talibus innititur teſtibus, qui à Deo ſe miſſos ad teſtificandum prædicant, non fruſtrà. Quibus autem contrariæ notæ inſunt, hi à Deo miſſi haudquaquàm credantur. Qui enim à Deo venit, Diuinus eſt. Oportet autem credere, quod ſi Deus eſt, noſtri curam gerit, & ſcolam veritatis inter homines inſtituit, quam vocamus Eccleſiam: cui in communi reuelatum eſſe ſenſum Scripturarum ſanctarum oportet: Alioquin fruſtra Deus illas dediſſet, niſi & intelligentiam earum dediſſet.

Loci Theologici Demonſtratiui.

IGitur primus locus Demonſtratiuus, vt in Theologia, eſt ab autoritate totius Eccleſiæ, quæ ſimul complectitur Chriſtum, & Apoſtolos, & Prophetas, & Prelatos, & populum Chriſtianum.

2. Eſt ab autoritate Scripturarum Canonizatarum per Eccleſiam.

3. Ex traditionibus Apoſtolicis ſeruatis ab Eccleſia.

4. Ab autoritate Conciliorum vniuerſalium Approbatorum.

5. Ab autoritate Papæ decernentis de rebus fidei, & morum, non vt Doctor particularis, ſed vt Papa in Cathedra Petri. Neque enim permittet Deus falli caput ſuæ Monarchiæ.

6. Ab authoritate omnium Doctorum Eccleſiaſticorum, De ſenſu Scripturæ loquentium, & hi omnes Demonſtratiui.

Loci Theologici probabiles.

1. PRobabiles verò loci ſunt ab authoritate Conciliorum prouincialium,quę conſtat poſſe errare. Vti Carthaginenſe ſub Cypriano. Quando autem per vniuerſale, aut per Fidem Apoſtolicam confirmantur, Demonſtrati ſunt.

2. Ab autoritate aliquorum Patrum.

3. Ab autoritate vnius, vt Auguſtini, vel Baſilij.

4. A ratione naturali; quę cæcutit in Diuinis, vt noctua ad lumen ſolis; poſt habetur Doctoribus, non tamen vni.

Regula 1.

NEque ratio ab extraneis reputanda eſt cum Chriſtus ſit ſumma ratio, ſed participatio eius. ***Ergo quidquid recta ratione philoſophi dixerunt, à Chriſto habetur, vt autore naturæ rationalis, & extorquendum eſt ab eis, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus, dominum ſuum non agnoſcentibus***, vt docet ſanctus Auguſtinus, & Iuſtinus cognomento, Philoſophus.

Regula 2.

QVando verò Theologia probat aliquid ab authoritate Philoſophorum Gentilium, probat ab extraneis, vti Iuriſconſulti ab Hippocratis autoritate; & Autoritas Philoſophorum non facit ſcientiam, neque fidem in Theologia, ſed tantum ſuſpitionem.

Regula 3.

NEque citantur tanquam teſtes pro Theologia, quę illis non indiget. (Licet condeſcendens nobis vtatur ſcientiis vti ancillis) ſed tanquam teſtibus contra ſuos gentiles ſequacéſque, non contra Chriſtianos; vti bene docet S. Thomas pri. par. qu. 1. Quapropter ſtultè allegatur Ariſtoteles contra S. Thomam, aut cōtra Durandum, aut contra Scotum, ſimiliter Plato, & alij, cum non faciant,

ciant, niſi ſuſpitionem. Qui autem illis ſeſe ſubiiciunt, vt magiſtris, cum ſint teſtes ſolum contra ſe ipſos, & ſibimetipſis iniuriam faciunt, & populo Dei.

Regula 4.

VAlet tamen omne teſtimonium teſtis contra teſtem ipſum & defenſorem teſtis. Nam *ex tuo ore te iudico ſerue nequam.*

Regula 5.

RVrſus quando Scripturarum ſanctarum teſtimonia quatruplicem ſenſum habent. Videlicet Literalem, Moralem, Allegoricum, & Anagogicum, non proptereà omnis ſenſus fidei dogma conſtituit, ſed ſolus literalis, alioquin quodlibet dogma allegorizando, noua ſtatuere poſſet, vt ait Auguſtinus contra Donatiſtas.

Regula 6.

VAlent cæteri ſenſus exculpti è patribus ad faciendam probabilitatem, & interdum ſuſpitionem ſolam, & ad mores informandos.

Niſi vbi allegoria in ipſa ſacra Scriptura interpretata inuenitur, tunc enim valet pro hiſtorico ſenſu, vt apud Paulum allegoria de Sara & de Agar.

Regula 7.

IN ſenſibus autem myſticis, Patrum ſanctorum teſtimonia plus probabilitatis habent, quàm aliorum non ſanctorum. Palam eſt quidem in natura nihil fruſtra inueniri; & res præteritas ſimiles eſſe futuris; & rem eandem pluribus vſibus aptam. Ergo in Scriptura Dei plures ſenſus ad plures vſus, & præteritas præſentium nuncias eſſe. Nec apicem abſque ſuo vſu reperiri oportet, vt Chryſoſtomus, & Bernardus aduertunt.

Regula 8.

VBI autem parabolæ ponuntur, vt non voces tantùm, ſed res voces ſignificatæ, ſignificationem habeant ex dicentis inſtitutione, ſenſum literalem eſſe illum dicimus, quem res ſignificatæ ſignificant; ſicuti & in fabuloſa philoſophia, & in Socraticis dictis, & in Poëta-

rum fabulis palam eſt. Quæ non propterſe narrantur, ſed propter res, quas deſignant, vt in Poëtica declarauimus. Nihil tamen obſtat eandem parabolam in vtrôque veram eſſe literalem, vt quæ de Lazaro mendico, & diuite immiſericordi apud Luc. intexitur.

Parabola autem Ioatan in lib. Iudicum ad literam nullo pacto eſt.

Regula.

CОntra locos demonſtratiuos dogmatizare ſtultum eſt.

Regula.

COntra probabiles temerarium, niſi alios Doctores æquiualentes, & rationem pro te habeas: hoc autem dicimus in Theologicis, vt D. Thom. in quolibet. Nam in cæteris ſcientiis credendum eſt ſapientioribus, non ſanctioribus, niſi vbi ſanctior æquales habet rationes, vel teſtimonia.

Regula aurea.

PRæterea quando Sanctus loquitur tanquam teſtis de viſu, vel auditu, credendum eſt illi abſque dubio, quoniam Poteſt, Scit, & Vult dicere verum, & non fallere.

Quando verò loquitur, tanquam opinator, præſertim ex dictis aliorum, nulla eſt temeritas negare eius dictum, alioquin temerarij fuiſſent, qui contra Auguſtini, & Lactantij ſententiam eſſe Antipodas dicebant. Et euentus pro illis nunc teſtatur. Et qui contra ſanctum Thomam ſub Æquatore viuere homines argumentabantur; quibus nunc fauet experientia.

Regula.

ITem plus credendum eſt vni ſanctorum teſtificanti teſt. ab Eccleſia confirmato, quam pluribus opinantibus ſanctis. Non ſunt reprobandæ opiniones Philoſophorum tanquam de Fide: niſi vbi certò & apertè locis Theologiæ demonſtratiuis contrariantur.

CONCLVSIO.

Siue Diuina, ſiue humana teſtificentur, teſtis opinanti ſemper eſt præferendus. Hæc autem examinare non eſt in præſentiarum.

De Teſtimonio in Moralibus.

ART. IV.

IN Moralibus verò teſtimonia ſumuntur à moribus à legibus; & ab exemplo animalium natura viuentium; & ordine rerum, & corporis humani; quod S. Paulus. Sæpè facit doctè præque aliis melius.

In lege primus locus eſt videre, an diſputator alleget verba tantum, vel & ſenſum.

2. An ſit Diuina, Poſitiua, vel Naturalis, an Humana & hæc vtrum de Iure gentium, an Ciuili: in duobus enim primis non cadit diſpenſatio. In ſecundis cadit, ſi Autoritas principis, aut Reip. adſit, & non propter bonum priuatum, ſed propter commune frangatur potius legum veneranda poteſtas. Et vtrum ratio legis ceſſet in hoc particulari, an non; ſi ceſſet diſpenſetur, ſi non, ſtet.

1. In conſuetudine videndum eſt primo noua ne ſit an vetus: Hæc enim fortius conuincit.

2. Omnium, an paucorum.

Illa eſt melior.

3. Rationalis ne ſit, an irrationalis? Hæc enim abroganda eſt, non tuenda, teſte Auguſtino: Qui apud Gratianum profert veteri conſuetudini nouam veritatem, & rationem: quo Ariſtotelicos conuincimus.

Iidem loci ſunt de moribus. Qui verò ex naturæ exēplo, ſunt illi à cauſis Idealibus, vel à ſignis, de quibus poſtea.

Autoritatem ſectantur ingenij inopes.

Rationem ingenioſi.

Senſualitatem, id eſt, primam rei apparentiam, animoſi.

DE LOCIS PROBANDI *per cauſas in omnibus ſcientiis.*

CAP. XIX. ART. I.

CVM per cauſas aliquid probamus, vel reprobamus, ſic procedere oportet, cum ſcierimus, quid eſt cauſa, & quot genera ex prædicamentis.

Aut enim quæſtio eſt vtrum ſit hæc res cauſa huius effectus; aut quærimus effectus entitatem per ſuas cauſas, quibus aſſimilatur; ſi primum laborioſa res eſt: oportet enim peritum eſſe omnis ſcientiæ, præcipuè verò illius, in qua de illa re tractatur, vt in phyſicis phyſices, in Mathematicis Mathematicæ, in Moralibus Ethicæ. Idem in artibus mechanicis euenit. De Cauſis in pri. p. Metaphy. tractauimus, & earum deſcriptiones habes hic in primo prædicamento; nunc autem loci vniuerſales aſſignentur.

3. Cauſarum, alia materialis, alia formalis, alia finalis, alia efficiens, alia perficiens. Harum alia vniuerſaliſſima in eſſendo, & cauſando vt Deus. Alia enim in prædicando, vt ly cauſa. Alia vniuerſalis in cauſando, vt ſol & terra, reſpectu huius hominis. Alia enim in prædicando, vt homo & herba reſpectu huius herbæ. Alia particularis, vt proxima in cauſando, vt huius hominis eſt cauſa Petrus, huius herbæ hoc ſemen, & hæc tellus. Et huius ſtatuæ hic ſtatuarius.

4. Facile eſt inuenire cauſas vniuerſales, non autem particulares per intellectum: per ſenſum verò è contra.

5. Cauſarum alia principalis, cui effectus eſt ſimilis in eſſentia. Alia inſtrumentalis, cui in exiſtentia, vt hæc Scriptura ſimilis eſt ideæ ſcribentis in eſſentia: pennæ verò, & atramento; in exiſtentia exteriori.

6. Omnis cauſa diuiditur in proximam & remotam; & item in adęquatam, & non adæquatam, vt argentum phialę eſt cauſa proxima, & inadęquata, quoniam non ex

ſolo argento fieri poteſt phiala. Metallum verò remota, & adæquata, ſi tamen ex ſolo metallo fieri poſſet, nam ex vitro, & creta, quæ metalla non ſunt, fit materialiter. Hæc tamen phiala ex hoc argento adæquatè fit.

6. Ergò ad omnē cauſationem requiruntur coexiſtentia loci, & temporis, & commoditatis inſtrumentorum, & diſpoſitionum, & carentia impedimentorum. Non ergò quia Petrus eſt fur, & in domo mea factum eſt furtum, reus eſt. Neque ſi fuit hic heri, & non hodie. Neque ſi hodie, & manus ligatas habebat. Neque ſi ſolutas, & obſeruabatur à domeſticis.

7. Arguere licet à definitione cauſæ ad cauſationem, vt ſi cauſa eſt, qua poſita, ponitur effectus, & ablata non ponitur; vtique poſito mare & femina coëuntibus, ſi non ſemper generatur homo, non erit cauſa mas & fœmina, vel non erit ſufficiens cauſa, præſertim cum neſciant formare hominem. Ergo à Deo, vel anima mundi principalis cauſa aſſerenda eſt. Quia verò poſito igne & ſtuppa a ſemper fit accenſio, vtique ſufficiens eſt ignis cauſa accenſionis, non autem aſſationis artificialis ſine coquo.

8. Probatur cauſa à diuiſione ſufficienti, & excluſione, vt ſi tres erant in platea vbi factum eſt homicidium, & neque Petrus, neque Fabius fecerunt: Ergo Martinus eorum tertius.

9. Quoniam cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati; & effectus effectus eſt effectus cauſæ: probatur cauſalitas à ſigno, de quo infra, &c.

10. De effectibus iidem loci valent ad probandum & reprobandum; & ſimilitudo, & congruitas inter effectum, & cauſam facit probationem circularem. Amor quoque, & maior Amor magis.

Ex eiſdem locis eliciuntur negatiuæ rationes, vt Rex Salomon: Hæc non eſt mater huius, quia non amat; hæc verò eſt, quia amat. Et Virgil. dixit, Auguſtum eſſe filium Panifici, quoniam panum mercede conducebat Poëtam. Omnis enim effectus ſuæ cauſæ conformatur.

De Rei Natura, & Accidentibus per cauſas.

Art. II.

SI verò de eſſentia rei quærimus, vtique ex cauſis eius argumentamur, vt filium Cauponis dicimus vilem, quatenus patri ſimilem.

At quia ſæpè effectus particulari cauſæ non conformatur, poteſt argui è contra: ſæpè philoſophi faciunt filios ignaros, vt Samuël, Salomon, & Socrates. Diſputator ergo ad vtrumque reſpicit.

Argumentamur etiam à loco, & tempore, vt ſi natus in patria nobili, aut tempore, quo virtuosè viuebatur, vel è contra, quibus Rhetores vtuntur.

Ab omnibus cauſis effectus natura cognoſcitur, vt Teleſius probat aquam eſſe calidam.

1. A cauſa actiua, qui eſt Sol.

2. Et à Materia qui eſt vapor calidus.

3. Et à forma quæ eſt liquiditas, & tranſpicuitas, & mobilitas, qui ſunt effectus caloris.

4. Et à ſimili tanquam ab idem, quia oleum & vinum calida ſunt, & perſimiles aquæ.

5. Et à loco & tempore calido, vt in aëre, & in Æſtate, vel alembico. Locus enim & tempus ad rei exiſtentiam valent.

6. Et à cauſa finali, quoniam ſi eſt propter potum animalium, & vitam piſcium, non poſſet, ſi frigida eſſet in ſummo, non necare bibentes, & piſces, blando calore non ſummo præditos.

7. Item à contrario quando non requiritur frigus, ſed ſola conſpiſſatio ad aquæ generationem ex fumo, vt patet in ollarum operculis feruentium.

8. Quoniam frigus non facit aquas ſed deſtruit: vertit in glaciem, & duritiem; contrariam fluiditati natiuæ.

Et hic locus eſt à diuiſione, & à contrario: ſi non frigus; ergò Calor eſt cauſa.

Sic è contrario probatur, quod materia corporea non ſit in Angelo, quoniam eſſe corporeum Angelicæ intellectioni non congruit. Eo quod malitia non eſt à Deo, quoniam Deus eſt ſummè bonus. Neque Mors, quoniam eſt ſummum ens: Mors autem Non ens. Dantur aliæ probationes à ſigno.

Nota quod Occaſio quæ eſt motiuum cauſę ad cauſandum, & Conditio quæ eſt applicatio ad cauſandum, ſunt etiam ſedes argumenti præſertim de exiſtentia.

DE LOCIS AB EFFECTIBVS.

CAP. XX. ART. I.

Ab effectu quoque rei entitas probatur eiſdem viis, eſt enim effectus, cuius eſſe eſt ab alio. Hic ergo & operationem, & actionem, & res operatas, effectáſque comprehendimus.

1. Primus locus eſt ab operatione, vt Sol mouetur. Ergò eſt calidus. Operatio enim Caloris eſt motus vt patet in cunctis.

2. Ab actione, vt Sol calefacit, & attenuat quæcunque vincit, &c.

3. Ab effectu per ſe, aut propter ſe. Sol enim eſt igneus, quia ignit, & tenuis quia attenuat. Non autem eſt herbaceus, quia facit herbam. Hoc enim accidit ſuæ actioni ab ideante cauſa in tantũ, non à ſole. Sic non eſt homicida qui occidit caſu, ſed qui propter ſe, vt occideret, iaculatus eſt.

4. Si effectus à viribus cauſæ procedit, indicat cauſam, non autem ſi alienis, vt vinum, & aqua frigefaciunt viribus externi frigoris, non propterea natura eorum eſt frigida; quia verò guſtum proprio ſapore dilatant, quod eſt caloris opus, calida ſunt, blando tamen calore. Nec quia viribus Principis lictor ligat hominem ſtrenuum, ipſe eſt magis ſtrenuus, ſed Princeps & Reſpub. Nec tinctor eſt ater, quia atramento cartham tingit.

5. Quando eiuſdem rei poſſunt eſſe plures cauſæ, illa cauſa verè probatur, quæ in productione effectus, loco, & tempore & modo ad eſſe reperitur; vt quia Luna poteſt tenebreſcere, occultatione vel extinctione lucis, vel auerſione faciei diaphanæ, ab illuminante ſole; vel ab opaci corporis interpoſitione, & prima & ſecunda cauſa, tempore & loco obſcurationi eius deeſt: tertia verò adeſt: ideò tertia erit cauſa, & effectus eſt huius cauſæ, obſcuratio: Sic de cæteris per locum à diuiſione, hic locus indicauit fulminis materiam.

6. Vnus effectus non indicat alterum effectum non coexiſtentem, neque ex illo naſcentem, vt licet ſcripturę caracteres indicent affectum ſcribentis, vt perplexi perplexum, & clari clarum, acuti feruidum, igneumque: obtuſi, blandum, quemadmodum ego primus ex fratris Petri Preſtera caractere perplexo cæpi philoſophari anno 1601. Neapoli in Caſtronouo coram fratribus: non tamen ex hoc poteſt ſciri quæ fortuna Petro ſuccedet, vel quo tempore, ſicuti quidam iuuenis moderno tempore ſcire profitetur; tum quia futura fortuna non coexiſtit actui ſcribentis, tum quia non eſt ſcriptio cauſa eius: tum quia neque anima eſt cauſa fortunæ, cuius indicat affectionē ſcriptura ex parte; ſed cœleſtia corpora, & lex, & ciuis, & ſocij, & Angeli, & mores ſcriptoris mutabiles, & occaſiones ſuccedentes, & Deus cauſa cauſarum conſiderandi ſunt ad fortuitum effectum fatalem; quas cauſas omnes nemo noſſe poteſt: Idcircò non eſt ſcientia de futuris contingentibus, ſed tantum probabilitas, vbi cauſæ vniuerſales noteſcunt, vti Aſtrologo, ſuſpitio verò ſola ex vno tantùm. Ergò vix ſuſpicio haberi poteſt ex ſcriptura, de fortuna, ſicuti ex crocitatione Corui de pluuia, quando vapor, quod eſt cauſa pluuiæ, coruum quoque afficit, qui coeffectum præſignat. Non ſic ſcriptura.

7. Effectus inadæquatus non indicat totum eſſe rei neque cauſalitatem rei ſuper alios effectus, vt ſolis attenuatio in terra non indicat totam ſolis naturam, neque alios effectus, videl. illuminare, indurare, gignere cum tellure

tellure ſecunda entia. Nec quia Petrus eſt grammaticus, ideò eſt ſapiens etiam. Sed ſuſpicio fit tantum, quod poſſit eſſe ſapiens.

8. Similiter effectus excedens cauſam, non indicat cauſam probabiliter, ſed ſuſpitioſè, vt non quia eſt pallidus Petrus eſt æger. Poteſt enim pallor alia ex cauſa fieri, ac ſuſpitio oritur, quod poſſit eſſe æger, quoniam ægritudo quoque cauſat pallorem.

Ergò cauſæ vniuerſales non ſtatim indicant effectus; neque è contra. Non enim ſemper ſynodus lunæ pluuiam, aut ventos ciet. Oportet enim & telluris diſpoſitiones, & cauſas proximas conſiderare. Ergò Aſtrologicus ſyllogiſmus eſt probabilis, non demonſtratiuus. Interdum verò ſuſpicatiuus tantum, quoniam ex ſigno procedit ſolo, vt homo nubit quando eius luna copulabitur per directionem ſuccedenti Aſtro.

Ex his patet, quod loci affirmatiui ſunt etiam per oppoſitas conditiones, negatiui. Et alij inueniri poſſunt, ſi quis conſideret in quolibet genere cauſæ diuiſiones.

Nam in Agente alia eſt conſilians, alia diſponens, alia adiuuans. Alia perficiens: alia dux cauſæ; alia comes: alia partialis, alia totalis. In finalibus, alia eſt finis quo: vt res operata: alia gratia cuius, vt vſus, ſicuti nauifactoris eſt nauis, & nauigatio. Alia propter quam omnes, vt lucrum, & conſeruatio vitæ; aliæ cui ſeruiunt omnes, vt Deus. In materialibus alia eſt remotiſſima, alia remota, alia proxima, alia adæquata, alia partialis.

In Idealibus, alia in mente, alia extra mentem, vt in pictura, alia permanens, vt in agentis animo. Alia fluens vt in effectum.

In formali alia partialis, alia totalis, alia intrinſeca, alia extrinſeca, alia actiua, alia materialis, vide prædicamentum de forma; & ex omnibus licet arguere pro rata deſtructiuè, & conſtructiuè; & ad omnes ſimiliter de effectibus.

DE LOCIS A SIGNO.

CAP. XVI. ART. I.

Definitio ſigni.

SIgnum vocant, quod apprehenſum ab Animo ducit nos in cognitionem alterius.

DECLARATIO.

HOC autem modo, cauſa & effectus, ſibi mutuò ſunt ſigna. Nos autem quęrimus, quod non ſit, neque facit, ſed tantum ſignificat; ſiue enim ponatur ipſum ſiue auferatur ipſum, res quam ſignificat eſt vera, licet nobis non nota.

Diximus quidem ſyllogiſmos mathematicos etiam demonſtratiuos à ſigno procedere. Non enim hæc linea illi lineæ eſt æqualis, quia ambæ à centro æqualium formandorum circulorum ad ſuas quęque circumferentias porriguntur. Nam etiam nondum formatis circulis æquales erant, ſed nobis hoc ſigno patere poteſt. Hoc in Metaph. diſputatum eſt, & hic ex parte: dicimus etiam argumenta ad impoſſibile procedere à ſigno.

Diſtinctio ſignorum ab effectu in nobis.

ART. III.

ALia ſigna faciunt Demonſtrationem, vt in Mathematica dictum eſt. Alia probabilitatem, vt Dauid ex eo quod ſolus veniret ab exercitu nuncius à longè conſpectus, ait, bonum nuncium affert. Solet enim victus exercitus fugere turmatim; victor autem in ſpoliis occupari, & nuncium vnum præmittere. Alia faciunt ſuſpitionem, vt ſi eſt Germanus, ergo ebrioſus. Alia ludibrium faciunt & nugacitatem vt cum non ſignum pro ſigno acci-

pimus, veluti occurſum ſerpentis dicunt ſignũ boni euentus. Vtuntur his ſignis Geomantes, & augures, & ſuperſtitioſi.

Diſtinctio ſignorum ab autoribus.

ART. III.

SVnt quidem alia ſigna ab arte; alia à naturâ. Quæ ſunt ab arte; alia à Diuina; alia ab humana; alia à diabolica.

De Diuinis.

A Diuina inſtitutione demonſtratiua ſunt ſemper ſigna, quoniam Deus neque fallere, neque falli nouit, ſed nemo præſumat ponere, quæ non poſuit Deus. Signa autem eos, qui crediderint, hęc ſequentur: In nomine meo dęmonia eiicient. Sic ſanctus Dominicus ſigno probat fidem ſuam, tradens igni librum, qui reſiliuit illęſus. Sunt martyrium & miracula ſigna Dei, quando vera ſunt. Ignis de cœlo ſpiritum ſanctum adeſſe indicauit: & Gedeoni, & Abrahę data ſunt ſigna infallibilia. Signa quoque Aduentum Chriſti pronunciant in Sole & Luna, & ſtellis.

Sacramenta quoque ſigna vocantur inuiſibilis gratiæ, quæ adeſt in ipſorum collatione ſemper ex inſtituto Dei, & quidem aliquam ſimilitudinem cum re ſignificata habent, vt Theologi docent. Hęc omnia demonſtratiua ſunt. Nam licet fictus gratiam non accipiat, non tamen diuina Maieſtas ſe abſentat myſteriis, ait Cyprianus. Ergo dantur à ſanctis aliqua ſigna prędeſtinationis occultiſſimę, ſed non demonſtratiua; ſed probabilia, vt quæ ponit Bernardus, quæ licet demonſtrent pro hic & nunc, non tamen & perſeuerantiam vſque in finem. Non enim Deus inſtituit, vt ſic ſignificent.

De ſignis mediis.

SVnt media quædam ſigna inter Diuina, & naturalia, vt Iris à Deo poſita, & in natura efformata. Item Cometæ

ab Angelis profectò plerumque ex naturalibus confecti: ad ſignificandum hominibus iudicia Dei. Quod Theologi non negant, vti olim Magis: etenim non dantur brutis, iſta non percipientibus: neque Angelis non indigentibus: Ergo hominibus, niſi caſu quis ſtultè fieri in superno cœlo putet tam ingentia luminaria, qualis fuit ſtella noua ſub Hipparco, & altera ſub Tycone in anno 1572. ex his elicitur locis, quod ſit ſignum hominibus. De quibus alibi.

De ſignis à Demone.

Signa verò à Demonibus data putamus, quæcumque, nec naturaliter, nec ex inſtituto diuino, neque humano ſignificare poſſunt, vt puncta Geomantiæ, & Caracteres valentes ad amorem, & odium &c. & apparitionem in Hydromantia, Aeromantia, Pyromantia; & quæ Lamiis à Demonibus dantur, quæ quidem per ſe non ſunt cauſa, neque effectus rerum pro quibus fiunt, ſed ſolùm ſigna, à rationali creatura inſtituta. Cumque non ſint ad bonum neque ex virtute; conſequens eſt vt à malo Demone inuenta ſint. Nullam enim conſequentiam habent, vt quia pyra recta tendit ſurſum, fœlix ſit euentus, ſicuti neque quia baculus ſtat in angulo, propterea Iudex ſedet in foro. Si qua ergo ex prædictis artibus conſequitur conſignificatus effectus, Demonis arte ſequitur, qui præſcius eſt multarum rerum, ob cauſas in Metaph. declaratas: & ipſe cooperatur, vt tales fiant apparentiæ.

Pro quo duos locos elicio ex ſancto Auguſtino, & ſancto Thoma de ſortibus loquente.

1. Vbicumque diuinamus in artibus, in quibus neque cauſa neque effectus, neque ſignum naturale, neque à Deo poſitum de re, quam quærimus, conſideratur: eſt Diuinatio à Demone, phantaſiam noſtram mouente.

2. Vbi verò eſt quæſtio vana & vanitate tractatur, ingeritur Demon: quamuis etiam Angelus poſſet idem facere, ſed non facit; vt cum quis ex cribri ſuſpenſi motu ſpontaneo in nominatione ſuſpectorum furem deprehen-

dit; nugacitas, & ſuperſtitio ſunt ſigna illius.

3. Quæcunque artes ab homine inſtitutæ ad diuinandum abſque Dei iuſſione, vbi ex ſolis ſignis procedunt arbitrariis, ſpectant ad Demonem. Igitur Graphomantia dum diuinat futura contingentia Demonica eſt. Quod ego duobus foliis plenis diſputatione nouo graphomanto teſtatus ſum per Ioannem Roſam miſſis & artis huius veritatem, & vanitatem oſtendi. Ipſe verò, & vera dicta mea tanquam ſua accepit, & falſa ſua dogmata addidit per me confutata. Poteſt tamen ipſe meliora inueniſſe, & vtinam.

De ſignis ab arte humana.

Signa ab Arte humana non indicant, niſi ea, quæ ab hominibus ſciri fierique poſſunt.

1. Primatum tenent vocabula, quæ conceptum mentis enunciant.

Debent autem ſimilia eſſe rebus vt bombarda bombum ardentem adæquatè ferè ſignificat. Lapis dicitur quaſi lædens pedem. Ergo non eſt ſignum adæquatum, nam & alia lædunt pedem. Igitur inſpiciendum vnde ſunt poſita.

2. Secundum locum tenet ſcriptura, cuius elementa ſunt literæ vocales, quæ arteriæ efflatu pronunciantur; & ideo ſimplici notandæ linea, vt o, e, i, & conſonantes, quæ etiam inſtrumentis figurantur, ideo non ſimplici linea ſunt ſcribendæ.

Apud alias nationes aliæ ſunt, & ex his demonſtratiuè probamus intentionem hominum vbi obſcuræ non ſunt.

Alia ſunt ſigna probabilia, vt pulſatio Campanæ adeſt, ergo celebrantur ſacra, poteſt enim abſque ſacris pulſari, licet ad hoc inſtitutum fuerit. Item turris ignem oſtentat. Ergo adſunt hoſtes: & ex his ſæpè argumentantur Oratores.

3. Artes inſtitutæ ad diuinandum non fundatæ in natura, ſed in arbitrio humano, non faciunt probabilitatem neque ſuſpitionem, ſed tamen nugacitatem: veluti ſunt auguria ex tinnitu auris, & pruritu oculorum & garritu

auium, & obuia aliquarum rerum, quibus etiam Talmudiſtæ vtuntur, & Gentiles. Ego verò non iners non incertis experimentis Demonum aſſiſtentiam in his rebus inueni. Dicunt aliquando tamen veritatem, non quam ars oſtendat, ſed Demon præſcius in arte; vel naturalis rerum paſſio aſſerit: vide Metaph.

4. Signa à natura quæ eſt inſtrumentum Dei multiplicia ſunt; omnia tamen à ſimilitudine videntur accipi; & tot fiunt argumenta, quot ſunt rerum ſimilitudines.

Dictum eſt autem in prædicamentis quomodo alia ſunt ſimilia in voce & eſſentia, vt vniuoca: alia in re non in voce vt ſynonima, alia in voce non in re vt æquiuoca; alia in proportionali ratione vna, vel reſpectu ad vnum; alia Metaphorica. Et quia diſſimilitudinis ſpecies ſunt contradictoria, priuatiua, diuerſitas, contrarietas, differentia, ſingularitas, Relatio: totidem etiam ſunt ſimilitudinis, vt analogia, habitudo, congeneritas: concordia conſpecietas, connumeralitas, correlatio. Et quomodo in prædicamentis eſt ſimilitudo vt Coeſſentialitas, Æqualitas, Conformitas, Conſenſus, Concurrentia, Compaſſio, Coincidentia, Conſimilitudo & Condiſſimilitudo; Conterraneitas, &c. & quomodo oppoſita horum iuxta feriem prædicamentorum: de quibus non eſt fienda repetitio, ſed memoria.

Omnis autem ſimilitudo ab vnitate originem trahit. Omnis Diſſimilitudo ab Pluralitate & numero, vt in Metaphyſ. probatur.

DE LOCIS A SIGNO.

Regula I.

PRimus locus eſt. Omne ſimile in eo, quod ſimile, eſt vnum cum ſuo ſimili, ideò quidquid probatur de vno, vel negatur, probatur, vel negatur etiam de altero; vt quidquid dicitur aut negatur de homine in quantum animal. Dicitur etiam, aut negatur de aſino in quantum animal; & quidquid de Cartha in quantum alba, dicitur etiam de niue

in quantum alba; vt quod diſgregat viſum, quod faciem habet lucis languidæ & opacatæ.

Hæc regula vocatur aurea, quoniam omnia ſoluit ſophiſmata poſito ly *in quantum*, & omnia conſtituit argumenta in omni arte: nam quidquid dicitur, aut debet fieri de Petro in quantum eſt latro, debet etiam fieri de Martino in quantũ & ipſe eſt latro ſecundum legiſtas, &c.

Regula 2.

SEcundus locus, Quidquid dicitur de vno, & de alio, ſed de illo magis, de iſto minus, debet etiam quidquid conuenit illi prædicato, dici de eis etiam cum magis & minus; vt ſi Petrus & Martinus ſunt ſancti, ſequitur, ergò ſunt laudabiles. Ergo venerabiles. Ergò ſed venerabilior Petrus, quia ſanctior; minus venerabilis verò Martinus, quia minus ſanctus.

Hæc regula in omnibus tenet generaliter intentione variatæ vnitatis; at valet maximè in Theologia prima regula cum agitur de Trinitate.

Regula 3.

3. EX his eliciuntur regulæ oppoſitæ.

Omne oppoſitum in quantum oppoſitum & diſſimile, non habet vnitatem ſed pluralitatem cum ſuo oppoſito diſſimili, & quidquid dicitur de vno in quantum diſſimile, non dicitur de altero, ſed contrarium.

Et hoc valet in omni oppoſitione, vt ſi homo inquantum eſt alius ab aſino eſt rationalis. Ergo aſinus eſt irrationalis. Et ſi habet, vt ſit homo figuram rectam, ergo Aſinus non rectam; & ſi calor calefacit, ergo frigus non calefacit, ſed frigefacit, in quantum eſt calori contrarium. Et ſi quantitas in quantum diuerſa eſt ab Actione, non eſt Caloris opus: Ergo vt ſic actio aliqua eſt caloris opus. Et ſi ens quatenus Nonenti contradicit eſt amabile: Ergo non ens eſt odibile. Et, ſi pater in relatiuis quatenus non eſt filius generat. Ergo filius, quatenus filius non generat. Et, ſi viſio quatenus à cæcitate diſcrepat, eſt oculi ornamentum. Ergo cœcitas non eſt ornamentum; ſed de-

decus. Item fieri poteſt cum magis & minus, vbi inſunt.

Regula 4.

OMnia diſſimilia ſeu oppoſita in omni genere oppoſitionis, conueniunt vel in tranſcendentali prædicato, vt prima genera; vel in generico, vel ſpecifico; vel eſſentiali, vel accidentali, exceptis contradictoriis, quæ nullo pacto conueniunt; vel nullam habent vnitatem inter ſe; & priuatiuis, quæ ſolùm in denominatione ſubiecti.

Ergò omnia poſſunt habere inter ſe vnitatem, exceptis hiſce: & quatenus habent vnitatem alterum eſt alterius ſignum: & facit propoſitiones veras, vel probabiles; & quidquid dicitur de altero in quantum vnum cum altero, dicitur de altero; vt ſi linea in quantum Ens eſt, bona: ergo & ſerpens in quantum ens eſt bonus. Vnum ſunt enim in Entitate. Similiter ſi pater in quantum relatiuum refertur ad filium: Ergo filius vt relatiuum refertur, quoniam eſt etiam relatiuum. Et, ſi homo inquantum animal, ſentit: Ergò omne animal, vt mus & lendis, & vermiculus ſentit; & ſi calor in quantum conuenit cum frigore in genere, eſt actiuus: Ergò & frigus.

Regula 5.

SEd in contradictione non valet, vt ſi Ens agit, non ſequitur, Ergò & nonens. Quoniam in nullo conuenit, Ens cum Nonente, ſed ſemper quidquid vnum ponit alterum tollit. Vt ſi Ens eſt bonum, ergò nonens eſt malum. Similiter & de priuatiuis, ſi alterum eſt bonum, aut Ens, alterum eſt malum, & non Ens; ſed quatenus in eodem ſubiecto fiunt, ſunt vnum in hoc. Idcircò rectè dicimus; ſi vita eſt in corpore humano. Ergò mors in corpore humano. Viſus in oculo, ergò cæcitas in oculo.

Regula 6.

INter diuerſa, & contraria datur ſimilitudo proportionalitatis & Analogia, & vt ſic ſunt vnum; ſed aliter, atque aliter.

Valet inter Analoga conſimilis prædicatio, ſed diuerſa,

uerſa, ſicut enim ſe habet Remus ad nauigium, ità ala ad volucres. Ergò dicitur alterum de altero, ſed medio modo inter Metaphoram, & vniuocationem: & prædicatio fit de illis proportionalis in diuerſis; vt ſicut Remus nauigium in aqua mouet, ita ala in aëre volucrem, vnde Remus dicitur ala nauigij, & Ala remus auis. Ex his conficiuntur parabolæ, & argumenta probabilia, quę longum eſſet enumerare.

Regula 7.

NOn valet inter diuerſa ſimpliciter, vt ſi linea eſt curua: Egò lapis non eſt curuus.

Regula 8.

INter contraria verò, quoniam ſunt eiuſdem generis valet argumentatio proportionaliter ſemper ad oppoſita, vt ſi bonus benefacit, malus non benefacit, ſed malefacit. Si calor albefacit, frigus nigrefacit. Si datur theſaurus caloris, qui eſt ſol; ergò & frigoris, qui eſt tellus, cum aqua eſſe non poſſit, vti arguebamus contra Stilliofam.

Etenim contrariorum contrariæ ſunt cauſæ; & effectus contrarij; & ſimilium, ſimiles, &c.

Regula 9.

ARgumentum à Metaphorica ſimilitudine facit ſuſpitionem. Non enim fit Metaphora, niſi inter aliquo modo ſimilia, ſed potius ſeruit ad delarationem, quàm ad probationem. Similiter & comparationes poëticæ ad declarandum, & commouendos affectus, & augendos probationes valent.

Regula 10.

OPpoſitorum oppoſitæ ſunt Definitiones, & proprietates, & Actiones, & Operationes, & paſſiones, in quantum oppoſita. Iterum & conſimiles, in quantum ita ſe habent hoc ad illud, ſicuti illud ad hoc; vt ſi probitas bonum facit habentem; ergò improbitas malum; ſi illa appetenda, iſta fugienda: ſi illius eſt proprium ſociare homines, huius eſt diſſociare; ſic de cæte-

ris oppoſitis; & ſimilium ſimilia, &c.

Regula 11.

Et ſicut ſe habet affirmatio ad affirmationem, ita negatio ad negationem.

Regula 12.

A Coniugatis autem valet conſequentia etiã demonſtratiuè· Et fit à concreto ad abſtractum; & à nomine ad verbum, & contra, & hoc tam in definitionibus, quam proprietatibus, quam electionibus, & c. vt ſi currere eſt velociter moueri; Ergò curſus eſt velox motus. Ergò currens velociter ſe mouens. Sunt enim in eodem prædicamento. Valet etiam de temporibus, vt cucurriſſe eſt motum eſſe: curſurum eſſe eſt moturum eſſe. Item virtus bona, ergò virtuoſus bonus. Ergò virtuosè benè.

Regula 13.

A Generatione, & corruptione ſimiliter. Nam ſi homo eſt riſibilis. Ergo generatio hominis eſt generati riſibilis: & corruptio eſt riſibilis; & corrumpi eſt riſibilem corrumpi.

Regula 14. *duplex.*

A Magis & Minus ſumunt loci duo, in definitionibus, & proprietatibus, & electionibus; alter negatiuus, alter affirmatiuus.

Si non de quo magis: ergò neque de quo minus, vt ſi ſapiens non eſt adorandus, qui magis honorari debet. Ergò nequè Diues, qui minus.

Affirm. Vt ſi dè quo minus: Ergò de quo magis vt ſi in viridi ſic faciunt, quid in arido fiet? Et ſi homo eſt intellectiuus: Ergò multo magis Angelus.

Regula 15.

A Coniugatis & ſimilibus cum magis & minus. Primus locus eſt, ſicut quod magis ad magis; ita quod. nus ad minus; & quod maximè ad quod maximè: & quod minimum ad quod minimum. Et quod ſimpliciter ad ſimpliciter; poteſt & à ſimpliciter iſte locus ordi-

nari: vt ſi calidum calefacit. Ergò magis calidum magis calefacit, maximum, maximè; & minimum, minimè, &c.

Regula 16.

SI non quod magis de quo magis. Ergò neque quod minus: ergò neque quod minimè, &c.

Regula 17.

AB Appoſitione duo loci. Si quod non erat tale fit per appoſitionem alterius tale; id quod apponitur eſt tale. patet in Medicinis.

Si verò erat, & fit magis. Ergò & hoc eſt eiuſdem. Si minus; hoc non eſt, ſed per accidens contingit minorari, vt tepida feruenti iniecta remittit feruorem, quià calor in vtraque materia expanditur, & robur flacceſcit, non copia.

Regulæ tres dictæ.

PRobationes à definitione ad definitum ſunt ſuo loco dictæ, ſic à deſcriptione, & diuiſione.

Regula 18.

HIc tamen dicamus; quod vbi dubitatur, an prædicatum ſubiecto inhæreat, debet per nominis interpretationem aut definitionem probari dialecticè: & à proprietate.

Regulæ circa electiones.

DE eligibili multa ſolent connectere; ſed cauſa finalis eſt locus eius; & fiunt argumentationes ſicut in prædictis locis.

1. Quod magis bonum ratione finis, magis eligibile.
2. Magis autem quod propter meliorem finem.
3. Maximè quod propter optimum.
4. Et cui plura bona annexa ſunt, & minora mala.
5. Quia maximè bonum eſt conſeruatiuum, quæ magis conſeruatiua ſunt; eligibilia ſunt magis.
6. Et plus totum quam pars. Ergò plus familia quàm perſona: plus patria, quam familia. Plus ſpecies humana, quàm patria, & plus Deus, quàm omnes homines.

Quia conſeruamur in nobis, & in filiis, & in fama; & in Deo per vitam æternam; Eligibilia ſunt, quæ nos in nobis, deinde magis (fortè) quæ nos in filiis conſeruant. Sed magis quæ in fama; & maximè quæ in Deo, ergò virtus, quæ nos ad Deum ducit.

Item quia iucunda bona ſunt: vtilia meliora: honeſta optima. Sed maximè vtilia, plurimáque paucis, minuſque honeſtis præponderant; vt ciuitatis dominatus vnico actui verecundiæ in rebus paruis; niſi obſtet paradoxum ſancti Thomæ, eligibilius eſſe pœnam inferni, quam peccare venialiter, ſed de his alibi. Hinc elige propoſitiones, ſed non à ſignis ſolis, ſed à cauſa finali.

8. Contrariæ ſunt regulæ de malo fugiendo iis conſimiles.

Regula circa poſsibile ex impoſsibili.

Ab impoſſibili verò poſitiones deſtruuntur, magis autem hypotheſes.

1. Si enim ad illas ſequitur impoſſibile aliquid, deſtruūtur, ſicut Copernicus Ptolomaïcas conuellit, quia motum æqualem faciunt in centro alieno.

2. Item ſi non præſtant, quod promittunt, vt Ariſtotelicæ ſpheræ apparentiarum non reddunt cauſas.

3. Item ſi contrariæ ſunt oraculis Diuinis, benè intellectis.

4. Item ſi abſque illis ratio, propter quam poſitæ ſunt, melior & facilior aliunde deducitur, vt à noſtris dogmatibus.

Confirmantur verò ob contrarias cauſas.

Primò ſi apparentiæ abſque illis ſaluari nequeant.

Secundò ſi per illas ſolas redditur cauſa.

Tertiò ſi necunde melius, &c.

Æquipollentiarum regulæ plurimum conferunt ad poſſibile, & impoſſibile, neceſſarium & contingens in problematis diſcutiendis. In rebus verò ſagacitas experientia, & meditatio.

Aſigno eſt omnis æquipollentiæ proceſſus, vt eſt in ſimplicibus etiam ſic procedens: vt ſi ad probandum quod nullus homo eſt iuſtus coram Deo adducatur æquipollentia Dauidis. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Deſtruemus autem vniuerſales, & particulares, & affirmatiuas per negatiuas, ſicuti de propoſitionibus loquentes docuimus.

De ſignis ex Natura.

DE ſignis vnde argumentamur adhuc in natura, vt de ſignis pluuiarum, & ventorum, & abundantiæ, & penuriæ, de quibus Aſtrologi loquuntur: quorum alia ſunt à cauſis, alia à ſignis tantum, ſed illa certiora: omnia tamen probabilia, quoniam vniuerſales ſunt cauſæ, niſi in quibus ſunt etiam particulares, vt æſtatis & hyemis ſolis proximatio, & elongatio à Zenith: diei, & noctis, rotatio vmbræ & lucis.

Nota de ſignis adæquatis, & inadæquatis, & per ſe, & per accidens, vt ſcias opinionem, & ſuſpitionem, & nugas diſcernere.

De lineis quæ in manu apparent, & in fronte & pede, multa philoſophantur homines: nos quoque putamus fruſtrà non eſſe: cum Deo & naturæ id nunquam conueniat. Cumque non ſint cauſæ, neque ob vſum aliquem operationis. Ergò propter ſignificationem. Si enim in ſcriptura neque apex ſine vſu, quantò magis in natura? Arbitror tamen à paucis librum naturæ legi poſſe; & periculosè quoldam: ideò tacendum. Vide Metaphyſ.

Similiter de ſignis in vnguibus, Neuiſ.

Signa per ſomnum plurima ſunt; ex quibus Medici argumentantur de humoribus intus mouentibus phantaſiam.

De Phyſionomia etiam Ariſtoteles ſcripſit per ſigna, ab animalium conformitate nobiſcum deprompta, ex quibus probabiles rationes tamen facimus. Sæpè etiam

ſolummodo ſuſpicamur. Quæ autem ego de imaginatione incidente in primo occurſu ſcripſi; Non ſunt logici negotij. puto equidem, quod ſpiritus efformat corpus iuxtà ſui propenſiones, vt patet in animalibus. Et ab effectu plerumque phyſionomicum ſyllogiſmum procedere, & cum omnes homines, & ſinguli inter ſe moribus diſſideant, & vultu, & motu, & riſu, & voce, & actionibus, & ſcriptione, quæ opus eſt Animæ, &c. Poſſe ex his Phyſionomizari non ineptè. Et ex comparatione hominis ad hominem, & nationis, & ſideris ad hominem, ne dum ex brutis, ſed vſque ad paſſiones animæ non vſque ad futuros euentus, vt alibi docuimus.

Signum autem illud eſt alicuius ponderis, quod in multis hominibus, & in animali ſic affecto reperitur perpetuò conſimiliter. Atqui locus iſte omnis à ſimile eſſe palam eſt; poteſt & à contrario ſigno contrarium colligi.

Et duo concordia ſigna eiuſdem rei in duabus manibus plus confirmant. Hoc ſatis pro Chriſtiana, & reali Logica dixiſſe videmur. Quot autem fallaciæ contingant in ſuperiori dictum eſt tractatione.

APPENDIX.

HIC autem notare adhuc libet, quod omnes probationes factæ à Definitionibus Ariſtotelicis, & Mathematicis, conſtitutis per ſolam cauſam formalem, ſunt fallaciæ petitionis principij, & non demonſtrationes, niſi ad diſcipulos. Definitio enim eſt idem re & ratione cum definito. Ergo ſi probo Petrum eſſe hominem, quia eſt animal rationale, probo eſſe hominem, quia homo. Forma enim non dat eſſe rei datum ab Idea, & Agente cauſa. Dat tamen materię eſſe formale, quod tamen ipſa eſt, res nimirùm data. Ergo eſt probatio per Æquipollentiam, quæ nihil noui dicit. Sed idem dilucidat. Ergo pro diſcentibus valet talis demonſtratio, non pro doctoribus.

Similiter peccat probatio ab vniuerſali ad particularem vt dictum eſt, & in fallaciis. Si enim nego Petrum eſſe animal; fruſtrà adducis, omnis homo eſt animal: Ergo Pe-